

Effigies Authoris.

90685

ARCHÆOLOGIÆ Philoſophicæ: SIVE DOCTRINA ANTIQUA DE Rerum Originibus.

LIBRI DUO.

Autore THOMA BURNETIO, S. T. P.

EDITIO SECUNDA.

ACCEDUNT

Ejuſdem Epiſtolæ duæ de Archæologiis Philoſophicis.

LONDINI:

Typis S. ARIS, Impenſis J. HOOKE, ad Inſigne Auratæ-Iridis, in vico vulgò dicto *Fleet-Street.* M.DCC.XXVIII.



WELLCOME HISTORICAL MEDICAL LIBRARY

Augustissimo Principi

GULIELMO,

Magnæ Britanniæ, Franciæ & Hibernniæ Regi.

NISI eò me propemodùm compuliſſet grati animi & officii ratio, Sacrum tanti Principis nomen ſtudiis meis quibuſcunque non auſus eſſem inſcribere. Tibi enim, cui debemus omnia, fortunas integras, libertatem, vitam ipſam: ac chariorem ipsâ vitâ, Religionem: parum eſt offerre tenuis ingenii, aut otii literarii, munuſcula. Neque Laudibus tuis celebrandis pa-

res eſſe poſſumus, qui referendis gratiis ſumus impares.

VIRUM Magnanimum, Inclytiſſime Princeps, duæ maximè virtutes conſtituunt: Fortitudo & Clementia. Non Te Fortem eſſe dicimus, ſed querimur: animæque prodigum, in quâ noſtrûm omnium ſalus, noſtrûm omnium capita periclitantur. Neque Clementiam tuam prædicamus, toti Orbi notiſſimam: ſed nequid detrimenti capiat Reſpublica, ex nimiâ Cæſaris indulgentiâ, oramus ſupplices.

AFFECTENT alii inanes ſine Marte Triumphos, ſine Virtute Lauros. Sed magni Ducis, aut fortis Viri, Qui meretur honores, numeret, oportet, ſi non ſua vulnera, ſaltem ſua prælia: quæ geſſit, quibus medius interfuit, [illegible]dens inter enſes & ignes. Et qui Clementiæ laudes aſſequi velit, non Urbium & Oppidorum incendia aut cineres, non Agrorum devaſtationes, nobis poſteriſve oſtentare debet, in ſuæ Clementiæ monumenta.

DEDE-

Dedecent præterea Virum Magnum, mala fides, læſa fœdera & Sacramenta publica: quæ jus divinum & humanum, apud omnes gentes rata & religioſa eſſe voluerunt. Degeneres animos hoc arguit, & fruſtrà quærunt præclarum magnanimitatis titulum, qui viri probi & honeſti non reſpondent officiis. Alii autem ſunt tui mores, Rex Sereniſſime, partes aliæ: Teſtor enim totius Europæ fidem, actionibus tuis publicis, domi aut foris, in bello aut in pace, nullam unquam fraudis aut doloſæ mentis hæſiſſe labem, nullam aſpergi poſſe maculam.

Hæ Tibi erunt Laudes: neque recenſere opus eſt, aut genus, aut proavos: longo licet ordine, geſtiſque egregiis memorabiles. Quod enim ſtemma Regium Naſſavico illuſtrius, quod antiquius? aut ſuis, aut vicinis, aut orbi Chriſtiano, ſalutarius. Sed Tibi ſufficit tua Virtus; & dulcior eſt ſuo marte quæſita gloria, quàm à majoribus repetita. Pergas, Dux Invictiſſime, ſecundo Numine: Britannis, ut pridem

Batavis, ſervitutis jugum excutere, priſtinam in bello virtutem accendere, & antiquam utriuſque gentis dignitatem novis trophæis adornare. Ac ut olim Ferarum & Monſtrorum Hercules, ita Tyrannorum Domitor, Gens Naſſavica ſemper audiat.

MAJESTATI TUÆ

Humillimè Subditus,

& à Sacris Famulus,

T. BURNETIUS.

PRÆ-

PRÆFATIO
AD
LECTOREM.

IN hiſtoria Gentis humanæ partem facit non exiguam Res Literaria. In hiſtoriâ autem rei literariæ, nihil præſtantius aut utilius, quàm cujuſque placita philoſophica, & quid in ſcientiis profecerint, exponere: cætera, quæ hiſtoriam literariam conſtituere ſolent, qualia ſunt philoſophorum vitæ, natales, obitus, laudes, peregrinationes, benè aut male geſta, & hujuſmodi plura, complent hæc quidem, ornantque materiam; ſed minoris ſunt momenti, cùm id agimus, ut humanæ cognitionis ſemina & progreſſus, & divinæ Providentiæ hâc in parte regimen & œconomiam, inveſtigemus. Quare in hoc opere, quod præ manibus eſt, miſſis his minutiis, aut le-

viter tactis, ſententias Veterum de Rerum naturâ *potiſſimùm inquirimus. Idque in laudem & vindicias Antiquitatis; ut neque fungos fuiſſe Majores noſtros, neque nobiſcum natam eſſe ſapientiam, oſtendamus.*

Ab omni ævo, quouſque licet pedem referre Patrum per veſtigia, & præteritorum temporum revocare memoriam, conſtat, Gentem humanam, non tantùm de ſummo Numine, ſed etiam de Mundo naturali, de Rerum Ortu, & Occaſu & Viciſſitudinibus intermediis, (quæ Tria ſunt omnia) notitias habuiſſe, non veras modò, ſed aliquatenus divinas: quaſque adeò à Noachidis ipſis, aut à prima forſan hominis origine, potius quàm ab inventione privatâ, aut à demonſtratione naturali, repetendas eſſe cenſeo.

Prætereà, in aliis rebus & capitibus, quæ ſecundam in philoſophiâ claſſem conſtituunt: nempe de naturâ cœlorum, & cœleſtium corporum, Syderumque, tam Fixorum quàm Errantium, ſpeculationes: patet multis exemplis, [illegible] his non malè ſtatuiſſe Antiquos, neque eos fugiſſe penitùs horum Corporum materiam & compoſitionem. Quinetiam quod Mundi Syſtema *dicitur, ſive Univerſi forma & ordo, hoc non inveniſſe Pythagoram ſuopte ingenio, ſed inter* ἀπόῤῥητα *Orientalia, cum multis aliis non vilioris*

oris pretii, repertum, in Græciam primum invexiſſe, haud temerè creditur. Denique tertiæ claſſis philoſophemata, quod ſpectat, quæ ſupellectilem hujus Terræ, putà Elementa, & corporum Terreſtrium ordines & qualitates, reſpiciunt, fateor Antiquos in his explorandis parum profeciſſe, & in hâc re maximè eruditioni veterum prælucere philoſophiam hodiernam: cui ſuas laudes minimè invidemus. Vt paucis dicam, A maximis exorſa eſt, & ad minima progredietur philoſophia: ac decurſo literarum, rerum, temporumque ſtadio, unà cum fine Mundi, ſi Deus voluerit, conſummabitur ſapientia.

Exiguum id eſſe fateor, quod, ex philoſophiâ Barbaricâ, vel etiam inter Græcos antiquiſſimâ, integrum & illæſum retinemus. Sed quemadmodum ex fractis columnis & exeſis marmoribus, Græcorum Architectonicam diſcimus & admiramur: ita ex majuſculo aliquo fragmento veteris philoſophi, de cæteris partibus ſui operis, ſecundum ſymmetriæ leges, & de totâ fabricâ judicium ferimus. Vtcunque in his Archæologiis, veterumque dogmatis, eruendis, ſcriptores Claſſicos, Græcoſque potiſſimùm ſecuti ſumus. Neque quicquam affinximus cuiquam, ex amore aut invidiâ. Sed prætermiſſis nonnunquam erroribus,

erroribus, quos ex narratorum inſcitia, aut incuria, aut denique malevolentia, oriri potuiſſe ſuſpicamur : quod pulchrum, quod utile, & memoriâ dignum, id maximè in aſpectum lucemque proferre, operæ pretium duximus.

Denique, in antiquâ doctrinâ enarrandâ, non pauca commentati ſumus de Fabuloſo Philoſophandi genere. *Quod per multa ſæcula, multaſque gentes, obtinuit. Et licet jam exoleverit id genus orationis, locumque ceſſerit ſeveriori doctrinæ, non abs re eſſe duxi admonere Lectores, quâ figurâ dicendi, aut quo charactere ſtyli, ſæpiuſculè uſi ſunt veteres ; ut ab eorum ſcriptis tenebras depellerem, aut iniqua opprobria. Illis utique non erat religio, per fabulas & honeſtas fraudes inſtruere populum : id quod nos dicimus* officioſè *mentiri. Deos ſuos crediderunt humanum genus regere, non diſſimili ratione quâ nos regimus infantes aut pueros : ad modum ſui captûs & virium : celatâ ſæpe veritate, aut aptis coloribus fucatâ, quò meliùs conſulant eorum ſaluti. His blanditiis & ornatâ Mythologiâ uſos eſſe veteres, notiſſimum eſt : qui fas eſſe voluerunt Legum latoribus & ſapientibus, laxare veritatis habenas ob bonum publicum, &, prore natâ,* μετὰ τῶν πολλῶν συνασοφεῖν. *Sed ab eorum fabulis ſigillatim interpretandis,*

dis, quo nihil magis lubricum, manus ſemper abſtinui; memor dicti Ariſtotelis, Περὶ μὲν τῶν μυθικῶς σοφιζομένων, οὐκ ἄξιον μετὰ σπουδῆς σκοπεῖν. *Sed de hac re ſatis.* 3 *Metaph.* 4.

Animus mihi erat, poſt exactam Telluris Theoriam, cui jam ultimam manum adjecimus, Mundi Aſpectabilis Theoriam conſcribere. Non quidem univerſim, neque enim tantæ provinciæ me parem eſſe ſenſi: ſed Theoriam Sacram, in uſum Theologiæ ſtudioſorum; ut Operum Dei magnitudinem, ordinemque: & quibus reguntur legibus, illis pro virili exponerem. Hæc enim nôſſe, omnium doctorum intereſt, & Theologorum maximè: quò in rebus creatis Creatoris ſapientiam & magnificentiam intueri, & cum ratione ac intelligentiâ celebrare, valeant. Proinde ſcire oportet, quid ſint, & quâ conſtent materiâ, maximæ illæ Mundi moles, Sydera: Cœli exercitus, Dii Gentium. Et quas ſubinde mutationes & metamorphoſes ſubeant, volvente temporum Orbe. Quid inter Stellas, Lucidas & Opacas, Fixas & Errantes, interſit: & quæ ſit utriuſque origo, & quatenus in ſingulis habitetur, ſecundum rationes probabiles. Harum rerum Contemplatio animum erigit & dilatat, & immenſi mundi replet imagine. Hinc incidimus in cogitationes Deo dignas, & noſmetipſos & Terrellam noſtram, tanquam quiſquilias aut ramenta

ta Operum Dei, deſpicimus & pro nihilo putamus. Dein, ſi ad inferiora deſcenditur, operæ pretium erit diſquirere, unde oriantur Corporum Terreſtrium differentiæ, Quibus particulis conſtent Elementa, & ex illis particulis, quo modo ſingulorum vis & proprietates emergant. Et ſic de reliquo Telluris apparatu, tam animato, quàm inanimato. Denique, quærendum eſt, in quo conſiſtat Corporis & Animæ, tam diſtinctio, quàm unio: & quà ratione agant in Corpus noſtrum, Animamque, objecta externa. Hæc & hujuſmodi generalia & graviora capita, quæ inſtar clavis eſſe poſſunt ad reliqua reſeranda, ſi benè perſpecta eſſent Theologis, nullum locum relinquerent ἀθέοις *Philoſophaſtris: quorum malæ cauſæ proficit noſtra in rebus naturalibus imperitia. Jactant enim apud ignaros, explicari poſſe ſine Numine, vel, ut aiunt, mechanicè, totam rerum naturam. Quo nihil mendax magis, aut abſurdius.*

Hæc olim apud me ſtatueram ſeorſim tractare, & quàm poteram, dilucidè. Sed ingruit ſenectus, appropinquat mors, & melioris ævi dies, cùm hæc clariùs elucebunt. Juvat intereà, tenue aliquod monumentum reliquiſſe, vitæ non otiosè peractæ: & brevi quaſi functum militiâ, deinceps à laboribus requieſcere.

ELEN-

ELENCHUS CAPITUM.

LIBRI I.

CAP. I. *RATIO & propoſitum hujus Operis. Quatenus Telluris Theoriam reſpiciat, Quatenus Hiſtoriam Philoſophicam.* Pag. 1

CAP. II. *Conſpectus Philoſophiæ Antiquæ per varias Terrarum Gentes. Primùm, de Scythis, Celtis, & Æthiopibus.* 5

CAP. III. *Indorum Orientalium perluſtratio. Speciatim de Serum & veterum Brachmanum literis & Philoſophia.* 17

CAP.

CAP. IV. *De Aſſyriis & Chaldæis.* Pag. 25

CAP. V. *De Perſis, eorumque Magis.* 33

CAP. VI. *De Arabum & Phœnicum hiſtoriâ literariâ.* 42

CAP. VII. *De Hebræis, eorumque Cabalâ.* 58

CAP. VIII. *De Ægyptiis & multifariâ eorum literaturâ.* 98

CAP. IX. *De Philoſophiâ Græcanicâ, & primò de Orphicâ.* 148

CAP. X. *De Philoſophis Græcis poſt Orpheum: & primò de Ionicis.* 186

CAP. XI. *De Pythagorâ, & Sectâ Pythagoricâ.* 204

CAP. XII. *De Sectâ Eleaticâ, & de Stoicis.* 225

CAP. XIII. *De Platonicis, Ariſtotelicis, & Epicureis.* 240

CAP. XIV. *De origine Philoſophiæ Barbaricæ.* 260

LIBRI II.

CAP. I. *INtroductio & ſumma ſecundi Libri. De Chao Antiquo univerſalis Traditio, & de ipſius motibus in genere.* 273

CAP.

CAP. II. *De formâ Telluris primigeniæ generatim, & de Mundi ſtatu triplici.* Pag. 285

CAP. III. *De formâ Telluris Primigeniæ ſpeciatim, & præcipuis ipſius differentiis ab hodiernâ. Harum differentiarum manifeſtæ notitiæ apud Antiquos reperiuntur.* 298

CAP. IV. *De naturâ, modo, & cauſis Diluviorum: & potiſſimùm de Univerſali.* 311

CAP. V. *De ſitu Telluris primæ, ad Solem recto: & ſecutis inde proprietatibus; Quales ſunt Ver perpetuum, ſive perenne Æquinoctium, per totum Terrarum orbem: Cœlum Impluvium & ſine Iride. Primorum hominum Longævitas.* 337

CAP. VI. *De mutato Telluris, Cœlive, ſitu: olim recto, hodiè obliquo: & ſecutis inde phænomenis: aliorum veterum teſtimonia.* 351

CAP. VII. *De Narratione Moſaicâ circa Paradiſum, & circa Naturæ rerumque humanarum ſtatum, in Mundo novo.* 375

CAP VIII. *De Rerum Originibus in primo capite Geneſeωs expoſitis: & de modo interpretandi Hexaëmeron Moſaicum.* 403

CAP.

CAP. IX. *Dubiis & objectionibus occurritur, quæ ab iis, qui literæ Hexaëmeri adhærent, contra præfatam expoſitionem urgeri poterunt.* Pag. 426

CAP. X. *Quæ prætereà conſideranda ſunt, tam rerum momenta, quàm Authorum teſtimonia, ut in hâc causâ æquum judicium feramus.* 447

APPENDIX. *De Brachmanis hodiernis apud Indos, eorumque Dogmatibus.* 477

Ad Virum Clariſſimum A. B. *circa nuper editum de Archæologiis Philoſophicis Libellum, Epiſtola Prima.* 489

Ad Virum clariſſimum A. B. *circa nuper editum de Archæologiis Philoſophicis Libellum, Epiſtola Secunda.* 495

ARCHÆO-

ARCHÆOLOGIÆ
Philoſophicæ.

CAP. I.

Ratio & Propoſitum hujus Operis. Quatenus Telluris Theoriam reſpiciat, Quatenus Hiſtoriam Philoſophicam.

CUM primùm ad ſcribendum de TELLURE animum applicui, id tantùm mihi propoſitum fuit, ut ipſius Theoriam phyſiologicè tractarem, ſolâ rationis vi, & naturâ duce; intactis omninò, aut Sacris Literis, aut Gentium monumentis. Sed, ut ſolent inter tractandum ſuccreſcere materia &

argumenta, ita mihi contigit in illo O-pere: nam inter philoſophandum nova lux ſuborta eſt, tam è Sacris Libris, quàm antiquorum Scriptis: quæ, veluti teſtes injuſſi, aut invocati, ſuâ ſponte, & incœptâ jam causâ, comparuerunt.

Quum verò prima Naturæ fundamenta rerumque origines, repetitâ curâ & cogitatione digniſſima ſint; tam propter materiæ ipſius dignitatem, quàm quòd aditum nobis aperiant cæteris omnibus in naturâ cognoſcendis; operæ pretium eſſe duxi, hunc veluti commentarium aut appendicem, ad Telluris Theoriam ſeorſim conſcribere, atque ea omnia complecti, quæ ſecundæ cogitationes, ex dictis utriuſque generis monumentis, in memoriam revocabant.

Sunt autem in præfatâ Theoriâ duæ partes: quarum prima agit de Præterito Mundi ſtatu, altera de Futuro. Facies autem & mutationes Mundi adhuc futuræ, ſunt potiſſimùm *Conflagratio*, &, quæ hanc ſequitur, *Renovatio*, ſive novi Cœli, & nova Terra. De his autem tot & tanta, in tertio & quarto libro ejuſdem Theoriæ, congeſſimus teſtimonia, tam ex Sacro Codice, quàm ex Gentium ſcriptis, ut nec pluribus, nec fortioribus opus eſſe videtur; præſertim cùm Chriſtiani nominis perpauci hæc capita in controverſiam adducant. Prima autem pars

Theoriæ,

Theoriæ, quæ de rerum Originibus, aut *mundo Originario* tractat, multorum fugit oculos & animum: quibus nempe tenuia ſunt, &, inſtar aëris aut umbrarum, evanida; quæ tantùm θεωρητικῶς, & ex cauſarum contemplatione, demonſtrantur. His ut aliquo modo ſubveniamus, in hujuſce tractatûs libro ſecundo, *Triplicem* Mundi naturalis ſtatum (quod unicum totam Theoriam complectitur) in ſacris literis fundari, oſtenditur: veterumque ſapientûm antiquiſſimâ traditione confirmari. Ut iis, qui veritatis guſtum habent quovis modo, non deſint, ſui generis, & qualia appetunt, argumenta.

Per Mundum autem *Originarium*, cujus jam meminimus, intelligo Mundum Antediluvianum: idque exemplo Sancti Petri, qui eundem appellat τὸ κόσμον ἀρχαῖον (2 *Epiſt.* ii. 5.) *Mundum Originalem*, ut à Vulgatâ redditur. Per *Archæologias* itidem intelligo ea maximè, quæ hunc Mundum ἀρχαῖον reſpiciunt: ità tamen ut Diluvium ipſum, & quæ eo ſpectant, aut protinus ſubſequuntur, eodem nomine complectar.

Notum eſt, Antiquos præteritam Mundi ætatem in tria intervalla diſtinxiſſe, ἄδηλον, μυθικὸν, ἱςορικόν· tempus *Obſcurum*, *Fabuloſum*, *Hiſtoricum*. *Obſcurum* erat, quòd Diluvium præceſſit, te-

nebris & oblivione, magnâ ex parte, obrutum. *Fabuloſum*, quod proximè ſucceſſit Diluvio uſque ad Olympiadas; quòd nulla ſit apud veteres iſtius intervalli hiſtoria, præterquam incerta & fabuloſa. Tertium autem, incœptis Olympiadibus, veræ hiſtoriæ ſubjicitur. Quæ ad duo illa ſpectant intervalla ſuper-hiſtorica, ſatis propriè dici poſſunt ἀρχαιολογίαι· ſtrictiùs autem & propriiſſimè ea ſic dicuntur, quæ primum intervallum & Mundum primævum reſpiciunt.

Sed præter hæc antiquiſſima, hiſtoriam quandam Philoſophicam conteximus; non univerſalem, ſed quoad Dogmata: atque ea potiſſimùm quæ ad rerum origines ſpectant; notato inſuper cujuſque gentis aut ſectæ genio, & modo philoſophandi, vulgari vel arcano, accurato vel fabuloſo. Hæc primum Librum occupant; atque ei propoſito, præter alia, inſerviunt, ut, relictis fæcibus, levioribus etiam & ſuperfluis, antiquæ philoſophiæ, quod liquidum & ſyncerum eſt, retineamus.

Quemadmodum verò qui longas navigationes inſtituunt, quandoque Solis luce fruuntur ad dirigendum curſum, quandoque cæterarum Stellarum; ut res patitur & Cœli ratio: ità cùm in tempora remotiſſima inquirendum eſt, & rerum longinquarum memoriam, non eâdem ubique

ubique luce frui licet, nec eoſdem ſequi duces; ſed, pro rebus & temporibus, alia atque alia erit vis luminis, atque teſtium authoritas: perpenſis autem omnibus cauſæ momentis, in illam partem nos flecti patiamur, quâ clarior eſt & probabilior, ſi non prorſus ineluctabilis, ratio.

CAP. II.

Conſpectus Philoſophiæ antiquæ, per varias Terrarum Gentes: Primùm de Scythis, Celtis, & Æthiopibus.

EXPOSITO fine & ſummâ ratione hujus Operis, quærendum proximè, quæ via tenenda ſit, ut eò perveniamus. Omnes omnium libros pervolvere, nec vacat, nec juvat; quare, ut argumenti nimis vagi partes inutiles amputemus, libet primùm inquirere in originem & ſedes antiquæ Sapientiæ, ut quibus Monumentis recondita ſit, & unde petenda, paucis & compendio videamus.

In hâc autem indagatione qualicunque, non opus erit aſcendere ad tempora antediluviana, mundique principium: nam omnis rerum ſcientia à Diluvio ſuper-

ſtes, & quæ ad nos pervenire potuit à Majoribus, latuit olím in unius Noachi pectore; unde ad Filios, Nepotes, Poſteróſque, & cum eorum ſobole in Terrarum orbem, manavit. Neque etiam neceſſe erit harum omnium Gentium & Populorum propagines & partitiones ſequi; cùm ex iis paucæ literarum aut ſapientiæ nomine claruerint: ſufficit autem ad inſtitutum noſtrum, Gentes Antiquas ità diſpeſcere, aut digerere eo ordine, qui omnes Literatas aut Sapientiâ celebres complecti poſſit.

Lib. 1. DISTRIBUEBANT Veteres, referente E-
p. 33, 34. phoro apud Strabonem, Gentes terræ in quatuor capita, ſecundùm quatuor Mundi plagas; idque ſub nominibus Scytharum, in Septentrione: Celtarum in Occidente: Ethiopum, verſus Meridiem: & Indorum, cùm nulla ſit vox latior, pro cæteris, Orientem verſus. Hæc ſunt antiquis tritiſſima nomina, & cùm hi populi, cultu, legibus & literis non obſcuri, orbem noſtrum circuitu ambiant & comprehendant, per hæc capita progrediemur ad indagandam Barbararum Gentium Scientiam naturalem. Quùm vero Indorum nomine plures Gentes confusè intellexerint antiqui, cùm eo perventum fuerit utendum erit novo apparatu: ſeorſim tractando & particulatim gentes illas Orientales, ubi primas ſedes ſuas habuiſſe

iſſe videtur Sapientia. Græci itidem in ſuas claſſes & ſcholas diſpertiendi ſunt. Romanos autem, utpote nullo Phyſiologiæ genere memorabiles, intactos præteribimus.

Ex dictis autem gentibus tres priores percurremus levi operâ, cùm nulla monumenta literaria ipſi reliquerint, neque ab aliis dictum ſit, niſi parcè admodùm, quâ ratione philoſophati ſint. Quoad Scytharum gentem, circa eorum antiquitatem & mores non pauca occurrunt apud Veteres; ſed de philoſophiâ, aut dogmatis circa rerum naturam, nihil uſpiàm reperio; neque ſatis conſtat tribum aliquam ſingularem, vel cœtum hominum, quod ſolet aliàs, ſtudiis illis apud Scythas conſecratum fuiſſe. Solon dicitur miratus eſſe Anacharſin, Scytham, cùm eum hoſpitem haberet Athenis; ſed opinor, propter indolem viri & ſanam mentem, non ob Scientiarum notitiam. Id quidem, in honorem gentis, notavit Strabo. Lib. 7. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ Ἀνάχαρσις, καὶ Ἄβαρις, καὶ τινὲς ἄλλοι παρὰ τοῖς Ἕλλησι τοιοῦτοι εὐδοκίμουν· ὅτι ἐθνικόν τινα χαρακτῆρα ἐπέφαινον εὐκολίας, καὶ τελειότητος, καὶ δικαιοσύνης. *Eâque de causâ Anacharſis, Abaris, aliique nonnulli eorum ſimiles, apud Græcos in magnâ fuerunt exiſtimatione, quòd Gentilitium quendam facilitatis, perfectionis ac juſtitiæ characterem præ ſe ferrent.* Abaris ille dicitur

tur Hyperboreus, & Apollinis Sacerdos, & Magica quædam præſtitiſſe, ſagittâ vectus per aërem. Sed cùm multæ fuerint artes magicæ, & Magiæ ſpecies, apud priſcos, non omnes pro Philoſophis habendos eſſe cenſeo qui eas exercuerint. Id verò notatu dignum eſt, hunc Abarin, teſte Suidâ, præter alia multa, ſcripſiſſe Theogoniam: ideoque mundi origines; nam ea conjuncta erant apud Veteres. Huic Abari aſſociemus Zamolxim, Getam. Hos Pythagoræ coævos eſſe volunt Pythagorici, alii autem antiquiores. In communi omnium iſtius ævi Philoſophorum ſententiâ conveniebant, de Animarum nempe immortalitate & tranſmigratione. Hanc *communem* dico ſententiam: nam, prout de Orientalibus non ambigitur, ita de Gallis, Cæſar & Lucanus, de Germanis, Appianus in Celtico; & de Getis, ex ore Trajani, Julianus in Cæſaribus, idem aſſerunt. Trajani verba non pigebit referre. Καὶ τὸ Γετῶν ἔθνος ἐξεῖλον· οἳ τῶν πώποτε μαχιμώτατοι γεγόνασιν, οὐχ ὑπὸ ἀνδρείας μόνον τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ ὧν ἔπεισεν αὐτοὺς ὁ τιμώμενος παρ' αὐτοῖς Ζάμολξις· οὐ γὰρ ἀποθνήσκειν, ἀλλὰ μετοικίζεσθαι νομίζοντες, ἑτοιμότερον αὐτὸ ποιοῦσιν, ἢ τὰς ἀποδημίας ὑπομένουσι. *Et Getarum gentem penitus everti: ſunt autem illi omnium, qui uſquam ſunt, bellicoſiſſimi: non tantùm ob corporis robur, ſed propter eam, quam eorum animis*

In Voc.

animis defixit opinionem, qui apud ipſos colitur, Zamolxis. Non enim ſe mori, ſed in alias ſedes transferri, exiſtimantes, paratiùs id faciunt, quàm cùm iter aut peregrinationem ſuſcipiunt.

Nihil quidem mihi occurrit in Veterum Scriptis de Phyſiologiâ Scytharum, propriè ſic dictâ: ſive Aſiaticos illos intelligamus, ſive Europæos; nec, quo demum ſæculo, ſiqua fuit olim, extincta periit: cùm regiones illas à multis retrò ſæculis barbaries occupaverit. Facilè credo omnes gentes antiquiſſimas, tàm naturalis Scientiæ quàm Religionis, quædam ſemina à Noachidis derivâſſe: ſed apud nonnullas citiùs exolevit diſciplina illa Philoſophica; & quidem ſine teſte nonnunquam, propter temporis diuturnitatem, ut nulla ipſius memoria aut veſtigia manſerint. Prodiit in lucem nuperis annis Mythologia quædam Septentrionalis, Eddarum nomine; quæ, præter inanes fabulas non paucas, quædam continere videtur multò altioris originis, & antiquæ Theologiæ magis affinia quàm ulla quæ ſuperſunt apud Græcos aut Latinos, de Scytharum vel Septentrionalium literaturâ. Denique, quoad Archaiologias Scythicas, præter Oracula Scythica ab Abari conſcripta, deſideratur etiam Iceſius de Myſteriis: cujus meminit

Clemens

Strom. 1. p. 42. Clemens Alex. in hoc argumento. De Scythis hæc paucula.

A Scythis ad Celtas progrediamur, Occidentem verſus. Conſtat autem apud has gentes viguiſſe ab omni ævo Philoſophos, ſive hominum ordinem, nomine, ſtudiis, & vitæ inſtituto, à vulgo, aliíſque diſtinctum. Dicti ſunt ab omnibus Druidæ vel Druides: Semnothei etiam; aliíſque nominibus, quæ nil faciunt ad rem noſtram, diſtingui ſolent. Horum Philoſophorum manet recens fama, quaſi hodiè aut herì viventium: neque tamen reſtant ex eorum dogmatis & doctrinâ, niſi minutiæ quædam & fragmenta, quæ, tanquam rudera veterum Templorum, aliquid magni præextitiſſe teſtantur, ſed non magni ſunt. *Hi Terræ Mundíque magnitudinem & formam:* Lib. 3. c. 2. *motus Cœli & Syderum,* inquit Mela, *& quid Dii velint ſcire profitentur.* Cæſ. Com. l. 6. Strab. l. 4. Cic. de divin. l. 1. Conſtat quidem, præter ritus ſacros & jura publica, Druidas Phoſiologiæ etiam operam dediſſe; ſed præter illud, de mundi & animorum redivivâ ſorte, & utriúſque revolutionibus ſeu παλιγγενεσία, nullum eorum dogma Phyſicum ſupereſſe reperio. Doctrinam de *Periodis* Lib. 4. *Mundanis*, per Aquam & Ignem, tradidiſſe Druidas, patet ex Strabone. Et quoad Animarum præexiſtentiam, vicéſque in hoc mundo ſæpiùs repetitas, id,

cum

cum omnibus Orientis Philoſophis, priſ- ciſque ſapientibus, commune habuerunt: quorum Scholâ prognatos, & inſtitutis imbutos, hos Celtigenas facilè credo. Volunt quidem nonnulli à Pythagorâ de- Diod. Sic. l. 5. Am. rivatam eſſe hanc gentem Philoſophorum, Marc. l. 15. ob cognatas opiniones & modum viven- di non diſſimilem. Sed oportuerat an- teà probare, Pythagoram antiquiorem eſſe Druidis. Illi erant Theologi aut Diog. Laer. Magi Celtarum, quorum origines multò proœm. Dion. ſuperant ætatem Pythagoræ: ut hic ab Chryſ. illis potius hauſiſſe videatur, vel uterque orat. 49. à communi fonte. Refert Alexander de Symbolis Pythagoricis, Γαλατῶν ϗ Βραχμάνων ἀκηκοέναι τὸν Πυθαγόραν. Clem. Alex. Strom. 1. p. 304. Hos igitur Gala- tarum Philoſophos, Druidas, audivit, non docuit, Pythagoras. Et inter Gentes maximè antiquas, ſapientiâ celebres, nu- merat Celſus apud Originem, τὲς Γαλατῶν Lib. 1. Δρυίδας. Numerantur etiam Celtæ à Phor- nuto inter Auctores Theologiæ Mytho- logicæ: quæ erat omnium prima & anti- De nat. quiſſima. Ἄλλαι μὲν (μυθοποιαὶ) ἐπὶ Μάγοις γε- Deor. p. 35. γόνασιν, ἄλλαι γε παρ' Αἰγυπτίοις ϗ Κέλταις. Ne- que dubito Druidas fuiſſe ex antiquâ pro- genie Sapientum, non Græcanicâ: quos P. 6. c. 44. Gallorum Magos, more Orientali, appel- lat Plinius. Denique ortum & prima tempora Druidum non facile eſt indicare, Plin. ſed victis Gallis, extincti fuere circa tem- Sueton. pora Tiberii, aut, ſi mavis, Claudii. Cæ-

tera,

tera, quæ ad Druidas ſpectant, non ſunt noſtri inſtituti: quæ ferè collecta habes à Leſcaloperio, in diſſertatiunculâ de Theologiâ Gallorum. Meminit etiam Gaulminus ſui tractatûs de Magiâ Druidum, quem nondum vidi.

Not. ad Pſellum.

Ad has plagas prætereà revocandi, & ad hanc claſſem, ſiqui eſſent apud Germanos, Britannos, Iberos, Italóſve, veteres Philoſophi. Germanos & Britannos, eoſdem cum Gallis habuiſſe Druidas, veriſimile eſt: reclamante licet Cæſare quoad Germanos: utpote quorum origines à Celtis eſſe derivandas nondùm ſatis didicerat. Dein quoad Iberos, Celtiberos, vel Hiſpanos, (unà enim complectimur omnes) quid literaturæ & diſciplinarum habuerint ante tempora Romana, Gothica, Saracenica, ex antiquis authoribus non facile eſt expiſcari. De hujus gentis re literariâ nihil affert Diodorus Siculus: Strabo autem aliquatenus fabuloſa; ait enim Turditanos ſive Bœticos, Iberorum ſapientiſſimos, *antiquitatis commentaria*, & poëmata, & leges more metrico ſcriptas, *à ſex millibus annorum*, ut ferunt, habuiſſe. Hæc nimia ſunt; neque etiam rem noſtram attingunt, quæ veterum ſcientiam naturalem & dogmata unicè ſcrutatur. Quoad Italos denique, Hetruſci ſive Tyrrheni inter priſcorum ſapientes habiti ſunt. Hos Phyſiologiam co-

Lib. 3. p. 139.

coluiſſe teſtatur Diodorus Siculus, his ver-
bis, Γράμματά τε καὶ φυσιολογίαν ἐξεπόνησαν ἐπὶ πλεῖ- Lib. 5.
στον, καὶ τὰ περὶ τῆς κεραυνοσκοπίαν μάλιστα πάντων
ἀνθρώπων ἐξειργάσαντο. *Literis verò, & im-
primis naturæ perſcrutationi plurimum
ſtudium impenderunt, atque omnium ma-
ximè gentium, fulminum conſiderationi
intenti erant.* Per fulmina nempe, alia-
que aëris Phænomena, artem ſuam divi-
natricem, à Tagete edocti, conſtruebant:
atque iſtius artis Hetruſcæ ſæpiùs memi-
nerunt, Cicero, Seneca, aliique Latini.
Neque tamen in Meteoris & oſtentis
interpretandis toti erant, neque his ter-
minis incluſa fuit Hetruſcorum ſcientia:
conſtat enim eos Philoſophatos eſſe tam
de mundi origine, quàm exitu; & de ſpa-
tio ſuæ durationis, ſive curriculo; prout Voc. Τυῤ-
alibi notavimus ex Suidâ. Sed locus eſt ῥηνία.
multò illuſtrior hâc de re apud Plutar-
chum in *vitâ Syllæ:* ubi periodos ſive P. 456.
converſiones Mundanas, *Annúmque
Magnum*, in Philoſophiâ Hetruſcâ clarè
oſtendit. Loquitur de prodigio verè
mirabili in cœlis, tempore Marii: nempe
*claro & ſereno cœlo vox increpuit tubæ
acutæ & lugubris, ut obſtupeſcerent &
cohorreſcerent ejus magnitudine omnes:*
dein adjicit, Τυῤῥηνῶν δὲ οἱ λόγιοι μεταβολὴν
ἑτέρου γένους ἀπεφαίνοντο, καὶ μετακόσμησιν ἀποσημαί-
νειν τὸ τέρας· εἶναι μὲν γὰρ αὐτοῖς ὀκτὼ τὰ σύμ-
παντα γένη, διαφέροντα τοῖς βίοις καὶ τοῖς ἤθεσι δ᾽

ἀλλή-

ἀλλήλων, ἑκάστῳ δὲ ἀφωρεῖσθαι χρόνων ἀριθμὸν, ἀπὸ τοῦ θεοῦ συμπεραινόμενον ἐνιαυτοῦ μεγάλου περιόδῳ. *Hetruſci ſapientes mutationem in aliam ætatem & genus hominum, mundíque quandam converſionem, portendi hoc oſtento prædicârunt. Eſſe enim iis octo univerſim genera, vitâ & moribus inter ſe diverſa: unicuique autem præfinitum eſſe à Deo certum temporum numerum, qui MAGNI ANNI periodo limitatur.* Denique, religionem ritúſque ſacros ab iiſdem Hetruſcis mutuatos eſſe Italos, tàm Romanos quàm alios, plures authores ratum fecerunt. Et in utrâque materiâ, religionis & philoſophiæ, quid dicendum eſſet facilè expediremus, modò non periiſſent Numæ Pompilii Libri, à Romanis, more barbaro, combuſti. Interciderunt etiam Tagetis Libri, quorum meminit Cicero, & Am. Marcellinus, l. 17. Quoſque expoſuit, unà cum diſciplinâ Hetruſcâ, quindecim voluminibus Lubeo Antiſtius: prout teſtatur Fulgentius Placiades in expoſ. Serm. ant. ubi Manales Lapides interpretatur. Denique, de eâdem diſciplinâ libri Tarquitii vel Tarquinii, de quibus nos monuerunt Marcellinus & Macrobius, itidem deſiderantur. Sed de Hetruſcis ſatis.

2 De divin.

Lib. 25.
Lib. 3. Sat. c. 7.

Peragratis leviter Septentrione & Occidente, ad Meridiem vergamus, quæſitum Philoſophos. Ubi primùm occurrunt

runt Gymnoſophiſtæ apud Æthiopes, priſtinâ literaturâ nobiles. Erat utique, tàm apud Æthiopes quàm Indos, Gymnoſophiſtarum natio: ſed hos quidem illis prætulit, ſi probè memini, qui utroſque inviſerat, Apollonius Tyaneus: neſcio an ſatis æquus & idoneus judex. Fatendum eſt, parum eſſe quod ſupereſt apud veteres, egregium & ſingulare, circa Philoſophiam Æthiopicam: pauca dogmata, aut doctrinas celebres. Quod tamen libentiùs attribuo temporis iniquitati, quæ res difficiles & remotas facilè elabi patitur, quàm inopiæ materiæ, aut populorum ingeniis. Erant certè antiqui, integritatis laude clari, legibus, morum cultu, pietate, & Deorum commercio. Prætereà, literarum uſum habebant vetuſtiſſimum: & cum his omnibus, otium & diuturnam pacem; ut *nunquam*, ſi Diodoro fides, *externum fuerint experti dominatum, ſed in perpetuæ libertatis poſſeſſione, mutuæque concordiæ nexu permanſerint.* Denique rerum ſcientiam & ſapientiæ ſtudia eos coluiſſe, conſtat ex illâ familiâ Philoſophorum Gymnoſophiſtarum, & ex collegiis Sacerdotum, quæ, more gentium literatarum, ſemper fovebant. Quinetiam duplex genus literarum, ſacrum & vulgare, quod priſcis ſapientibus in uſu erat, ipſi, ut videtur, primùm inſtituebant.

Diod. Sic. lib. 3.

Ibid.

Hæc

Hæc quidem generalia ſunt: ſed quoad res cœleſtes, ſi Luciano fides, Æthiopes omnium primi, aſtrorum motus attendebant: & Lunarium phaſeωn cauſas ſcrutati, Lunam, innatâ luce deſtitutam, quicquid habet luminis, à Sole mutuari deprehenderunt. Denique, Aſtronomiæ & Aſtrologiæ jactis fundamentis, Ægyptiis ea perficienda tradidiſſe refert. Audi authoris verba. (In Aſtrol.) Πρῶτον μὲν οὖν Αἰθίοπες τόνδε τὸν λόγον, loquitur de Aſtrali Scientiâ, ἀνθρώποισι κατεστήσαντο· αἰτίη δὲ αὐτέοισι τὰ μὲν, ἡ σοφία τοῦ ἔθνεος, καὶ γὰρ τ' ἀλλὰ τῶν ἄλλων σοφώτεροι Αἰθίοπες, τὰ δὲ, καὶ τῆς οἰκήσεως ἡ εὐμοιρίη ----- ἰδόντες οὖν πρῶτα τὴν σεληναίην οὐκ ἐς πάμπαν ὁμοίην φαινομένην, ἀλλὰ πολυειδέα τε γιγνομένην ----- εὗρον τουτέων τὴν αἰτίην, ὅτι οὐκ ἴδιον τῇ σεληναίῃ τὸ φέγγος, ἀλλά οἱ παρ' ἠελίου ἔρχεται· εὗρον δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἀστέρων τὴν φορήν ----- cum cæteris, quibus non ſum repetendis.

Hæc de rebus Cœleſtibus: de Terreſtribus nihil reperio, neque de mundi formâ aut origine, apud Æthiopas. Cum reſerata fuerit & excuſſa Abyſſinorum Bibliotheca, modò non ſit fabula; Archaiologias Æthiopicas, ſiquæ ſunt, penitùs inſpiciemus. Intereà, quid reſtet de ſingularum gentium philoſophia, cum quæritur: ubi nihil reſtat, etiam illud ſcire, eſt proficere. Perdidimus quidem, in hoc argumento, ex authoribus Græcis non paucos: Agatharchidem Cnidium, & Artemidorum Epheſium: quos laudat

dat Diodorus. Scripſit etiam Marcellus de rebus Æthiopicis, à Proclo, in explicatione Sermonis Atlantici, in teſtem adductus. Denique, Bion Solenſis, referente Laertio, Æthiopica tractavit. Citatur etiam, cum aliis, tam à Plinio, (l. 6. c. 29.) quàm ab Athenæo, (l. 13. c. 2. p. 566.) Sed de Æthiopibus ſatis, & de gentibus Auſtralibus, eo nomine antiquitùs comprehenſis. De Ægyptiis autem, ubi ampla diſſerendi ſeges, alibi ſeorſim tractabimus.

Ut ſupra. In Tim. Plat. p. 55, 56.

CAP. III.

Indorum Orientalium perluſtratio: Speciatim de Serum & Brachmanum literis & philoſophia.

HACTENUS multas terras ſine magno fructu percurrimus: tres mundi plagas, Septentrionem, Occidentem, & Meridiem; & quàm pauci nobis per viam occurrêre ſapientes? Ad Indos jam ventum eſt; quo nomine latè ſumpto, Aſiatica omnia complectemur, & nonnulla vicina. Hîc autem ſedes primas habuere poſt diluviani homines, & in hoc generis humani inſtaurandi ſeminario ſapientiæ etiam & literarum origines

quærendæ ſunt. Neque ignotum eſt aut inconceſſum, harum regionum incolas, omnium primos, doctrinæ & diſciplinarum famâ inclaruiſſe; præter Ægyptios enim, Phœnices, Arabes, Aſſyrios, Indóſque ulteriores, ante invectas in Græciam diſciplinas, rerum humanarum divinarúmque ſcientiam non vulgarem poſſediſſe legimus; atque ab illis, tanquam à fontibus, per varios rivos, & diverſis ſæculis, ad alios atque alios populos manâſſe. Age igitur, ſi libet, tractum terrarum qui ſupereſt verſus Orientem penetremus & pervadamus, ut eæ gentes quæ maximè cultæ ſapientéſque habitæ fuerunt, quo jure id nomen adeptæ ſint, quâ fide id credatur, aut quæ monumenta reliquerint, paucis videamus.

Atque ut à remotioribus ordiamur, in extremâ Oriente veteres Seres, qui hodiè Sinæ aut Sinenſes dicti ſunt, literis & cultu conſpicui, æquum eſt ut inviſamus. Horum apud antiquos parca eſt hiſtoria, nec tam ob ſcientiam celebrantur, quàm ob longævitatem, & ſerici conficiendi artificium. Hoſtes Chriſtiani nominis, Celſus, Porphyrius, Julianus, Hierocles, qui gentes celebres & ſapientes in exempla Chriſtianis proponere ſolebant, aut ut iis exprobrarent ſuæ Theologiæ novitatem, aut ſectæ ignorantiam, Seres in hunc cenſum non retulerunt.

Lucian. Strab.

runt. Celſius quidem eorum meminit, ſed ἀθέους nominat, gentibúſque feris & incultis aſſociat, οὐδὲ γὰρ Σκύθαι τοῦτο, οὐδὲ Λιβύων οἱ Νομάδες, οὐδὲ Σῆρες οἱ ἄθεοι, οὐδ' ἄλλα ἔθνη τὰ δυσαγέστατα καὶ ἀνομώτατα. Nec multò aliter Dionyſius, καὶ ἔθνεα βάρβαρα Σηρῶν. Horum tamen utrumque mitiùs interpretor; Atheos appellat Celſus, quòd templis, aris & ſtatuis non uterentur, nec operoſo illo ſuperſtitionis apparatu quo cæteræ gentes. Hâc ferè ratione Chriſtiani à Paganis dicti ſunt Athei, quod neque oraculis, neque ſacrificiis, neque Deorum ſimulacris gauderent. Dionyſius autem gentem illam barbaram appellat, vel more Græco, vel quod eſſet ἀπερσομιγὲς ἔθνος, ut inquit Stephanus, &, ferarum inſtar, aliarum gentium fugiebat commercium.

Apud Orig. lib. 7.

Περιηγ. Ver. 752.

Apud Juſt. Mart. Athenag. &c.

De Urb.

Utcunque, his arguitur parùm notam fuiſſe antiquis Serum Literaturam, quæ jam ubique ſermone omnium percrebuit. Mercatoribus & Sacerdotibus Chriſtianis debemus imprimis notitiam hujus gentis & regionis, antea impenetrabilis: atque ex horum fide & loci ipſius monumentis conſtat, ab antiquiſſimis temporibus ſtetiſſe hoc imperium, artibus & re literariâ florentiſſimum. Idque ſine ullo cum gentibus literatis commercio; aut inde deductis, quod liquet, coloniis, vel gentis ſuæ fundatoribus; ac ſi alterius eſſent

originis à cæterâ ſtirpe humanâ, & à Noachi poſteris, αὐτοκέφαλοι καὶ αὐτοδίδακτοι. Sunt apud ipſos, antiquitatis nobis incredibilis, annales; queruntur tamen optimos & vetuſtiſſimos eorum libros, aliquot ante Chriſtum natum ſæculis, combuſtos fuiſſe ab Imperatore Zio, ut omnium, qui eum præceſſiſſent, extingueret memoriam. Habent nonnullas Archæologias Philoſophicas, de Diluvio, de ortu rerum ex Ovo, & obſervationes cœleſtes mirandæ vetuſtatis. Si verò hodierni Sinenſes cùm hodiernis Europæis comparentur, non dubito noſtratibus illos multum inferiores eſſe; ſive diſciplinas Mathematicas ſpectemus, puras vel mixtas; ſive Phyſiologiam. Cùm verò quicquid habent, domi natum & ſuopte ingenio excultum habuerint, non mutuatitium, non ab aliis gentibus repetitum, quod de Græcis, Romanis, cæteríſque ferè Europæis dici ſolet, id illis in ſingularem laudem tribuendum eſſe exiſtimo; cùm, tam ſapientiâ, quàm ſatu, Aborigines eſſe videantur.

M. Mart. Hiſt. Sin.

Inter diſciplinas, maximi faciunt doctrinam Ethicam; cujus author erat celeberrimus Confutius, Sinenſium Socrates; quem etiam tempore non multùm præceſſit. Hoc ſtudium liberale tanti ducunt, vitæque humanæ tam neceſſarium, ut ex ſolis philoſophis omnes ſuos

magiſtra-

magiſtratus eligant; regémque ipſum, ſi
degeneravit, horum monitis liberioribus
exponant. Atque hæc de Seribus.

In alterâ parte Indiæ, Auſtrum verſus,
celebres fuêre ab omni ævo philoſophi
Brachmanes: genus hominum, qui con-
templationi ſemper vacabant; ignotæ qui-
dem originis, ſed digni quorum placita
propiùs intueamur; hos enim, præter
mores & vivendi inſtituta, Phyſiologiam
& Aſtronomiam coluiſſe, ex Strabone Lib. 15. p.
aliiſque conſtat. Neque miror eorum 719.
doctrinam Phyſicam multis inſulſam vi-
ſam eſſe, cùm fabulis, vel fabuloſo cor-
tice, plerumque involuta eſſet. Ita ibi-
dem Megaſthenes, Τὰ δὲ περὶ φύσιν, τὰ μὲν
εὐήθειαν ἐμφαίνειν, ἐν ἔργοις γὰρ αὐτοὺς κρείττους ἢ λό-
γοις εἶναι, διὰ μύθων τὰ πολλὰ πιστουμένους. Sub-
dit dein Strabo quædam eorum nota dog- Strab. lib.
mata, & cum Græcis communia, Περὶ 15. p. 713.
πολλῶν δὲ τοῖς Ἕλλησιν ὁμοδοξεῖν· ὅτι γὰρ γενητὸς ὁ
κόσμος καὶ φθαρτὸς, λέγειν κἀκείνους, καὶ ὅτι σφαιρο-
ειδής. Ἀρχαὶ δὲ τῶν μὲν συμπάντων ἕτεραι, τῆς δὲ
κοσμοποιΐας τὸ ὕδωρ. Voluerunt mundum
genitum eſſe, & periturum; atque totius
univerſi alia quidem eſſe principia, noſtri
autem mundi conditi, Aquam: ita e-
nim diſtinguendum eſſe exiſtimo τὸ σύμπαν,
ἀπὸ τῆς κοσμοποιΐας. Subjicit prætereà cir-
ca animam, Παραπλέκουσι δὲ καὶ μύθους, ὥσπερ
καὶ Πλάτων, περί τε ἀφθαρσίας ψυχῆς, καὶ τῶν καθ'
Ἅδου κρίσεων, καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Vides quæ &

 qualia,

qualia, fabulas appellat. Innuit denique apud ipſos fuiſſe, pro more antiquorum, doctrinas ſecretas ſive ἀπόῤῥητα· à quibus audiendis arcere ſolebant uxores, nè in vulgus manarent. Ταῖς δὲ γυναιξὶ ταῖς γαμεταῖς μὴ συμφιλοσοφεῖν τοὺς Βραχμᾶνας· ἵνα μή τι τῶν οὐ θεμιτῶν ἐκφέροιεν εἰς τοὺς βεβήλους.

Hæc nobis conſervavit Strabo circa Brachmanas, ex Megaſthene, Nearcho, Oneſicrito, Ariſtobulo, Caſſandreo, aliiſque; unde ſe Indica ſua ſumpſiſſe dicit: neque phyſiologiæ Brachmanicæ tantum alibi reperimus apud omnes veteres. His addit Clemens Alexandrinus τὴν παλιγγενεσίαν· Καταφρονοῦσι δὲ θανάτου, loquitur de his philoſophis, καὶ παρ' οὐδὲν ἡγοῦνται τὸ ζῆν, πείθονται γὰρ εἶναι παλιγγενεσίαν. Neque hîc tantùm μετεμψύχωσιν intelligo, ſed etiam totius mundi noſtri renovationem; cùm vox illa, φυσικῶς ſumpta, id plerumque ſignificet, tàm apud philoſophos, quàm patres Græcos. Diximus hanc philoſophiam ignotæ eſſe originis; nonnulli tamen derivatam eſſe volunt à Baccho Indico; quem ſi de Noacho interpretentur, ut ſolent multi, ad primum fontem nos deducunt. Sed undecunque edoctos, conſtat Indos ab omni memoriâ coluiſſe ſacrum genus philoſophorum, iiſque primos honores detuliſſe in republica. Audiamus Diodorum Siculum de antiquâ Indorum politiâ.

Strom. 3.

Τὸ

Τὸ δὲ πᾶν πλῆθος τῶν Ἰνδῶν εἰς ἑπτὰ μέρη διήρηται, ὧν ἐστὶ τὸ μὲν πρῶτον σύστημα φιλοσόφων· πλήθει μὲν τῶν ἄλλων μερῶν λειπόμενον, τῇ δ' ἐπιφανείᾳ πάντων πρωτεῦον· ἀλειτούργητοι γὰρ ὄντες οἱ φιλόσοφοι πάσης ὑπουργίας, οὐδ' ἑτέρων κυριεύουσι, οὐδ' ὑφ' ἑτέρων δεσπόζονται· παραλαμβάνονται δὲ ὑπὸ μὲν τῶν ἰδίων εἴς τε τὰς ἐν τῷ βίῳ θυσίας, καὶ εἰς τὰς τῶν τετελευτηκότων ἐπιμελείας, ὡς θεοῖς γεγονότες προσφιλέστατοι, καὶ περὶ τῶν ἐν Ἅδου μάλιστα ἐμπείρως ἔχοντες· ταύτης δὲ τῆς ὑπουργίας δωρεάς τε καὶ τιμὰς λαμβάνουσιν ἀξιολόγους. *Univerſus Indorum populus in ſeptem tribus diſtributus eſt. Prima ex philoſophis conſtat, qui numero quidem cæteris ſunt inferiores, nobilitate autem primas tenent. Ab omni enim miniſterio publico immunes: neque dominantur ipſi, neque aliorum dominio ſubjecti ſunt. A ſuis autem ad rem divinam & defunctorum exequias adhibentur, ut qui Diis eximiè ſint chari, & rerum quæ ad manes ſtatumque futurum ſpectant, maximè periti. Pro quibus officiis dona honoréſque magnificos recipiunt.* Hæc de antiquis Brachmanis intelligo; de quorum vitâ & moribus multa occurrunt apud veteres, de doctrinâ pauciſſima. Neque id miror, cùm præter ſuprà laudatos rerum Indicarum ſcriptores, interierint alii plures, à quibus petenda eſſet hujus gentis hiſtoria literaria. Bardeſanes Babylonius ſcripſit de Gymnoſophiſtis Indis: ut teſtatur Porphyrius. Eúm-

Lib. 2. Fol. m. 125.

Περὶ ἀποχ. lib. 4.

Eúmque citat Hieronymus contra Jovin. lib. 2. Atque Brachman Rex, ſecundum Suidam, ſcripſit leges & inſtituta Brachmanum, & iſtius gentis πολιτείαν, ſuâ dialecto. Prætereà, Nymphidorus, nempe ille Amphipolites, ſcripſit τὰ νόμιμα βαρβαρικὰ, Inſtituta Barbarica. In quibus probabile eſt eum non pauca de gentium literis & diſciplinis interſeruiſſe. Denique ſcripſit Cteſias Cnidius librum ſingularem de rebus Indicis; cæterùm in Excerptis Cteſiæ apud Photium, circa Philoſophos aut Philoſophiam iſtius gentis nihil memorabile reperio.

In Voc.

Hæc de Antiquis. Hodierni Authores in hodiernorum Bragmanum hiſtoriâ alia multa philoſophemata adjiciunt, fabulis plerumque intertexta: neque id ab eorum more alienum eſſe videtur; nam vidimus ex Strabone, hoc vitium fuiſſe Bragmanis antiquitùs, ut doctrinâ mythologicâ nimis delectarentur. Quo quidem genere doctrinæ, impuræ licet & multis corruptelis obnoxiæ, tradita fuit antiquiſſima Theologia, tàm Græca quàm Barbarica. Sive id factum fuerit pro ingenio priſcorum hominum, maximè Orientalium; ſive ut ea quæ pulchra erant, difficilia redderent, neque primo intuitu diſcernenda. Certiſſimum eſt ſupereſſe adhuc ordines & tribus Philoſophorum apud Indos, atque eos uti, in conſervan-

dâ

dâ ſuâ philoſophiâ, linguâ ſacrâ, (hoc eſt, non vulgari vernaculâ) & antiquiſſimâ; ut non incredibile ſit manſiſſe per tot ſæcula eandem Philoſophiam, vel ejuſdem philoſophiæ corpus, licèt variè diſtortum & novis fabulis quaſi incruſtatum. Hujus notitias aliquas nobis attulerunt viri docti, qui apud Indos diù verſati ſunt, & ex eorum ſcriptis quædam ſpecimina, cùm opportunum fuerit, in ſequenti forſan libro afferemus. Sed impræſentiarum ſatis.

CAP. IV.

De Aſſyriis & Chaldæis.

AB Indis ad Aſſyrios accedimus. Quorum erat primum Imperium magnum, quod fidem meretur, in terrarum orbe, poſt Diluvium. Iidem etiam populi inter antiquiſſimos numerantur qui literas & ſapientiam coluerunt, primaque Schola publica & imperialis in Babylone, hujus monarchiæ metropoli, ſtatuitur; permanſitque ad tempora Nebuchadnezaris magni, & Prophetæ Danielis. Imò devoluto ad Perſas imperio, adhuc erat literarum & literatorum ſedes Babylon.

Apud Aſſyrios & Babylonios ſapientes dicebantur Chaldæi; gentilitio nomine ad ſignificandam hominum ſectam aut ordinem tranſlato. Dicti etiam erant Ma-
Ad Dan. c. xi. gi, referente Hieronymo, ante tempora Perſarum. Horum Collegiis aut Academiis, ob eximiam ſapientiam quâ omnes
Dan. ii. 48. & iv. 9. & v. 11. antecelluit, præficiebatur Daniel, ex mandato Regis; quam præfecturam cùm non recuſaret Propheta, argumento eſſe videtur non tantùm malas artes, aut futiles, coluiſſe hos Magos, ſed honeſtas diſciplinas etiam, & naturalem rerum ſcientiam. Neque tamen inficiamur Chaldæos celebrari maximè ab antiquis ob res Genethliacas & Aſtrologiam; quod plerumque ſolet eſſe ſtudium hominum ἀφιλοσόφων·
L. 16. p. 739. ſed teſtatur *Strabo* Chaldæorum nonnullos, Philoſophos & Aſtronomos Indigenas, habuiſſe in agro Babylonico ſibi propriam habitationem, neque voluiſſe in cœtum ſuum recipere illos Genethliacos. Ἀφώριστο δ' ἐν τῇ Βαβυλωνίᾳ κατοικία τοῖς ἐπιχωρίοις φιλοσόφοις, τοῖς Χαλδαίοις προσαγορευομένοις, οἳ περὶ ἀστρονομίαν εἰσὶ τὸ πλέον· προσποιοῦνται δέ τινες καὶ γενεθλιαλογεῖν, οὓς οὐ καταδέχονται οἱ ἕτεροι. Hos genuinos Babyloniorum Philoſophos, (rejectis Aſtrologis) eorumque Collegium ſacrum, & venerandam antiquitatem colimus; horum quis novit origines? Nulla erat gens vetuſtior unde diſciplinas haurire poterant; ſed ab his hauſerunt

runt multi. Ad Babylonios profectus eſt Pythagoras ad *perdiſcendos ſyderum motus, originemque mundi ſpectandam,* inquit Juſtinus. Lib. 20. c. 4. Quæ duo ſunt Philoſophiæ naturalis maxima capita, & quaſi cardines; κοσμοσύστασις ſcilicet, & κοσμογένεια. Erant autem tempore Pythagoræ, ſub Perſarum imperio Babylonii & Chaldei, ſed antiquæ Academiæ Aſſyrio-Babylonicæ videntur eſſe adhuc reliquiæ. Illud dolendum eſt, nulla ſupereſſe ſcripta, nulla dogmat gentis Aſſyrio-Chaldaicæ; varias apud eos fuiſſe Aſtronomorum ſectas refert * Strabo, & de rebus iiſdem diverſa dogmata, ſed nulla ſpeciatim memorat: memorat quidem nonnulla Diodorus (l. 2.) ſed nimis laxè. Οἱ Χαλδαῖοι τὴν μὲν τοῦ κόσμου φύσιν ἀΐδιον φασὶν εἶναι, καὶ μήτε ἐξ ἀρχῆς γένεσιν ἐσχηκέναι, μηθ᾽ ὕστερον φθορὰν ἐπιδέξασθαι· τὴν δὲ τῶν ὅλων τάξιν τε καὶ διακόσμησιν θείᾳ τινὶ προνοίᾳ γεγονέναι, καὶ νῦν ἕκαστα τῶν ἐν οὐρανῷ γινομένων, οὐχ ὡς ἔτυχεν, οὐδ᾽ αὐτομάτως, ἀλλ᾽ ὡρισμένῃ τινὶ καὶ βεβαίως κεκυρωμένῃ θεῶν κρίσει συντελεῖσθαι. Mundi materiam ſemper extitiſſe voluerunt, ipſius autem formam, ordinem & ornatum à divinâ providentiâ conſtituti. Cætera quæ ſequuntur ad Aſtrologos Chaldæos ſpectant magis, quàm Philoſophos. Sed tandem

---

* Ibid. Ἔστι δὲ καὶ τῶν Χαλδαίων τῶν ἀστρονομικῶν γένη πλείω ὥς αν καθ᾽ αἱρέσεις ἄλλα καὶ ἄλλα λέγοντες περὶ τῶν αὐτῶν δόγματα.

dem quædam ſubdit circa Tellurem: *Περὶ δὲ τῆς γῆς ἰδιωτάτας ἀποφάσεις ποιοῦνται, λέγοντες ὑπάρχειν αὐτὴν σκαφοειδῆ καὶ κοιλήν· καὶ πολλὰς καὶ πιθανὰς ἀποδείξεις εὐποροῦσι, περί τε ταύτης καὶ περὶ τῶν ἄλλων τῶν κατὰ τὸν κόσμον.* Hæc maximè deſiderantur quæ ſuggerit potius quàm explicat, eorum *κυρίαι δόξαι* vel *ἀποφάσεις ἰδιώταται* circa Tellurem. Unum tantùm exprimit, eam *ſcaphiformem eſſe & cavam*, ſive oblongam & excavatam. Cætera autem, cum ſuis demonſtrationibus exoptatiſſimis, nullibi jam reperiuntur. Denique ſubjungit quæ tradita ſunt circa eorum antiquitatem, & à quot ſæculis, ante Alexandri expeditionem, hiſce contemplationibus incubuiſſent. Hæc autem, ut cætera ferè de gentium Orientalium antiquitate, aliena ſunt à noſtrâ fide & Chronologiâ.

Vid. Fr. Patricii Zoraſt.

Circumferuntur Oracula Chaldaica, à Michaele Pſello collecta pridem, & expoſita: dein, à Franc. Patricio inſigniter aucta; ab Opſopæo denique cum Scholiis Plethonis & Pſelli, ex parte recuſa. Pſellus opus ſuum nuncupat, *Ἔκθεσιν τῶν παρ' Ἀσσυρίοις δογμάτων*, *Expoſitionem Dogmatum Aſſyriorum*: ſed quo jure? Ex illis ſententiolis aut verſiculis quam pauci dici poſſunt Dogmata qualiacunque? & ſi Dogmata, quare Aſſyriaca? Eſt farrago, quæ plerumque ſequitur rationes Platonicas, ſed crudiores,

diores, Gnoſticorum inſtar, aut eorum qui de rebus ignotis loqui amant, verbis tumidis & figuratis. Neque mundi ortum, neque ullum illuſtre Phænomenon explicant hæc ſcripta, ipſumque rerum ſyſtema ignorâſſe videtur author, aut varias ſententias de eodem confudiſſe: plurimus eſt in materiâ incognitâ & rerum inviſibilium ordinibus, ut ſolent eſſe ingenia iſtiuſmodi flatuoſa: videntur eſſe quidem cento, è veterum ſcriptis (neque admodum veterum, à Platone enim citata nondum reperi) conſutus & intertextus. Crepant *numeros myſticos*, *Iyngas*, *Magica*, & quædam de Triade Platonicâ, ſed confusè: ſolidæ Philoſophiæ nihil illic video.

Γῆν δ' ἐν μέσῳ τιθεὶς, &c.

Si verò Theologiam Chaldaicam guſtare libet aliquantulum, prout à myſtis ſuis exhibetur, ità ferè ſe habet quoad rerum divinarum ordines. Res ab iis diſtinguuntur in purè Intelligibiles, Intelligibiles ſimul & Intellectuales, & Intellectuales tantùm. In primo ordine eſt ſuprema *Trias*: ad ſecundum referunt *Iyngas*, *Synochæas*, & *Teletarchas*: ad tertium, Mentes inferiores. Sic philoſophatur Pſellus. Aliam verò rerum ſcalam aliquando ſubſtituit. Nempe Triadem *Amilitorum*, & unum *Hupezocota*. *Fontes hi ſeptem, poſt quos fontes ſunt Hyperarchii, inde Azoni, dein Zonei: poſt, Angeli,*

Dæmo-

Dæmones, Heroes: poſtremò, Mundus Corporeus. Quod ſi Phlethonem conſulas, paulò aliter ſui mundi ſupellectilem diſpoſuit; poſt ſupremam Triadem ſuccedit intelligibilis *Iynx* : & *poſt hanc, Synochus, Empyreus, Ethereus* & *Hyleus.* Poſt *Synochæas, ſunt Teletarchæ : poſt hos, Fontani Patres,* qui *vocantur etiam Mundi auctores. Horum primus dicitur ſemel Trans, poſt hunc Hecate, poſtea bis Trans, poſt hunc tres Amilicti, ultimò is qui Hypezoco vocatur.* Tædet plura tranſcribere: Hæc ſi tibi placent profuntque, Lector, gaude & fruere. Sed ad Oracula pauliſper redeamus.

Ad Zoroaſtrem referri ſolent, ipſiuſque philoſophiam aut Theologiam, hæc Oracula; cùm verò nondum patefiat, cujas fuerit, aut quotuplex Zoroaſter, & conſtantior fama ſit de Zoroaſtre Perſico, quàm Aſſyrio; ſub capite Perſarum Zoroaſtri doctrinam tractabimus. Recentiùs invenit, aut ſe inveniſſe credidit, neſcio quæ monumenta Chaldaica, Johannes Picus Mirandulanus; quod lætus & exultans Marſilio Ficino explicat his verbis: *Chaldaici hi libri ſunt, ſi libri ſunt & non Theſauri. Audi inſcriptiones, Patris Ezre, Zoroaſtris & Melchiar Magorum, Oracula, in quibus & illa quoque quæ apud Græcos mendoſa & mutila circumferuntur, leguntur integra & abſoluta.*

Mirand. m. p. 249.

ſoluta. Tum eſt in illis Chaldæorum ſapientum brevis quidem & ſalebroſa, ſed plena myſteriis interpretatio. Eſt itidem & libellus de dogmatis Chaldaicæ Theologiæ. Tum Perſarum, Græcorum & Chaldæorun in illam divina & locupletiſſima enarratio. Vide, Marſili, quæ inſperata mihi bona irrepſerunt in ſinum. Cur non ego & cornucopiæ jam mihi nactus videar? Magna hæc ſunt; ſed hi theſauri Chaldaici nondùm comparuerunt, & ego tardus aſſentior non viſis. Certè iſtiuſmodi libri antiqui ſunt veluti mortui aut umbræ, de quibus, cùm apparere videntur, vix propriis oculis fiditur, multò minùs alienis.

Interea dolendum maximè periiſſe opus Beroſi, ſacerdotis Babylonii; qui non tantùm res civiles Aſſyriorum, ſed etiam Philoſophicas ſcriptis mandârat. Ita Joſephus teſtatur contra Apionem. Lib. 1. Βηρωσὸς ἀνὴρ Χαλδαῖος μὲν τὸ γένος, γνώριμος δὲ τοῖς περὶ παιδείαν ἀναστρεφομένοις, ἐπειδὴ περί τε ἀστρονομίας, καὶ περὶ τῶν Χαλδαίοις φιλοσοφουμένων, αὐτὸς εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐξήνεγκε τὰς συγγραφάς. Prætereà, cùm mos fuerit iſtorum temporum, Hiſtorias univerſales, vel etiam ſuæ gentis antiquitates, ab ipſo ortu rerum, & à quâdam Coſmogoniâ, auſpicari: tam ab hoc Beroſo; quàm à Nicolao Damaſceno, quorum uterque hiſtoriam Aſſyriacam ſcripſit, doctrinam iſtius gentis de

rerum

rerum Orginibus, ſperare liceret. Idque eo magis, quòd ex Joſepho, aliiſque conſtet, Archaiologias Philoſophicas ſuis hiſtoriis utrumque intexiſſe.

Juliani etiam, pater & filius, Chaldæi, quædam de ſacris Chaldaicis commentati ſunt, juxta Suidam. Et in ejuſdem Juliani hiſtoriam Chaldæam quatuor libros ſcripſit Porphyrius. Denique Græci, qui de Magis eorumque doctrinâ ſcripſerunt, quod à pluribus factum eſt, de Chaldæis proculdubiò non pauca interſerebant. Et λόγον χαλδαϊκὸν ſpeciatim ſcripſiſſe fertur Democritus. His autem deperditis omnibus, de philoſophiâ Aſſyriacâ vix ſupereſt quod adjici poſſit ad pauca illa excerpta quæ dedimus ex Strabone & Diodoro : adeò res ipſas & rerum certitudinem loci & temporis longinquitas abolevit. Relictis igitur Aſſyriis, motum Imperii & Literarum ſequamur ad Perſas.

Suid. in Voc.

Laert. in Procem.

Id. in vit. Democr.

CAP.

CAP. V.

De Perſis, eorúmque Magis.

PERSARUM ſapientes dicti erant *Magi*; nomen quidem illis cum aliarum gentium Orientalium ſapientibus commune; nam apud Arabes, Aſſyrios, Indos, alioſque, erant Magi: ſed præ cæteris illuſtres illi Perſarum, tam in rebus agundis quàm in rerum contemplatione occupati. Regiis liberis inſtituendis & educandis præficiebantur. Res palatii & imperii tractabant, unde fraudi illi locus fuit, quâ, clam interfecto regni hærede, unum è ſuis in ſolium Perſicum ſufficiebant. Hinc ſecuta eſt, non tantùm Magi illius ψευδοβασιλέως, ſed aliorum multorum promiſcua cædes, & imminuta apud Perſas Magorum authoritas.

PHILOSOPHIÆ ſtudiis operam dabant Magi, perinde ac Theologiæ. Ita Suidas, Μάγοι παρὰ Πέρσαις οἱ φιλόσοφοι καὶ φιλόθεοι. Philo itidem, Τὰ φύσεως ἔργα διερευνώμενοι πρὸς ἐπίγνωσιν ἀληθείας. Idem teſtatur Dion Chryſoſtomus, Τῆς φύσεως ἦσαν ἔμπειροι, καὶ τοὺς θεοὺς εἴδεσαν ὡς δεῖ θεραπεύειν. Ubi conjungit u-

Voc. μάγοι. Quod omn. prob. lib. p. 678.

Orat. 49.

triuſque diſciplinæ ſtudia & opera. Ità etiam Laertius, Μάγους περί τε θεραπείας θεῶν διατρίβειν καὶ θυσίας καὶ εὐχὰς --- ἀποφαίνεσθαί τε περὶ τῆς οὐσίας θεῶν καὶ γενέσεως, οὓς καὶ πῦρ εἶναι καὶ γῆν καὶ ὕδωρ· hæc γένεσις θεῶν, idem eſt ac Græcorum Theogonia, quâ mundi & elementorum ortum ſub Deorum nominibus, explicabant; eámque à Barbaris deſumptam eſſe vel hic ipſe locus indicare videtur.

Id. ibid. Prætereà, Mundi *periodos* & renovationem docuerunt. Denique, ſi ab his hauſit Pythagoras *Rerum principium ſyderumque motus*, oportuit eos & Aſtronomos fuiſſe & Phyſiologos. Dicitur quidem à Babyloniis hæc didiciſſe; cùm verò id fuerit tempore Cyri, in Babylone tunc erant Perſæ. Libenter tamen credo, ſpoliatis imperio Aſſyriis Mediſque, Chaldæos philoſophos ſub dominio Perſarum adhuc ſubſtitiſſe. Porphyrius ait à Chaldæis, & ſpeciatim à Zabrato, hæc didiciſſe Pythagoram, Ἔν τε Βαβυλῶνι τοῖς τ' ἄλλοις Χαλδαίοις συνεγένετο, καὶ πρὸς Ζάβρατον ἀφίκετο, παρ' οὗ, &c. τόν τε περὶ φύσεως λόγον ἤκουσε, Καί τινες αἱ τῶν ὅλων ἀρχαί. Zabratus ille (quod nomen variè à variis effertur) Aſſyriuſne fuerit vel Perſa, quis clarè enodabit?

Lib. 2. Agathias eundem eſſe innuit cum Zoroaſtre, Zaradumque appellat, Οὗτος δὲ ὁ Ζωροάστρης, ἤτοι Ζαράδης (διττὴ γὰρ ἐπ' αὐτῷ ἡ ἐπωνυμία) ὁπηνίκα μὲν ἤκμασε, &c. οὐκ ἔνεστι σαφῶς διαγνῶναι. Theodoretus Zaradan appellat,

&

& gente Perſam. Certè Apuleius dat Magos Perſarum Pythagoræ in Doctores, & *præcipuè Zoroaſtrem, omnis divini arcani antiſtitem.* Quare ſatis patet, non tantùm res ſacras & civiles curâſſe Magos, ſed etiam naturæ principia & leges perquiſiviſſe. Serm. 9. de Leg. Flor. l. 2.

Magorum princeps & coryphæus erat Zoroaſter; ut multi teſtantur authores: ſed in hujus Zoroaſtri vel Zoroaſtrorum hiſtoriâ parùm conveniunt. Alii unum, alii duos, alii multos conſtituunt. Nos, qui veterum ſapientum dogmata & doctrinas quærimus, tanquam partem optimam & deſideratiſſimam hiſtoriæ Philoſophicæ, cæteras eorum conditiones aut circumſtantias minùs anxiè expendimus: ſed inter multa confusè dicta ab antiquis circa Zoroaſtros, conſtare videtur primò, duos fuiſſe, minimùm, Zoroaſtros, utroſque ſapientiæ nomine & doctrinæ magicæ, celebres; alterum Chaldæum, aut Bactrianum, cujus plures authores meminerunt; alterum Perſam vel Medo-Perſam, de quo non dubitatur. Secundò, conſtare mihi videtur, horum duorum res, ætates, dogmata, patrias, ſcripta, alia, ſæpe confundi & permiſceri, tam ab àntiquis quàm à recentioribus; id quod ſolet alias contingere in rebus aut perſonis Synonymis, ſive Diis gentium, ſive viris illuſtribus; dum temporis ve-

vetuſtas & ſcriptorum incuria, ex rerum ſimilitudine, errorum & confuſionem inducunt. His autem relictis, quæ ſcripta aut ſciptorum fragmenta reliquerit Zoroaſter, aut jam ſuperſint, paucis videamus.

De Hyſtaſpe & Oſthane, quorum meminerunt plures, nihil dico: cùm de iis nihil certi, de eorum dogmatibus nihil prorſus, reperiam.

Elementa, Sydera, Cœlum, pro Diis habuerunt Perſæ. E Syderibus autem Solem, ex Elementis Ignem, venerati ſunt maximè: atque Jovis nomine intelligunt, τὸν κύκλον πάντα τοῦ οὐρανοῦ, *univerſum cœli ambitum.* Alunt ignem perennem & immortalem in Pyratheiis: ut poſteà Græci in ſuis Prytoneiis; & Romani in Veſtalibus: Hebræi etiam in Templo ſacrum ignem jugiter nutriebant; Ægyptii pariter, aliæque gentes, hoc elementum ſingulari honore proſequebantur.
Lib. 23. Hic Perſarum ignis, ab Am. Marcellino dicitur *Ignis ille cœlitùs delapſus, apud Magos ſempiternis foculis cuſtoditus.*
Περὶ ἐποχ. l. 2. Porphyrius Diis proximum facit, aut ſimillimum, (θεοῖς γὰρ καὶ τὸ πῦρ ἀθάνατον φυλάττομεν ἐν τοῖς ἱεροῖς, ὃν μάλιστα αὐτοῖς ὁμοιώτατον.) Stoici denique ipſum Jovem, in quem omnia reſolventur. Hæc Theologia, cùm Phyſica ſit, à propoſito noſtro non alienam eſſe duxi.

Quin

QUIN & totus Perſarum cultus, ſi reliquarum gentium ſuperſtitionibus conferatur, Philoſophicus dici meretur. Hujus compendium habes apud Herodotum, his verbis: Πέρσας δὲ οἶδα νόμοισι τοιοῖσι χρεωμένους. Ἀγάλματα μὲν, καὶ νηοὺς, &c. *Porrò ritus quibus utuntur Perſæ, tales eſſe comperi. Neque ſtatuas, neque templa, neque aras extruere conſuetudo eſt: quinimò hoc facientibus inſaniæ tribuere, ob id (ut mea fert opinio) quod non, quemadmodum Græci, ſentiunt Deos more hominum eſſe natos, aut hominum ſimiles. Moris habent, editiſſimis quibuſdam conſcenſis montibus, Jovi hoſtias immolare: omnium gyrum cœli Jovem appellantes. Soli, Lunæque ſacrificant, & Telluri, Igni, Aquæ atque Ventis. Hiſque ſolis ſacra faciunt jam inde ab initio. -- Sacrorum autem ritum circa hos jam dictos Deos hujuſmodi quondam inſtituerunt. Perſæ quippe ſacrificaturi, nec aras erigunt, neque ignem accendunt prorſus, ſed neque libamentis utuntur, aut tibiis, coroníſve, aut molis. Verùm ut quiſque Divis hiſce ſacra facere ſtatuit, in locum mundum victimam ſiſtens, deum illum implorat, myrto potiſſimùm cinctam geſtans tiaram. Sacrificans verò, non pro ſe ſolo privatimque vota nuncupat, ſed communiter univerſis Perſis benè precatur; imprimis quidem Regi; & inter omnes Per-*

Lib. 1. c. 131, 132.

ἀνθρωποφύεας.

Perſas, ipſe qui ſacra facit, comprehenditur. Ubi verò carnem victimæ minutatim conſcidit, eamque elixavit, herbam ſubſternit quàm molliſſimam, maximè trifolium. Huic impoſitis carnibus, Magus aſtans, THEOGONIAM accinit. Quam illi habent pro ſacro carmine aut incantatione. Ita coluerunt Deos Perſæ, præ cæteris populis, caſtè, & ſine fuco. Scio nonnulla narrari aliter de Perſis à Strabone, ſed vel diverſas eorum ſectas reſpicit, vel diverſa ſæcula. Illud notatu digniſſimum eſt, quod, inter faciundum ſacra, Magi cecinerint Theogoniam. Quæ aliud eſſe non potuit quàm carmen de *Mundi origine.* Dixerat enim antea quos Deos habuere Perſæ: nempe corpora cœleſtia, elementa, partes & regiones Univerſi. Deorum igitur Perſicorum ortus, eſt horum corporum, cœleſtium & elementarium: ſive Cœli, Syderum, & Telluris, ortus. Quæ eſt vera Theogonia antiquo-barbara. Quam quidem poſtea Græculi, qui Deos ἀνθρωποφυεῖς fingebant, in Deorum ſuorum genealogiam craſſam convertêre. Sed de his ſatis: redeamus ad Zoroaſtrem.

De Oraculis Chaldaicis, quæ Zoroaſtro tribuuntur, jam dictum eſt. Memoratur ultra à Plinio, *vicies centum* Ib. 30. c. 1. *millia verſuum à Zoroaſtro condita fuiſſe,*

iſſe, & ab Hermippo expoſita. Arabes præterea referunt Zoroaſtrum tradidiſſe librum Magis, duodecim voluminibus conſtantem, *quorum ſingula corium Taurinum integrum implerent.* Hæc volumina, opinior, ritus ſacros & antiquæ magiæ fontes continebant. Denique, Suidas recenſet plures Zoroaſtri libros, *de Gemmis, de Prædictionibus Aſtronomicis*, & quatuor libros, περὶ τῆς φύσεως, *de Naturâ*: quos cæterorum omnium diſpendio libens redimerem. Nam, ſiquid erat ſcientiæ ſolidæ in iſtoc Mago clariſſimo, illius fundamenta in hiſce de Naturâ libris jacienda eſſent. Hæc autem omnia pro deperditis habemus, ſi unquam extiterint; & quæcunque ſub Zoroaſtri nomine apud nos venditantur, vel planè Apocrypha & Pſeudonyma ſunt, qualia notantur ab aliis: vel adeò nihil eximii continent, aut ſupra vulgarem Philoſophorum diſciplinam; ut, ſi genuina eſſent, apud me minuerent viri illius famam & dignationem. Ex ipſius genuinâ Philoſophiâ fragmentum unum conſervavit nobis Plutarchus, ex Theopompo; Alterum Porphyrius, in *antro Nympharum*, ex Eubulo. Tertium, ſed minùs myſticum, Euſebius, ex libro ſacro Perſico; quem ipſius eſſe Zoroaſtri voluit. Atque hæc pauca, cum nonnullis ſententiis diſperſis, maximè apud au-

Pocock. ſpec. Hiſt. Arab. Elmacin. Hiſt. Arab.

De Iſ. & Oſir.

Præp. Evan. l. 1. c. 7.

thores Platonicos, magni Zoroaſtri ſunt exiles reliquiæ.

Uti Magorum Perſicorum origo & prima tempora ſunt incerta, ità de eorum fine & exitu non una & conſtans eſt ſententia. Cùm dolum facinúſque, occupati à Magis Imperii, ulciſci voluerunt nobiles Perſæ, Smerdis & ſociorum ipſius cæde non contenti, in omnes promiſcuè Magos ſæviebant; idque tanto impetu, ut, referente Herodoto, niſi noctis interventu cohibiti, neminem Magorum reliquiſſent. In rei etiam memoriam Μαγοφονίαν inſtituerunt, feſtum ſolenne Perſarum: quo die nulli Magorum fas erat prodire in publicum. Hinc imminutam fuiſſe Magorum dignitatem apud Perſas facile eſt conjicere, non autem extinctam progeniem; hâc enim ætate poſteriores erant Hoſtanes & Hyſtaſpes, famigerata nomina: conſtatque manſiſſe Magos uſque ad Alexandri tempora; à quo tandem hos, unà cum Imperio Perſico, nonnulli deletos eſſe volunt. Neque adhuc his penitùs aſſentior: nam ſicut occupato à Perſis imperio, non protinùs interierunt Chaldæi, (eorum enim meminit Cteſias tempore Darii, cùm de ipſius ſepulchro viſitando ageretur) ita nec à Græcis occupato, extincti ſunt Magi; ſed ſuis adhuc ſacris præfuiſſe videntur uſque ad tempora Heraclii, qui Πυρεῖα Perſica,

Lib. 3.

Diog. in proœm.

Agath. lib. 11.

Perſica, lucos, ignem ſacrum, totamque cultûs illius ſupellectilem peſſundedit. Huic autem religioni paulò poſt ſucceſſit Mahometana; in quâ jam hærent, extinctâ omni antiquâ ſcientiâ, occæcati Perſæ.

Hæc de Magis: quorum doctrina & hiſtoria non ità difficiles eſſent explicatu, niſi jam periiſſent illius argumenti ſcriptores præcipui. Quales fuere Hermippus Smyrnæus, qui, circa Ptolomæi Euergetis tempora ſcripſit *de Magis*. Pallas etiam, referente Porphyrio (περὶ ἐποχ. lib. 2. & lib. 4.) *Mithræ myſteria* optimè collegit & explicuit. Euſebius (præp. Ev. p. 42.) Oſtanis Octateuchum citat. Adhæc Eubulus, incertæ ætatis author, hiſtoriam Mithræ & Magorum, multis libris conſcripſit, ſecundum Hieronymum & Porphyrium; & diverſos eorum ordines diſtinxit. Præterea Theodorus Mopſueſtenus tres libros compoſuit, περὶ τῆς ἐν Περσίδι μαγικῆς. Denique authores quos citat Laertius in hoc argumento, nempe Hermodorus Platonicus, Ariſtotelis Magicum, ſive, juxta Suidam, Antiſthenis aut Rhodonis, quod de Zoroaſtro tractavit, perierunt. Et Zanthus Lydus, qui Magica ſcripſit, & Magorum à Zoroaſtro ſucceſſionem & ſeriem, juxta Laertium, deduxiſſe videtur. Citat præterea in eodem argumento Laertius Sotionem de

Plin. lib. 30. c. 1. Arnob. lib. 1.

Lib. 11. adv. Jov. περὶ ἐποχ. lib. 4. Phot. Bibl. Cod. 81.

In proœm. & Plin. ut ſupra.

Clem. Alex. Strom. 3.

de ſucceſſionibus, Dinonem de rebus Perſicis, Eudoxum, Theopompum, Eudemum Rhodium, & Clearchum Solenſem. Qui omnes deſiderantur. Hi veteres authores ſi extarent, meliùs edocti eſſemus quæ vera fuit Zoroaſtri & Magorum Philoſophia, quam omnis antiquitas celebravit. De Perſis hactenus.

CAP. VI.

De Arabum & Phœnicum hiſtoriâ literariâ.

A PERSIS ad Arabes & Phœnices pergamus; utroſque antiquæ ſapientiæ famâ præclaros. Sapientiæ Arabicæ æternum monumentum reliquit Jobus, Moſe ipſo antiquior: Nobilis Arabs, φιλόθεος καὶ φιλαλήθης, cui triplex æs circa pectus integerrimum, quod nulla Satanæ tela unquam perfodere potuerunt. Virtutis heroicæ & infractæ fortitudinis exemplum. Hunc nulla adverſa, neque corporis mala, neque bonorum damna, neque ira cœli & chariſſimorum liberorum cædes, mente ſolidâ excuſſerunt. Non tantùm ſæviebant hoſtes, ſed etiam exani-

exanimabant amici; &, quod ingenuis probiſque graviſſimum eſt, ſimulatæ pietatis, occulti criminis, læſi Numinis, poſtulabant. Ille, rupis inſtar, immotus ſtetit; neque Deum, quem novit Optimum Maximum; neque ſeipſum, recti conſcium, incuſare voluit. Quantum poſſit Religio naturalis, magnum & memorabile exemplar.

Qui plura deſiderant circa eximiam hujus viri pietatem, & in ſingulis ferè Chriſtianæ Religionis præceptis ſanctam vitæ morumque cognationem, adeat Euſebium de Demonſt. Evang. lib. i. c. 5. & 6. ubi hæc omnia ſigillatim percurrit. Intereà, non gravabor adjicere illuſtriſſimi viri Encomium quod occurrit apud Suidam. Ἰὼβ ὁ μέγας ὄντως ἐκεῖνος καὶ γενναῖος τῆς ἀληθείας ἀγωνιστής· ὁ πρῶτος ἀνοίξας τὸ γυμνικὸν ἐκεῖνο, καὶ μέγα καὶ παγκόσμιον στάδιον· ὁ τὸν ἀντίπαλον πάσαις ταῖς καταβαλὼν, ὁ μέχρι καὶ τῶν ὀστέων τὰς πληγὰς, καὶ τοὺς μώλωπας εἰσδεξάμενος, καὶ μείνας ἀήττητος ὁ σκωλήκων πλήρης, καὶ στεφανίτης· ὃν οὐδὲ θάνατος ἴσχυσε καταστρῶσαι, καὶ κονίσαι τὰ ὄπισθεν, ἀλλ' ἐπ' ἕστηκεν ὥσπερ τις ἀνδρίας ἀπερίτρεπτος, ἢ ἄκμων ἀνήλατος, δι' ὅλου τοῦ βίου καταπαλαίων, καὶ καταρράσσων τὸν ἀντικείμενον. Οὗτος πρῶτος κατεπάλαισε τὸν διάβολον· οὗτος ἤρατο κατὰ τοῦ πικροῦ νίκης τρόπαια, οὐ νέμεα καὶ ὀλύμπια, ἴσθμιά τε, καὶ πύθια, καὶ ὅσα ἑλληνικοὶ διακομπάζουσι λόγοι, ἀγωνιζόμενος, ἀλλὰ περὶ παίδων, καὶ κτήσεως,

M. p. 10, & 14.

κτήσεως, καὶ βοσκημάτων, καὶ θεραπείας, καὶ πάσης τῆς τοῦ βίου διαγωγῆς, καὶ πτωμάτων οἰκίας, τάφους τὰς αὐτὰς, καὶ πολυάνδρεια τῶν αὐτοῦ παίδων γεγενημένας ὁ καρτερόψυχος θεασάμενος, οὓς ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ καὶ ὥρᾳ ἐπὶ τῆς τραπέζης εὐωχουμένους καὶ συνεσθίοντας κατέστρωσε σωρηδὸν ὁ παμμίαρος ----- καὶ οὐδὲ μέχρι τούτων ἡ λύσσα καὶ βασκανία ἠρκέσθη τοῦ ἀντιπάλου, ἕως αὐτὸν τὸν ἀθλητὴν γυμνὸν ἐπὶ κοπρίας ἐκκαλεσάμενος, καὶ κατάστικτον ὅλον τοῖς ἕλκεσι, καὶ πλήρη σκωλήκων ἀπεργασάμενος, θέαμα φρικτόν τε, καὶ ξένον ὅλῃ τῇ ὑφ' ἡλίου κατέστησεν, ἔτεσιν ἑπτὰ τοῖς ὀδοῦσι δαρδάπτων, καὶ τῇ γλώσσῃ λικμώμενος ὅλον τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρος, μέχρις ὅτου τὴν ἧτταν ἐφ' ἑαυτὸν ὁ παμμίαρος ἐνεσπάσατο, καὶ τὴν αἰσχύνην τέλεον ἐκληρώσατο. Hæc longiuſcula ſunt, ſed quæ debentur tanti viri meritis & memoriæ.

Præterea Arabem noſtrum fuiſſe virum πολυμαθῆ καὶ πολυίστορα, & naturalis ſcientiæ peritum, ex ipſius hiſtoriâ liquidò conſtat; hanc, φυσιολογίαν ὅλης τῆς κτίσεως continere, ait Suidas; certè tàm dogmata, quàm præcepta Noachidarum, in illis commentariis reperiuntur, & ex modo quo celebratur ab iis Telluris origo, ipſiúſque in Diluvio diſſolutio, quæ in ſequentibus explicanda ſunt, manifeſtum eſt, utriſque Doctrinam arcanam calluiſſe illius ſcripti authorem primum & Arabicum. Dico authorem primum & Arabicum; quiſquis enim fuerit qui hoc opus in hodiernam formam digeſſit, niſi totum fictitium eſſe velimus, materiam operis

Cap. 38.

ex

ex adverſariis Arabicis, de vitâ Jobi, neceſſe eſt deprompſerit. Neque id diſſimulavit author, nam multos reliquit Arabiſmos in opere ſuo, qui fontem ſapiunt & originem unde deducti ſunt.

Primum hoc eſto monumentum ſapientiæ Arabicæ, & vetuſtiſſimum; nulla enim gens, ex quo perierint Enochi prophetiæ, monſtrare poteſt antiquioris aut æquævæ ſapientiæ ſpecimen; cùm non ſit dubium, res Jobi tempora Moſaica præceſſiſſe; adeóque Literarum uſum, & Scripturæ: præthereà, notitiam Syderum, hiſtoriæ naturalis non pauca, & denique, veri Dei cultum, ante natum Moſem in Arabiâ obtinuiſſe. Et quoad literas & diſciplinam, eas, ad *Solomonis* uſque tempora, inter Arabes floruiſſe, fide dignum erit, ſi Reginam Shebam, quæ Solomonem viſum venit, Arabicam credamus: 1 Reg. x. prout ex multis indiciis colligitur. Hæc autem, cum exierit regno quaſi ad certamen literarium; nempe ad tentandam ſapientiam Solomonis, ſi famæ par eſſet & expectationi; argumento eſſe poteſt, ſapientiæ ſtudium, iſthoc ſæculo, tàm in Aulâ regiâ, quàm in ſcholis Arabicis, viguiſſe, in laude & vincendi gloriâ ambitioſum. Suppetit etiam aliud, ni fallor, & recentius, in ſacris literis, ſapientum in Arabiâ argumentum, vel exemplum: Magos intelligo, qui Jeſum infantem vene-

venerunt adoratum ex Oriente; hoc enim de Arabiâ libens interpretor, cùm idem ſenſerint ex Patribus plures, atque hoc ipſum ſubindicari mihi videatur à Prophetâ, Pſal. lxxii. 10. cùm pſalmum illum propheticum ultimò reſpicere Meſſiam, certum ſit. Dona etiam quæ afferebant, ſoli Arabici opes erant; atque *μάγοι ἀπ᾽ ἀνατολῶν* eandem gentem notare videtur ac בְּנֵי קֶדֶם filii orientis, Job. i. 3. Quin Orientis nomine vulgò appel-
In Mat. ii. lari à Judæis Arabiam, notat probátque Grotius. Denique, ut nullus inde reſtet ſcrupulus, non tantùm Perſarum ſapientes dicebantur Magi, ſed per totum fere Orientem nomen illud obtinuit, ut videre eſt apud Lucianum & Plinium; & ſpe-
Μακροβ. Plin. lib. 25. 2. lib. 30. c. 1. ciatim Hippocum, Arabem, inter Magos numerat Plinius. Bilhamum etiam, quem rex Moabitarum conſuluit contrà populum Iſraëliticum, (Numb. xxii.) ſive Magum dixeris, ſive Prophetam, ex eodem hoc ordine fuiſſe, veriſimile eſt.

Inter Arabes populos, memorabiles erant Zabii vel Zabaiſtæ (iidem, ut mihi videtur, cum Sabæis aut eorum ſacerdotibus) gens perantiqua, & ſuo more religioſa. In horum fide & cultu aiunt Ju-
Maimon. Mor. Nev. Part. 3. c. 29. dæi primitùs educatum eſſe Abrahamum: ſed poſteà, ut unum verum Deum coleret, ab iis ſeceſſiſſe, atque dogmata eorum impugnáſſe. Præthereà, Moſen in legibus

legibus ſuis formandis Zabiorum mores & ritus maximè reſpexiſſe, vult Maimonides; ideoque Legiſlatore ſuo antiquiorem facit gentem iſtam, & dignam, unà cum Ægyptiâ, quam in conſiliis ſuis intueretur, ut eorum contagia effugeret. Inter hos nunquam defuiſſe Magos, ſive priſtini moris philoſophos, veriſimile eſt: & non tantùm libros pervetuſtos & traditiones jactant, ſed etiam ſe Noachidas eſſe gloriantur, *& fundamentum eorum religionis eſſe religionem Noachi.* Hanc quidem puram coluit Jobus, eorum conterraneus aut confinis: illi autem impuram, idololatriâ & inquinamentis magicis pollutam; colebant enim Solem & Lunam, & genios indigenas; referente Philoſtorgio. Atque eò reſpexiſſe videtur Jobus, cùm ſe, Arabem, purgat à Solis & Lunæ cultu, Cap. xxxi. Ver. 26, 27.

Ibid.

Hott. Hiſt. Orient. p. 169, 171. ex Beidavo & Keſſæo, ſcript. Arab.

Boc. Geog. lib. 2. c. 26.

QUARE æquum eſſe videtur ut admittamus, apud Arabes fuiſſe genuinos Noachidas & degeneres; ex illorum numero erant Jobus, cum ſuis amicis & cognatis; ex horum autem numero Zabii, aliique Arabes. Nam Arabes generatim magnam cum Noacho conjunctionem affectant aſſerúntque, & gentis ſuæ originem ab ipſo deductam etiamnum in genealogiis oſtentant. Indigenas à Joctano, advenas ab Iſhmaele, repetentes. Horum

rum utrumque genus quædam Dogmata Noachidarum retinuerunt, quæ ſapientiæ Orientalis videntur mihi radices. Præterea, ſi ex eâdem patriâ venerint Magi Chriſticolæ, quid ni credamus per totum hoc intervallum, ab ætate Jobi ad natum Chriſtum, eandem doctrinam, idem Philoſophorum genus, rariùs licet, apud Arabes permanſiſſe; præſertim cùm, aliquot ante Chriſtum ſæculis, eò profectus ſit Pythagoras, tanquam ad unam è quatuor gentibus præcipuis, quas, ad comparandam ſcientiam, inviſebat. Porphyr. de vit. Pyth. Ἀφίκετο δὲ καὶ πρὸς Αἰγυπτίους ὁ Πυθαγόρας, καὶ πρὸς Ἄραβας, καὶ Χαλδαίους, καὶ Ἑβραίους, dicitúrque verſatus eſſe cum Rege in Arabiâ, (regulo, opinor, Mago) in Babylone autem cum Chaldæis & Zabrato. Lib. 25. 2. Democritus etiam apud Plinium dicitur, Perſidis, Arabiæ, Æthiopiæ, Ægypti Magos inviſiſſe.

Hæc de temporibus ante-Chriſtianis; neque literarum ſtudiis offeciſſe religionem Chriſtianam ſupponere licet, quanquam in illâ gente, forſan iiſdem non multùm profuit; inter Patres quidem Chriſtianos non memini ullum fuiſſe Arabem. Abulphar. de orig. & mor. Arab. cum notis Pocock. in ſpec. hiſt. Arab. p. 164. Et per multa ſæcula altum erat de philoſophiâ Arabicâ ſilentium, adeò ut mollioribus ſtudiis dedita, expoliendæ linguæ, poeſi, & orationum compoſitioni, gens illa ad ſeveriores literas à multis inepta crederetur. Sæculo autem poſt

Chriſ-

Chriſtum natum ſexto præterito, exortus eſt Iſmaliſmus, ſive Lex Mahometis: &, neſcio quo fato, cum illâ regione, literarum omnium inimicâ, revixit inter Arabes philoſophiæ amor & ſtudium.

Notum eſt, poſt ortum Mahomedis, cum novâ religione novum Imperium molitos eſſe Arabes ſive Saracenos, atque miro progreſſu magnam orbis partem armis ſuis ſubjeciſſe. Eodem tempore, philoſophandi ſtudio, quaſi redivivo, animati ſunt: & cùm in Occidentem & Europam penetrâſſent, philoſophiam Arabibus anteà incognitam & inauditam, Græcanicam nempe & Europæam, imbiberunt. Cúmque per illa tempora Ariſtotelis doctrina in Scholis & Academiis Europæis omnium maximè invaluiſſet, hanc plerumque amplexi ſunt Arabes: quam poſteà magno ſtudio & ſtrepitu ubique propagârunt. Ex iis autem non- Maimon. Mor. Nev. Par. 1. c. 69, 71. nulli in alias Græcorum Philoſophorum ſectas delapſi ſunt, aut ex pluribus mixtam condiderunt. Denique tanto amore flagrabant literaturæ Græcanicæ, & tot eorum volumina ad ſe transferri & Arabicè verti curabant, ut poſteà apud Saracenos potiùs quàm apud Græcos ipſos, quærendi eſſent Authores Græci. Meritò mirari licet hanc gentem triplici œſtro ſimul percitam eſſe, religionis, belli, & literarum. Quoad priora, infrà unius ſæ-

culi ſpatium multos magnóſque populos ſibi ſubjugaverant; & quoad literas, magnâ contentione & ſumptibus ex omnibus locis libros Græcos & Romanos arceſſi curabant. Addit prætereà Erpenius, *Tranſtuliſſe Arabes in ſuum ſermonem nobiliores omnes authores veterum, Ægyptiorum, Perſarum, & Chaldæorum; qui ſapientiæ omnis ac ſcientiæ primi perhibentur fuiſſe authores.* Sed quoad Saracenos, aut non omnes ceperat, aut ſtatim deferbuit iſte ardor: nam cùm, captâ Alexandriâ, Johannes Philoponus, qui magnam gratiam apud ducem exercitûs conſecutus eſſet, petiiſſet, ut libros philoſophicos, qui in Bibliothecis Regiis invenirentur, ei concederet; re ad Imperatorem delatâ, comburendos eſſe juſſit omnes, in calfaciendis balneis. Egregium & Imperatorium facinus! quo jam ſecundò periit Bibliotheca Alexandrina; cum ſummo damno Reipublicæ literariæ.

De Ling. Arab. p. 53.

Hott. Analec.

Librorum Arabicorum, qui ſuperſunt, theſaurus maximus eſt Bibliotheca Feſſana, quæ triginta millia voluminum Arabicè ſcriptorum continere dicitur. Ex ſententiâ autem Hottingeri, qui cum libris Arabicis multùm verſatus eſt, vix ullum reperies *annis octingentis antiquiorem; Iſmaliſmo autem & Alcorano nullum;* neque *Theologum*, neque *Philoſophum*,

Analec. Hiſt. Theol.

phum, neque *Hiſtoricum*. Licèt verò non adeo antiqui ſint hodierni libri, continere poſſunt multa ex antiquioribus deſumpta, & nonnullas primævorum dogmatum reliquias. Avicenna ſcripſit librum de Philoſophiâ Orientali, cujus meminit Tophail in ſuâ Epiſtolâ, & ſe ait etiam ab amico ſollicitatum eſſe, ut de myſteriis ejuſdem philoſophiæ ſcriberet. Hi verò, cùm viverent ambo multis ſæculis poſt ortum Mahomedis, indicio eſt, non prorſus exoleviſſe apud Arabes illius temporis, priſtinæ philoſophiæ memoriam; ſed ab alienis forſan, magis quàm ſuis, hauriendam monumentis. Philoſ. Autodidac.

Quoad libros Zabiorum, multos recenſet Maimonides: plerumque, opinor, ſuppoſititios. Optandum eſſet maximè, ut Rabbinus ille clariſſimus, qui, cum magno apparatu, doctrinam Zabiorum inſtauravit, applicuitque ad interpretandas leges Moſaicas, probatam nobis dediſſet antiquitatem, ſimul & authoritatem iſtorum librorum, quos vidit ſequitúrque in enarrandâ Zabiorum Theologiâ. Niſi enim pertigerint ad tempora Moſaica, & religionem ritúſque retulerint Moſi coævos aut antiquiores, his ſuperſtructæ interpretationes carent fundamento; quippe iniquum eſſet, verba Legiſlatoris ad poſt-natas ſuperſtitiones Mor. Nev. Par. 3. c. 29.

propellere & accomodare. Sed hæc obiter. Cætera ſcripta Arabica quærenda ſunt in Bibliothecâ Orientali Hottingeri, & aliorum, qui hanc materiam datâ operâ tractârunt. Denique, quoad Dogmata Philoſophica Arabum, Philoſophorum ſecta antiquiſſima, cujus ſuppetit memoria apud Arabes, perhibetur illa *Dahritarum*. Qui, tam de Mundi, quàm de Animarum, origine & exitu, malè ſenſiſſe videntur. Hunc enim æternum eſſe volunt, ex utrâque parte: illas ex neutrâ; traduces nempe, & morituras. Unde horum commune ſcitum erat, *Uteri pariunt, Sepulchra deglutiunt*: quò rerum omnium ortum & interitum denotabant. Ac proinde Philoſophos iſtos primæ antiquitatis titulo inter Arabes, malè ornatos eſſe cenſeo: cùm illud ab Ariſtotele, alterum ab aliis recentioribus, hauſiſſe videantur. Niſi forſan craſsè nimis & incorrectè, quod ſæpiùs accidit, antiquorum ſententias, alii poſt alios, repetant. Id quidem conſtat, poſt Mahometis tempora, ſapientiam Arabicam in fabulas & fœditatem degeneraſſe. Et niſi extitiſſent in ſacris literis ſpecimina quædam præſtantioris indolis inter Arabes, gentem illam in Philoſophorum cenſu vix inſeruiſſem. Conſtat enim, à multis ſæculis, ſigmentis & allegoriis, ad faſtidium uſque, luxuriâſſe ingenium

Abr. Eccl. Hiſt. Arab. c. 12.

genium

genium Arabicum. Sed de his hactenùs.

JAM ventum eſt ad Phœnices; populos perantiquos, ad imam oram maris Mediterranei ſitos; quorum magnas copias patriâ expulit Dux Iſraëlitarum Joſhua. Hanc gentem cum primis literatam fuiſſe extra dubium eſt; ipſæ literæ horum inventa dicuntur; Græcis ſaltem authores erant literarum, ſub auſpiciis Cadmi, ante bellum Trojanum. Numeros etiam inveniſſe dicuntur & Arithmeticam; prætereà Aſtronomiam & Syderalem ſcientiam; adhæc Nauticam, & nova per Oceanum itinera. Denique ipſam quodammodò Phyſiologiam, ſi Poſidonio creditur, aut modum Philoſophandi per hypotheſes. Imo, ne quid eorum laudibus deſit, omnigenæ philoſophiæ divites ait Strabo, πάσης τῆς ἄλλης φιλοσοφίας εὐπορείαν πολὺ πλείστην λαβεῖν ἔστιν ἐκ τούτων τῶν πόλεων· loquitur autem de civitatibus Phœniciis.

Phœnices.

Lib. 16.

QUÆ gens uſpiam Reipublicæ literariæ incrementis tantum contribuit? Quæ tot inventorum gloriam ſibi vindicare poteſt; aut latiùs, emiſſis coloniis, propagavit? Prætereà, Thales & Zeno, duarum apud Græcos ſectarum principes, Phœnices erant, aut à Phœnicibus oriundi. Neque minùs ad Phœnices, quàm

Porph. in vit. Pyth.

ad Chaldæos & Ægyptios profectus eſt Pythagoras, ut ſcientias Mathematicas addiſceret. Denique præceptor Pythagoræ, Pherecydes, in legendis ſecretis Phœnicum libris, ſeſe exercuiſſe dicitur: ſibiipſi præceptor ſimul & diſcipulus.

Voc. Φερεκυδ.

Ità Suidas, Αὐτὸν δὲ, ἐκ ἐσχηκέναι καθηγητὴν, ἀλλ' ἑαυτὸν ἀσκῆσαι κτησάμενον τὰ Φοινίκων ἀπόκρυφα βιβλία, *Ipſum quidem*, de Pherecyde loquitur, *non habuiſſe præceptorem, ſed ſeſe exercuiſſe, comparatis myſticis vel reconditis Phœnicum libris.* In Phœnicum laudes non parum propendeo; ſed illud unum tardiùs à me creditur, quod à Strabone fertur & à Sexto Emperico, Philoſophum Phœnicem, dictum Moſchum, Atomorum hypotheſin, ante tempora Trojana, inveniſſe: verba Strabonis hæc ſunt, Ει δὲ δεῖ Ποσειδωνίῳ πιστεῦσαι, καὶ τὸ περὶ τῶν ἀτόμων δόγμα, παλαιόν ἐστιν ἀνδρὸς Σιδονίου Μόσχου πρὸ τῶν Τρωϊκῶν χρόνων γεγονότος.

Adver. Mathemat. p. 367.

Nec aliter Sextus, Δημόκριτος δὲ καὶ Ἐπίκουρος ἀτόμους (ἔλεξαν εἶναι τὰ τῶν ὄντων στοιχεῖα) εἰ μή τι ἀρχαιοτέραν ταύτην θετέον τὴν δόξαν, καὶ ὡς ἔλεγεν ὁ Στωϊκὸς Ποσειδώνιος, ἀπὸ Μόσχου τινὸς ἀνδρὸς Φοίνικος καταγομένην. Vides rem totam in unius Poſidonii fidem referri, & de hujus fide utrumque authorem ſubdubitare: cùm itaque Atomorum hypotheſin invexiſſe Leucippum aut Democritum multò plures, & probatioris fidei teſtes affirment; & inter alios hujus ipſius Poſidonii diſcipulus

pulus Cicero: his ego libentiùs aſſentior; maximè, cum idem Cicero huic philoſopho falſidici notam adjicere non vereatur: *Quædam etiam Poſidonius, pace magiſtri dixerim, comminiſci videtur.* L. de Fato.

Præterea non videtur mihi ſapere indolem antiquiſſimorum temporum iſte modus philoſophandi per hypotheſes & principiorum ſyſtemata; quem modum, ab introductis Atomis, ſtatim ſequebantur philoſophi. Hæc Græcanica ſunt, ut par eſt credere, & ſequioris ævi. Duraſſe mihi videtur ultra Trojana tempora philoſophia traditiva, quæ ratiociniis & cauſarum explicatione non nitebatur, ſed alterius generis & originis doctrinâ, primigeniâ & πατροπαραδότῳ. Denique in Phœniciâ Sanchoniathonis philoſophiâ nulla occurrit mentio aut memoria Atomorum vel dogmatis atomici; licèt de rerum ortu & mundi primordiis diſertè agatur, ubi maximè de hujuſmodi principiis tractandi locus eſſet. Quare his expenſis, credendum eſt potiùs à Poſidonio hoc dictum eſſe, aut negligenter, aut per invidiam; cùm non deſint in omni ævo qui Inventorum laudes ab authore recenti in antiquiorem rejiciant. Sed pergamus in propoſito.

Circa Theologiam aut Philoſophiam Phœniciam nihil ſupereſt, quod ſciam, præter illud excerptum ex Sanchoniatho-

Præp. Evang. lib. 1.

ne quod conſervavit Euſebius, ex interpretatione Philonis Biblii. Ejuſdem etiam operis Phœnicii, & Interpretis Græci, meminit Porphyrius: qui Tyrius erat, patriâ linguâ dictus *Malchus.* Scripſiſſe dicitur Sanchoniathon ante tempora Trojana à Porphyrio & Euſebio; quibus aſtipulatur, in rebus Phœniciis verſatiſſimus, Bochartus. Quoad ingenium viri, ſi id rectè nobis depinxit Philo; aptiſſimum habuit ad Philoſophiæ ſtudium: dicitur, πολυμαθὴς καὶ πολυπράγμων, καὶ τὰ ἐξ ἀρχῆς, ἀφ᾽ οὗ τὰ πάντα συνέστη, παρὰ πάντων εἰδέναι ποθῶν. *Multifariam doctus & curioſus, & præcipuè diſcendi cupidus ex quibus initiis, aut primordiis, omnia conſtituta ſunt.* Hoc primum maximúmque Philoſophi officium eſt, in rerum Origines inquirere. Atque patet itidem ab hoc fragmento authoris, eum imprimis Κοσμογονίαν inſtituiſſe, ſumpto initio ab antiquo Chao. Dein Ἰλὺν primigeniam, tanquam materiam proximam aut ſeminarium ſtatuiſſe, unde proveniebant prima rerum ſtamina; earum ſcilicet quæ in ſuperficie telluris genitæ fuere. Hæc doctrinæ noſtræ prorsùs conſentiunt, ut ſuis locis vidimus. Cùm verò hanc phyſiologiam, ἐκ τῆς κοσμογονίας Τααύτου ſumpſiſſe ſe fateatur, in ſequentibus, ubi de Ægyptiis tractabitur, plura quæ huc ſpectant adjiciemus.

Theor. Tel. lib. 2. c. 7.

Hæc

Hæc ſuæ hiſtoriæ præmiſit Sanchoniathon, more Antiquorum; qui in hiſtoriis ſuis contexendis pedem referre ſolent ad prima rerum temporumque initia. Sed ſcripſit etiam ſeorſim plura philoſophica, ſecundùm Suidam; nempe περὶ τῆς Ἑρμοῦ φυσιολογίας, & Αἰγυπτιακὴν θεολογίαν. Hæc ſi ad manus noſtras perveniſſent, circa doctrinam Phœniciam aut ſapientiam Orientalem exigua aut nulla eſſet controverſia. Deſiderantur præterea qui res Phœnicias ſcripſerunt, patrio ſermone, Theodotus, Hypſicrates & Mochus: Quos Græcè tranſtulit, ſcundùm Tatianum, Chætus, Orat. contra Græ.
vel Lætus. Mochum autem illum eundem eſſe ſuppono cum Moſcho Strabo- Ibid.
nis, qui Atomorum dogma invexiſſe ferebatur. Cum Mocho conjungit Joſe- L. 1. Antiq. c. 4.
phus Heſtiæum & Hieronymum Ægyptium, rerum Phœniciarum Scriptores; Μῶχός τε καὶ Ἑστιαῖος, καὶ πρὸς αὐτοῖς ὁ Αἰγύπτιος Ἱερώνυμος, οἱ τὰ Φοινικικὰ συνταξάμενοι, συμφωνοῦσι τοῖς ὑπ' ἐμοῦ λεγομένοις· loquebatur autem de Diluvio & Antediluvianorum longævitate. Speciatim quoad Hieronymum, dicit eum conſcripſiſſe τὴν ἀρχαιολογίαν τὴν Φοινικικὴν, *Phœnicum Archæologias.* Quæ apud antiquos, res etiam naturales complecti ſolent; idque hoc ipſo ſpecimine comprobatur. Alii ſunt prætereà rerum Phœniciarum ſcriptores; hi autem in

re noſtrâ, hoc eſt Philoſophicâ, maximè deſiderari mihi viſi ſunt. Jam ad alias gentes pergendum.

CAP. VII.

De Hebræis, eorumque Cabalâ.

SUPERSUNT Hebræi & Egyptii; inter quos lis eſſe ſolet de primatu & antiquitate in re literariâ. Sed quem unquam Græcorum legimus adiiſſe Judæam ad capiendum ingenii cultum: quem non in Ægyptum deſcendiſſe? unde miratus eſt Lactantius, quod cum Pythagoras, & poſtea Plato, aliique *amore indagandæ veritatis accenſi, ad Ægyptum, & Magos, & Perſas uſque penetrâſſent, ad Judæos tamen non acceſſerint.* Argumentum non obſcurum, Gentem iſtam, tunc temporis, literarum nomine non claruiſſe. Quoad Origines Judaicas, admodum ignotæ erant Gentibus: quare habiti ſunt Judæi à pleriſque, aut pro indigenis Ægypti, ex eâdem ſtirpe oriundis; aut pro inquilinis vilibus & nullius numeri. Nulla autem gens eſt, ex toto humano genere, cujus origo & primæva hiſtoria tam certò cla-

Inſt. l. 4. c. 2.

réque

réque nobis innoteſcit, ac gentis Judaicæ; Quod ſacris literis & commentariis Moſaicis integrè debemus.

Quum autem omnes antiquæ gentes, ſaltem ex ſententiâ noſtrâ, ſapientiæ cujuſdem reconditæ cuſtodes eſſent, hæc etiam inter Hebræos quærenda eſſe videtur. Notum eſt verò in diſciplinis Mathematicis aut Philoſophicis nunquam præcelluiſſe hanc gentem, neque in cæterarum artium ſtudiis, aut id genûs ullo humani ingenii eximio fœtu. Unde illud acerbè dictum ab Apollonio, Judæos ἀφυεστάτους εἶναι τῶν Βαρβάρων· καὶ διὰ τοῦτο, μηδὲν εἰς τὸν βίον εὕρημα συμβεβλῆσθαι μόνους. *Barbarorum eſſe ineptiſſimos: ideoque ſolos illos, nullum inventum vitæ utile, peperiſſe.* Quæ autem apud ipſos erant Scholæ & Academiæ priſtinæ, non tam ad Encyclopædiæ ſtudia, ut ſolent hodiè, formatæ & compoſitæ erant, quàm ad religionis inſtituta, & dona prophetica imbibenda. Nulla enim gens per terrarum orbem, nullus populus, tantùm abundabat Prophetis, ac viris cœleſti ſpiritu tactis, quantùm Judæi: ut ipſi ſolo & climati vis aliqua divina inhæſiſſe videretur. At præter illa effata & oracula divina, aiunt ſe conſervâſſe, a temporibus Moſis, vel etiam ipſius Adami, Doctrinam quandam arcanam, dictam *CABALAM*, quæ utriuſque mundi myſteria recludit,

Joſ. cont. Apion. l. 2.

Vid. Seph. Coſri.

recludit, naturalis & inviſibilis; atque omnium gentium, tam antiquam ſapientiam, quàm novam eruditionem, ſuperat.

Restat igitur id unicè quærendum quoad literaturam Judaicam, ſiquid ſolidi & ſinceri extet hodiè, aut unquam extiterit, de hâc doctrinâ Cabaliſticâ. Dico, *aut unquam extiterit*; quanquam enim dubitare non liceat Moſem fuiſſe virum ſapientiſſimum, & arcana naturæ ac divinæ providentiæ percalluiſſe; quantum tamen hujus arcanæ cognitionis Iſraelitis impertiverit, incertum eſſe videtur. Certúmque eſt, id, quantumcunque fuit, ex illo tempore multis modis depravatum eſſe; & ſub nomine Cabalæ, varia ingeniorum figmenta, & nugaces methodos eruendi, neſcio quæ, myſteria, à malè feriatis Rabbinis, ſuis diſcipulis quotidiè obtrudi.

Quamobrem qui tentare cupiunt, ſiquid ſuperſit incorrupti in Cabalâ Judaicâ, atque à genuinis ſpuria, a veris fictitia ſecernere vellent, oportet eos amputare, Primò, Cabalam illam Literalem, vel Numeralem, vel Grammaticam; quæ ex literis Alphabeti, Divinorum nominum, aut vocabulorum in ſacrâ ſcripturâ, neſcio quos ſenſus arcanos condere & contexere ſatagit. Sed hujuſmodi luſus & argutiolæ longè ſubſidunt infrà dig-

dignitatem Spiritûs Sancti; quem non tantùm eorum conſcium, ſed & artificem eſſe, ſi pro veris habeantur, oportet ut ſupponamus. Secundò, Magica omnia & ſuperſtitioſa reſecanda ſunt; quæ ex abuſu Cabalæ prognata, cum eâ ipsâ jam ſæpiùs permiſcentur. Tertiò, notiones vulgares verbis non vulgaribus prolatæ, non ſunt habendæ pro verâ Cabalâ. Hoc vitium irrepſit in omne genus literaturæ myſticæ, ſub larvâ alicujus *numeri, ſymboli, vocis barbaræ, figuratæ aut fictitiæ*, res communes & vulgò notas, cum magnâ pompâ proponere. Quod facile videre eſt in nonnullis ſymbolis Pythagoricis, Ægytiorum hieroglyphicis, Hermeticorum barbariſmis, & Cabaliſtarum quandoque philoſophematis. Hiſce autem omnibus reſectis, exiguum eſt quod ſupereſt de Cabalâ Judaicâ; cujus jam partes & formam paulatim videamus.

Cabalem igitur, docendi gratiâ, in Nominalem & Realem diſtinguimus. Hæc res ipſas propiùs attingit, licet obſcuriuſculè: altera, ut dictum eſt, occupatur tota in uſo myſtico literarum, nominum, & numerorum; adeóque, ex notis Alphabeti, nominibus Dei, ſacri textûs literis, ſyllabis & dictionibus; numeris denique & numeralibus, myſteria ſua exculpit. Nominalis illa diſtinguitur in tria genera;

ra; quæ ſolent appellari *Gematria*, גימטריא, *Notarikon*, נוטריקון: *Themura*, תמורה: Vocabula, quæ plus ſatis novitatem olent: totumque artificium arguunt figmenti humani. Gematria eſt, quæ, cùm diverſæ dictiones eundem numerum literis ſuis exprimunt, unam per aliam ſecreto modo explicat. Notarikon, quo, alicujus vocis aut vocabuli ſingulas literas, totidem dictiones integras, alterius ſignificationis, connotare obſervatur. Themura denique, eſt ars tranſmutandi dictionem unam aut plures in alteram aut alias plures, per literarum tranſpoſitionem. Harum rerum exempla habes apud omnes authores qui hanc materiam tractant: (Capnionem, Schinlerum, Rittengelium, Hottingerum, alioſque innumeros:) quæ ſi perſcriberem, lectori eſſem faſtidio. Sed ne forſan injuriâ videar hanc culpam aut has ineptias affingere Judæis, unicam periodum
Cab. l. 3. ex Reuclino adjiciam, unde ſatis patebit, quale ſit hoc artificium Cabaliſticum: tantique id facere Judæos, ut exinde repetendam eſſe cenſeant omnem ſapientiam, tam Moſis quàm Solomonis. *Dixit Ramban in Geneſeos exordio, quod ejuſcemodi omne Moſi traditum per portas intelligentiæ, contentum eſt in lege divinâ Judæorum, vel ſenſu literali vel allegorico, per dictiones, vel Arith-*

meticas

meticas ſupputationes, vel Geometricas literarum figuras, ſive deſcriptas, ſive tranſmutatas: vel harmoniæ conſonantias ex formis characterum, conjunctionibus, ſeparationibus, tortuoſitate, directione, defectu, ſuperabundantiâ, minoritate, majoritate, coronatione, clauſurâ, aperturâ, & ordine, reſultantes. Et per illam legem à divino ſpiritu adeptus eſt Solomon omne quod noverat, & ſapientiam ſuper ſapientiam omnium Orientalium & Ægyptiorum. En fontes ſapientiæ Cabaliſticæ. Hæc & hujuſmodi, apud nos, ſunt puerorum ſtudia & deliciæ. Referunt enim maximè Anagrammata, & Chronogrammatiſmos, & ejuſmodi ludicra, qualia ſciolis & ſemidoctis permittimus, ſed nunquam in cenſum veniunt ſanæ literaturæ aut ſapientiæ. Illud præterea vitio vertendum eſt his δοκησισόφοις, quod in rebus ſacris hoc modo ludant & ineptiant. Materiam tenuem & vulgarem quovis modo tractare, diſcerpere, convellere, dilacerare, tranſponere, animi exercendi gratiâ haud vetitum eſt; ſed textui ſacro, nominibuſque Dei, oportet adhibere reverentiam: in his tamen duobus potiſſimùm artem ſuam nugatoriam exercere ſolent. Quoad nomina divina, in iis latere myſteria, aut vim ſingularem, ſemper ſtatuerunt Cabaliſtæ: Tria autem po-

potiſſimùm ab iis celebrantur Dei nomina; nomen *Tetragrammaton*, nomen *duodecim Literarum*, & nomen *quadraginta duarum literarum*. Quoad nomen

יהוה Tetragrammaton, notum eſt ei ſanctitatem quandem & venerationem Judæos univerſim ſemper tribuiſſe, ideóque non à populo, ſed a Sacerdote tantùm, & non niſi in ſanctuario, idque tempore ſolenni, hoc nomen prolatum fuiſſe. Denotat, ut aiunt, ipſiſſimam Dei eſſentiam, qualis eſt in ſeipſo, ſive in ſtatu ante mundano, præcedenter ad omnia ipſius opera externa; ideóque vocari, ut

Mor. Nev. par. 1. c. 16. שם המ-פורש ait Maimonides, *Schem Hammephoraſh*, *Nomen expoſitum, quià clarè & citra ullum æquivocationem, de ſubſtantiâ creatoris docet*. Reliqua autem Dei nomina aliquam virtutem aut excellentiam divinam connotant, ad opera externa referendum. Quoad alia duo nomina, *duodecim, aut quadraginta duarùm literarum*, quid ſint, nullibi memoratur. Sed neutrum eorum fuiſſe unicum vocabulum, at ſententiam, aut ſententiolam, quæ totidem literis conſtabat rectè videtur notâſſe idem Maimonides. Denique, quæcunque ſub hoc capite occurrunt apud Cabaliſtas, ultra ea, quæ com-

Ib. c. 61, 62. mentatus eſt R. Moſes Maimonides *de nominibus, eorumque poteſtate*, pro ficti-

tiis

tiis aut pſeudomyſticis habeo, quibus immorari haud operæ pretium eſſet.

His ita notatis de Cabalâ Verbali, æquum eſſe videtur hanc partem, tanquam membrum inutile aut malè ſanum, amputare à cætero corpore. Atque alteram Cabalam, ſive Cabalæ partem, quam diximus Realem, ad examen rationis adducere: duo ſunt in Cabalâ Reali, præ cæteris, ut mihi videtur, inſignia Capita; Doctrina Sephiroth, & doctrina Quatuor Mundorum, vel Syſtematum. Hæc utramque paginam faciunt & ubique celebrantur in illa philoſophiâ myſticâ: ab his igitur, tanquam exemplis primariis, quid de reliquis, minoris notæ, ſtatuendum ſit, facilè judicabimus.

Sephiroth Cabaliſtica ſunt decem: & in tabulis ſuis diſponuntur variis modis; quandoque per modum columnarum, quandoque circulorum, quandoque ſub formâ & lineamentis humani corporis, quandoque aliter. Nomina autem ſunt, Kether, Cochma, &c. Neque refert quo depingantur modo.

Vid. Apparat. in Lib. Zohar par. 4.

Sephir. 1.
כתר
Corona.

2.
חכמה
Sapientia.

3.
בינה
Prudentia.

4.
גדולה vel חסד
Magnificentia, vel Benignitas.

5.
גבורה
Severitas.

6.
תפארת
Pulchritudo.

7.
נצח
Victoria, vel æternitas.

8.
הוד
Gloria.

9.
יסוד
Fundamentum.

10.
מלכות
Regnum.

En decem Nomina aut Voces, quas *Sephiroth* appellant, & ubique crepant Cabaliſtæ: ſed quæ notio, qui ſenſus ſubeſt ſingulis, parum conſtat. Communis ſignificatio horum vocabulorum ſatis nota eſt: hoc autem in loco neſcio quid magni & ſacroſancti involvunt, aut involvere creduntur; ac ſi omnis ſapientiæ, tam divinæ quàm humanæ, theſauri, hiſce decem capſulis abſconditi laterent. Aperi, quæſumus, Theſauros tuos, Myſta Cabaliſtice, ut quid intus ſit, vide-

videamus; primâ enim facie nihil præ ſe ferunt ſingulare aut eximium. Viſne ut hæc ſint totidem rerum claſſes & ſumma genera, quas vulgò appellant Categorias? Sed nimis recens eſt illa doctrina, neque ad hæc capita revocari poſſunt rerum omnium cognitarum ordines & multitudo. Viſne Platonicam Triadem, vel etiam Chriſtianam hìc occultari? Sed non reſpondet numerus, neque illud dogma recipiunt Judæi. Vis denique alias naturas divinas, & numero plures, hìc intelligi? vel divinas & humanas, ſimplices & compoſitas, ſuperiores & inferiores? Fac tantùm ut innoteſcat vis cujuſque Sephiroth clarè & diſtinctè, nos paratos invenies ad amplectandam veritatem, à quocunque fonte profluentem.

Consulamus igitur, ſi libet, harum Tabularum expoſitores, atque etiam Lexica Cabaliſtica: ut diſcamus, primò, quid ſibi velint Sephiroth in genere & complexim: dein, de ſingulis quæramus, quid nomen cujuſque, quid notio & natura ferant. Per Sephiroth in genere, eorumque grados, Emanationes rerum à Deo, qualeſcunque & qualitercunque, intelligere videntur. Dico *qualitercunque*, nam indiſtinctè & confuſè hæc omnia efferunt: & non tantùm Sephiroth, ſed etiam Mundum Aziluthicum, de quo poſtea: & Adam Cadmon quod appel-

lant, aliaque, per modum emanationis à Deo provenire ſtatuunt. Sephiroth autem dicuntur, ſive Numeri, (ex nonnullorum interpretatione) *reſpectu Infiniti; ſicut enim ab uno numerali profluunt omnes numeri, ita Sephiroth emanârunt ab uno primo Infinito.* Hæc præterea nuncupant Ideas & Exemplaria ſapientiæ divinæ, & operationis divinæ media aut inſtrumenta: cum aliis innumeris characteribus incerti ſignificatûs, in quibus repetendis horas malè collocarem. Quare id potius diſpiciendum, ſi in ſingulis ſeorſim explicandis quicquam nos clarius doceant.

Port. Cœl. diſſ. 8. c. 8.

כתר

PRIMUM Sephiroth eſt *Kether, Corona:* de quo, ſi Lexicon Zohar conſulamus, pauca dicuntur, & frigidè. *Sicut Corona,* inquit, *eſt ſuprema omnium veſtium corporis, ſic hic modus ſummitas eſt Aziluth, vel circumſcribit Aziluth.* Expoſitoris autem Tabulæ Sephiroticæ hæc ſunt verba: *Prima Sephirah eſt circulus Arick Anpin,* i. e. *Longâ facie præditi, ſeu Longammi, & coronæ ſummæ, quam denotat apex literæ jod nominis Tetragrammati. Hæc circa ima emanationis ſuæ vocatur Longus & Non-ens, circa ſumma verò Infinitum: In medio, habet tria capita, propter quæ dicitur Antiquus Dierum.*

Ne ſcintillam quidem lucis hîc video. Obſcura per obſcuriora, dubia per ambigua: dum explicari dicuntur, plurium rerum incertarum accumulatione magis obfuſcantur. Sed quò nihil deſit aut deſideretur in ſuâ explicatione, varia cognomina & ſubalternas notiones ejuſdem Sephiroth, ſubnectit Author, his verbis: *Cognomina & ſubordinata hujus Sephiræ,* ſunt, 1. *Lux: nam* אין סוף *Infinitum, &* אור *Lux, numeris æquipollent.* 2. *Cauſa cauſarum.* 3. *Color niger.* 4. *Lorum Phylacterii capitis dextrum.* 5. *Ehjeh.* 6. *Fons ſine fundo.* 7. *Miſericordiarum Pater.* 8. *Aleph magnum.* 9. *Timor domini.* 10. *Lux inacceſſibilis.* 11. *Dies Æternitatis.* 12. *Privatio.* 13. *Mens.* 14. *Tredecim oracula miſericordiæ.* 15. *Hic, Ille.* 16. *Nihil.* 17. *Oriens.* 18. *Caput album.*

En octodecim notas & characteres primi Sephiroth, ad illuſtrandum ipſius naturam & virtutes. Ego verò ingenuè fateor, per hæc additamenta aut appendices me nihil plus ſcire aut ſapere. Hoc certè ſcio, rem quampiam malè definiri aut explicari per metaphoras, allegorias, aliaſque locutiones figuratas: multò magis per rationes ſibi invicem oppoſitas & repugnantes. Aiunt autem, ut vides, hoc primum Sephiroth eſſe *Album, Ni-*

 grum,

grum, Lucem, Privationem, Nihil. Ecquiſnam hinc inſtructior eſt à doctrinâ primi Sephiroth? aut certior factus quid negat, quid affirmat, quid in ſe continet? vera ſint an falſa, quæ nos docet, aut docere videtur?

QUARE cùm in hoc primo tentamine nihil profecerimus, age, experiamur, ſi placet, in ſecundo Sephiroth: ſi forte illic apertiùs ſeſe explicent Cabaliſtæ. Secundum Sephiroth dicitur *Cochma, ſapientia.* חכמה *Cochma,* inquit Lexicon Zohar, *eſt initium actuatæ Idealitatis: Caput & principium Aziluth.* Prætereà, in doctrinâ metallicâ, inquit, *Cochma eſt gradus plumbi, vel ſalis primordialis, in quo latet plumbum ſapientum.* Profit tibi, Lector, hoc quicquid eſt commentarii, mihi quidem inutilis. Expoſitorem prætereà conſulamus, de cognatis & adjunctis hujus Sephiroth. *Cognomina & ſubordinata Cochma,* inquit, *ſunt,* 1. *Jah.* 2. *Jod Tetragrammati.* 3. *Principium.* 4. *Primogenitura.* 5. *Voluntas.* 6. *Terra viventium.* 7. *Jeſch, Ens ſeu Eſſentia.* 8. *Lux primitiva.* 9. *Triginta duæ Semitæ Idearum.* 10. *Septuaginta legis ſpecies.* 11. *Bellum.* 12. *Judicium.* 13. *Amen.* 14. *Liber.* 15. *Sanctum Sanctorum.* 16. *Informe.* 17. *Profundum cogitationis.* 18. *Cogitatio.* 19. *Formido.* 20. *Eden.* 21.

Olâ

Olei unctionis ſcaturigo. 22. *Vinum aſſervatum ab orbe condito.* 23. *Quis.* 24. *Membrum virile ſummum.* 25. *Verbum, ſeu Oratio.*

Deus bone, Quæ ſtrues rerum & verborum! ſine calce & arenâ: ſine nexu, ſine ordine, ſine cognatione. Locutiones tralatitiæ, peregrinæ, obtortæ. Expoſitiones promittunt, afferunt ænigmata, aut vaga ſomnia: & dum ſe profitentur interpretes, cæcis ambagibus argumentum confundunt. Quid aliud hoc eſt, quàm ludibrio habere mentem humanam? & pro veritate ſolidâ, rerum umbras aut nuda figmenta proponere. Si bonâ fide nobiſcum agere velint Doctores Cabaliſtici, tàm in hac ſuâ Decade Sephiroticâ, quàm in ſuo Mundorum quaternione, iis duo peragenda ſunt; Dicendum primò, quas ſequantur rerum notiones generales; quæ principia, & prima fundamenta cognitionis: niſi enim in his conventum fuerit, de reliquis, quæ ab his dependent, fruſtra diſceptabitur. Nos conſuetas & ubique receptas rerum rationes amplectimur, & quæcunque cadunt in conceptum humanum diſtinguimus, primò, in Creatum & Increatum, Finitum & Infinitum. Creatum autem quodcunque, vel eſt ſubſtantia, vel modus ſubſtantiæ, vel relatio. Subſtantia item dividitur in Corpoream & Incorpoream: atque hæc

denique in ſuos ordines & gradus. Hæc eſt communis ſemita, ſeu potiùs ſcala intellectûs humani, quâ ab imis ad ſumma aſcenditur, atque itidem deſcenditur à ſummis ad ima. Quicquid percipimus, intra hos limites continetur: quoties igitur definiendum eſt aliquid & circumſcribendum, reducitur primùm ad ſuum locum in hâc ſcalâ, quaſi ad ſuum genus & familiam. Dein, iis ſignatur proprietatibus, quibus ab aliis ſui generis diſtinguitur. Unde oritur notitia illius rei diſtincta, & à cæteris omnibus ſeparata.

Præterea, quùm in omni arte aut ſcientiâ ſint quædam vocabula, aut prorſus nova, aut proprii ſignificatûs, ab uſu quotidiano alieni; ne novo Lectori fraudem faciant, ſolent docti, in ſingulis ferè diſciplinis, Lexica aut Gloſſaria componere: ubi dictionibus notis & explicitis, minùs notarum ſenſus & propoſitum exprimitur. Hâc methodo perinde utendendum erat Doctoribus Cabaliſticis, ut de eorum ſententiâ conſtaret. In omni enim ſcientiâ, ut de principiis & notionibus ſummis, ità ſecundò de verbis, eorumque uſu & acceptione, conveniendum eſt. Duo igitur, ut diximus, deſiderantur in philoſophiâ Cabaliſticâ, ut, ſiquid valeat, necne, dijudicemus: primò, principiorum notitia & conſenſus, ſive Scala Logica, ut ità dicam, rerum & notionum;

tionum: dein Gloſſarium, de vocum & verborum expoſitione.

SED ut pergamus in propoſito examine; placetne ut tertium Sephiroth ordine jam proſequamur? Et dein quartum, quintúmque, & ſic deinceps. Sed quo duce? aut quo fructu? Hactenus enim operam luſimus in hoc ſtudio, & apud hos interpretes: neque clariora nobis ſuppeditant documenta in ſequentibus, ſed quo magis deſcenditur ad inferiora Sephiroth, eo magis inter nebulas & caliginem ſeſe abſcondunt. Vereor igitur nè tædio eſſem Lectori, ſi in his tenebris errantem diutiùs retinerem. Pergamus potiùs, ſi libet, ad alterum caput hujus doctrinæ Cabaliſticæ, quod de *Quatuor Mundis* inſtituitur: & periclitemur iterum, ſi forte in hac parte diſquiſitio noſtra magis ex animo ſuccedat.

QUATUOR Mundi Cabaliſtici ſunt, Aziluth (אצילות,) Briah (בריאה,) Jetzirah (יצירה,) Aſhiah (עשייה,) Qui reddi ſolent *Mundus Emanationis*, *Creationis*, *Formationis*, & *Fabricæ vel Factionis*. Et in horum ſummitate collocant En Soph (Infinitum) ſive, ut alii appellant, Mundum Enſophicum, cæterorum omnium primam radicem. Sed quæ nova Syſtemata, inquis? Quos novos mundos, inviſos & inauditos antea, nobis affers? Mundum Increatum ſive Idealem, creatúmque

tumque agnoſcimus: atque hunc partiri ſolemus in Corporeum & Intellectualem: neque ullus præterea rerum univerſarum ordo cadit in cogitationem aut intelligentiam humanam. Audiamus utcunque quid philoſophantur Cabaliſtæ, de naturâ, formâ, aut apparatu horum mundorum.

Quoad mundum Aziluthicum, Lexicon Zohar explicat, ſuo more, tam in genere, quam in ſpecie, quid per Aziluth intelligendum ſit: & ne Lectorem fraudare videamur quocunque lumine, utrumque apponendum duximus. *Aziluth eſt ſyſtema emanantium. Evacuato primùm loco pro mundis, non contingebant ſe Lux infiniti ambiens, & Lux vacuo immiſſa: ſed Lux infiniti in vacuum illud influebat per lineam, canalemve quendam tenuem. Illaque Lux eſt principium Emanativum atque Emittens: Lux autem quæ intra vacuum eſt, eſt principiatum Emanans; quæ duo non cohærebant, niſi mediante ſupradictâ lineâ.* Dein *Aziluth* in ſpecie, inquit, *denotat ſyſtema primum è quatuor Olamoth: quod exinde Aziluthicum dicitur: quale nimirum reperitur poſt factam Reſtaurationem, (quam* תיקון *dicunt) de quo nota ſequentia. Decem Sephiroth ſyſtematis Aziluthici generalis, ſunt decem* נקודות *ſeu puncta, quæ primùm*

primùm prodierunt è vaſis, ad fractu-ram tendentibus: ex iſtis facta eſt Re-ſtauratio. Ex primo enim puncto fac-ta eſt corona Aziluthica, quæ vocatur Arich Anpin: ex ſecundo & tertio, Abba ve Imma: ex ſex ſequentibus, redintegratus eſt Seir Anpin: & ex ul-timo formata eſt uxor ejus.

Manet adhuc mihi incognitus hic mundus Aziluthicus, non obſtante hâc explicatione generali & ſpeciali. Id tan-tum capio, per Emanationem factum fu-iſſe ex ſententiâ Cabaliſtarum: ut à fonte flumen. Sequitur Mundus Briathicus ſi-ve Briah: quod aiunt accipi vel de crea-tione hominis; ob multas rationes myſti-cas, quas piget recitare; vel de *creatio-ne mundi factâ per converſiones & ro-tationes literarum* אלבם, & אתבש, *& per unam & ducentas triginta portas, ſeu modos combinatorios.* Gentem cere-broſam! quæ ex conjugatione literarum & ſyllabarum, ludendo mundos efficit, ut pueri domunculas ex chartis.

Tertius Mundus Jetzirah, in libro ſic dicto, interprete Rittangelio, eſt mun-dus Angelorum; vel, ut inquit ille, *De-cem mundi Angelorum qui abſconditi ſunt ab oculo intellectûs corporeo.* Au-thor Philoſophiæ Cabaliſticæ per mun-dum Jetzirah intelligit ſubſtantias in *ſubjecto productas, ſive Angelos corpo-*

ribus

ribus Ethereis indutos. Aitque ſe ore tenus à Magiſtro ſuo, R. Iſraele Serug, accepiſſe, *quod naturæ Jetzirathicæ conſtent è ſpiritibus Briathicis, & corporibus Aſhiathicis.* Per Mundum autem Aſhiathicum, ſive mundum Fabricæ, intelligunt mundum aſpectabilem corporeum. Neque de eâ re lis erit aut controverſia.

En quatuor Mundos Cabaliſtarum: quorum inferiores agnoſcimus, ſuperiores autem ultra omnem oculorum aut mentis aciem elati, in vacuis ſpatiis & regionibus ſupermundanis abſconduntur. Abſconduntur, inquam: neque enim aut ſuâ luce patent, aut mutuatitio lumine commentatorum. Tam Authores, quàm Interpretes, rerum umbris decepti, errores ſuos novorum verborum fuco obducunt. Quæcunque intelligimus ipſi clarè & diſtinctè, libenter aliis exponimus, modo intelligibili: ſed cùm ſcientiam myſticam affectamus, fingimus myſteria ubi nulla ſunt, vel ſonoris & ambiguis verbis aliquid magni ſubeſſe: idque nos capere quidem, ſed nolle tam ſacra in vulgus ſpargere, credulis perſuademus. Quamobrem, qui latibula quærunt, & ſibi metuunt ab apertâ oratione, ſemper mihi ſuſpecti ſunt de ineptiis, vel impoſturis. Denique, ut finem faciam, inter legendum hujuſmodi ſcripta, Cabaliſtica, Theo-

Theoſophica, Hermetica, & omne genûs Pſeudo-myſtica, ſæpe mihi redeunt in mentem verba Chriſti, (Joh. iii. 19, 20, 21.) *Dilexerunt homines potiùs tenebras quàm lucem, quia ſunt illorum opera mala. Quiſquis enim quæ malà ſunt, agit, odit lucem: nec venit ad lucem, nè arguantur opera ipſius. Qui verò dat operam veritati, venit ad lucem, ut manifeſta fiant opera ipſius, quòd ſecundum Deum facta fuerint.* Non neſcio, hoc dictum mores hominum reſpicere & vivendi rationes: ſed non minùs quadrat in ementita veritatis ſtudia, eóſque reprehendit tenebriones, qui, ſubdolis artibus, claræ rationis examen fugiunt.

Hactenus duo præcipua capita, vel fundamenta, Cabalæ Judaicæ perſtrinximus. Sunt prætereà multa alia, his quidem minoris notæ, ſed tamen, apud Myſtagogos iſtos, non exigui nominis. Cujuſmodi ſunt *Triginta duæ ſemitæ ſapientiæ:* de quibus tractat Liber Jetzirah, cum ſuo commentario. Dein *Quinquaginta Portæ prudentiæ:* per quas Moſes, ut aiunt, mirandam ſuam ſcientiam adeptus eſt, & in ſuo Pentateucho abſcondidit, artificio Cabaliſtico eruendam. Denique multa & præclara myſteria jactant ſub titulis Adam Kadmon, Seir Anpin, Arick Anpin, Attika, cum multis aliis.

Sed

Sed me tædet pudetque difficilium nugarum. Et quò te earum etiam tædeat, ingenue Lector, ante oculos tibi ponam Libri nuperi Cabaliſtici titulum, qui ferè omnes in ſe complectitur. Scriptus eſt à R. Abrahamo Cohen, Irira, ad exponendum Cabalam, ſub hoc titulo : שער השמים *Porta Cœlorum. In quo Dogmata Cabaliſtica de En ſoph, Adam Kadmon, Zimzum, Quatuor Mundis, Nomine Tetragrammato, Revolutionibus Alphabeticis, Avvir Kadmon, Perſonis Attick, Arich, Abba Viemma, Seir Anpin, & uxore ejus. De Luminibus Cranii, oculorum, aurium, narium, oris, in Adam Kadmon : De partibus Animæ : Literis Tetragrammati : Quaternario, Denario, Sephiris, numeris, menſuris, Pulchris Veſtimentis, confractione & lapſu Vaſorum, naturá Vaſorum, Radiorum, Lucis ambientis & internæ : De differentiis localibus in Sephiris, & de eo quod dicitur Longum, Latum, & Profundum in Sephiris : De deſcenſu Animæ in corpus : De Sephiris, Akudicis, Necudicis, Berudicis : De reſtitutione vaſorum, de conceptione, generatione, infantiâ, adoleſcentiâ & uſu rationis τȣ̃ Seir Anpin : De Bilance : De ſuperintectione, vel involutione perſonarum intra ſe invicem, crinibuſque capitis & barbæ, &c. Philoſophicè proponuntur*

ponuntur & explicantur. Perlecto hoc titulo, inſpectiſque capitibus, facilè dices, opinor, cum Apoſtolo; de Judæis non minùs quam de Gentibus: ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν. *Vani facti ſunt in cogitationibus ſuis.* Rom. i. 21.

Quin, obſecro, ne graveris, Amice Lector, ſi unico adhuc exemplo Cabaliſtarum ingenium oſtentamus. Prodiit, haud ita pridem, Liber dictus *Cabala Denudata*: opus laborioſum; in cujus Tomo ſecundo continentur aliquot Tractatus Libri Zohar; inter Cabaliſticos antiquiſſimi, & authoritate maximi. Author hujus Libri dicitur R. Schimeon Jochaides, circa tempora excidii Hieroſolymitani. Hunc referunt vixiſſe duodecim annos in ſpeluncâ, ab omni hominum commercio ſegregatum. Ut haberet autem quo veſceretur, creatam fuiſſe in ſpeluncâ Arborem ſiliquiferam, atque fontem Aquæ: dein, ne veſtes detererentur, nudum ſediſſe in arenâ, ad collum uſque demerſum, atque ità totâ die ſtuduiſſe. Horum ſtudiorum fructus eſt Liber Zohar: in quo antiqua Cabala reviviſcit, & læta myſteriorum ſeges.

Tractatus autem Zohar qui hìc exhibentur, ſunt, primò ספרא צניעותא *Liber Occultationis vel myſterii.* Secundò,

dò, האדרא רבא *Synodus magna.* Tertiò, האדרא זוטא *Synodus minor :* cum aliis nonnullis. Exiguus eſt tractatus primus, qui, in ſecundo, fuſiùs explicatur : dein, Tertius eſt utriuſque ſupplementum. Non eſt mihi animus hos tractatus ad examen revocare, ne læſæ patientiæ à Lectore accuſarer : ſed in ſecundo, tertioque, qui uberiores ſunt, Editor appoſuit titulos ſingulis capitibus, unde materiam cognoſcere, & pretium cujuſque æſtimare licebit. Tractant in genere de *Macroproſopo* & *Microproſopo* : & ſpeciales tituli Synodi magnæ hi ſunt.

Sect. 1. Ingreſſus & præloquium.
Sect. 2. De ſtatu mundi Inanitatis.
Sect. 3. De Macroproſopo, & partibus ejus : in ſpecie de Cranio.
Sect. 4. De rore ſeu humiditate Cerebri Macroproſopi.
Sect. 5. Ulteriora de cranio Macropr.
Sect. 6. De Meninge Macropr.
Sect. 7. De Capillis Macropr.
Sect. 8. De fronte Macropr.
Sect. 9. De oculis Macropr.
Sect. 10. De naſo Macropr.
Sect. 11. De Barbâ Macropr. in genere.
Sect. 12. De parte primâ barbæ.

Sect.

Sect. 13. De parte ſecundâ barbæ.
Sect. 14. De parte tertiâ.
Sect. 15. De parte 4tâ.
Sect. 16. De parte 5tâ.
Sect. 17. De parte 6tâ.
Sect. 18. De parte 7mâ.
Sect. 19. De parte 8vâ.
Sect. 20. De parte 9nâ.
Sect. 21. De parte 10mâ & 11mâ.
Sect. 22. De parte 12mâ.
Sect. 23. De parte 13tiâ.
Sect. 24. Concluſio de Macroproſopo.

Dein de Microproſopo.

Sect. 25. Ingreſſus de Microproſopo.
Sect. 26. De regibus Edomiticis.
Sect. 27. De cranio Microproſopi: & dein in duodecim ſequentibus ſectionibus cæteras partes Micropr. proſequitur, ad
Sect. 39. De corpore Micropr. in genere, ſub ſtatu Androgyneitatis.
Sect. 40. De parte fœmininâ Microproſ.
Sect. 41. De membris utriuſque perſonæ ſeparatis.
Sect. 42. De diſſectione maſculi & fœminæ, & copula eorum.
Sect. 43. De Judiciis.

Sect. 44. De homine ſuperno.
Sect. 45. Concluſio.

Hæc ſunt capita Libri Idræ, Synodi nempe majoris. Sequitur tertius tractatus Synodi minoris, qui eadem ferè capita proſequitur per modum auctarii. Extat prætereà in hos tractatus commentarius Cabaliſtæ, inter recentiores celeberrimi, R. Iizchak Lorjæ. Atque alter è ſcriptis R. Naphthali Hirtz. Omnes tenebras & obſcuritates argumenti, per hæc lumina excuſſum iri, meritò quis ſperaret. Sed res malè reſpondet : luditur adhuc in ambiguis : neque ab Authore primo, neque à commentatoribus definitur quis ſit iſte Macroproſopus, quis Microproſopus, quos toties crepant : diſſecantque, ut vides, uſque ad decimam tertiam particulam Barbæ. Sed de Barbâ ſi quæras, re-
P. 71. ſpondet abundè R. Loria, *Barba Macroproſopi eſt gloria & decus corporis ſuperni. Ejus autem pili dicuntur duri propter magnum defluxum luminis in Microproſopum. Et ſicut ex parte cervicis Patrem & Matrem contegunt tredecim cincinni capillorum alborum, qui dependent à capite Macroproſopi uſque ad diaphragma ; ut inde fiant capilli Microproſopi ex alliſione luminis : ità per myſterium iſtius barbæ, demittentis radios*

radios ſuos omnes copulæ fiunt per duas influentias ejus, ſuperiorem & inferiorem, quæ ſibi invicem ſuperincumbunt, ſeu duo barbæ apices, ad foveam pectoris uſque, ad inſtar maris fœminæ ; quæ copulæ inferiores tunc fiunt virtute luminum & cerebrorum, quæ ipſis tribuuntur, per hanc barbam. Dein Microproſopi barba à R. Naphthali ita deſcribitur, *Barba Microproſopi fit ex novem numerationibus, ſapientiâ, intelligentiâ, &c. quæ ingrediuntur per novem triades, victoriæ, gloriæ, & fundamenti Matris, in quibus ſemper exiſtunt victoria, gloria, & fundamentum Patris. Et intrant in novem Numerationes ipſius Microproſopi, & ex illis quoque fiunt novem partes barbæ Sanctæ Microproſopi.*

Hæc de Barbâ & Barbulâ. Si prætereà de naſo, de cranio, cæteriſque partibus interrogentur, præclara itidem reſpondent, & ab omni intelligentâ humanâ non minùs aliena. *Cum ratione* quandoque *inſanimus* omnes : ſed eſt morbus animi Orientalibus communis, *cum Allegoriis inſanire* : & Judæis proprius, *cum ſuâ Cabalâ.* Quis enim novit, ſi clarè & apetrè propoſita eſſet Doctrina Cabaliſtica, an riſum moveret vel admirationem. Id cetrè conſtat, vel res ipſas, vel modum proponendi eſſe ridiculum.

Sed quid tandem, inquies, omnibus perpenſis, de Hebræorum Cabalâ ſtatuendum erit? Nil habet arcani ſenſus, nil ſapientiæ reconditæ: neque olim habuit? Rabbinorum cordatiſſimus, Moſes Maimonides, ait, olim fuiſſe apud Hebræos de rebus divinis multa myſteria, ſed periiſſe: vel injuriâ temporis, & repetitis Gentis iſtius calamitatibus; vel ex eo quòd prohibitum fuit myſteria divina ſcriptis conſignare. Sed audiamus, ſi placet, ipſius verba Latinè. *Scito multas egregias ſententias, quæ in gente noſtrâ olim fuerunt, de veritate iſtarum rerum, partim longinquitate temporis, partim infidelium & ſtultorum populorum in nos dominatione: partim etiam quòd non cuivis (ſicut expoſuimus) conceſſa erant myſteria, periiſſe, & in oblivionem deveniſſe. Nihil enim permiſſum erat literis mandare, niſi ea quæ in Libros ſacros digeſta & relata erant. Nôſti enim Talmud ipſum inter nos receptum, olim non fuiſſe in certum Librum digeſtum, propter rationem iſtam, quæ tum paſſim obtinebat in gente noſtrâ: VERBA QUÆ DIXI TIBI ORE, NON LICET TIBI SCRIPTO DIVULGARE.*

Mor. Nev. Par. 1. c. 71.

Hæc

Hæc eſt ſententia Maimonidis de occultâ veterique Judæorum ſapientiâ. Alii antiquam Cabalam in duo capita partientes, Bariſchith & Merkavah, illìc philoſophiam naturalem, hìc Metaphyſicam intelligi: atque primum in Geneſi Moſaicâ, alterum in Ezekielis viſionibus, fundari ſtatuunt. Neque ab hâc ſententiâ abhorrere videtur idem Maimonides. Sed qui hanc viam inſiſtunt, per leves & incertas allegorias, Moſen & Ezekielem ad ſuas partes & ad ſua propoſita, contorquent & accommodant. Mihi quidem videtur fieri vix poſſe ut omni careat fundamento Cabala Judaica: fœdiſſimè licet à Neotericis corrupta & adulterata. Etiam antiquis Fabulis aliquid ſubeſſe, fundamenti loco, plerumque conceditur; neque veriſimile eſt, è nihilo proveniſſe famam & exiſtimationem doctrinæ Cabaliſticæ, à tot ſæculis ſermonibus hominum agitatæ, & à nonnullis omni ſtudiorum contentione cultæ & propugnatæ. Si veniam damus conjecturis, in illam opinionem facilè deſcenderem, Antiquam Cabalam *Realem* (nam *verbalis* eſt figmentum humanum) tractâſſe potiſſimùm *de Rerum Originatione, & Gradationibus.* Sive de modo productionis aut profluxûs rerum à primo Ente, & earundem rerum gradibus & deſcenſu à ſummis ad ima. Atque

Ibid. c. 17.

hæc per ſuos mundos, & Sephiroth: & Perſonas & portas: per ſua lumina & radios, & vaſa & receptacula, & cortices alioſque modos, efferunt; qui veritatis ſpeciem aliquam aut umbram retinent. Neque mirabimur hanc doctrinam nimiâ vetuſtate in fæces degenerâſſe: nam, præter cauſas à Maimonide ſupra memoratas, notum eſt, Traditiones non penitùs intellectas facilè perire. Sed ut eſt ferax ineptiarum ingenium humanum, damnum compenſari ſolet novis additamentis, & multiplici proventu fabularum: quibus, tanquam zizaniis, quæ ſuperſunt bona ſemina maximam partem ſuffocantur. Aperte dicam: quicquid veri ſolidique habuit Cabala Judaica, multas ob cauſas ſenſim imminutum aut vitiatum fuit: Doctores autem Hebræi, quò nomen antiquæ Cabalæ & myſticæ alicujus ſcientiæ gloriam apud ſe retinerent, quod deperditum erat, ſuis inventis imaginariis reſarciebant; &, prolabente tempore, per novos commentatores aliis aliiſque ſuperinductis figmentis, tandem tota abiit in confuſionem. Quale quid eſt illa farrago, quam hodiè *Cabalam* appellamus.

Diximus ſuprà, id ſibi propoſuiſſe antiquam Cabalam, quantum conjecturis aſſequi licet, ut nobis exponeret Rerum om-

omnium proceſſum à Primâ Causâ, & earundem in primam Cauſam receſſum. Notandum eſt enim, credidiſſe Antiquos, *ex nihilo nihil fieri* : & quicquid eſt ſubſtantiæ, aliquo modo ſemper extitiſſe, ſemperque extiturum. Doctrinam enim de eductione rerum ex nihilo, & reductione in nihilum, Philoſophis ignotam, primùm invexiſſe videtur Theologia Chriſtiana : ut apud Stoïcos, Platonicos, alioſque videre licet. Neque in aliâ ſunt ſententiâ, ut mihi videtur, Cabaliſtæ : quandoquidem rerum ortum per *Emanationes* à primâ causâ explicant. Quod emanat autem ab alio, præ-exſtitit ; licet ſub aliâ forſan ſpecie aut formâ. Loquuntur itidem de retractione rerum in primum Ens, revolutione & reſtitutione ad primævum ſtatum. Quaſi hanc animo concepiſſent Ideam, primum Ens, ſive *En ſoph*, in ſe continere omnia : & eandem ſemper eſſe Entitatis quantitatem in univerſo, ſive ſit in ſtatu creato, ſive increato. Cum eſt in ſtatu increato ſive antemundano, Deus eſt omnia ſimpliciter : cum autem fit mundus, non augetur quidem Entitatis gradus aut menſura, ſed Deus ſeſe explicat & evolvit, per emanationes & effluxus à ſummis ad ima : quibus conſtituuntur diverſæ rerum cre-

atarum formæ & ordines. Ideóque, ſæpe verba faciunt de *Vacuis*, & de *Vaſis* & *Vaſculis*, quaſi ad recipiendos hos effluxus: & de *Radiis* effluentibus: & de *canalibus*, quibus decurrunt & propagantur. Denique, cum Deus retrahit hos radios & reſorbet, perit mundus externus, atque omnia iterum fiunt Deus. *Emittis ſpiritum, creantur: abſcondis faciem, perturbantur.*

Idem docent hodierni Brachmanes apud Indos.

Dixi autem, eadem ferè docuiſſe veteres ſapientes, de rerum origine & progreſſu à Deo: & viciſſim de earundem regreſſu aut reſolutione in Deum. Creatio & Annihilatio hodierno ſenſu, ſunt voces factitiæ: neque enim occurrit, apud Hebræos, Græcos aut Latinos, vox ulla ſingularis, quæ vim iſtam olim habuerit. Præterea, quoad Philoſophos, notum eſt, in Stoïcorum Scholâ præfata dogmata obtinuiſſe. Aiunt enim illi res omnes, ſuo modo, participare Deum, animaſque noſtras nominatim eſſe μόρια Θεοῦ καὶ ἀποσπάσματα· unde Seneca de Animo, *Quid eſt autem cur non exiſtimes in eo divini aliquid exiſtere, qui Dei pars eſt.* Et apud Ciceronem dictum eſt, *à naturâ Deorum hauſtos animos & delibatos habemus, & decerptos à divinâ mente.* Neque minùs in Deum refundendos eſſe ſtatuunt, poſt certas temporum peri-

periodos. *Reſoluto Mundo*, ut inquit Seneca, & *Diis in unum confuſis, Jupiter, pauliſper ceſſante naturâ, acquieſcit ſibi, cogitationibus ſuis traditus.* Credebant, Univerſum alternare vices: nunc in Jove, nunc extra Jovem, conſiſtens. Secundùm illud Zenonis, Κατὰ χρόνων ποιὰς περιόδους ἀναλίσκων εἰς ἑαυτὸν τὴν ἅπασαν οὐσίαν, καὶ πάλιν ἐξ ἑαυτοῦ γεννῶν. Deus *ſecundùm quaſdam temporum periodos reſorbet res omnes in ſeipſum, & dein eaſdem ex ſeipſo regeneret.* Epiſt. 6.

Facilis eſt comprehenſu hæc Stoicorum Hypotheſis, ſed nimis craſſa; ad materiam enim & res materiales omnia reſtringunt, & per Jovem ipſum nihil aliud intelligunt quàm ſimplicem Æthera; in quem reſolutum iri totum mundum credunt, denuò rediturum, ſtato tempore, in formam & faciem Naturæ; hoc eſt, in varias corporum formas & rerum ordines, quem Mundum appellamus. Sed ultra vim & ambitum Mundi materialis, alium agnoſcunt Egyptii, Orphici, Pythagorici, Platonici: qui tamen omnes, quoad rerum originem & finem, plurima habent Cabaliſticis affinia. Deum eſſe, aliquo modo, omnia; multoties & multifariàm innuunt Platonici; & per emanationes vel irradiationes ſui mundum produxiſſe. Crediderunt ve-

veteres, cujuſcunque ordinis, quantum mihi conſtat, *ex nihilo nihil fieri*; neque aliquid in nihilum reverti poſſe. Idque non tantùm intelligunt de *generationibus* quæ dicuntur, ſive de transformationibus rerum aliarum in alias, in mundo jam facto: ſed etiam, ut vocibus receptis utar, de Creatione & Annihilatione: quaſi antè Mundi ortum, aut poſt ultimam abolitionem, non eſſent prorſus nihil rerum eſſentiæ, ſed haberent ſemper ſuum modum ſubſiſtendi in naturâ divinâ, licet ſine omni diſtinctione individuorum. Porrò, Circuitum quendam inſtituiſſe videntur, innumeris ſæculis peragundum, inter hos duos rerum univerſarum maximè diverſos ordines: ſtatum ſcilicet Creatum & Increatum. Et finito mundi curriculo, refuſiſque omnibus in primam cauſam, fit quædam ἀποκατάστασις καθολικὴ, &, ut ita dicam, Deificatio univerſalis. Denique, hunc ſtatum rerum Deificum non æternum fore autumant, ſed, poſt immenſa æva, novum iterùm oriturum eſſe mundum: atque has fatorum vices & alternationes perpetuò duraturas.

Hæc propterea pluribus expoſui, quòd obſcura magis eluceſcunt comparatione rerum, vel ſimilium, vel oppoſitarum. Neque ulla mihi nota eſt philoſophia aut hypo-

hypotheſis, quæ propiùs accedit ad Cabaliſticam, eâ quæ jam deſcripta eſt. Quod ſi forſan non occurrant ſingula apud dictos philoſophos quæ ad abſolvendam hypotheſin adjunximus, omnium ſaltem fundamenta & ſtamina apud eos reperiuntur; & ſi perficere voluiſſent telam ſuam, & ad exitum perducere, his filis contexenda eſſet. Dein, quoad Cabalam, neque illa forſan explet omnes partes hujus hypotheſeωs: cùm circa rerum origines multò magis verſetur, quàm in earum finibus & periodis explicandis. Sed quæ deſunt aut vitiantur, ſupplenda ſunt & corrigenda, ſecundùm analogiam principiorum, & congruenter elementis Cabaliſticis: ut totum opus ſibi conſtet, atque omnibus ſuis numeris abſolvatur. Denique, cùm aliquamdiù mecum reputâſſem, ſiquid eſſet in ſapientiâ veterum, ſive Græcâ ſive Barbaricâ, quod cognationem aliquam haberet aut ſimilitudinem cumCabalâ Judaicâ, nihil in utrâvis reperi, quod ipſam ſpecie & vultu magis referre videretur, quàm præfata Hypotheſis, de originatione rerum à Primâ Causâ per effluxus & emanationes: & earundem, finito circulo, in ſuam originem refluxu. Hæc autem myſteria, *de modo ortûs & occasûs Rerum*, in hâc infimâ vitâ & umbrâ mortis, ubi jam verſamur,

captum

captum humanum reverà ſuperant, atque ideò fruſtra affectantur. Quod ſi aliàs tibi minùs placeat hæc interpretatio, neque in his latere exiſtimes Arcanum Cabalæ: eſto; ego non conteſtabor litem. Sed me ſines itidem uti meo jure, neque à propriâ ſententiâ dimoveri: quæ hujuſmodi eſt, Cabalam Judaicam vel eſſe ſomnium ſine Interprete, niſi ad hunc ſenſum convertatur. Et quicquid olim fuerit, hodiè eſt *inſtar ſalis infatuati: ad nihil valet ampliùs, niſi ut foras abjiciatur.* Hæc de Cabalâ Judaicâ.

Non me pœnitet, quod diutiùs in hoc argumento moratus ſim, cùm ex eo pendeat, quicquid à Judæis afferri ſolet de rerum divinarum & naturalium cognitione. Nempe nihil celebrant Judæi ſapientiæ nomine, præter Legem & Cabalam: & quæ latent in Lege myſteria, vi & ope Cabalæ recluduntur. Neque tamem hæc ſcripſi ad doctrinam illam refellendam: refelli enim non poteſt quod in tenebris abſconditur: ſed ut modum oſtenderem, quo in lucem proferri debeat, vel ad æternas tenebras damnari. Intereà ne noceat incautis, & cæco tramite in errores ducat, præmonui, & pro viribus obſtiti.

Sapi-

---- Sapientia prima eſt,
Stultitiâ caruiſſe:

Primuſque ad veritatem gradus, *præcavere errores.* Ad quos evitandos, in ſapientiæ ſtudio Legis vim ſemper habeat, *NULLI* Authoritati præter Divinæ: nulli rationi præter claræ & diſtinctæ, fidem penitus adhibendam eſſe.

Sæpe autem ex ipſa aviditate augendæ ſcientiæ, in errores dilabimur; vel ob præcipitem animi aſſenſum, ante examen peractum: vel earum rerum cognitioni inhiando, in quibus nullum examen locum habere poteſt. Nempe quæ viribus noſtris attingi nequeunt, neque ullo lumine, vel à naturâ nobis dato, vel cœlitùs admiſſo. Hujuſmodi ſunt ſpeculationes illæ de Mundo Angelico, ipſiuſque apparatu. In quot ſumma genera, & ſubalternas claſſes diſtribuitur Hierarchia cœleſtis: quid agunt, quæ loca habitant. Facilè credo, plures eſſe naturas inviſibiles quàm viſibiles, in rerum univerſitate: plureſque Angelorum ordines in cœlo, quàm ſunt piſces in mari; ſed horum omnium familiam quis nobis enarrabit? & gradus, & cognationes, & diſcrimina, & ſingulorum munera? Harum rerum notitiam ſemper ambivit ingenium humanum, nunquam

attigit.

attigit. Theologi Ethnici multa philoſophantur circa mundum inviſibilem, Animarum, Geniorum, Manium, Dæmonum, Heroum, Mentium, Numinúmque & Deorum. Ut videre eſt apud Jamblicum de myſteriis Ægyptiorum, apud Pſellum & Plethonem in Chaldaicis, & paſſim apud Authores Platonicos. Hos etiam imitati ſunt ex Chriſtianis Theologis nonnulli, circa Angelorum ordines: & Pſeudo-Chriſtiani Gnoſtici, ſub Æonum & Deorum nominibus, multa confinxerunt in hâc materiâ. Denique Cabaliſtæ, in ſuo mundo Jetzirathico, myriades Angelorum luſtrant, ſub Ducibus Sandalphone & Metatrone; prout iſtarum rerum ſtudioſis notum eſt. Sed ad quid valent hæc omnia? Quid ſinceri ſolidíque habet hæc Philoſophia Seraphica? Non ſum neſcius, mundi An-
Col. i. 16. gelici meminiſſe Apoſtolum Paulum, &
Eph. i. 21. in eo diſtinxiſſe plures ordines & claſſes. Sed in genere tantum; de his non philoſophatur; nihil ſpeciatim docet aut diſ-
Col. ii. 8, 18. putat: quinimò reprimendos eſſe cenſet eos, tanquam vanâ ſcientiâ inflatos, qui in hæc incognita & inſcrutabilia temerè ſeſe ingerunt. Juvat utique, non diffiteor, quandoque in animo, tanquam in Tabulâ, majoris & melioris mundi Imaginem contemplari: ne mens aſſuefacta hodiernæ vitæ minutiis, ſe contrahat

hat nimis, & tota ſubſidat in puſillas cogitationes. Sed veritati intereà invigilandum eſt, modúſque ſervandus, ut certa ab incertis, diem à nocte, diſtinguamus. Sapientis enim eſt, non tantùm, ea quæ ſciri poſſunt, ſcire: ſed etiam, quæ ſciri non poſſunt, diſcernere & diſcriminare.

Huic diſſertationi de Judæis finem impoſituro, venit mihi in mentem Eſſenorum ſive Eſſæorum, pervetuſtæ, celebríſque olim Sectæ, apud Judæos: qui priſcorum Philoſophorum ſpeciem præ ſe ferebant, ipſóſque Brachmanas inſtitutis & vitæ ratione imitari videbantur. Horum meminerunt Authores varii. Plinius, ſubridens, ex pœnitentibus & pertæſis humanæ vitæ cœtum illum compoſitum ait, neque unquam defeciſſe per aliquot annorum millia, licet ἄγυνον ϗ ἀσυνουσίαστον. *Gens ſola*, inquit, *Eſſeni, & in toto orbe, præter cæteras, mira. Sine ullâ fœminâ, omni venere abdicatâ, ſine pecuniâ, ſociâ Palmarum. In diem ex æquò convenarum turba renaſcitur, frequentantibus, quos vitâ feſſos, ad mores eorum fortunæ fluctus agitat. Ità per ſæculorum millia, (incredibile dictu) gens æterna eſt, in quâ nemo naſcitur. Tam fœcunda illis aliorum vitæ pœnitentia eſt.* Argutè dictum, ſi minùs verè. Horum Philoſophorum vivam

Joſ. cont. Ap. lib. 1.

Hiſt. Nat. lib. 5. c. 7.

Quod omnis probus liber. & de Vit. Contempl. & in Apol. pro Jud. apud Euſeb. Item Joſ. Ant. lib. 18. c. 2. & de Bel. Jud. lib. 2. 12.

vivam imaginem depinxit Philo Judæus: vitámque eorum exhibuit, illi ſimillimam, quam duxerunt olim in Paradiſo innocui parentes: & nos iterum ducturi ſumus, Deo volente, in novâ Terrâ Futurâ. Oneroſum eſſet totum Philonis de hâc re ſermonem adducere: ſed, quod huc ſpectat maximè, quid de Philoſophiâ ſenſerint, itâ paucis enarrat. Φιλοσοφίας δὲ, τὸ μὲν λογικὸν, ὡς οὐκ ἀναγκαῖον εἰς κτῆσιν ἀρετῆς, λογοθήραις· τὸ δὲ φυσικὸν, ὡς μεῖζον ἢ κατ' ἀνθρωπίνην φύσιν, μετεωρολέσχαις ἀπολιπόντες, πλὴν ὅσον αὐτοῦ περὶ ὑπάρξεως Θεοῦ, καὶ τῆς τοῦ παντὸς γενέσεως φιλοσοφεῖται· τὸ ἠθικὸν εὖ μάλα διαπονοῦσι, &c. *Philoſophiæ partem Logicam, ut parandæ virtuti non neceſſariam, relinquunt verborum captatoribus. Phyſicam verò, ut humano captu majorem, rerum ſublimium curioſis: eâ parte exceptâ, quæ de exiſtentiâ Dei, rerumque ortu, philoſophatur. In morali autem ſe ſtrenue exercent*, &c. Pauca habent, ut vides, in philoſophiâ naturali, ſed graviſſima, capita: de Deo nempe, mundíque ortu. Sed quâ ratione Mundi Originem expoſuerint, aut quatenùs à Moſe diſceſſerint, non indicat Philo. Neque plura ſuppetunt, quod ſciam, apud authores, Eſſenorum dogmata phyſica: modò ea adjunxeris, quæ, ex illorum mente tradit Joſephus, de Animarum immortalitate & futuris Paradiſis. Reliqua

Bel. Jud. lib. 2. 12.

liqua in ſuis Libris Sacris, quorum ille meminit, occuluerunt: & quærenda ſunt maximè apud Brachmanas. Apud Brachmanas dico: cùm illorum eſſe propaginem Eſſenos, ex Clearcho notârit Joſephus. Ità enim Clearchum intelligo, non Judæos in genere, ſed Scholam Eſſenicam derivatam eſſe à Bragmanicâ. Quod ex cognatis moribus & inſtitutis non malè arguitur.

Ibid.

Cont. Ap. lib. 1.

Hactenus de Judæis; de quorum Theologiâ & Philoſophiâ integrum tractatum conſcribere apud ſe conſtituerit Joſephus: ut patet ex proœmio ad Antiquitates ſuæ gentis. Hunc tractatum, ſi abſolutum ſalvúmque haberemus, quid valuerint in Scientiis Judæi, uſque ad ſua tempora, unico intuitu conſtaret. Ex illo autem tempore, utì periêre funditùs Eſſeni, ita Cabaliſtæ magis magíſque degenerârunt: & doctrina illa, per tot manus tradita, & per tot ſæcula, tanquam vinum ſæpiùs transfuſum, tandem in vappam deſiit. Id quod pluribus argumentis aliunde conſtitit, & ex eo denique perſuaderi poſſit, quod hi Authores, cùm de rebus clarioribus & notitiæ noſtræ ſubjectis philoſophantur; ut de naturâ Animæ, de Cœlis, aut aliquâ parte mundi corporei; vel planè aberrent à ſcopo, vel nihil ſupra vulgus doctorum ſapiant. Quantillum itaque

Philo etiam opus non diſſimile ſcripſiſſe dicitur, Phot. B B. cod. 104.

merentur fidei, cùm de rebus ſublimioribus, & humano ingenio inacceſſis, obſcura, ambigua, & ambagioſa oracula profuerunt? Sed de his ſatis, & de Literis Judaicis.

CAP. VIII.

De Ægyptiis, & multifariâ eorum Literaturâ.

TANDEM ad Ægyptios perventum eſt. Qui in ſecundis tertiiſve ſtare meruiſſent, ſi cuilibet genti locum ſuum aut ſecundum temporis ordinem, aut dignitatis, dediſſemus. Populus enim Ægyptius & perantiquus eſt & percelebris ſapientiâ; quorum utrumque id teſtari poſſit, quod inter laudes & ornamenta Moſis numeretur, eum Ægypti ſapien-
Act. vii. 22. tiam calluiſſe. Hæc igitur erat neque Moſe poſterior, neque viro illo maximo indigna. Prætereà, ad magnificandam ſapientiam Solomonis, ſuperâſſe dicitur
1 Reg. iv. 30. ſapientiam Orientalium, atque *omnem ſapientiam Ægyptiorum*; quo planè innuitur, Ægyptiacam illam fuiſſe illuſtrem, quâ major in comparatione nominari non poterat. Hæc à ſacris teſtibus. Idem teſtantur affatim Græci, non verbis tan-

tantùm, ſed re & operâ: eorum enim præſtantiſſimi, quod ſuo loco explicabitur, Ægyptum petebant, tanquam Philoſophorum ſcholam, & divinioris literaturæ fontem. Romani denique, Ægyptios *omnium Philoſophiæ diſciplinarum parentes*, atque *ſolos divinarum rerum conſcios*, nuncupabant. Qualis autem fuerit, & quotuplex illa ſapientia Ægyptiaca, pluribus dicendum eſt.

Macrob. Som. Scip. lib. 1. c 19. Saturn. lib. 1. c. 14. & lib. 7. c. 13.

Geometria ab Ægyptiis inventa fuit, ſecundum communem ſententiam; atque primùm occupata in dimetiendis & definiendis agris, quorum terminos auctus Nilus quotannis confundebat. Huic autem cauſæ vel occaſioni ſi artem coævam ſtatuant, arguit ſummam ſcientiæ Ægyptiacæ antiquitatem. Sed ut nulli genti, nulli ævo, nimiùm attribuamus, facilè credo hanc antiquam Ægyptiorum Geometriam, non ſolertem & profundam fuiſſe, ad omnes magnitudines Geometricas & ſubtiles Theorias, qualiter eſt hodierna, protenſam; at in Geodæſiâ, quæ dicitur, aliiſque documentis practicis quæ vitæ commoda ſpectabant, ſubſtitiſſe: & quemadmodum olim Plato diſtinxit Ἀστρονόμους & Ἀστρονομοῦντας, ità hîc diſtinguendum eſſe videtur inter Γεωμέτρας & Γεωμετροῦντας· quales fuiſſe antiquas gentes, initiatos ſcilicet, non Myſtas in hâc diſciplinâ, illud argumento eſſe videtur, quod

Herod. in Euter. Diod. Sic. lib. 1. Laert. procem. Strab. lib. 16, & 17. Plato in Phædro. Achil. Tatius ad Arat. Phœn. princ. Jamb. de vit. Pyth. p. 144.

In Epinom. p. 990.

Pythagoras, qui eas omnes inviſerat ad corradendam à ſingulis ſcientiam, cùm redux in patriam, *virtutem lateris oblongi in triangulo rectangulo ad cætera comparati* ipſe excogitáſſet, maximum duxit & Hecatombe dignum inventum. Neque minùs Thales, qui Geometriam in Ægypto didicit, inventâ circuli & trianguli adſcriptione vel inſcriptione, gaudio emotus Diis Bovem immolaſſe dicitur. Cùm verò hæc ſimpliciora, pulchra licet & perutilia, in Geometriâ Barbaricâ non repererint, fruſtrà quis in eâdem quæſiiſſet theoremata magis operoſa, methodóſque Analyticas, quæ poſteris innotuêre: & quæ Græcorum ingeniis, in hâc materiâ præclaris, potiſſimùm debemus.

Laert.

ASTRONOMIA etiam dicitur Ægyptiorum inventum à pleriſque; quam, ſereno cœlo, innubi & impluvio, adjuti, cæteris gentibus priùs & fœliciùs exercuerunt. Non nego tamen aliis hanc laudem attribui, & maximè Babyloniis; à quibus Syderum ſcientiam didiciſſe Græcos innuit Herodotus; uti Geometriam ab Ægyptiis: δοκέει δέ μοι ἐντεῦθεν γεωμετρίη εὑρεθεῖσα, de Ægypto loquitur & inundatione Nili, ἐς τὴν Ἑλλάδα ἐπανελθεῖν· πόλον μὲν γὰρ καὶ γνώμονα, καὶ τὰ δυώδεκα μέρεα τῆς ἡμέρης παρὰ Βαβυλωνίων ἔμαθον Ἕλληνες. Diodorus autem ipſos Babylonios, cum ſuis artibus, traduces

Plat. in Epinom. Ariſt. Metaph. 1. Laer. procem. Diod. lib. 1. Achil. Tat. ut ſupra Manil. Aſtron. 1. In Euter.

Lib. 1.

duces facit Ægyptiorum; atque ad exemplum Ægypti, ſacerdotum ordines & ſcientiarum ſtudia inſtituiſſe: verba ipſius apponam, Οἱ δὲ οὖν Αἰγύπτιοι φασὶ καὶ μετὰ ταῦτα ἀποικίας πλείστας ἐξ Αἰγύπτου κατὰ πᾶσαν διασπαρῆναι τὴν οἰκουμένην· εἰς Βαβυλῶνα μὲν γὰρ ἀγαγεῖν ἀποίκους Βῆλον τὸν νομιζόμενον Ποσειδῶνος εἶναι καὶ Λιβύης· ὃν παρὰ τὸν Εὐφράτην ποταμὸν καθιδρυνθέντα, τούς τε Ἱερεῖς καταστήσασθαι παραπλησίως τοὺς κατ' Αἴγυπτον ἀτελεῖς, καὶ πάσης λειτουργίας ἀπολελυμένους, οὓς Βαβυλώνιοι καλοῦσι Χαλδαίους· τάς τε παρατηρήσεις τῶν ἄστρων τούτους ποιῆσαι, μιμουμένους τοὺς παρ' Αἰγυπτίοις ἱερεῖς καὶ φυσικοὺς, ἔτι δὲ Ἀστρολόγους. Quæ ita reddit interpres; *Plurimas etiam poſtea ex Ægypto colonias in orbem terrarum diſſeminatas eſſe, dicunt. In Babylonem Belus, Neptuni & Libyæ, ut creditur, filius, coloniam duxit; & delecta apud Euphratem ſede, Flamines, pro more Ægyptiorum, impenſis & oneribus publicis exemptos, inſtituit; quos Chaldæos Babylonii nominant. Hi ſtellas, ſacerdotum in Ægypto, Phyſicorumque & Aſtrologorum exemplo, obſervant.* Rectè videtur Cicero utróſque populos in hâc re conjunxiſſe; *Ægyptii & Babylonii*, inquit, *in camporum patentium æquoribus habitantes, cùm ex terra nihil emineret quod contemplationi cœli officere poſſet, omnem curam in ſyderum cognitione poſuerunt.* Lib. 1. de Div.

Ego lites illas de primatu literaturæ inter gentes, aut primâ ſcientiarum inventione, parvi facio; cum eaſdem à pluribus ſimul inventas eſſe nihil impediat; atque noſtrâ magis interſit ſcire, qui auxerint adjuverintque ſcientias, quouſque perduxerint, & quæ monumenta aut dogmata, quorum ope in iiſdem excolendis proficere liceat, poſteris reliquerint. Quod autem de Geometria Barbaricâ diximus, idem ferè de eorum Aſtronomiâ dicendum eſſe cenſeo, eam non accuratam fuiſſe, aut univerſalem. Sapiebant Aſtronomiam veteres, ut Plutarchus ait, de Numâ Pompilio, ἥψαντο δὲ καὶ τῆς περὶ τὸν οὐρανὸν πραγματείας, οὔτε ἀκριβῶς, οὔτε παντάπασιν ἀθεωρήτως. Quædam cœlorum phænomena obſervabant, ſed obſervatu faciliora; fixárum ortus & occaſus, errantium periodos & revolutiones; &, in uſus Genethliacos, quibus nimiùm indulgebant, Zodiaci partes, & Planetarum aſpectus. Præterea æquinoctia & ſolſtitia, aliaque ad anni formam explicandam neceſſaria. Et quidem, ſi rem rectè aſſequor, *Agriculturæ*, *Genethliacæ*, & *Calendarii* rationibus, eorum Aſtronomia, aut unicè, aut potiſſimùm, inſerviebat. Planetarum Theorias, artis illius partem maximè operoſam, penetrâſſe veteres, aut complexos eſſe, non conſtat. Hypotheſes motuum cœleſtium primus Eudoxus conſtituiſſe dici-

dicitur; atque tabulas motuum, primus Ptolomæus. Methodos illas & artificia hypotheſeων & calculorum Aſtronomicorum facilè credo à Græcorum ingeniis proveniſſe; minori in ſtudiis apparatu utebantur antiqui, ſaltem antiquiſſimi.

Dices forſan & Babylonios & Ægyptios plurimorum ſæculorum obſervationes cœleſtes apud ſe habuiſſe; rectè, ſed quales? prodeant & ſe monſtrent: de phænomenis manifeſtis, qualia jam attulimus, inſtitutas eſſe dicimus, aut de Eclipſibus præteritis? præteritis dico, neque enim mihi conſtat, aut Ægyptium, aut Aſſyrium Aſtronomum Eclipſin Solis futuram ſuâ arte unquam annunciâſſe; ob id celebratur Thales, quod Eclipſes primus prædixerit, neque hanc illi laudem, quod ſciam, Barbarorum quiſquam præripuit. De Babyloniis teſtatur Diodorus, eos nihil accurati ſciviſſe de Solarium Eclipſium calculis, *περὶ δὲ τῆς κατὰ τὸν ἥλιον ἐκλείψεως, ἀσθενεστάτας ἀποδείξεις φέροντες, οὐ τολμῶσι προλέγειν, οὐδ᾽ ἀκριβῶς ὑπὲρ αὐτῆς παραγράφειν τοὺς χρόνους.* Has nec prædicere, nec earum tempus definire, audent.

Laert. Cicer. de div. lib. 1. Plin. lib. 2. c. 12. lib. 2. m. fol. 117.

Hæc autem circa Aſtronomiam Barbaricam notavimus, non tam ex hiſtoriâ & certis teſtibus, quàm quod conſequentia ſint ad res notiores, neque aliunde redargui poſſunt. Non me latet ſemel at-

Lib. 1. fol. 73. & fol. 46. m. que iterùm innui à Diodoro exactam rerum cœleſtium ſcientiam & obſervationes accuratas habuiſſe Ægyptios; ſed hoc comparatè ad cæteras gentes intelligo; cùm ſine geometriâ & teleſcopiis harum rerum accurata ſcientia vix & nè vix haberi poterat. Cæterùm his non obſtantibus, verum mundi ſyſtema antiquis innotuiſſe, ſyderúmque tam errantium quàm inerrantium naturam & materiam, veriſimile eſt; atque hinc ſuam doctrinam de mundi formâ, & de corpore Lunari, quod Ἀντίχθονα appellat, ſumpſiſſe Pythagoram. Cùm eandem Lunam appellârint Ægyptii ἀιθερίαν γῆν, teſte Proclo: & τοὺς ἀςέρας πῦρ εἶναι dixerint, quod de Fixis intelligo. Hujuſmodi ſummaria doctrinarum capita, quæ facilè & paucis tradi poterant, ad dogmata πατροπαράδοτα referre licet; ſed methodos practicas & artes inſtituendi calculos ad hypotheſes particulares, hæc & quæ ab his dependent, cùm traditionibus commodè transferri nequiverint, defuiſſe in veteri Aſtronomiâ non ſine ratione creditur.

In Tim. Plat. lib. 1. p. 45. Laert. procem.

Hæc de Geometriâ & Aſtronomiâ Ægyptiorum. Muſicam etiam & Medicinam coluiſſe dicuntur: rectè, ſed more Antiquorum, ſine rerum Theoriâ. Medicina eorum fuit maximâ ex parte προφυλακτικὴ, facili methodo inſtituta; & in condiendis quidem cadaveribus, quàm in curan-

Diodor. lib. 1.

curandis corporibus magis ſtudioſi fuiſſe videntur. Illud autem ſingulare de iis refert Herodotus, quod pro ſingulis morbis & partibus affectis ſinguli eſſent medici; hic oculorum, ille dentium, alter alvi curam habebat, atque ita de cæteris; neque alter alterius provinciam ingredi auſus ſit. Unde, neceſſe eſt, ſcateret regio illa mediciolis. De Chemicâ, quæ Ægyptiis etiam à nonnullis aſcribitur, nihil habeo quod dicam; cùm eâ de re ſileant authores antiqui, & quæ afferri ſolent à recentioribus, incertâ authoritate, conjecturis, & interpretationibus, aut dubiis monumentis, niti videantur. Quoad Muſicam, dicitur quidem Hermes inveniſſe tres differentias tonorum, *acutum*, *gravem*, & *medium*; atque etiam Lyram trichordem. Sed, referente eodem Diodoro, arcebant viros à diſcendâ aut exercendâ muſicâ Ægyptii, quod eorum animos nimis emolliret. Multis poſt Hermetem ſæculis Pythagoras fertur inveniſſe rationes harmoniæ ex malleorum ictibus in officinâ ferrariâ; hæc illi magis profuit ad hanc artem quàm tota Ægyptus, aut longa per Orientem peregrinatio. Atque, ut nemini ſuum invideamus, Græcis accepta referri debent harum ſcientiarum, ac ferè reliquarum omnium, forma & diſpoſitio: in earum autem cauſis Phyſicis indagandis, quæ ultima

Lib 2. c. 84.

Diodor.

ultima eſt perfectio, adhuc laboratur. Hiſce verò jam relictis, ad Phyſiologiam Ægyptiorum, quò maximè tendit diſſertatio noſtra, accedamus.

Cum Phyſiologiâ autem conjunxêre Antiqui Theologiam ſuam; ac cùm de rerum ortu & naturâ diſſerebant, de Diis etiam & eorum origine tractare ſoliti ſunt. Quare apud eos *Coſmogonia*, *Theogonia*, *Theologia*, idem ferè valent; atque hæc omnia Philoſophiæ nomine jam complectimur. Quid ſenſerint Ægyptii *de rerum origine* nobis explicuit Diodorus Siculus libro primo; nempe ex confusâ elementorum maſsâ, quod Græci poſteà Chaos dixerunt, mundum ſublunarem formatum eſſe aſſerebant. Atque primam Telluris formam, Sacerdotes Thebani, ut ex Euſebio diſcimus, voluerunt eſſe Oviformem. Dein, quoad mundi ſublunaris interitum & rerum exitum, duplicem eſſe ſtatuebant, per Aquam & Ignem; quod à Sacerdote Ægyptio apud Platonem refertur. Et ἀποκαταστάσεις, periodóſque Mundanas, cum primis docuerunt. Denique, cœlos & totam rerum compagem quod ſpectat, ſyſtema mundi quod appellamus Pythagoricum, omnium antiquiſſimum eſſe, & ab Oriente deductum, nihil dubito; hoc autem inter Myſtas reſervato, alterum magis percrebuiſſe veriſimile eſt.

Præpar. Evang. lib. 3. c. 11.

In Tim.

Orig. cont. Celſ. lib. 5.

Et

ET reverà quæ fuerint dogmata Ægyptiorum, & quid alios docuerint, ab eorum diſcipulis, philoſophis Græcis, reſciendum eſſe videtur; qui, ut notum eſt, relictâ patrià, Ægyptum petere ſolebant ad adipiſcendas literas altiores. Ità, exempli gratiâ, ſi Orpheus ſuam phyſiologiam, perinde ac ſua ſacra, ab Ægyptiis hauſerit, in eâ non vulgare ſpecimen habemus ſapientiæ Ægyptiacæ; cum & Chaos, & transformationes Chaûs, & Telluris primævæ formam, eum nôſſe & explicuiſſe conſtet; ut in ſequentibus videbimus. Plerumque autem in expendendâ & indagandâ philoſophiâ Barbaricâ, erramus, vel minoris, quàm par eſt, eam eſſe ducimus, cùm hujus aut illius phænomeni particularis explicationem quæſitum imus apud barbaros philoſophos. Non enim id agebat philoſophia illa antiquiſſima, ut rerum ſingularum examen inſtitueret; fruſtrà quæres apud Priſcos unde ſuas vires habeat Magnes, aut unde ſuos colores cœleſtis Iris: quæ ſit materia Ignis: quales Aquæ particulæ: aut quantus compreſſi aëris impetus? Non rerum iſtarum ſatagebat priſca ſapientia, ſed in Phænomenis *MUNDANIS*, ut ita dicam, & quæ totam naturam afficiebant, occupata fuit. Quæ *rerum Origo*, quæ *viciſſitudines & periodi*, quis *ſupremus exitus?* Hæc ſi quæras ab

ab antiquis, reſponſum feres. Sed ad Ægyptios noſtros redeamus.

Quemadmodum apud Perſas Zoroaſter, ità apud Ægyptios nominatiſſimus eſt Hermes Triſmegiſtus; uterque rerum divinarum & humanarum ſcientià celebris, ſed utriuſque memoriam quandam, potiùs quàm hiſtoriam, tenemus. Pro eodem habeo Ægyptiorum Thoyth, Sanchoniathonis Thaautum, Platonis Theuth, & Druydum Mercurium. Sed quis fuerit, quando vixerit, quos libros exarârit, hæc inter ignota aut incerta numeranda eſſe cenſeo. Virum fuiſſe maximum, atque tempora Moſaica præceſſiſſe, illud monſtrare videtur, quòd, ex communi conſenſu veterum, fons eſſet & author ſapientiæ Ægyptiacæ, quam Moſem edoctum eſſe legimus; ideóque Moſe priorem ſtatuit Euſebius in ſuo Chronico. Quoad libros Hermetis, qui circumferuntur ſub ipſius nomine ſuppoſititios eſſe, rectè monuerunt & monſtrârunt viri eruditi. Is, qui dicitur Aſclepius, ab Apuleio, ut fertur, latinè traductus, cæteris habetur antiquior, & nonnulla forſan Ægyptiaca retinet. Immanis erat Librorum Triſmegiſti numerus, referente Jamblico: nempe ex Seleuci fide & computo, *duæ myriades voluminum:* ex Manethonis autem, *ſex chiliades, quingenti & viginti quinque, ſupra*

Apud Euſeb. In Phædr. & Phileb. Cæſ. com. 6.

Caſaub. Exer. 1. Sec. 11.

De myſt. Ægyp. c. 1. Sec. 8. c. 1. 2.

pra tres myriades. Hìc ſudant viri docti in expendendâ hâc librorum mole: alii verſus intelligunt, alii papyri folia, alii oratiunculas & breves ſermones. Ego Clementis Alexandrini computum libentiùs amplector, qui quadraginta duos numerat Hermetis libros, eorumque Catalogum & argumenta exhibet. Conſule locum, ſi placet: ubi obiter proceſſionem antiquo-barbaram Sacerdotum Ægyptiorum, non ſine voluptate, videbis. Hos Hermetis libros, ſi unquam extiterint, longa dies jam ſuſtulit è medio. Ex iis, quæ nuncupantur τὰ γενικὰ, de principiis rerum generalibus tractabant, adeoque non exigui erant momenti. Præ cæteris autem dolendum eſt mihi Hermetis Coſmologiam, cujus meminit Philo Biblius, periiſſe; unde ea quæ commentatus eſt Sanchoniathon de *mundi origine*, & quæ Diodorus de eâdem materiâ, ex mente Ægyptiorum traducta eſſe videntur. Sed de his plura in ſequentibus. Denique, quot fuerint Hermetes, quis primus, quis ſecundus, & quâ ratione diſtinguendi ſint, non diſcutio: neque enim nomina & perſonas quærimus, ſed res & dogmata; & probè novi, in id genus diſquiſitionibus quàm facile ſit ad incerta prolabi.

Strom. 6. p. 633.

Euſeb. præp. Ev. li. 1. c. 10. p. 34.

Hæc hactenus: Quâ ratione antiquæ gentes barbaræ, quæ dicuntur, & potiſſimùm

ſimùm Ægyptii, ſapientiam ſuam acquiſiverint, infrà erit dicendi locus: quomodò autem retinuerint & conſervarint, non inutile erit, coronidis loco, hîc paucis exponere. Notum eſt, inter Ægyptios, ſcientiarum & diſciplinarum ſtudiis ſacerdotes, omnium maximè, operam navâſſe; neque tantùm religionis & rituum ſacrorum, ſed philoſophiæ etiam curam & cuſtodiam iis eſſe demandatam: *οἱ δὲ ἱερεῖς καὶ φιλοσοφίαν ἤσκουν, καὶ ἀστρονομίαν*, inquit Strabo, l. 17. Unde præceptores Pythagoræ, Platonis, & Eudoxi, in Ægypto, tot Sacerdotes nominantur; & Pythagoras dicitur literas accepiſſe ab Amaſi, Ægyptiorum rege, ad ſacerdotes, ut extero literaturam Ægyptiacam ambienti faciliores eſſent aditu. Ità ſacerdos erat qui miranda illa & Græcis inaudita, Soloni retulit, de Atlantide primævâ: & ſacerdotes Memphi, ubi Vulcani Templum, Philoſophos Memphiticos appellat Diodorus, cùm eorum ſententiam de formâ tripartitâ Telluris & incrementis Nili recitat. Quid plura addam in re notâ? Diſcipulorum ſuorum, ex Græciâ adventantium, catalogos retinent & oſtentant ſacerdotes Ægyptii, referente Diodoro Siculo; *οἱ γὰρ ἱερεῖς τῶν Αἰγυπτίων ἱστοροῦσιν ἐκ τῶν ἀναγραφῶν τῶν ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις, παραλαβεῖν πρὸς αὐτοὺς Ὀρφέα τε καὶ Μουσαῖον*, &c. *πάντων δὲ τούτων σημεῖα δεικνύουσι, τῶν μὲν εἰκόνας, τῶν δὲ τόπων, ἢ κατασκευασμάτων*

Diod. Sic. l. 1.

Chærem. apud Porph. de abſt.

Clem. Alex. Strom. 1.

Porphyr. de vit. Pyth.

Tim. Plat.

l. 1. v. fin.

σκευασμάτων ὁμωνύμους προσηγορείας. Atque *horum omnium oſtendunt quædam ſigna aut monumenta, quà imagines, quà deſumptas è regionibus aut operibus denominationes.* Denique horum ſacerdotum collegia erant & ſedes in pluribus per Ægyptum locis; ſufficit illud Heliopoli notare ex Strabone, teſte oculato. l. 17. Ἐν δὲ τῇ Ἡλιουπόλει καὶ οἴκους εἴδομεν μεγάλους, ἐν οἷς διέτριβον οἱ ἱερεῖς· μάλιστα γὰρ δὴ ταύτην κατοικίαν ἱερέων γεγονέναι φασὶ, τὸ παλαιὸν, φιλοσόφων ἀνδρῶν, καὶ ἀστρονομικῶν, ἐκλέλοιπε δὲ καὶ τοῦτο νυνὶ τὸ σύστημα καὶ ἄσκησις. Ἐκεῖ μὲν οὖν οὐδεὶς ἡμῖν ἐδείκνυτο τῆς τοιαύτης ἀσκήσεως προεστὼς, ἀλλ' οἱ ἱεροποιοὶ μόνον, καὶ ἐξηγηταὶ τοῖς ξένοις τῶν περὶ τὰ ἱερά. Hic ait ſe vidiſſe domicilia in quibus egerant Eudoxus & Plato, qui per tredecim annos, ut fama erat, cum his ſacerdotibus verſati fuiſſent. Sed ut pergamus.

Hanc ſuam ſapientiam partim columnis partim libris ſacris inſcriptam, conſervabant Ægyptii. Hæc paucis ignota ſunt: neque tantùm Ægyptii, ſed aliæ etiam gentes antiquiſſimæ columnis inſculpere ſolebant res ad poſteros tranſmittendas. Nota eſt de columnis Sethianis ante diluvium narratio Joſephi; Lib. 1. c. 4. quem penes ſit fides. Sed de Babyloniis certior eſt memoria, unde obſervationes Chaldæorum circa Eclipſes deſumpſiſſe Calliſthenem probabile eſt. Epigeneſque, apud Plinium, ait, *Babylonios* Simpl. in l. 2. de cœl. *ſeptin-* l. 7. c. 56.

ſeptingentorum & viginti annorum obſervationes Syderum, coctilibus laterculis inſcriptas retinuiſſe. Præterea ex columnâ Babylonicâ deſcripſiſſe dicitur Democritus ſermones ſuos morales. At cæteris omnibus celebriores ſunt Hermetis columnæ in Ægypto, quarum meminêre plurimi & probatiſſimi authores. His aiunt Mercurium doctrinam ſuam antiquitùs inſcripſiſſe, eandemque expoſitam & elucidatam, Mercurium ſecundum multis libris complexum eſſe. Id ſaltem conſtat, ex his columnis multa deſumpſiſſe & Philoſophos Græcos & & Hiſtoricos Ægyptios. De Platone notat Proclus, ex Crantore, ſacerdotes Ægyptios affirmare quod ſermonem Atlantium ex his columnis mutuatus eſſet, eaſque ætate Procli aut Crantoris adhuc fuiſſe ſuperſtites. Ἐν ςήλαις ταῖς ἔτι σωζομέναις ταῦτα γεγράφθαι. Suam itidem Philoſophiam hinc accepiſſe Pythagoram agnoſcit Jamblicus, κατὰ τὰς Ἑρμοῦ παλαιὰς ςήλας, ἃς Πλάτων ἤδη πρόσθεν καὶ Πυθαγόρας διαγνόντες, φιλοσοφίαν συνεςήσαντο· *quas Plato & Pythagoras ante eum legentes, philoſophiam indè conſtituerunt.* Alii etiam, ut Sanchoniathon, Phœnicius, iiſdem monumentis uſi ſunt: ille, ex Taauti libris & Templorum inſcriptionibus, ἀναγραφαῖς, philoſophiam ſuam & rerum geſtarum memoriam retuliſſe dicitur. Deni-

Clem. Alex. Strom. 1.

De myſt. Ægypt. Sec. 1. c. 2.

que

que, ex eodem fonte, Manetho, ſcriptor & propheta Ægyptius, ſuam promſit hiſtoriam ſacram : ubicunque fuit illa Terra Seriadica, in quâ poſitas eſſe has columnas aſſerit. Euſ. Chron.

Ammianus Marcellinus, qui Ægyptum peragraverat, rerum mirandarum non incurioſus ſpectator, has Stelas in cavernis quibuſdam aut ſubterraneis fornicibus, quas propriâ voce *Ζύειγγας* dixêre, reconditas fuiſſe ait ; idque non procul à Thebis ſive Diaſpoli. Addit præterea ante Diluvium hic repoſitas eſſe : ut aquarum, opinor, injuriis immunes eſſent. Ante-diluvianas fuiſſe itidem aſſerit ſuas Manetho ; atque idem de ſuis Sethianis Joſephus. Unde non immeritò ſuſpicari licet eaſdem eſſe columnas, has & illas, ſub alio nomine ; præſertim cum non multùm ſit diſcriminis inter vocem *Συειαδικῇ* Joſephi, & *Σηειαδικῇ* Manethonis. Jucundum quidem eſſet Archæologias ante-diluvianas, vel monumenta literaria alterius mundi ſpectare & perlegere ; ſed cùm ſuſque deque verſabantur omnia in Cataclyſmo, ægrè credo conſervari potuiſſe in illâ ruinâ univerſali, aut poſtea integras reperiri, hujuſmodi qualeſcunque inſcriptiones. Quanquam, ut verum fatear, ſiqua tentanda eſſet via, aut quærendum munimen contra vim & impetum tantæ cladis, nihil tutius eſſe po- Lib. 22.

terat quàm quod in ſolidâ & ſubterraneâ lapicidinâ aut maſsâ ſaxeâ inſculptum hærebat. Sed cùm de re conſtiterit, de tempore aut loco litem non movebimus.

Inscriptionibus ſacris ſuccedunt *Sacri Libri* Ægyptiorum; aliquanto recentiores, ſed non minùs celebres. Horum meminerunt plerique authores qui de rebus Ægyptiis ſcripsêre. Diodorus, cùm de ſacerdotum Ægyptiorum ſtudiis & officiis loquitur, inter alia, principibus adſtare dicit, ἐκ τῶν ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις ἀναγεγραμμένων πράξεων, τὰς ὠφελῆσαι δυναμένας παραναγινώσκοντες. Et his Commentariis referunt nomina & Catalogum Græcorum Philoſophorum, ut infra videbimus; qui ſapientiam Ægyptiacam edocti fuiſſent, οἱ δ' ἱερεῖς ἱστοροῦσιν ἐκ τῶν ἀναγραφῶν, τῶν ἐν ταῖς βίβλοις, &c. His uſum eſſe Sanchoniathonem in opere ſuo Phœnicio componendo innuit Philo Biblius, cùm ea quæ ſcripſerat eum contuliſſe ait, τοῖς ἀπὸ τῶν ἀδύτων εὑρεθεῖσιν ἀποκρύφοις Ἀμμουνέων γράμμασιν συγκειμένοις. Manetho etiam dicitur Ægyptiacam ſuam hiſtoriam ἐκ τῶν ἱερῶν γραμμάτων μεθερμηνεύειν. Neque enim ea tantùm quæ ad Deorum cultum aut imperii leges ſpectabant, in his Libris conſcripta fuere, ſed hiſtorica qualiacunque majoris momenti, miſcellanea etiam, & omne genus philoſophica. Scilicet id

Euſeb præp. Evang. l. 1. c. 9. Joſ. contr. Ap. l. 1.

penſi

penſi & curæ datum erat ſacerdotibus, ut referrent in hos commentarios quicquid eſſet memoriâ & poſteris dignum; & quæ à majoribus accepiſſent, in iiſdem ea cuſtodirent diligenter. Ità Soloni retulit Flamen Saiticus, *quæcunque erant memoratu digna in Templis eorum deſcribi.* In Tim. Et miratur Strabo l. 17. in hos Libros non relatum fuiſſe quod de *Nili origine* & incrementis ſenſerint illi inter Veteres qui Æthiopiam permeâſſent. Θαυμαστὸν οὖν πῶς ἐκ τῶν τοιούτων ἀφορμῶν οὐ τελέως ἐναργὴς ἦν ἡ περὶ ὄμβρων ἱστορία τοῖς τότε· καὶ ταῦτα τῶν ἱερέων φιλοπραγμονέστερον ἀναφερόντων εἰς τὰ ἱερὰ γράμματα, καὶ ἀποτιθεμένων ὅσα μάθησιν περιττὴν ἐπιφαίνει. *Mirum itaque eſt cur tantis oblatis inveſtigandi occaſionibus, non prorsùs innotuerit imbrium hiſtoria ejus ætatis hominibus: præſertim cùm ſacerdotes curioſiùs in SACROS LIBROS referrent & reponerent, quæ ſubtilioris aliquid haberent cognitionis.* Heliodorus autem in his, ut videtur, Lib. 2. Æthiop. inſtructior, Græcis multa percontantibus de Nili fontibus & inundationibus, ſe reſpondiſſe ait ex propriâ ſcientiâ, & ex iis quæ in *Sacris Libris* præſcripta erant; ὅσα περὶ ποταμοῦ τούτου βίβλοις ἱεραῖς ἀναγεγραμμένα, μόνοις τοῖς προφητικοῖς καὶ γινώσκειν καὶ ἀναγινώσκειν ἔξεστι.

Hæc erant monumenta literaria Ægyptiorum, *Stelarum Inſcriptiones &*

Libri Sacri. In utroque autem genere quædam erant obvia & expoſita, vulgo & peregrinis; quædam autem in Templorum adytis reſervata. Hoc innuit ſuprà Heliodorus, cùm ait, ὅσα μόνοις τοῖς προφητικοῖς καὶ γινώσκειν καὶ ἀναγινώσκειν ἔξεστι· & Philo etiam, τοῖς ἀπὸ τῶν ἀδύτων εὑρεθεῖσι, ἃ δὴ οὐκ ἦν πᾶσι γνώριμα. Unde Cæſar, apud Lucanum, ad Achorea ſacerdotem Ægyptium ita loquitur,

--- Quodcunque vetuſtis
Inſculptum eſt adytis, profer.

Duplex enim erat doctrinæ genus apud antiquas gentes, δημώδες καὶ ἀπόῤῥητον, *doctrina vulgaris* & *doctrina arcana*; idque non tantùm ob diverſitatem materiæ, ſed eandem ſæpe materiam duplici modo tractabant, populari & philoſophica. Illa facilè patebat omnibus, per monumenta publica, & præceptores communes: hæc autem, ne inter manus populi verſata, vileſceret aut corrumperetur, non uno modo occultata fuit & abſcondita. Præterquam enim quod hujus doctrinæ monumenta in Templorum adytis, ut jam diximus, latebant, conſcripta erant non vulgari genere characterum; à moroſis ſacerdotibus, quibus id curæ erat, non niſi magno apparatu & exercitatione præeunte, enarranda. Quùm verò hæc

non

non ſint prorſus indigna ſcitu, & ad notitiam literaturæ Ægyptaicæ pertinere videantur, ad eorum explicationem pauca quædam, ſi placet, ulteriùs ſubjiciemus.

Duplex erat, ut doctrinæ, ita Literarum genus, apud Ægyptios, *ſacrum* & *vulgare*. Id quod teſtantur Herodotus, Diodorus, Strabo, aliique plures. Herodotus in Euterpe, Διφασίοισι δὲ γράμμασι χρέωνται, loquitur de Ægyptiis, καὶ τὰ μὲν αὐτῶν ἱρὰ, τὰ δὲ δημοτικὰ καλέεται. Diodorus libro primo, Παιδεύουσι δὲ τοὺς υἱοὺς οἱ μὲν ἱερεῖς γράμματα διττὰ, τά τε ἱερὰ καλούμενα, καὶ τὰ κοινοτέραν ἔχοντα τὴν μάθησιν. Quod infra repetit diſtinctiùs, atque *ſacras* Ægyptiacas, *vulgares* Ethiopicas eſſe aſſerit: Ἰδίων γὰρ Αἰγυπτίοις ὄντων γραμμάτων, τὰ μὲν δημώδη προσαγορευόμενα πάντας μανθάνειν, τὰ δ' ἱερὰ καλούμενα παρὰ μὲν τοῖς Αἰγυπτίοις μόνους γινώσκειν τοὺς ἱερεῖς, παρὰ τῶν πατέρων ἐν ἀποῤῥήτοις μανθάνοντας, παρὰ δὲ τοῖς Αἰθίοψιν ἅπαντας τούτοις χρῆσθαι τοῖς τύποις. *Cùm enim ſuæ Ægyptiis ſint literæ propriæ, vulgares appellatæ, ab omnibus promiſcuè diſcuntur, ſacras autem dictas ſoli ſacerdotes cognoſcunt, ſecretò a parentibus traditas; his autem (Sacris) omnes indiſcriminatim Æthiopes utuntur.* Unde Sacerdotes illi propriè dicti ſunt ἱερογραμματεῖς. Doctrinæ Hermeticæ pars vel methodus myſtica, in adytis Templi Saitici reperta, dicitur ἀναγεγραμμένη ἐν ἱερογλυφικοῖς γράμμασι, teſte Jamblico. Ne- De myſt. Ægypt. Sec. 8. c. v.

I 3 que

que Libris tantùm, ſed columnis etiam inſignioribus, cum his literis ſacris inſcriptum erat; ut in Sepulchro Iſidis & Oſiridis, quod Niſæ in Arabiâ eſſe dicitur: Diodorus dicit ϛήλην ἑκατέρου τῶν θεῶν ἐπιγεγραμμένην τοῖς ἱεροῖς γράμμασι· & Seſoſtris columna, quæ in confiniis Arabiæ & Æthiopiæ poſita erat, his literis, juxta Stra-

Lib. 16. bonem, tranſitum ipſius ſignificabat: Φασὶν ἐνταῦθα ϛήλην εἶναι Σεσώϛριος τοῦ Αἰγυπτίου, μηνύουσαν ἱεροῖς γράμμασι τὴν διάβασιν αὐτοῦ.

Neque tamen Ægyptiorum proprium erat inſtitutum illud de duplici genere literarum, ſed iis cum aliis gentibus Orientalibus commune, præſertim Æthiopibus & Babyloniis; de quorum utriuſque literis ſacris ſcripſiſſe videtur Democritus, ſi ex librorum ipſius titulis, Περὶ τῶν ἐν Μερόῃ, & περὶ τῶν ἐν Βαβυλῶνι, ἱερῶν γραμ-

Apud Laert. μάτων, judicare liceat. Ἱερῶν λόγων ἑρμηνευτὰς, apud Babylonios memorat Lucianus; &

De Macrob. cùm ex columnâ Babylonicâ ſermones morales ſumpſiſſe dicitur Democritus, quod ſuprà notavimus, id de eâdem Babylone intelligo de cujus literis ſacris ſcripſit; quibus forſan ſignata fuit ipſa illa columna. Denique Bragmanes Indi, non aliis tantùm literis, ſed aliâ etiam à vulgari, linguâ, utuntur ad conſervandam ſuam philoſophiam. Sed pergamus in propoſito.

Præter

Præter has literas ignotas, ſacrorum monumentorum cuſtodes erant ſacerdotes ferè inexorabiles; qui, Draconum inſtar, his theſauris nocte dieque incubuerunt: & quod in libris ſacris ſcriptum erat, non niſi his interpretibus ad populum pervenit, ut ad exteros. De hâc difficultate queſti ſunt Philoſophi Græci, qui in Ægyptum profecti ad comparandas ſcientias, multos annos inſumpſêre in adeundis & demulcendis ſacerdotibus. Audiamus Strabonem de Heliopolitanis, quoad Platonem & Eudoxum. Συνανέβη δὴ τῷ Πλάτωνι ὁ Εὔδοξος δεῦρο, καὶ συνδιέτειψαν τοῖς ἱερεῦσι ἐκεῖνοι ἐνταῦθα τρισκαίδεκα ἔτη, ὡς εἴρηταί τισι· περιττοὺς γὰρ ὄντας κατὰ τὴν ἐπιστήμην τῶν οὐρανίων, μυστικοὺς δὲ καὶ δυσμεταδότους, τῷ χρόνῳ καὶ ταῖς θεραπείαις ἐξελιπάρησαν, ὥστε τινὰ τῶν θεωρημάτων ἱστορῆσαι, τὰ πολλὰ δὲ ἀπεκρύψαντο οἱ βάρβαροι. *Eudoxus cum Platone eò*, ſcil. Heliopoli, *profectus eſt, & ambo cum ſacerdotibus tredecim annos ſunt verſati, ut à quibuſdam traditum eſt. Iſti ſacerdotes, cùm rerum cœleſtium ſcientiâ præſtarent, cæterùm arcanam eam ſervarent; neque cum quoquam facilè communicare vellent: tempore & obſequiis tandem devicti, quædam expoſuerunt theoremata, plurima autem Barbari occultabant.* Sed præ cæteris memorabile eſt exemplum Pythagoræ, quo hoc δυσπρόσιτον ſacerdotum Ægyptiorum notum faciamus. Ille enim

Vid. Plut. de Iſ. & Oſir. p. 354.

Li. 17. p. 806.

cùm iter pararet in Ægyptum, rogavit Polycratem Tyrannum, ut Amaſi Ægyptiorum Regi, amico & hoſpiti, ſcriberet, quò ad doctrinam ſacerdotum liberiùs admitteretur; & cùm ad Amaſin perveniſſet, literas itidem ab ipſo accepit ad ſacerdotes, ut eorum philoſophiæ particeps fieret. Unde ad Heliopolitas primùm profectus, ab iis ablegatus fuit ad Memphiticos, tanquam ad Seniores; Memphi, eodem prætextu dimiſſus eſt ad Dioſpolitas ſive Thebanos; illi autem, cùm, metu Regis, cauſam nullam ulteriùs obtendere auderent, eum à propoſito deterrere ſtudebant, laboris & moleſtiarum magnitudine: ideóque dura admodum, & à Græcorum religione prorsùs aliena, ei jam novitio, injunxerunt. Cùm verò hæc omnia pertuliſſet, animo forti & invicto; ut ſacrorum & ſtudiorum conſors fieret, invitis etiam extorſit. Hæc à Porphyrio narrantur, ex Antiphonte, de *vitâ virorum virtute illuſtrium.* Ex his probationibus Pythagoræ una videtur fuiſſe *Circumciſio;* quam ſubiiſſe Pythagoram teſtatur Clemens Alexandrinus: ἵνα εἰς τὰ ἄδυτα κατελθὼν, τὴν μυστικὴν παρ' Αἰγυπτίων ἐκμάθοι φιλοσοφίαν. *Ut ingreſſus Adyta, myſticam Ægyptiorum philoſophiam addiſceret.* Hoc quidem exigebant Ægyptii ſacerdotes, juxta Origenem, ab omnibus qui ad ſacra aut ſcientiarum ſtudia admiſſi erant.

De Vit. Pyth.

1. Strom. p. 302.

Com. in Rom. c. iii.

erant. *Apud Ægyptios*, inquit, *à quibus omnes prope Gentes ritus ſacrorum & ceremonias mutuatæ ſunt, nullus aut Geometriæ aut Aſtronomiæ ſtudebat*, &c. *niſi ſuſceptâ circumciſione.* Multa erant prætereà probationum genera & κακοπάθειαι, ut appellat Porphyrius, quibus initiandos exercebant. Fateor autem hoc aliis gentibus, plus minùs, in uſu fuiſſe; Celtarum Druides, Judæorum Eſſeni, Græcorum Hierophantæ, myſteria ſua & diſciplinam ſecretam ἀμυήτοις tradere noluerunt: quinetiam juramento obſtricti erant quandoque ἐν ἀποκρύφοις ταῦτα ἔχειν. Idem de Perſis, Syris, Indis, rectè obſervatur. Sed præterquam quod horum multa originis Ægyptiacæ eſſe credantur, ad alias gentes imitatione traducta: ſi fortè in ſacris aliqui, in ſcientiarum ſtudiis nulli, adeò difficiles ſe præſtitêre ac Ægyptii.

Orig. contra Celſ. lib. 1. p. 11.

Denique, ad celandam ſuam doctrinam, hieroglyphicis formis, ſymbolis, ænigmatibus, & fabulis, multa involvebant Ægyptii: dico *hieroglyphicis formis*, nam *ſacras literas* prorſus diſtinguendas eſſe exiſtimo ab hieroglyphicis formis: cùm enim tot & tanta ſcripta fuerint his literis ſacris, Hermetis monumenta, ad aliquot myriadas voluminum, omnes Libri ſacri, Columnæ ſacræ, & inſcriptiones Templorum; vix à me impetrare

Jambl. de myſt. Ægypt. Sec. 8. c. 1.

petrare poſſum ut credam tot & tam diverſæ materiæ argumenta, Phyſiologica, Theologica, Moralia, Hiſtorica, Politica, exprimi potuiſſe variis animalium formis, aut corporis humani membris, aut inſtrumentis mechanicis; ex hiſce enim tribus Hieroglyphica Æthiopum & Ægyptiorum conſtituebantur, referente
Lib. 3. Diodoro. Quinetiam libenter credo præter ſacras eorum literas, & Hieroglyphica, propriè ſic dicta, ſacerdotibus in uſu fuiſſe alias notas Hieroglyphicas, inſtar literarum Sinenſium; aut Scripturam alterius formæ à vulgari. Atque huic quadrare videtur quod de triplici genere literarum apud Ægyptios tradit Clemens Alexandrinus, Strom. 5. *Οἱ παρ᾽ Αἰγυπτίοις παιδευόμενοι, πρῶτον μὲν πάντων τὴν Αἰγυπτίων γραμμάτων μέθοδον ἐκμανθάνουσι, τὴν ἐπιστολογραφικὴν καλουμένην· δευτέραν δὲ τὴν ἱερατικὴν, ᾗ χρῶνται οἱ ἱερογραμματεῖς· ὑστάτην δὲ καὶ τελευταίαν, τὴν ἱερογλυφικήν.* Atque hujus rei exemplum ha-
De vitâ bemus in Pythagorâ, qui, juxta Porphy-
Pyth. p. rium, triplices illas Ægyptiorum literas
185. didicit; *Γραμμάτων δὲ τριττὰς διαφορὰς ἐξέμαθε, ἐπιστολογραφικῶν τε καὶ ἱερογλυφικῶν καὶ συμβολικῶν, τῶν μὲν κοινολογουμένων κατὰ μίμησιν, τῶν δὲ ἀλληγορουμένων κατά τινας αἰνιγμούς.* Sed hæc incertiora ſunt, neque magni ponderis.

Quoad ſymbola & ænigmata, notum eſt, moris fuiſſe gentibus antiquis ſub his involucris animi ſenſus tradere; ſive ut ingenii

ingenii acumen quoddam & ſolertiam oſtentarent, ſive ut proferrent ambiguis & obſcuris modis doctrinam arcanam, quam liquidò & palàm enarrare religio erat. Quoad illos luſus & concertationes ingenii per res aut ſententias ænigmaticas, ſymbolicas, aut hieroglyphicas, eorum habemus non pauca exempla inter principes viros gentium barbararum. Rex Scythiæ, Dario, qui Iſtrum trajecerat, bellum minans, ſymbolum pro literis miſit, *murem*, *ranam*, *avem*, *jaculum*, *aratrum:* quod alio atque alio modo explicabant Darii interpretes. Alter Rex Scythiæ populo Byzantino hæc verba miſit, *Nolite afferre detrimentum vectigalibus meis, nè mei equi aquam veſtram bibant.* Innuens, niſi deſiſterent, ſe bellum eis illaturum. Rex Ægypti cum rege Æthiopiæ hoc modo decertabat, cum Bias illi explicuit quâ ratione *pontum ebiberet.* Prætereà Solomon & rex Tyriorum contendebant ænigmatis; ut & Samſon & Philiſtæi in hiſtoriâ ſacrâ. Apud Græcos, Heraclitus cum ſuis diſcipulis, obſcuris ſententiis delectabantur; & Pythagoræi ſymbolis. Hæc autem vox *ænigma* & *ænigmaticum*, latè ſumitur, pro ſermone obſcuro, involucris & ambagibus tegente rem quam deſignat, vel materiam quam tractat: ſive ſit per modum quæſtionis, mandati, aut oratio-

Clem. Alex. Strom. 5.

Ibid.

Joſ. 5. c. 2.

nis ſimplicis. Id enim Græcis eſt αἰνίττεσθαι, res ſibi notas obſcuris dictis ſignificare; quod plures dicendi modos complecti poteſt. Denique apud Hebræos מָשָׁל & חִידָה *proverbia* & *ænigmata*, omnes partes ſapientis explere videntur; quod ſententiosè dictum eſt, ſcitè graviterque, מָשָׁל appellatur; quod myſticè autem, ut ſolet doctrina arcana, חִידָה dicitur. Quo ſenſu intelligenda ſunt pro-
Pſ. xlix. 3, 4. phetæ verba, Pſal. lxxviii. 2, 3. & Evangeliſtæ etiam Mat. xiii. 35. Sunt enim
Baruc. iii. 23. in doctrinâ ſacrâ, perinde ac exoticâ, myſteria ſive ἀπόῤῥητα, quæ ſubobſcurè proferuntur; tandem ſub extremis temporibus apertè & in propatulo demonſtranda.

Plures erant modi Philoſophiam & Theologiam tradendi apud veteres, & plerumque arcani. Faciem velabant veritati, ac ſi vetuiſſet pudor nudam oſtendere populo. Hos modos ità notat Proclus:
Theol. Plat. lib. 1. c. 4. Οἱ μὲν γὰρ δι' ἐνδείξεως περὶ τῶν θείων λέγοντες, ἢ συμβολικῶς, καὶ μυθικῶς, ἢ δι' εἰκόνων λέγουσιν· οἱ δὲ ἀπαρακαλύπτως τὰς ἑαυτῶν διανοήσεις ἀπαγγέλλοντες, οἱ μὲν κατ' ἐπιστήμην, οἱ δὲ κατὰ τὴν ἐκ θεῶν ἐπίπνειαν ποιοῦνται τοὺς λόγους. *Qui enim per demonſtrationem de rebus divinis tractant, vel ſymbolicè & mythologicè, vel per ſimilitudines & rerum imagines loquuntur. Qui verò apertè ſuas cogitationes enunciant,*

ciant, alii quidem per ſcientiam, alii per divinum afflatum verba faciunt. Qui per ſcientiam aut *ſcientificè*, ut nunc loquimur, Philoſophiam tradidêre inter priſcos, perpauci, aut nulli mihi cogniti. De Gymnoſophiſtis & Druidis, ità Laertius, Καί φασι τοὺς μὲν Γυμνοσοφιστὰς καὶ Δρυΐδας αἰνιγματωδῶς ἀποφθεγγομένους φιλοσοφῆσαι. In prœm. De priſcis in genere ità Phornutus, Πεισθεὶς ὅτι οὐκ οἱ τυχόντες ἐγένοντο οἱ παλαιοὶ, ἀλλὰ καὶ συνιέναι τὴν τοῦ κόσμου φύσιν ἱκανοὶ, καὶ πρὸς τὸ διὰ συμβόλων καὶ αἰνιγμάτων φιλοσοφῆσαι, περὶ αὐτῆς εὐεπίφοροι. De nat. Deor. cap. ult. *Perſuaſum hoc habeas, veteres non fuiſſe contemnenda capita, ſed ad naturam mundi cognoſcendam idoneos: ad eamque explicandam ſymbolis & figuris ingeniosè fœlices.* Claudamus hoc argumentum verbis Clementis Alexandrini. Πάντες οὖν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, οἱ θεολογήσαντες, βάρβαροί τε καὶ Ἕλληνες, τὰς μὲν ἀρχὰς τῶν πραγμάτων ἀπεκρύψαντο· τὴν δὲ ἀλήθειαν αἰνίγμασι καὶ συμβόλοις, ἀλληγορίαις τε αὖ καὶ μεταφοραῖς, καὶ τοιούτοισί τισι τρόποις παραδεδώκασι. Strom. 5. p. 556. *Omnes igitur, ut ſemel dicam, qui de rebus divinis tractarunt, tàm Barbari quàm Græci, rerum quidem principia occultaverunt: veritatem autem ænigmatibus & ſymbolis, & allegoriis itidem & metaphoris, aliiſque modis conſimilibus, tradiderunt.* Ad cætera jam pergamus.

Ad Fabulas & Mythologica accedimus: quibus abundabat Antiquitas tàm Bar-

Barbara quàm Græca, & ſupra omnes, Ægyptii; in rebus enim Ægyptiacis explicandis nihil difficilius eſt quàm genuinam hiſtoriam à fabuloſâ diſtinguere. Sed longè latéque diffuſæ erant per terrarum orbem Theologia & Philoſophia Mythologicæ: multarum gentium de Diis μυθοποιΐας, memorat Phornutus, Ἄλλαι μὲν ἐπὶ Μάγοις (μυθοποιΐαι) γεγόνασιν, ἄλλαι δὲ παρὰ Φρυξὶ, καὶ ἤδη παρ' Αἰγυπτίοις τε, καὶ Κελταῖς, καὶ Λίβυσι, καὶ τοῖς ἄλλοις ἔθνεσι. *Aliæ à Magis compoſitæ ſunt fabulæ, aliæ à Phrygibus, & ab Ægyptiis aliæ, & à Celtis, & ab Afris, & ab aliis gentibus.* Mythologiæ Ægyptiacæ ſpecimen habes apud Plutarchum de Iſid. & Oſir. Phœniciæ apud Sanchoniathonem. His adjungere licet ex Luciano Aſſyrias & Arabicas fabulas vel fabularum interpretes, Ἀσσυρίων καὶ Ἀράβων οἱ ἐξηγηταὶ τῶν μύθων. Præterea Indas vel Brachmanicas, quarum meminit Strabo, cum de iis loquens ait, διὰ μύθων τὰ πολλὰ πιστευμένους. Hodiernos etiam Bragmanas fabulis ſcatere, & fabuloſo cortice involvere ſuam philoſophiam, abundè patet ex relationibus doctorum virorum qui gentes illas nuper inviſerunt. Et quoad Septentrionales, ut illud etiam adjiciam, conſulenda eſt, quam anteà citavimus, *Edda Iſlandorum:* quæ perantiqua continere videtur, & non obſcurè indicat, quæ traditiones mythologicæ, & qualis

Cap. de fab. anti. trad.

Vid. plures gentes in not. ad loc. ex Damaſcio.

In Macrob.

Lib. 15.

qualis fuit philoſophia iſtarum gentium Borealium. Denique in ſacro codice veteris Teſtamenti, quot habemus à Prophetis aliiſque, ſermones Mythologos? Neque aliud ſunt plurimi ſermones Chriſti in Evangelio, quos, honeſtiori voce, Parabolas appellamus.

Vides quàm totum genus humanum, quaſi cœlo tactum, impulſum fuit & incitatum ad hanc doctrinam mythologicam: quod enim de gentibus Barbaris jam oſtenſum eſt, non minùs de Græcis patebit in ſequentibus, ubi de Orpheo agetur. Quare hunc genium mythologicum, divinum eſſe arguit Saluſtius *de Diis & Mundo*; Ὅτι μὲν οὖν θεῖοι οἱ μῦθοι C. 3. ἐκ τῶν χρησαμένων ἐστὶν εἰπεῖν· καὶ γὰρ τῶν ποιητῶν οἱ θεόληπτοι, καὶ τῶν φιλοσόφων οἱ ἄριστοι, οἵ τε τὰς τελετὰς καταδείξαντες, καὶ αὐτοί δὲ ἐν χρησμοῖς οἱ θεοὶ, μύθοις ἐχρήσαντο. *Divinas itaque fabulas eſſe, ex iis qui eas uſurpârunt, aſſerere licet: ex poëtis enim numine afflati; & philoſophis, optimi quique; & qui ſacra & ceremonias oſtenderunt; Dii etiam ipſi in Oraculis, fabulis uſi ſunt.* Hìc autem Fabularum nomine non oportet intelligere fabulas vulgò ſic vocatas, ſcilicet hiſtoriolas aut narrationes, tam quoad materiam quàm quoad formam, fictas; ſive utiles ſint, ſive tantùm jucundæ: fabulas enim è nihilo fingere, non Homericum eſt, inquit

Lib.1.f.20. quit Strabo: ἐκ μηδενὸς δ' ἀληθοῦς ἀνάπτειν καινὴν τερατολογίαν, οὐχ Ὁμηρικόν. Vix auſim id dicere, ſed facilè dico, οὐκ ἐστὶ φιλοσοφικόν. Fabulæ enim Philoſophicæ ſemper habent aliquid fundamenti in re ipsâ; ſtamina vera ſunt, ſed falſi colores ſuperinducuntur.

Præfat. ad Mythol.

Rectè Planciades Fulgentius de diverſo fabularum genere: *Fabularum, quarum nomen indicat falſi profeſſionem, aliæ etiam utilitatis causâ conſcriptæ ſunt: eas verò quæ tantùm delectant philoſophi repudiantes, alteram fabularum ſpeciem hoc modo dividunt: inventarum utilitatis causâ fabularum in quibuſdam & materia ficta eſt, & per mendacia ipſe relationis ordo contexitur, ut in fabulis Æſopi, elegantiâ fictionis illuſtribus: at in aliis materiæ veritas ſubeſt, ſed hæc ipſa veritas per quædam compoſita & ficta profertur; & hæc jam vocatur fabuloſa narratio non fabula. Ut myſticæ Heſiodi & Orphei de Deorum progenie ortuve traditiones. Ex hâc ergo ſecundâ diviſione, quam diximus, prior ſpecies, quæ concepta de falſo per falſum narratur, à Philoſophiæ libris prorsùs aliena eſt.* Eæ igitur tantùm ſunt philoſophicæ, quarum fabuloſo cortici ſubeſt veritas; eaque non vulgaris. Id enim ſibi propoſuiſſe videntur philoſophiæ mythologicæ authores, ut doctrinam arcanam ab interitu con-

conſervarent, neque tamen vulgo aut vulgaribus ingeniis exponerent. Providentia divina, quæ omnium ſæculorum & labentis mundi habenas moderatur, cognitionem rerum divinarum & naturalium ita temperat, & latentem conſervat, ut non niſi ſuo tempore clarè effulgeat veritas; ſimúlque conſtet, ubi effulſerit, eandem abſconditam latuiſſe, & variis modis velatam inter homines, à primis mundi ſæculis.

Hæc de uſu Mythologiæ, inter omnes gentes literatas & ſapientes diffuſæ: de ipſius antiquitate quædam præterea adjicienda ſunt. Philoſophia Mythologica videtur mihi perantiqua, neque tamen omnium antiquiſſima: ut fiat umbra, oportet ut ſit corpus; & imagines rerum rebus ipſis ſunt poſteriores. Sed perantiquam eſſe id probat, quod ab omnibus gentibus antiquitate conſpicuis uſurpata fuerit. Et apud Græcos extra dubium eſt, eorum Philoſophos & Theologos antiquiſſimos, addit etiam Strabo, Hiſtoricos (Οἱ πρῶτοι ἢ ἱςορικοὶ καὶ φυσικοὶ, μυθογράφοι) fuiſſe Poëtas, & Mythologicè ſcripſiſſe. Id de Lino teſtatur Diodorus Siculus, Λῖνον φασὶ τοῖς Πελασγικοῖς γράμμασι συνταξάμενον τὰς τοῦ πρώτου Διονύσου πράξεις, καὶ τὰς ἄλλας μυθολογίας ἀπολιπεῖν ἐν τοῖς ὑπομνήμασι. Res Bacchi, aliáſque mythologias in commentariis reliquiſſe. Cætera apud Græcos monu-

Lib. 1. fol. 20.

Lib. 3.

menta vetuſtiſſima, mythologica erant; qualia fuere Orphica, Θεογονίαι, Γιγαντομαχίαι, atque Cycli Epici argumenta. Id enim opus, à multis celebratum, videtur fuiſſe MYTHOLOGICON MAGNUM Græcorum, ex antiquiſſimis poëtis compoſitum, qui hiſtoriam Fabularem conſcripſerant. Res priſcas tantùm continuit, & non ſolùm ſæculum μυθικὸν pertranſivit, ſed perrexit ad ἀδήλου principia; incœpit enim ab exordio mundi & in Ulyſſe

Cod. 239. ſe deſinebat, ut notavit ex Proclo Photius: Ἄρχεται μὲν ἐκ τῆς Οὐρανοῦ καὶ Γῆς μυθολογουμένης μίξεως --- διεξέρχεταί δε περὶ θεῶν, τά τε ἄλλα τοῖς Ἕλλησι μυθολογούμενα --- καὶ περατοῦται ὁ Ἐπικὸς Κύκλος, συμπληρούμενος ἐκ διαφόρων ποιητῶν, μέχρι

Strom. 1. fol. 333. τῆς εἰς Ἰθάκην ἀποβάσεως Ὀδυσσέως. Itidem Cle-

Euſ. præp. Ev. p. 39. pen. mens Alexandrinus ait, Μάλιστα ἐν τοῖς πάνυ παλαιοῖς τοὺς τοῦ Κύκλου ποιητὰς τιθέασι. Sed de hoc opere plura infrà. Denique Chao nihil antiquius in hoc mundo, atque ortum rerum ex Chao mythologicè tractâſſe Græcos, per modum *Genealogiæ*

Lib. 2. c. 1. *Deorum*, ſatis alibi demonſtrabitur. Quare ipſi phyſiologiæ coævam eſſe in Græciâ hanc Mythiſtoriam, & eoſdem habuiſſe authores, non negarem.

Sed à Barbaris mutuati ſunt philoſophiam Græci; id igitur præcipuè quærendum, quàm antiqua ſit Mythologia Barbarica. De Ægypto verò agitur hìc præcipuè, quæ priſtinæ ſapientiæ nutrix habebatur.

Apud

Apud Ægyptios autem nihil ſanctius, nihil antiquius philoſophiâ Hermetis; quare eò redit diſquiſitio noſtra, aut ipſius pars prima, *Sub quo genere doctrinæ tradita fuit primùm philoſophia Hermetis?* Nimiùm multa ſunt dubia circa hanc doctrinam, ſi diſcutienda eſſent ſingula; quibus monumentis inſcripta fuit, Libris, an Columnis, an utriſque? Quibus literis, Hieroglyphicis proprie ſic dictis, aut aliis? Quo ſcribendi genere, ſimplici an allegorico? Sed miſſis cæteris, de hoc ultimo impræſentiarum breve examen inſtituamus.

Imprimis illud non dubito, utroque modo conſcriptam fuiſſe hanc philoſophiam, diverſis temporibus; nam de libris Hermetis allegoricè ſcriptis fit mentio, & de interpretatione horum librorum, & de eorundem in allegorias iteratâ converſione; quare varias ſubiiſſe vices & formas quoad ſtylum & modum ſcribendi, negari non debet. Sed quoties & quo ordine hoc factum, nimio plus incertum mihi videtur. Duo tantùm nobis ſuppetunt authores, quod ſciam, aut authorum fragmenta, unde hæc colligi poſſunt, Manetho & Philo Byblius; neque horum alteruter rem diſtinctè explicat. Manetho apud * Euſebium, & exinde apud

 Syn-

* Chron. p. 6. Græc. Ἐκ τῶν ἐν τῇ Σηριαδικῇ γῇ κειμένων ϛηλῶν, ἱερᾷ, φησὶ, διαλέκτῳ ϗ ἱερογλυφικοῖς γράμμασι κεχαρα-

Syncellum, ait, Mercurium primum, doctrinam ſuam, ſacrâ dialecto, literiſque Hieroglyphicis, columnis in Terrâ Seriadicâ poſitis, inſcripſiſſe: quæ poſt diluvium, ex ſacrâ linguâ in Græcam, literis itidem Hieroglyphicis, verſa fuit: & ſcriptis commendata in Templorum Ægyptiorum adytis ab Agathodæmone, ſecundo Mercurio, patre Tat. Sed præter illa duriuſcula, de columnis antediluvianis, de Terrâ Seriadicâ nemini notâ, & de literis Hieroglyphicis in Græcanicâ linguâ: præter hæc, inquam, Manethonis ſermo propoſitum noſtrum non attingit: nam de traductione in aliam linguam agit, non in aliud ſtyli genus; neque explicat quo genere ſtyli, ſimplici vel allegorico, Autographa illa Mercurialia ſive monumenta Seriadica conſcripta erant. Propiùs accedit ad rem noſtram Philo Byblius: Filius Thabionis, inquit, primus dicitur libros Mercuriales in allegorias convertiſſe, atque eâ formâ ad Græcos poſteà deſcendiſſe hanc doctrinam; qui pro innato ſibi ingenio, variè eam ornando & amplificando ex alineâ

Euſ. præp. Evang. l. 1. c. ult.

χαρακτηρισμένων ὑπὸ Θώϋθ τοῦ πρώτου Ἑρμοῦ, καὶ ἑρμηνευθεισῶν, μετὰ τὸν κατακλυσμὸν, ἐκ τῆς ἱερᾶς διαλέκτου εἰς τὴν Ἑλληνίδα φωνὴν γράμμασιν ἱερογλυφικοῖς, καὶ ἀποτεθεισῶν ἐν βίβλοις ὑπὸ τοῦ Ἀγαθοδαίμονος, τοῦ δευτέρου Ἑρμοῦ, πατρὸς δὲ Τὰτ, ἐν τοῖς ἀδύτοις τῶν ἱερῶν Αἰγυπτίων.

lienâ propriam fecerunt. Poſt multas autem generationes, Surmubelum & Thuro, (ignota mihi capita,) ità obumbratam denuo illuminâſſe. Verba Philonis ultima hæc ſunt: *Μετὰ γενεὰς πλείστας θεὸς Σουρμουβηλὸς, Θουρώ τε, ἣ μετωνομασθεῖσα Χούσαρθις, ἀκολουθήσαντες, κεκρυμμένην τοῦ Τααύτου, καὶ ἀλληγορίαις ἐπεσκιασμένην τὴν θεολογίαν ἐφώτισαν.* Prætereà dicit Sanchoniathonem ante Trojana tempora hanc doctrinam *contuliſſe cum iis quæ reperta erant in adytis repoſita, arcanis Ammoneorum literis*, atque eo modo ſuis fabulis eam repurgâſſe. Sed iterùm iterúmque à ſacerdotibus reductam eſſe ad ambages Mythologicas. Ibid. ſeq.

Hic quidem de ſtylo mutato, & modo explicationis, non de linguâ tantùm aut literis, apertè agitur: & licet non admodùm clarè hæc à Philone deducta ſint, aut ab Euſebio inde deſcripta; utcunque hinc patet Philoſophiam Hermetis varias metamorphoſes ſubiiſſe, primamque ipſius formam fuiſſe nudam & ſimplicem, atque à filio Thabionis, (quiſquis ille fuit, ſive Manethonis Agathodæmon, ſive alter aliquis) in methodum & inſtitutionem artificioſam per ſymbola, ænigmata, allegorias, mythologias, & imagines hieroglyphicas, primò fuiſſe tranſpoſitam. Atque hæc mihi videtur origo philoſophiæ larvatæ, ut ità dicam, in

Ægypto; atque forſan totius mythologiæ Barbaricæ Græcæque; ſaltem ex eorum ſententiâ qui cæterarum gentium philoſophiam ex Ægyptiaca derivandam eſſe ſentiunt. Unde omnem gentem antiquam quæ ſuam habet mythologiam, ſuam olim habuiſſe philoſophiam puram, æquum erit ſupponere; cui, tanquam nucleo, circumobductus erat poſteà cortex fabuloſus. Studii enim & artis opus eſt Mythologia, aut quævis doctrina allegorica; non primus ingenii impetus, ſed ſecundus tertiuſve, cùm res jam inventæ fuerint & celandæ ſint aut ornandæ.

De fabulis & allegoriis philoſophicis hìc loquimur, iiſque priſcis, quibus ſemper aliquid ſubeſt fundamenti loco. Cæterùm in hujuſmodi allegoricis aut Mythiſtoricis interpretandis maxima cura & cautio adhibenda eſt. Præterquam enim quod ſuâ natura luxurient, & ornatûs causâ aut propter τὸ πρέπον καὶ τὸ πιθανὸν, multa habeant quoad interiorem ſenſum ſuperflua, toties mutantur & refinguntur, ut qualia fuerint in primâ ſuâ origine non facile eſt dignoſcere: rectè notavit Plutarchus de Ægyptiis, Καίτοι λεπταί τινες ἀπόῤῥοιαι καὶ ἀμυδραὶ τῆς ἀληθείας ἔνεισι ταῖς Αἰγυπτίων ἐνδιεσπαρμέναι μυθολογίαις, ἀλλὰ ἰχνηλάτου δεινοῦ δέονται, καὶ μεγάλα μικροῖς ἑλεῖν δυναμένου. *Sunt quidem etiam in Ægyptiorum fabulis exilia quædam veritatis veſtigia, ſed In-*

'Ερωτ. p. 762.

Indagatorum deſiderant acutum, & qui magna à parvis venari queat. His igitur perpenſis, mihi ſtatutum eſt ab hujuſmodi argumentis nihil authoritatis mutuari; ſed cùm res aliunde conſtiterit, & probata fuerit liquidà ratione aut hiſtoriâ veraci, non abs re erit ſeveriorem philoſophiam hiſce condimentis quandoque temperare.

De Philoſophiâ Ægyptiacâ hæc dicta ſunto. In quâ explicandâ eo magis abundavimus, quod hæc gens cæteris ſapientior habita ſit, & ab hoc exemplo, de reliquis omnibus in eodem genere literaturæ idem judicium fieri poſſit. At videor mihi ſubaudire aliquem, dicentem, Quî poteſt explicari ſapientia Ægyptiaca ſine explicatione *Obeliſcorum*, *Hieroglyphicorum*, *Tabularum myſticarum*, ut *Smaragdinæ*, *Iſaicæ*, & monumentorum conſimilium? In his latent myſteria Ægyptiorum, naturalis ſcientiæ arcana, aut etiam ſacra Adeptorum ἀπόῤῥητα. Age ſodes, videamus quid magni aut miri continent hæc pompoſa monumenta; quid nos docent, ignotum antea aut abſconditum, ſive in Scientiis, ſive in Theologiâ antiquâ. Cedo quemvis Interpretem. Ex iis qui hoc munus ſuſceperunt, quis ſe expedivit optimè? Quem ſequemur ducem? Inter antiquos, hanc tractaſſe materiam nullum memini præter

Orum Apollinem, vel Niliacum; incertæ ætatis & originis authorem. Hunc ex Ægyptiaco in ſermonem ſuum tranſtuliſſe dicitur Philippus quidam, ſequioris ævi Græculus. Sed exigui ponderis ſunt quæ nobis explicantur Hieroglyphica in iſtoc tractatu. Recentiores dein, (quibus nominandis abſtineo) qui de Symbolis, Hieroglyphicis, Tabulis, Obeliſcis, aliiſque Ægyptiacis, ſcripsêre, quid magni aut egregii, ex his monumentis eruerunt, vel ad elucidationem naturæ, vel ſcientiarum quarumcunque augmentum? Ludunt plerumque in minutis, aut operosè ſudant in obſcuris aut inutilibus. Proinde, ſi philoſophiam ſpectes, non aliunde repetenda eſt ſapientia Ægyptiorum, quàm ab eorum diſcipulis, Philoſophis Græcis. Idque potiſſimùm ab antiquiſſimis, nempe Orphicis, Ionicis, Pythagoricis, Platoniciſque. Patrum imagines in filiis & nepotibus intuemur & ab his alumnis diſciplinæ Ægyptiacæ, ipſius effigiem qualitercunque licet depingere vel adumbrare.

Alia præthereà diluenda eſt objectio, antequam huic diſſertationi finem imponamus; ſcilicet, ſi tanta eſſet, ut à nobis fertur, Ægyptiorum ſapientia; tanta rerum divinarum & naturalium cognitio: quî fieri potuit ut in Idololatriam craſſam, omniumque fœdiſſimam hæc

hæc gens laberetur. *Fœdiſſimam*, inquam, cùm non tantum Solem, Lunam, & Cœleſtia Corpora; non tantùm homines illuſtres & beneficos; ſed etiam beſtias & animalcula; imò ipſá olera, pro numinibus haberent & venerarentur. Reſpondeo, utì divina ſapientia, ita humana ſtultitia, eſt imperſcrutabilis; neque ideò negandæ ſunt res certæ & conſtanti fide traditæ, quòd rationi non conſentiant, aut aliæ aliis opponantur. Siquis tibi expoſuiſſet doctrinam Chriſtianam, cultumque purum & ſimplicem Dei inviſibilis quem ſuis imperat, atque in hoc cultu vetita eſſe ſimulacra; præterea dixerit populum Chriſtianum literis & ſcientiis florere, & viris ingenio præſtantibus præ cæteris humani generis. Alter autem ſubaudiens & ſubridens, Hæc ità ſe habere poſſe prorſùs negaret, hoc fretus argumento, quòd ipſe ſæpius vidiſſet hunc populum Chriſtianum in ſuis Templis adorare, non quidem Solem aut Sydera, nec Beſtias, aut Herbas, ſed his omnibus inferiora, *albi panis fruſtula*, aut placentas farinaceas. Atque ea Templa prætereà defunctorum hominum Simulacris referciri. Denique ſe vidiſſe iterum iterúmque, hos bonos viros coram hâc placentâ panaceâ venerabundos poſterni, elatis in cœlum oculis manibuſque, ductis ex imo pectore

re ſuſpiriis, datiſque ſignis omnibus quibus numinis præſentiam cultumve teſtari ſolent homines. His utrinque auditis, quid facies, quæſo? cui potiùs credes, huic aut illi, Philoſopho aut Hiſtorico? aut neutri? aut utrique? Utrique certè credendum eſt, neque ob rei incongruentiam neganda eſt fides. Nam adeò vaga res eſt, & ſubdola, natura humana, ut nec rationi, nec ſibi conſtet, in ſuis moribus; ſæpe abſurda facit, ſæpe adverſa: & contrariis motibus fertur, aut ex imbecillitate, aut ex malitiâ. Et cùm hæc domi videas, hodieque, quid miraris olim facta fuiſſe non diſſimilia apud gentes barbaras? Præterea, quid nobis exprobras Ægyptiorum noſtrorum Idololatriam, cum totum genus humanum, exceptis paucis Judæis, infecerat illa labes? neque artium & ſcientiarum vis, aut obſtare potuit aut aut mederi, huic peſti. Græcos & Romanos invaſit & ſubjugavit, perinde ac gentes incultiores: atque illis minùs inſaniiſſe Ægyptios, & Philoſophi & Theologi oſtenderunt.

Cicer. l. 1. de nat. Deor. Sec. 36. Clem. Alex. admon. ad Gent. p. 25.

Sed quoad malum illud Idololatriæ, apud majores noſtros epidemicum, uti jam licet dicto Comœdi, *Facilè omnes cum valemus, rectè conſilium ægrotis damus.* Nos ſanati & immunes ab hoc morbo, miramur alios eodem tam diù laboraſſe;

borâſſe; cùm tam facile eſſet aut venienti occurrere, aut præſenti mederi. Sed, à nobis ad patres noſtros, quàm diſpar ſit ratio, malè interim reputamus. Judæi primùm, vivâ Dei voce, repetitis miraculis, mille minis, & mille pœnis, ab Idololatriâ depulſi & deterriti erant. Nos Judæorum oracula amplectimur, Moſis & Prophetarum veſtigia premimus: atque inſuper, à Chriſto & Apoſtolis ipſius, cultum adhuc puriorem docemur, & à ſenſibus magis abſtractum. Quibus documentis, tanquam fortioribus antidotis, contra omnes vires iſtius veneni munimur & corroboramur. His tamen non obſtantibus, Eccleſiæ Chriſtianæ partem maximam, aut eminentiſſimam, ad cultum Idololatricum prolapſam eſſe querimur: veteremque morbum, ſub novâ ſpecie, invito omni cœlo, recidivum. Hæc cùm ita ſint, quid miramur, Naturam humanam, ſibi, ut olim, permiſſam, atque ſuis tenebris involutam, in eadem, aut minora, incidiſſe crimina; atque ſuâ vi malum repellere non potuiſſe, quod ſupremo numinis auxilio nondum repulſum vidimus. Age verò, & depoſitis præjudiciis, de rebus humanis humanitùs loquamur: non ex voto noſtro, ſed prout rei fert natura, & multorum Sæculorum uſu deprehenſum eſt. Deus Philoſophorum eſto Numen inviſibile: ſed

Numen

Numen populi, gentiſque humanæ, ſibi relictæ, ſemper erit aliquid aſpectabile. Audi, ſi vacat, hiſtoriam Arabicam de Abrahamo: traditio eſt apud illos Abrahamum, *ſtatim atque in lucem editum, à patre, in quâdam ſpeluncâ, quæ in montis receſſu erat, abſconditum fuiſſe, metu Chaldæorum, qui manus illi inferre quærebant: quòd ſuis Diis fatalem fore, Aſtrologi prædixiſſent. Inde tandem noctu primùm prodiens, jam vir factus, cœlum, ejuſque innumera aſtra, non abſque admiratione ſummâ contemplari cœpit: videnſque ſtellam Veneris fortè exorientem, & cæteras lumine, ſplendore, & claritate, longè ſuperantem, ait, HIC EST DEVS MEVS, ET CREATOR MEVS. Sed cùm non multo poſt, Luna apparuiſſet, mutatâ ſententiâ, dixit, HIC EST DEVS MEVS, ET CREATOR MEVS. Demùm, orto Sole, attonitus exclamavit, HIC, HIC, EST VERE DEVS MEVS, ET CREATOR MEVS: QVO SPLENDIDIVS, QVO ALTIVS, QVO PVLCHRIVS, NIHIL EXCOGITARI POTEST. Sed, hæc dicenti, apparuit adſtititque Angelus Gabriel, eumque docuit verum Deum, veramque religionem.* Genus hu-

Abr. Echel. hiſt. Arab. c. 6.

humanum, religionis flammâ correptum, idololatriâ prohibere, ſine miraculis & cœleſti auxilio, tantum non impoſſibile eſt. A defunctorum hominum animalium, olerumve cultu, ut cohibeamur, ſufficere videtur ratio naturalis: hæc enim nihil habent auguſti aut ſtupendi, quo animum effaſcinent. At Luminaria cœleſtia, omnium omninò, quæ aſpectui ſubjiciuntur, præſtantiſſima, tam magnitudine quàm ſplendore, oculos primùm percellunt: dein mentem, admirandi ſui motûs conſtantiâ, ordine, & rapiditate, concutiunt: denique, multifariis virtutibus & beneficiis, totum hominem ſibi devinciunt, & quaſi obruunt. Ab horum Corporum cœleſtium admiratione (quibus etiam Animas dedêre veteres) nemo ſe temperare potuit, aut debuit: & ab admiratione ad venerationem, in rebus magnis, ſtupendis, & inacceſſis, facilis eſt progreſſus.

At verò, inquies, non Idololatriæ ſolùm, ſed etiam Genethliacæ & Magiæ: huic improbæ, illi vaniſſimæ, arti, deditiſſimi erant Ægyptii; nec Ægyptii tantùm, ſed omnes ferè veteres. Rectè mones: ſed quoad Genethliacam, quid mirum Gentes illas, quæ Cœlum, Solem, & Sydera, pro tot Numinibus habuere, eadem rebus humanis dominari, & ſuum cuique fatum præſcribere, aut reverà crediſſe, aut quò lucrum ſibi

bi facerent, voluiſſe ut id crederet populus. Illud magis miror, reperiri etiamnum, inter homines Chriſtianos, qui eandem artem colant & tueantur. Etiam nunc, inquam, cùm non tantum ab omni ſuperſtitione magis abhorrere debemus, ſed cùm innotuit etiam, luce clariùs, Cœlorum natura; nempe Planetas nihil aliud eſſe, quàm tot moles opacas terreſtres, Fixaſque tot moles igneas: neque ideò Aſtrologiæ, quæ dicitur, *Judiciariæ*, ullum Theorema, in Scientiâ naturali fundari, vel fundari poſſe.

Quoad Magiam, multa ſunt ipſius genera: nobis quidem Chriſtianis ſolidè interdicta, ob mutatum forſan mundi inviſibilis regimen. Sed lege naturâ interdictum eſſe qualecunque cum Geniis commercium, non tam facilè patet. Hoc autem commercio ſi abuſi ſint nonnulli, ſive in damnum humani generis, ſive ad faſtum & oſtentationem, malitiæ quidem id arguit authores, aut vanitatis, non autem ignorantiæ. Denique facilè aſſentior iis, qui, utramque artem, Aſtrologicam & Magicam, primùm edoctos eſſe homines, aiunt, à malis Angelis. Videntur enim mihi, cum utriuſque apparatum intueor, Inventa, vel Deliramenta, pluſquam humana. Sed de his ſatis.

Cum

Cum hæc ita ſe habeant, & ſalva ſit antiqua Ægyptiorum fama quoad literas & ſcientias, quâ ratione periit, & quando tandem hæc priſca ſapientia paulatim extincta fuit, ultimo jam loco explicandum. Quanta eſt rerum humanarum inconſtantia, & quàm mirandæ vices! Non tantùm Imperia mutantur, ſed literæ, mores, religio, ex aliis in alias terras migrant; & cùm omnibus non liceat his ſimul frui, alternatim fruimur. Ita res humanæ comparantur, ac ſi inter præſtituti temporis ambitum, ſingulas terras populoſque, ſuos habituros eſſe vices, tam in bonis quàm in malis, decretum eſſet. Ab oriente, inſtar Solis, curſum ſuum incœperunt literæ: ad occidentem vergentes, ubi earum luce jam diù gaudemus: quis novit ſi, relictis his ſedibus, ulteriùs progreſſuræ ſint: vel ſi undique diffuſæ, totum terrarum orbem ſuis radiis ſimul illuſtrabunt. Quoad Ægyptum, floruit olim omni diſciplinarum genere, & jam extremâ barbarie obruitur. Uſque ad Perſarum tempora ſuas literas atque ſua ſacra inviolata tenuit, primuſque Cambyſes Templa Ægyptiaca ſpoliavit, diruitque; &, vulnerato Deo Api, Sacerdotes omnes contemptui habuit. At extincto Cambyſe, Darius non tantùm humaniſſimè tractavit Ægyptios, ſed erudiendum ſe tradidit ſacerdotibus, ut

Herod. l. 3. Diod. l. 1. Juſtin. l. 1. c. 9.

earum

earum doctrinam ſacram addiſceret. Ità Lib. 1. Diodorus, ὁμιλῆσαι μὲν γὰρ αὐτὸν, de Dario loquitur, τοῖς ἱερεῦσι τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ μεταλαβεῖν τῆς τε θεολογίας αὐτῶν, καὶ τῶν ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις ἀναγεγραμμένων πράξεων. Sed non eodem animo affecti erant erga Ægyptios & eorum ſacra Reges poſteri; nam, petente Ægyptum Alexandro, libenter & ſine belli diſcrimine, in ipſius dominationem venerunt Ægyptii, idque, ut ait Hiſtoricus, quòd eos & eorum ſacra malè tractâſſent Perſæ. Diodor. lib. 17. Οἱ γὰρ Αἰγύπτιοι τῶν Περσῶν ἠσεβηκότων εἰς τὰ ἱερὰ καὶ βιαίως ἀρχόντων, ἄσμενοι προσεδέξαντο τοὺς Μακεδόνας. Sed ab hoc tempore, ſub Alexandri ſucceſſoribus, ſenſim degenerâſſe videtur & ſacerdotium & ſapientia Ægyptiaca, ita tamen ut in utroque intervallo, ſub Perſis & ſub Ptolomæis, deſcenderint in Ægyptum ex Græcis philoſophis multi; quotquot nempe Jambl. de vit. Pyth. lib. 1. c. 4. poſt Pythagoram (qui in Ægypto fuit eodem tempore quo Cambyſes) iter illud ſuſceperunt. Sed debellatâ à Romanis Ægypto, & combuſtâ Bibliothecâ Alexandrinâ, unà periit Literatura Antiqua. Fuit autem poſtea Alexandriæ Schola illuſtris: non Græcorum tantùm, ſed etiam Judæorum, dein Chriſtianorum, uſque ad tempora Saracenica. A quibus, & ſequioribus Turcis, tandem ad barbariem redacta fuit tota Ægyptus: priſcæ ſapientiæ ſedes olim florentiſſima.

SIQUA

Siqua præterea expetuntur, circa cauſas & ortum ſapientiæ Ægyptiacæ, occurrent infrà, ubi in *Originem ſapientiæ priſcæ & barbaricæ* inquiritur. Cap. 14. Reſtat hìc unicum addendum, ut ſcriptores qui potiſſimùm deſiderantur in hoc argumento, breviter indicemus, quemadmodum in reliquis factum eſt. Severus quidam, apud Suidam, Sophiſta Romanus, dicitur In Voc. peragrâſſe totam Ægyptum, & *libros omnes qui aliquid arcani habebant, & quoſcunque reperire potuit, ex omnibus Adytis ſuſtuliſſe, & in Alexandrini monumento concluſiſſe.* Hæc nobis ſubduxit vir invidus. Inter deperditos eminet Manetho, deſideratiſſimus author, *Flamen ſacrorum & ſcriba Adytorum Ægypti*, ut ipſe ait ad Ptolomæum; qui ex *columnis Mercurialibus* commentaria ſua de- Apud Euſ. Chron. p. 6. prompſit. Hiſtoriam compoſuit, à vetuſtiſſimis & fabuloſis ſæculis exorſus, & per Deorum & Semideorum imperia ad tempora notiora progreſſus eſt. Cumque mos eſſet antiquis ſuas hiſtorias aut archæologias à quadam Coſmogoniâ auſpicari, idem a Manethone factum fuiſſe in hoc opere veriſimile eſt. Quinetiam Theologiam Ægyptiacam ſeorſim conſcripſit, quæ complecti ſolet, apud veteres, Phyſiologiam. Sed audiamus Euſebium de Præp. Ev. operibus Manethonis: lib. 2. princ. Πᾶσαν μὲν οὖν τὴν Αἰγυπτιακὴν ἱστορίαν εἰς πλάτος τῆς Ἑλλήνων μετείληφε

φωνῆς, ἰδίως τε τὰ περὶ τῆς κατ' αὐτοὺς θεολογίας, Μανεθὼς ὁ Αἰγύπτιος, ἔν τε ᾗ ἔγραψεν ἱερᾷ βίβλῳ, καὶ ἐν ἑτέροις αὐτοῦ συγγράμμασι. *Omnem hiſtoriam Ægytiacam fusè, & ſpeciatim quæ ad Theologiam hujus gentis pertinent, in Græcam tranſtulit linguam Manethos Ægyptius, cùm in ſacro opere quod ſcripſit, tùm in aliis commentariis.* Memorat præterea Suidas τὰ φυσιολογικὰ Manethonis; quod opus, niſi forſan principium eſſet aut prolegomenon ſuæ hiſtoriæ, propoſito noſtro quàm maximè reſponderet. Adhæc Laertius citat τὴν τῶν φυσικῶν ἐπιτομὴν Manethonis, & Porphyrius τὸν περὶ ἀρχαϊσμοῦ καὶ εὐσεβείας, *de antiquitate & pietate librum.* Hæc ſingula an fuerint diverſa opera, & ejuſdem Manethonis Sebenitæ, non diſputo, cùm noſtra non interſit; patet utcunque iſtiuſmodi fuiſſe quæ in hoc argumento non parùm lucis conferre potuiſſent.

In Procem. de Abſtin. 2. & Euſeb. præp. Ev. lib. 4. c. 15.

Scripsit Sanchoniathon, ſecundum Suidam, περὶ τοῦ Ἑρμοῦ φυσιολογίας· atque etiam Αἰγυπτιακὴν Θεολογίαν. Aſclepiades etiam, apud eundem, in ſacris iſtis exercitatiſſimus, ſcripſit *Hymnos in Deos Ægyptiorum:* & de *omnium Religionum conſenſu* Commentarium. Scripſit adhæc *Hiſtoriam Ægyptiorum, Ogygiorum* res geſtas continentem: *ad tres minimùm annorum myriades.* Hæc ille. Petoſiris, cujus meminit Juvenalis, & Plinius non ſemel,

Voce Ἡραΐσκος.

ſemel, Aſtrologica, & de Ægyptiorum myſteriis, è Sacris Libris, quædam ſcripſiſſe dicitur. Deſideratur præterea Hecatæus, ſive Abderita, ſive Mileſius, περὶ τῆς Αἰγυπτίων φιλοσοφίας· cujus meminit Laertius in prooemio, ubi etiam ex Ariſtagorâ repetit dogmata Ægyptiaca. Dein Palæphatus, referente Suida, Αἰγυπτιακὴν θεολογίαν conſcripſit, & λύσεις τῶν μυθικῶς εἰρημένων· quæ eodem ſpectaſſe videntur: nempe ad Theologiam eorum Mythologicam. Denique Chæremon, ſacerdos Ægyptius, quem laudat ſummoperè Porphyrius, & è contra multis modis vilipendit Strabo, *Hieroglyphica* & *res Ægyptias* literis commiſit. His addi poſſunt alii rei philoſophicæ apud Ægyptios ſcriptores; ſed quid his & aliis authoribus, qui jam exciderunt, ſigillatim enumerandis immorarer, cùm unico ictu perierint in Ægypto librorum multæ myriades; ingens, ſcilicet, & inſtructiſſima Bibliotheca Ptolomæi Philadelphi; in quâ non tantùm literaturæ Ægyptiæ, ſed omnes, ut par eſt credere, doctrinæ Orientalis ſuperſtites theſauri reponebantur.

Voce Παλαίφ.

De abſtin. lib. 4.

Geogr. lib. 17.

CAP. IX.

De Philoſophiâ Græcanicâ: & primò de Orphicâ.

HÆC de Philoſophiâ Barbaricâ dicta ſunto. Sequitur Græca, quæ etiam tempore poſterior fuit, & ab alterâ derivata. Hoc ferè apud omnes eruditos in confeſſo eſt, & res ipſa loquitur: cùm verò nonnulli, aut ex amore gentis Græcæ, aut quod minùs ſeduli eſſent rerum antiquarum ſcrutatores, hoc in dubium revocârint: probationem rei primo loco afferre debemus, ut quæ dicturi ſumus poſteà de hâc philoſophiâ, majorem vim & lucem habeant, ubi de ipſius origine conventum fuerit.

Laert. in Procem.

NON negamus à Græcis multa inventa in ſcientiis, præcipuè Mathematicis; quas egregiè excoluerunt; ut ſupra dictum eſt. In Philoſophicis etiam nonnulla obſervata, multa digeſta & in formam ſyſtematis diſpoſita. Ut utroque modo Græca Romanis ingeniis longè anteponenda eſſe cenſerem. Sed utì diſciplinarum Mathematicarum rudimenta, ità in Philoſophiâ non rudimenta tantùm, ſed maxima & præſtantiſſima dogmata, à Barbaris

Cap. præc.

baris accepiſſe Græcos aſſerimus; atque de hâc re unica lis eſt aut eſſe debet: nam circa *Geometriam*, *Aſtronomiam*, *Arithmeticam*, ipſos Græcos habemus teſtes, aut confitentes, has ſcientias ab exteris primùm inventas & plus minùs excultas fuiſſe. Ità teſtantur, Herodotus, Plato, Ariſtoteles, Diodorus, Strabo, Laertius, Achilles Tatius, aliique; unde quoad tres illas diſciplinas, intrà tres antiquas gentes, Aſſyrios, Ægyptios, Phœnices, (quibus Lucianus addit Æthiopes, quoad Aſtronomiam) ſemper ſtetit controverſia; neque inventionis & primatûs laudem ambiebant Græci. Quapropter Græcorum defectus in obſervandis aſtris ſupplet Ariſtoteles (de Cœl. lib. 2. c. 12.) ab Ægyptiis & Babyloniis. In ſyderali cognitione, quantulam obſervationum hiſtoriam, quas ſpeculas, quæ inſtrumenta Aſtronomica, memorantur Græci antiquitùs habuiſſe? Babyloni, in Templo Jovis Beli, à Reginâ Semiramide conſtructo, turris erat octuplex, ſive octo turres, aliæ aliis ſuperſtructæ, in quibus ſydera contemplabantur Aſtronomi; referente Diodoro: ut olim montes montibus ſuperimpoſuerunt Gigantes, quò cœlum peterent. Semiramis autem floruit annis octingentis ante bellum Trojanum, cùm nondum *literas* haberent Græci. Prætereà, captâ ab

Herod. lib. 1. fol. 75.

Lib. 2. fol. 94.

ab Alexandro Babylone, Caliſthenes * dicitur miſiſſe in Græciam obſervationes cœleſtes novendecies centenorum & trium annorum, quæ apud Babylonios in monumentis aſſervabantur. Has ſi ab Alexandri temporibus ſursùm computemus, ultra Semiramidis ætatem aſſurgent; unde in hâc ipsâ Beli turri factas eſſe à Chaldæis has obſervationes, magnam partem, veriſimile eſt. Denique, quò propiùs ad Græcos & Græcorum tempora deſcendamus, Epigenes, ſeptingentorum & viginti annorum obſervationes apud Babylonios; & qui minimum notabant, Beroſus & Critodemus, quadringentorum &
Lib. 7. c. 56. octoginta, literis tradidêre. Verba ſunt Plinii: *Epigenes apud Babylonios DCCXX annorum obſervationes ſyderum coctilibus laterculis inſcriptas docet, gravis author imprimis; qui minimùm, Bero-*

* *Simpl. lib. 2. de cœl. p. 123. ex Porphyrio,* Ὑπ᾽ Ἀριστοτέλους οὖν πειθομένους ἕπεσθαι δεῖ μᾶλλον τοῖς ὑστέροις, ὡς μᾶλλον σώζουσι τὰ φαινόμενα, ἐκείνων μήτε τελείως σωζόντων, μήτε τοιαῦτα φαινόμενα εἰδόντων, διὰ τὸ μήπω τὰς ὑπὸ Καλλισθένους ἐκ Βαβυλῶνος πεμφθείσας παρατηρήσεις ἀφικέσθαι εἰς τὴν Ἑλλάδα, τοῦ Ἀριστοτέλους τοῦτο ἐπισκήψαντος αὐτῷ· ἅστινας διηγεῖται ὁ Πορφύριος χιλίων ἐτῶν εἶναι καὶ ἐννεακοσίων τριῶν, μέχρι τῶν χρόνων Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακέδονος σωζομένα. *Idem Simplicius meminerat antea (lib. 1. de cœl. p. 27.) obſervationum bis millennium apud Ægyptios, & apud Babylonios adhuc plurium:* Ἤκουσα γ᾽ ἐγὼ Αἰγυπτίους ἄστρων παρατηρήσεις ἔχειν ἐγγεγραμμένας οὐκ ἐλάττοσιν ἢ δισχιλίοις ἐν αὐτοῖς, Βαβυλωνίους δὲ ἔτι πλείοσι. *Deniquе, notus eſt immanis Babyloniorum calculus apud Ciceronem de divin. lib. 1. qui, cùm omnem fidem ſuperet, non eſt memoratu dignus.*

Beroſus & Critodemus CCCCLXXX annorum. Si ætatem Epigenis, qui Beroſum anteceſſiſſe videtur, & apud Babylonios fuit ſtudiorum causâ, ſumamus circa tempora Alexandri, obſervationes ab illo memoratæ multùm ſuperant non tantùm omnes Græcorum, ſed etiam Babyloniorum illas ab Hipparcho poſteà collectas. Et cùm Hipparchus & Ptolomæus Græcarum obſervationum antiquiſſimas, Babyloniarum, non tantùm antiquis, quales recenſuimus, ſed etiam infimis & noviſſimis, quales ſunt illæ Nabonaſſari, poſtponant; eo ipſo fatentur hujus artis auctores & cultores primos fuiſſe exteros: à quibus cùm fundamenta quædam & initia accepiſſent Græci, ulteriùs paulatim progreſſi, & res plures & rerum nationes explicuerunt; rectè enim notatum eſt, Eclipſium, aliarúmque obſervationum cœleſtium *hiſtoriam* à Barbaris, *cauſas* verò & rationes & calculos à Græcis proveniſſe.

Sen. nat. q. lib. 7. c. 3.

Sed de Mathematicis ſatis; cùm hoc ſit quaſi extra aleas vagari. Et in præcedentibus pro Græcis contra Barbaros, utì hìc pro barbaris contra Græcos certatum eſt. Pro causâ mutatâ, in utriuſque caſtris militavimus; rationem ſecuti, non partium ſtudium. Jam verò agendum eſt de diſciplinis Phyſiologicis; quibus adjungere aut immiſcere ſolebant gentes

ſuam Theologiam. Et in his acriores erimus contra Græcos quàm anteà, cùm non tantùm initia rerum philoſophicarum, ſed lectiſſima dogmata & notitias præclaras à gentibus acceperint: quas oblivioni tradiderunt poſteà, magnâ ex parte, cùm in ſectas diviſi fuere; & novas tentando methodos, ineptas & infrugiferas, philoſophiam humano generi inutilem reddiderunt: ut verè dici poſſit de utrâque diſciplinâ, ſi rectè judico, Græcos perfeciſſe Barbarorum Mathematicam, Philoſophiam perdidiſſe.

Sed de utriúſque philoſophiæ antiquitate primò tractandum eſt, ut hanc alterâ poſteriorem eſſe oſtendamus: idque contra ſententiam Laërtii, & aliorum, qui originem hujus ſapientiæ à Græcis petendam eſſe volunt. Si liceret uti teſtimoniis Clementis Alexandrini, Euſebii Pamphili, & aliorum Græcorum Patrum, facile eſſet in hâc causâ vincere; illi enim teſtantur, ſemel atque iterum, præſtantiſſimam inter Græcos doctrinam furtivam eſſe, & à barbaris ereptam. Quæ nomina clariora apud Græcos Platone & Pythagora? Quæ philoſophia divinior? audiamus quæ de his Clemens: Πλάτων δ' οὐκ ἀρνεῖται τὰ κάλλιστα εἰς φιλοσοφίαν παρὰ τῶν βαρβάρων ἐμπορεύεσθαι· εἰς τε Αἴγυπτον ἀφικέσθαι ὁμολογεῖ. *Non inficiatur Plato ſe ea quæ ſunt præſtantiſſima in Philoſophiâ mercatum*

In Procœm. [margin, beside "tra ſententiam Laërtii"]

Strom. 1. [margin, beside "diamus quæ de his Clemens"]

eſſe

eſſe à Barbaris; ſeque in Ægyptum profectum eſſe fatetur. Adjunge deinceps Pythagoram, qui inter Ægyptios non minùs profecerat. Ὁ δὲ Πλάτων δῆλον ὡς σεμνύνων ἀεὶ τοὺς βαρβάρους εὑρίσκεται· μεμνημένος αὑτοῦ καὶ Πυθαγόρου τὰ πλεῖστα καὶ γενναιότατα τῶν δογμάτων ἐν βαρβάροις μαθόντας. *Manifeſtum eſt Platonem ſemper magni facere Barbaros, ut qui meminiſſet ſe & Pythagoram plurima nobiliſſima dogmata ab iis didiciſſe.* Nec aliter Euſebius, cum peregrinationes Pythagoræ in Ægyptum, Babylonem, Perſidem, Indiamque recenſuiſſet; addit, Καὶ ἄλλα παρ᾽ ἄλλων συλλεξάμενος, μόνον παρὰ τῶν σοφῶν Ἑλλήνων ἔσχεν οὐδὲν, πενίᾳ σοφίας καὶ ἀπορίᾳ συνοικούντων· ἔμπαλιν δ᾽ οὖν τῶν ἔξωθεν αὐτῷ πεποεισμένων, αἴτιος αὐτὸς μαθήσεως κατέστη τοῖς Ἕλλησιν. *Aliaque ab aliis diſcens, à ſolis Græcis auferre nihil potuit: tantâ illi ſapientiæ penuriâ & indigentiâ unà laborabant. Contrà, peregrinis ipſe artibus ditatus, Græcis ſcientiæ & eruditionis author fuit.* Denique citat non minùs illuſtre teſtimonium ex Porphyrii libro, opinor, deperdito, Theodoretus, his verbis: Καλκόδετος γὰρ ἡ πρὸς θεοὺς ὁδὸς, αἰπεινή τε καὶ τραχεῖα· ἧς πολλὰς ἀτραποὺς Βάρβαροι μὲν ἐξηῦρον, Ἕλληνες δὲ ἀπεπλανήθησαν· οἱ δὲ κρατοῦντες, ἤδη καὶ διέφθειραν· τὴν δὲ εὕρεσιν ὁ Θεὸς Αἰγυπτίοις ἐμαρτύρησε, Φοίνιξί τε καὶ Χαλδαίοις, Λυδοῖς τε καὶ Ἑβραίοις. *Via quæ ad Deos perducit, ære munita eſt, eademque ardua & aſperrima. Cujus*

Præp. Ev. lib. 10. c. 4. p. 471.

Serm. 1. de fide, p. 10.

jus quidem calles quamplurimos Barbari invenerunt; at verò Græci ab eâ longiùs aberrarunt. Qui vero eam tenebant eandem corruperunt. Ejus porrò Inventores fuiſſe Deus teſtatur Ægyptios, Phœnices, Chaldæos, Lydios ac Hebræos.

Idem cum Patribus Chriſtianis antea notavit Joſephus contra Appionem, his verbis: Ἀλλὰ μὲν καὶ τοὺς περὶ τῶν οὐρανίων καὶ θείων πρώτους παρ' Ἕλλησι φιλοσοφήσαντας, οἷον Φερεκύδην τὸν Σύριον, καὶ Πυθαγόραν, καὶ Θάλητα, πάντες συμφώνως ὁμολογοῦσιν Αἰγυπτίων καὶ Χαλδαίων γενομένους μαθητάς. *Sed & eos qui de cœleſtibus & divinis primitùs apud Græcos ſunt philoſophati, id eſt, Pherecydem Syrium, & Pythagoram & Thaletem, omnes concorditer confitentur, Ægyptiorum & Chaldæorum fuiſſe diſcipulos.*

Lib. 1.

Sed ne Patres Chriſtiani & Judæi nimiùm Græcis invidere videantur, quid ipſi Græci de ſuis Philoſophis ſenſerint, audiamus. Porphyrius de vitâ Pythagoræ, idem dicit quod à noſtris jam dicitur; & cùm varias gentes retuliſſet, Ægyptios, Arabes, Chaldæos, alioſque, quibuſcum verſatus fuit Pythagoras per multos annos, ſubdit, Ἐκ τῆς περὶ ταῦτα τὰ ἔθνη πλάνης ὁ Πυθαγόρας τὸ πλεῖστον τῆς σοφίας ἐνεπορεύσατο. *Ex peregrinatione ad haſce gentes Pythagoras potiſſimam ſapientiæ partem acquiſivit.* Quoad Platonem, nota ſunt

Vid. etiam Suid. voce, ἱερατική.

ſunt quæ affert in Timæo de Græcis & Ægyptiis, & præcipue dictum Sacerdotis Saitici ad Solonem, *O Solon, Solon, vos Græci ſemper pueri eſtis, nec quiſquam è Græcia ſenex.* Cur iſtud diceret, percontante Solone, reſpondiſſe Sacerdotem, *Quia juvenis ſemper vobis eſt animus, in quo nulla eſt ex vetuſtatis commemoratione priſca opinio, nulla cana ſcientia.* Hæc contra patriam ſuam, niſi pro veris apud ſe reſciviſſet Plato, aut non memorâſſet aut refutâſſet. Prætereà ſparſim occurrunt apud Platonem doctrinæ Ægyptiacæ non pauca veſtigia, quæ ad hypotheſin noſtram confirmandam ſuis locis notabimus. His conſona ſunt quæ notat Megaſthenes, qui tempore Alexandri & deinceps vixit ; & cùm diù apud Indos verſatus eſſet, rerum Indicarum libros compoſuit, in quorum tertio, omnia quæ circa rerum naturam philoſophantur Græci, Barbaris pridem innotuiſſe, ait. Verba ſunt apud Clementem: Ἅπαντα μὲν τοι τὰ περὶ φύσεως εἰρημένα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, λέγεται καὶ παρὰ τοῖς ἔξω τῆς Ἑλλάδος φιλοσοφοῦσι. Τὰ μὲν παρ' Ἰνδοῖς ὑπὸ τῶν Βραχμάνων, τὰ δὲ ἐν τῇ Συρίᾳ ὑπὸ τῶν καλουμένων Ἰουδαίων. Strom. 1. p. 305.

Sed quid in his moramur, cùm tot teſtes habeamus literaturæ Græcæ à Barbaris derivatæ, quotquot in Ægyptum deſcenderunt philoſophi Græci ad comparandam Vid. & Plut. de If. & Oſir. p. 154.

parandam ſibi ſapientiam. Horum autem non brevem catalogum ex commentariis Sacerdotum Ægyptorum contexuit Diodorus Siculus, in fine libri primi; additque, ex Ægypto cuncta, quibus admirationem illi apud Græcos ſibi pepererunt, tranſlata eſſe. Verba ipſius hæc ſunt: Τούτων δ' ἡμῖν διευκρινημένων, ῥητέον ὅσοι τῶν παρ' Ἕλλησι δεδοξασμένων ἐπὶ συνέσει καὶ παιδείᾳ παρέβαλον εἰς Αἴγυπτον ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις, ἵνα τῶν ἐνταῦθα νομίμων καὶ παιδείας μετάσχωσιν· οἱ γὰρ ἱερεῖς Αἰγυπτίων ἱστοροῦσιν ἐκ τῶν ἀναγραφῶν τῶν ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις, παραβαλεῖν πρὸς αὐτοὺς Ὀρφέα τε καὶ Μουσαῖον, καὶ Μελάμποδα καὶ Δαίδαλον· πρὸς δὲ τούτοις Ὅμηρόν τε τὸν ποιητὴν, καὶ Λυκοῦργον τὸν Σπαρτιάτην· ἔτι δὲ Σόλωνα τὸν Ἀθηναῖον, καὶ Πλάτωνα τὸν φιλόσοφον· ἐλθεῖν δὲ καὶ Πυθαγόραν τὸν Σάμιον, καὶ τὸν μαθηματικὸν Εὔδοξον· ἔτι δὲ Δημόκριτον τὸν Ἀβδηρίτην, καὶ Οἰνοπίδην τὸν Χῖον. Πάντων δὲ τούτων σημεῖα δεικνύουσι, τῶν μὲν εἰκόνας, τῶν δὲ τόπων, ἢ κατασκευασμάτων ὁμωνύμους προσηγορίας· ἔκ τε τῆς ἑκάστῳ ζηλωθείσης παιδείας ἀποδείξεις φέρουσι, συνιστάντες ἐξ Αἰγύπτου μετενηνοχέναι πάντα δι' ὧν παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἐθαυμάσθησαν. *His ità à nobis expoſitis recenſendi ſunt qui priſcis illis temporibus, ſapientiâ & doctrinâ celebres apud Græcos, peregrinationes in Ægyptum ſuſceperunt, ut legum & diſciplinarum gentis participes fierent. Etenim Sacerdotes Ægyptiorum Orpheum, Muſæum, Melampodem, Dædalum, Homerum Poëtam, Lycurgum Spartanum, Solonem Athenienſem, Platonem Philoſophum,*

Pytha-

Pythagoram Samium, Mathematicum Eudoxum, Democritum Abderitam, & OEnopidem Chium, ad ipſos adveniſſe è ſacris commentariis referunt. Signaque horum omnium, quà imagines, quà deſumptas à locis aut operibus apellationes oſtentant. Et ex arte aut diſciplinâ quam quiſque affectabat, demonſtrationes afferunt, unde probant ex Ægypto cuncta, quibus ſe poſtea admirabiles reddiderunt apud Græcos, tranſlata eſſe. Audin' mi Græcule? quæ turba peregrinantium? hos omnes in Ægyptum profectos eſſe credis ad venandos crocodilos? Plato & Eudoxus, ex horum numero, tredecim annos inſumpſerunt Dioſpoli cum Sacerdotibus. Cum Heliopolitanis & Saiticis Solon, à quibus Sermonem Atlanticum accepit. Pythagoras multa & moleſta examina ſubiit, & circumcidi ſe paſſus eſt, ut fertur, à Prophetis Ægyptiis, ut ad eorum doctrinam arcanam admitteretur. Orpheum ſuam doctrinam, qua ſaxa & ſtipites movit, homines feros & agreſtes in civitates & ſocietatem allexit, ab Ægyptiis hauſiſſe, hìc & alibi ſæpiùs teſtatur Diododorus. Denique haud facilè eſt indicare quenquam apud Græcos, qui ſapientiâ clarus evaſit, ſine peregrinatione inter gentes barbaras. Thales nullum habuit præceptorem præter Ægyptios; Authorque

Strab. l. 17

Plut. in vit. Sol. p. 92. & 96.

Laert.

Jamb. in vit. Pyth. l. 1. c. 2. thorque fuit Pythagoræ, cùm ad eum, jam ſenem, venerat diſcendi ſtudio, ut ſe in Ægyptum ad Sacerdotes Memphiticos & Dioſpolitanos conferret. Pherecydes, Pythagoræ præceptor, ex arcanis libris Suid. Phœnicum ſeipſum docuiſſe dicitur; ἑαυτὸν ἀσκῆσαι, κτησάμενον τὰ Φοινίκων ἀπόκρυφα βιβλία. Et ſi nulli fuerint apud Græcos his clariores & vetuſtiores philoſophi, Græciam à Barbaris edoctam eſſe, quo poſſumus jure, aut quibus rationibus, inficiari?

Hæc autem quæ ex Diodoro attulimus, eo fortiora eſſe debent, quòd propriæ ſuæ ſententiæ circa Græcos parùm faveant: ille enim non obſcurè ſigni- L. 1. princ. ficat ſe non conſentire Ephoro, Hiſtorico, qui Barbatos Græcis ſuis antiquiores eſſe agnoſcit. Dein quoad literas & diſciplinas, adeò propenſus eſt in Græcos Dio- Li. 5. dorus, ut ex ſolâ fabulâ Heliadum in Rhodo Inſulâ, Græcos primitùs in Ægyptum diſciplinas invexiſſe innuere velit: & eaſdem poſteà cum Græcis philoſophis, peregre agentibus, quaſi ex poſtliminio in patriam rediiſſe. Quare quæcunque apud Diodorum reperiuntur, contra gentis Græcæ aut literaturæ Græcæ antiquitatem, non ex invidiâ dicta, aut erga gentes amore, ſed rerum ipſarum certâ fide extorta mihi videntur.

DENI-

Denique ſi Literarum originem apud Græcos quæramus, ab alienigenâ invectas eſſe, Cadmo, Phœnice, compertum erit; idque non multùm ante tempora Trojana. Ante illud tempus autem non tantùm literæ aut vocum elementa, ſed literatura & diſciplinæ apud multas gentes floruerunt; Aſſyrios, Ægyptios, Phœnices, Arabes, Æthiopes, Indos, Celtas. Moſes ante tempora Cadmi edoctus erat ſapientiam Ægyptiacam; Jobus, aut libri ipſius Author, ante tempora Moſis, Arabicam; Abrahamus, Chaldæam & Phœniciam. Dein Bragmanum in Indiâ, Gymnoſophiſtarum in Æthiopiâ, Druidum apud Celtas, nemo novit antiquitatem; ſed Chronologorum calculis ſtatui ſolent, ante tempora Trojana. Quare expenſis ſingulis, tam literis quàm literaturâ, Philoſophiam barbaricam, & antiquiorem eſſe & parentem Græcanicæ, hiſtoriæ veteri, rerumque & temporum rationibus maximè reſpondet.

Vid. Boch. Can. l. 1. c. 20. & Scal. in Euſ. Chron.

De Abrah. teſtimonia congeſſit Grot. in Mat. v. 31.

His ita expoſitis circa origines philoſophiæ Græcanicæ, philoſophos ipſos & eorum dogmata jam leviter percurremus; ut quantum dictis conſentiant, & explicandis mundi Archæologiis utiles eſſe poſſint: quæ prætereà eorum ſcripta deſiderantur, quæ ſuperſunt, paucis videamus. Philoſophiæ Græcæ duplex eſt intervallum,

lum, ante ſectas inductas & poſteà; poſt ſectas inductas auctaſque, exolevit philoſophia antiqua, & quæ ei ſucceſſit, in ſcholis Græcorum magis artificioſa fuit, quàm ſolida. Pauca illa & præclara capita circa *mundi ortum & occaſum*, & variantis naturæ ordinem, quæ priſcis ſapientibus inſtar omnis Phyſiologiæ erant, ſectarii Græci neglectui ferè habuerunt; & ex rerum notionúmque minutiis philoſophiam quandam condidêre, alendis diſputationibus, quàm veritati inveſtigandæ, magis idoneam. Hos igitur minores Græcorum philoſophos non multùm morabimur: & cùm inter ſectarum ultimas & infimas fuerit Peripatetica, infra Ariſtotelem non deſcendendum; quod enim eò uſque ſubſidit, in re Philoſophicâ antiquitatis nomen non meretur.

Intervallum illud ante-ſectarium adhuc diſtingui poteſt in tempus Poëtarum & Philoſophorum; qui quidem re & argumento ſæpe conveniebant, genere ſcribendi diverſi. Antiquiſſimi qui apud Græcos philoſophabantur, erant Poëtæ, ſecundum illud Plutarchi, πρότερον μὲν ἐν ποιήμασιν ἐξέφερον οἱ φιλόσοφοι τὰ δόγματα καὶ τοὺς λόγους, ὥσπερ Ὀρφεὺς καὶ Ἡσίοδος, &c. Nec tantùm carmine, ſed etiam mythologicè plerumque ſcripſerunt philoſophiam. Ità enim mihi videntur ſcripſiſſe Thamyras Thrax,

De Pyth. rac. p. 402. & de εἰ. p. 388.

Thrax, Linus, Orpheus, & Muſæus, perinde ac Heſiodus. Carmine autem ſcripſerunt præterea philoſophi, Thales, Zenophanes, Empedocles, Parmenides, aliique, quorum nonnulla fragmenta poëtica-philoſophica collegit Stephanus. Quoad philoſophos illos Mythologicos, videntur omnes, præter Homerum, ut hic obiter notem, Coſmogonias, ſive de ortu mundi, poëmata ſcripſiſſe. Ità Thamyras ille, cujus meminêre Plato, Plutarchus, Clemens Alexandrinus, Suidas, Zetzes, Coſmogoniam compoſuit πεντάκις χιλίοις ςίχοις, præter aliud opus de bello Titanum. Linus etiam Coſmogoniam ſcripſit; cujus initium erat,

Ἦν ποτὲ τοι χρόνος ἐν ᾧ ἅμα πάντ' ἐπιφύκει·

Olim tempus erat, ſimul indigeſta jacebant,
Quo cuncta.

Additque Laertius hinc Anaxagoram ſententiam ſuam accepiſſe, πάντα χρήματα γεγονέναι ὁμοῦ, Νοῦν δὲ ἐλθόντα αὐτὰ διακοσμῆσαι. *Omnia ſimul erant, mens autem accedens ea in ordinem adduxit.* Hæc Chaos indicant unde ortus eſt mundus, ſive ornata rerum compages. Præterea Muſæus Theogoniam ſcripſit; quod idem valet ac Coſmogonia, ut jam ſatis no- In procem.

tum eſt; & Barbarorum Coſmogonias mutâſſe mihi videntur in Theogonias Mythologici Græcorum Philoſophi. Muſæum ſcripſiſſe phyſicè, ſive doctrinam naturalem, conſtat ex eodem Laërtio, cùm ſubdit, φάναι τε ἐξ ἑνὸς τὰ πάντα, καὶ εἰς ταὐτὸν ἀναλύεσθαι. Eum *ſtatuiſſe ex uno omnia fieri, & in idem reſolvi.* Heſiodi Theogonia nota eſt; & quâ ratione interpretanda ſit, cum cæteris Græcorum, infra videbimus. Reſtat Orpheus, qui etiam de rerum ortu philoſophatus eſt: ſed de Orpheo plura ſtatim ſunt dicenda.

Sunt autem adhuc plures poëtæ veteres Græci, ut Eumolpus, Amphion, Meleſander, aliique; qui, cùm incertum ſit quid ſcripſerint, à nobis ſunt prætereundi. Numerare autem debemus hoc loco inter Mythologos Archæologicos Cycli Epici ſcriptores; quorum nomina poſuit Proclus in ſuâ Creſtomathiâ. Illud opus πολυθρύλλητον, cujus antea meminimus, quoddam erat ſyntagma hiſtoriæ mythicæ; non tam dignum lectu ob elegantiam, quàm quod integram & cohærentem rerum ſeriem complecteretur; unde & Cyclus dictus. Ità Photius: Τοῦ
Cod. 239. Ἐπικοῦ Κύκλου τὰ ποιήματα διασώζεται καὶ σπουδάζεται τοῖς πολλοῖς, οὐχ οὕτω διὰ τὴν ἀρετὴν, ὡς διὰ τὴν ἀκολουθίαν τῶν ἐν αὐτῷ πραγμάτων. Atque à Chao, rerum omnium primordio, incepiſſe

cepiſſe hoc opus, ex eodem Photio antea monſtratum eſt; unde ad tempora Trojana, vel circiter, hiſtoriam mythicam ordinatè deduxit. Quale opus, fabuloſum licet, periiſſe, maximè quidem dolendum eſt. Sed ad Orphea noſtrum jam redeamus.

QUOAD hunc virum celeberrimum, tantum abeſt ut pro nullo habeam, aut inani nomine, quod viſum eſt nonnullis; ut pro maximo Græcorum ſemper eum habiturus ſim. Hunc ſi ab umbris revocare liceret, ut ille olim ſuam Euridicem, ad probandam doctrinam noſtram circa rerum origines, unus valeret multos teſtes. Quis non novit Orpheum antiquum Chaos ceciniſſe, & ejuſdem diſcretiones varias & metamorphoſes? orbemque jam completum, intus & extra, Ovo aſſimulâſſe? quod Ovum Orphicum, apud gentes ferè omnes mundi ſymbolum, eſt viva quædam imago Telluris primigeniæ, & propoſitæ à nobis Theoriæ compendium. Expoſuiſſe dicitur Θεογονίας, ϗ κοσμοκλίαν, ϗ ἀνθρώπων πλαστουγίαν, maxima capita. Vixit Orpheus haud multum poſt tempora Moſaica, atque primus in Græciam doctrinam orientalem invexiſſe videtur, eorum antiquiſſimus qui Ægyptum adierunt. Hunc æmulabatur Pythagoras, & ab eo multa ſumpſit, id fatente Jamblico; ὅλως δ' φασὶ Πυθαγόραν ζηλωτὴν

De Orpheo.

Cedren. ex Timot. p. 57.

De vit. Pyth. c.28.

λωτὴν γενέσθαι τῆς Ὀρφέως ἑρμηνείας τε ϗ διαθέσεως ϗ τιμᾷν τοὺς θεοὺς Ὀρφεῖ παραπλησίως· & poſteà addit, ἔτι δὲ φασὶ ϗ σύνθετιν αὐτὸν ποιῆσαι τὴν θείαν φιλοσοφίαν ϗ θεραπείαν· ἃ μὲν μαθόντα παρὰ τῶν Ὀρφικῶν, ἃ δὲ παρὰ τῶν Αἰγυπτίων, &c. Dixiſſet etiam in præcedentibus τὸν ἱερὸν λόγον Pythagoricum deſumptum eſſe, aut compoſitum, ex imitatione Orphicorum: Οὐκ ἔτι δὲ οὖν ἀμφίβολον γέγονε, τὸ τὰς ἀφορμὰς παρὰ Ὀρφέως λαβόντα Πυθαγόραν, συντάξαι τὸν περὶ θεῶν λόγον, ὃν ϗ ἱερὸν διὰ τοῦτο ἀπεγράψαμεν, ὡς ἂν ἐκ τοῦ μυστικωτάτου ἀπευθυσμένον περὶ Ὀρφεῖ τόπου *. Præterea notum eſt hunc *Philoſophum*, & *Theologum* Legiſlatoris vices etiam peregiſſe, populúmque ferum & ἄθεον, ad cultum, mores, & religionem deduxiſſe.

" *Syl-*

---

* *De hoc conſenſu doctrinæ Orphicæ & Pythagoricæ ſcripſêre tam Syrianus quàm Proclus. Hic etiam in ſuis commentariis ad Timæum, & in Theologiâ Platonicâ idem teſtatus eſt ſæpius,* (Βιβ. *E. p.* 291. *&* βιβ. Δ. *ult.) ad Timæum inquit,* Πυθαγόρειος ὢν ὁ Τίμαιος ἕπεται ταῖς Πυθαγορείων ἀρχαῖς· αὗται δέ εἰσιν αἱ Ὀρφικαὶ παραδόσεις· ἃ γὰρ Ὀρφεὺς δι᾽ ἀποῤῥήτων λόγων μυστικῶς παραδέδωκε, ταῦτα Πυθαγόρας ἐξέμαθεν, ὀργιασθεὶς ἐν Λεβήθροις τοῖς Θρακίοις. *Dein, in Theol. Plat. omnem ait Theologiam Græcanicam, interventu Pythagoræ & Platonis, ab Orpheo deductam eſſe.* Ἅπασα γὰρ ἡ παρ᾽ Ἕλλησι θεολογία τῆς Ὀρφικῆς ἐστὶ μυσταγωγίας ἔκγονος· πρῶτου μὲν Πυθαγόρου παρ᾽ Ἀγλαοφήμου τὰ περὶ θεῶν ὄργια διδαχθέντος, δευτέρου δὲ Πλάτωνος ὑποδεξαμένου τὴν παντελῆ περὶ τούτων ἐπιστήμην· ἔκ τε τῶν Πυθαγορείων ϗ τῶν Ὀρφικῶν γραμμάτων. *Denique Syrianus lib.* 2. *in commentariis ad Ariſtotelis Metaphyſica, hæc habet,* Et tot quidem de Pythagoreis principiis: quod idem eſt ac ſi dicas de Orphicis & Platonicis. *Idem etiam innuit Herodotus, lib.* 2. c. 81.

" *Sylveſtres homines, ſacer, interpreſ-*
" *que Deorum,*
" *Cædibus & fœdo victu deterruit*
" *Orpheus;*
" *Dictus ob hoc lenire Tigres, rabi-*
" *doſque Leones.*

Hæc dum mecum revolvo, fingere mihi ſoleo Orpheum apud ſuos Thraces, inſtar Moſis cujuſdam apud ſuos Hebræos; utrumque novæ religionis Patrem: hunc Judaicæ, illum Græcæ aut Ethnicæ; *Sic parvis componere magna ſolebam.* Et quemadmodum non incuſamus Moſem ſuperſtitionis aut ignorantiæ, licet multas ceremonias, oneroſas & inutiles, ut nobis videntur, religioni Judaicæ inſeruerit, cùm populi indoles & animus ferre non poterant præſtantiora; ità oportuit etiam Orpheum populi ſui mores & ingenium in conſiliis habere, neque id quod reipsâ optimum erat, aut quod ſibi optimum viſum ſit, inſtituere, ſed optimum eorum quæ gens aſpera & agreſtis, cùm propoſita eſſent, amplecteretur. Quemadmodum Solon rogatus ecquid optimas leges populo Athenienſi ſcripſiſſet? reſpondiſſe dicitur, ὧν ἂν προσεδέξαντο τοὺς ἀρίστους· *Optimas quas accepturi illi erant:* atque idem Solon varia ſacra inſtituit, ex conſilio Periandri, non quod ſibi place- Plutar. in Solon.

 rent,

rent, ſed quod populo. Non itaque conſtat Orpheo unquam ex animo placuiſſe Polytheiſmum, quem ante obitum palam abdicâſſe dicitur; nec ritus & ſacra quæ colebat: ſed cùm homines ſylveſtres in ſocietatem allicere, & aliquali religione imbuere ſtuderet, ineptum & inutile fuiſſet puri numinis purum cultum his, hominibus dicam, an animantibus, proponere. Pura numinis doctrina purúſque cultus ſenſus non tangunt, neque animam affectúſque commovent, ſolâ mente & intellectu percepti. Et cum gentibus moratis excultíſque difficile eſſet hujuſmodi religionem induere, in homines planè barbaros quid profeciſſet? Eò res redit, ut verbo dicam, non quale voluit numen, aut cultum, ſed qualia potuit, prædicavit & inſtituit Orpheus.

Juſt. de Morarc. Theoph. ad Autol. lib. 3. princ. Cyril. cont. Jul. lib. 1.

Moses autem tantis non laborabat anguſtiis: præterquam enim quod populum habuit, ignarum licet hebetemque, ſocietati tamen legibúſque non inaſſuetum; miraculis pollebat, & vi divinâ, quibus populo ſuo terrorem incutere, aut auxilium cœlitùs afferre, poterat. Hoc autem inſtar omnium eſt ad flectendos in quaſcunque partes animos affectúſque humanos, cùm divinitùs nocere aut juvare poſſumus. Orpheus autem hâc divinâ potentiâ deſtitutus; quibus armis terreret

popu-

populum, aut quibus artibus attraheret? Primùm, Muſicâ, quà pollebat, convocavit, & coëgit feros homines, & ad auſcultandum dictis diſpoſuit: dein collectos & audiendi avidos paſcebat fabulis & jucundis narrationibus, quibus aliquid veri interſperſit. Poſteà cùm mirari & colere cœperint ſuum Orpheum, auſus eſt ad veritatem propiùs accedere, ad diſciplinam, præcepta & morum culturam, ſed cum aliquo ſemper fabularum condimento; πρὸς τὸ δημαγωγεῖν καὶ στρατηγεῖν τὰ πλήθη· quemadmodùm de ſuo Homero inquit Strabo. Tùm Deos & eorum fulmina memorare cœpit, & colendos eſſe ſuaſit, tanquam rerum omnium dominos; tam ut mala averterent quibus obnoxia eſt vita mortalis, quàm ut lætam fortunam à cœlo cuique mitterent. Denique Inferos cecinit, Campóſque Elyſios, impiorum & beatorum ſedes; ut extinctâ hâc vitâ haberent adhuc quod metuerent & quod ſperarent. Hoc modo, atque his gradibus Theologiam quandam condidit, ſed fabulis refertam; & cultum quendam inſtituit, ſed admodum ſuperſtitioſum. Neque enim jam optima molitur Orpheus, ſed è malis minima. Ac utì vera religio immensè præſtat ſuperſtitioni, ita ſuperſtitio quàm maximè præſtat barbarei & vitæ morumque feritati: neque ab hoc

infimo gradu ad ſupremum ferè aſcenditur, niſi per illum medium.

Quoad fabulas, quibus refertam eſſe doctrinam Orphicam non negamus, earum quidem uſus jam exolevit, & nuda veritas omnibus exponitur; credique vix poteſt hodiè, quanta fuerit olim hujus generis doctrinæ utilitas dicam, an neceſſitas. Animi inculti & ſolis ſenſibus aſſueti, inſtar hominum è tenebris aut carcere nuper eductorum, ferre non poſſunt clarum veritatis lumen: ſed per fabulas, tanquam per nubem, intueri gaudent. Nec ad morum honeſtatem & vitæ diſciplinam, nec ad religionem & Deorum cultum, rectè ſe duci patitur plebs rudis & inſulſa, ſed ducenda eſt per ambages. Appoſitè ad hanc rem, & ad probandam Orphei inſtitutionem Strabo, de uſu fabu-

Lib. 1. larum loquens: Ου γὰρ ὄχλον τε γυναικῶν, καὶ παντὸς χυδαίου πλήθους ἐπαγαγεῖν λόγῳ δυνατὸν φιλοσόφῳ, καὶ προσκαλέσασθαι πρὸς εὐσέβειαν, καὶ ὁσιότητα, καὶ πίστιν, ἀλλὰ δεῖ καὶ διὰ δεισιδαιμονίας· τοῦτο δὲ οὐκ ἄνευ μυθοποιΐας καὶ τερατείας. Κεραυνὸς γὰρ, καὶ αἰγὶς, καὶ τρίαινα, καὶ λαμπάδες, καὶ δράκοντες, καὶ θυρσόλογχα τῶν θεῶν ὅπλα, μῦθοι, καὶ πᾶσα θεολογία ἀρχαϊκή· ταῦτα δ' ἀπεδέξαντο οἱ τὰς πολιτείας καταστησάμενοι, μορμολύκας τινὰς πρὸς τοὺς νηπιόφρονας. *Fieri enim non poteſt ut mulierum & promiſcuæ turbæ multitudo Philoſophicâ oratione excitetur ducaturque ad religionem, pietatem, & fidem: ſed ſuperſtitione præterea ad*

hoc

hoc opus eſt; quæ incuti ſine fabularum portentis nequit. Etenim fulmen, ægis, tridens, faces, angues, haſtæque Deorum thyrſis præfixæ, fabulæ ſunt, atque tota theologia priſca. Hæc autem recepta fuere à civitatum authoribus, quibus veluti larvis inſipientium animos terrerent. Vides itaque non tantum poëtas luſu quodam ingenii, ſed Legumlatores viróſque ſapientiſſimos, ex conſilio & ratione, uſos eſſe fabulis & documentis mythologicis, ad conſtituenda initia vitæ civilis & religionis. Neque pigebit, in hunc finem, alium locum ejuſdem authoris adſcribere, ubi rationes reddit non ineptas, & utilitatis & voluptatis fabularum.

Καὶ πρῶτον, ὅτι τοὺς μύθους ἀνεδέξαντο οὐχ οἱ ποιηταὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ αἱ πόλεις πολὺ πρότερον, καὶ οἱ νομοθέται, τοῦ χρησίμου χάριν, βλέψαντες εἰς τὸ φυσικὸν πάθος τοῦ λογικοῦ ζώου. Φιλειδήμων γὰρ ὁ ἄνθρωπος· προοίμιον δὲ τούτου τὸ φιλομυθόν· ἐντεῦθεν οὖν ἄρχεται τὰ παιδία ἀκροᾶσθαι καὶ κοινωνεῖν λόγων ἐπὶ πλεῖον. Αἴτιον δ᾽ ὅτι καινολογία τὶς ἐστὶν ὁ μῦθος, οὐ τὰ καθεστηκότα φράζων, ἀλλ᾽ ἕτερα παρὰ ταῦτα· ἡδὺ δὲ τὸ καινὸν, καὶ ὃ μὴ πρότερον ἔγνω τίς· τοῦτο δ᾽ αὐτό ἐστι καὶ τὸ ποιοῦν φιλειδήμονα. Ὅταν δὲ προσῇ καὶ τὸ θαυμαστὸν καὶ τὸ τερατῶδες, ἐπιτείνει τὴν ἡδονὴν, ἥπερ ἐστὶ τοῦ μανθάνειν φίλτρον. Lib. 1.

Primùm quidem non poëtæ tantùm fabulas receperunt, ſed multò ante Civitates & Legumlatores id fecere, utilitatis causâ nimirum, reſpicientes ad naturales affectus hominis, ſive

animalis

animalis ratione præditi. Cupidus enim cognitionis eſt homo, ad quam fabularum amor aditum ei parat; hinc namque incipiunt pueri audire, & ſermonibus frui magis magíſque. Cauſa autem eſt, quod fabula novarum rerum narratio eſt, non ea quæ conſueta & conſtituta ſunt, ſed alia ab his diverſa, recenſens. Jucundum autem eſt quod novum & antea ignotum, hocque ipſum cognitionis cupidos efficit. Quod ſi admirabilia & portentoſa fabulis admiſceantur, augetur voluptas; voluptas autem, inſtar philtri, diſcendi amorem ingenerat. Hujuſmodi erat de fabularum uſu veterum opinio. His adde, ſi libet, ſententiam Plutarchi, quod philoſophica fabulis mixta meliùs imbibantur. Ὅτι δὲ τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ λεγομένων οἱ σφόδρα νέοι, τοῖς μὴ δοκοῦσι φιλοσόφως μηδὲ ἀπὸ σπουδῆς ἄγεσθαι, χαίρουσι μᾶλλον καὶ παρέχουσιν ὑπηκόους ἑαυτοὺς καὶ χειροήθεις, δῆλόν ἐστιν ἡμῖν· οὐ γὰρ μόνον τὰ Αἰσώπεια μυθάρια καὶ τὰς ποιητικὰς ὑποθέσεις διερχόμενοι, ἀλλὰ καὶ τὰ περὶ τῶν ψυχῶν δόγματα μεμιγμένα μυθολογίᾳ μεθ' ἡδονῆς ἐνθουσιῶσι. *De hoc autem nobis conſtat, adoleſcentulos magis gaudere, libentiúſque obſequi, & tractabiliores ſe præbere iis philoſophiæ dictis quæ philoſophicè & ſeriò dicta non videntur. Non enim tantùm Æſopicas fabellas & poëtica argumenta perlegentes, ſed etiam de Animabus dogmata, fabulis permixta, divino quodam furore & gaudio corripiuntur.*

De aud. Poet.

untur. Denique, Dion Halicarnaſſeus, licet fabulas non uſquequaque probet, varios tamen affert uſus τῶν μύθων Ἑλληνικῶν· &, inter cætera, illud, ἐπιδείκνυσθαι τὰ τῆς φύσεως ἔργα δι᾽ ἀλληγορίας, *opera Naturæ per allegorias explicare.* Ab his ſatis conſtat quid ſenſerint antiqui de fabularum utilitate, ſi commodè adhibeantur; tam in religione & philoſophiâ, quàm in ſocietate civili conſtituendâ. Quæ autem de adoleſcentulis, mulieribus, & vulgo, hìc dicunt, multò magis valuiſſent Orphei temporibus, cùm pars melior gentis humanæ ſupra vulgus hodiernum vix aſſurgebat; cæteris, ferarum inſtar, vitam inſociatam agentibus. Longóque poſt Orpheum ævo, à caſtis ſacríſque apologis non abſtinuit Legiſlator Evangelicus. Sed de his ſatis.

Ant. Rom. lib. 2. p. 91.

Hæc, quæ jam diximus, de Orpheo Politico & Legiſlatore intelligenda ſunt. Quid apud ſe ſenſerit, ut Philoſophus, de rebus divinis, de Deo & naturâ, alia planè eſt quæſtio. Moris erat olim viris ſapientibus, duplicem habere doctrinam, δημώδην & ἀπόῤῥητον, *vulgarem & arcanam:* aliud in pectore, aliud ad populum. Atque hunc duplicem docendi modum habuiſſe Orpheum, dubitare non licet, cùm non obſtantibus iis quæ in propatulo prædicâſſet aut inſtituiſſet, multa reconditioris Theologiæ & Philoſophiæ capita in doc-

doctrinâ Orphicâ reperiantur: multaque veterum teſtimonia & laudes, ipſius, in rerum contemplatione, ſolertiæ & acuminis, nos certiores faciunt. Facilè credo, nihil ab ipſo Orpheo ſcriptum, jam ſupereſſe; quod notavit dudum Origines *ad Celſum*. Sed quæ laudantur ab antiquis Carmina, aliave fragmenta, pro Orphicis: ſive ab Onomacrito, ſive Cercope, aut quocunqe alio compoſita: ea doctrinam Orphicam plurimùm amplecti, non immeritò cenſentur. Prout *Aurea Carmina*, licet nihil remanſerit à Pythagorâ ſcriptum, ipſius Theologiam & inſtitutionem eatenùs exhibere non ambigimus. Ità Thaletis & aliorum Veterum, quorum Scripta perierunt, opiniones & dogmata, ab aliis tranſmiſſa, retinemus.

Lib. 1.

Quæ à Poëtis referantur de Orpheo non multum moramur; quod feras domuerit, quod ſylvas & ſaxa traxerit. Aliaque hujuſmodi. Hæc illum in arte muſicâ præcelluiſſe teſtantur, ſed, quoad cætera, mythologicè intelligenda ſunt; prout Horatius rectè expoſuit. Quæ verò ab Hiſtoricis Philoſophicis de Orpheo traduntur, eandem ac reliqua, quæ ab iiſdem authoribus tradita ſunt, merentur fidem. Referunt autem Orpheum, præter vim admirandam in poëſi & cantu, aliaque fœliciter inventa, vitæ civilis,

vilis, & Religionis initia conſtituiſſe. I- P. 586.
tà Pauſanias in Bœoticis. Πιστευόμενος Ὀρφεὺς ἑυρεκέναι τελετὰς θεῶν, καὶ ἔργων ἀνοσίων καθαρμοὺς, νόσων τε ἰάματα, καὶ τροπὰς μηνιμάτων θείων. *Deorum initia, & nefariorum facinorum expiationes, creditus eſt adinveniſſe Orpheus: Morborum etiam remedia, & iratorum numinum placationes.* Quapropter ipſius carmina Homericis præ- P. 588.
tulit, quod religionem magis ſaperent: Τιμῆς ἐν τοῦ θείου, καὶ ἐς πλέον ἐκείνων ἔχουσι. Sparſit utique primus religionis ſemina inter Græcos, populoſque contiguos Orpheus: cultumque ſacrum juſſit. Hoc teſtantur tam Philoſophi, quàm Hiſtorici Græci: notantque nonnulli in ipsâ voce θρησκεία, hujuſce rei hærere memoriam. Ita Suidas: Λέγεται γὰρ ὡς Ὀρφεὺς Θρᾷξ πρῶτος Voc. Θρησκεύει.
ἐτεχνολόγισε τὰ Ἑλλήνων μυστήρια, καὶ τὸ τιμᾶν θεὸν, θρησκεύειν ἐκάλησεν· ὡς Θρᾳκίας οὔσης τῆς εὑρέσεως. *Fertur enim Orpheus Thrax primus initia Græcorum inſtituiſſe, & Deum colere, vocâſſe* θρησκεύειν, *quaſi Thracium eſſet id inventum.* Denique, vitam futuram, ejuſque, Deos & virtutem colentibus, fœlicitatem, primus in Græciâ aperuiſſe videtur: cum, præcepta ſua obſervantibus, μετὰ τὴν τοῦ βίου τελευτὴν, εὐδαιμονίαν promiſerit. Quod ſacroſanctum arcanum, vir divinus, Moſes, vix auſus eſt recludere ſuis Hebræis. Ὀρφεοτελεσταὶ autem ſemper, ſibi & ſuis, beatitudinem poſt

poſt obitum polliciti ſunt. Hujuſce rei index eſt dicterium Philippi in pauperem Orphicum, de beatâ immortalitate diſſerentem: quod Plutarchus hoc modo

Lacon. Apoth. p. 224. refert. Πρὸς Φίλιππον τὸν Ὀρφεοτελεστὴν παντελῶς πτωχὸν ὄντα, λέγοντα δ' ὅτι οἱ παρ' αὐτῷ μυηθέντες μετὰ τὴν τοῦ βίου τελευτὴν εὐδαιμονοῦσι, Τί οὖν, ὦ ἀνόητε, εἶπεν, οὐ τὴν ταχίστην ἀποθνήσκεις, ἵνα ἀναπαύσῃ κακοδαιμονίαν τε καὶ πενίαν κλαίων; *Orphei Sacerdoti admodum pauperi, dicentique, BEATOS FORE POST MORTEM OMNES, qui ipſius ſacris initiati eſſent? Cur igitur, fatue, inquit Philippus, non ſtatim moreris, ut paupertatem tuam & miſeriam tandem deſinas plorare?* Quidni igitur aſſentiamur Diodoro, Orphea noſtrum inter Græcos Poëtarum & Theologorum maximum, celebranti his verbis:

Lib. 4. p. 162. vel 232. Περὶ δὲ παιδείαν ἀσχοληθεὶς καὶ τὰ περὶ τῆς θεολογίας μυθολογούμενα μαθὼν, ἀπεδήμησε μὲν εἰς Αἴγυπτον, κἀκεῖ πολλὰ προσεπιμαθὼν, μέγιστος ἐγένετο τῶν Ἑλλήνων, ἔν τε ταῖς τελεταῖς, καὶ ταῖς θεολογίαις, καὶ ποιήμασι, μελῳδίαις. *Diſciplinarum ſtudiis addictus*, de Orpheo loquitur, *cùm non vulgarem in Theologiâ veterum ſcientiam comparâſſet, in Ægyptum profectus multa inſuper didicit; ita ut inter Græcos omnes, tum initiationum & Theologiæ peritiâ, tum poëmatum & melodiarum artificio, præſtantiſſimus haberetur.*

Deni-

Denique, quod antea dictum eſt de præmiis & pœnis poſt mortem, ait hunc Philoſophum primum in Græciam induxiſſe: Τὰς καὶ τῶν ἀσεβῶν ἐν Ἅδου τιμωρίας, καὶ τοὺς τῶν εὐσεβῶν λειμῶνας. - - - L. 1. p.86.

Ejusdem rei teſtes ſunt Patres Chriſtiani, qui Theologiam Orphicam præ cæteris celebrem agnoſcunt. Ità Athenagoras, πεπίστευται παρ' αὐτοῖς ἀληθέστερον θεολογεῖν· *in explicandis rebus divinis cæteris fide dignior viſus Orpheus: aut propiùs ad veritatem accedere.* Legat. Et ſi excerpta Orphei, quæ occurrunt apud Patres, contuleris: adjunctis, quæ leguntur, ſparſim vel collectim, apud Authores exoticos: tot & tam præclara Theologiæ naturalis capita, à Thrace iſto, ab antiquitate pænè Moſaicâ, digeſta & conſtituta, merito admiraberis. Unum ſummum Numen agnovit: idque, ut nonnulli volunt, Triunum. Neque tamen ignoro, ſuperſtitioſa multa, & impura nonnulla, eidem Orpheo objectari à Patribus. Quibus equidem libenter aſſentior, quoad ſuperſtitiones: neque enim aliter fieri poterat eo quo vixit ævo, eoque cum populo. A rudimentis incipiendum eſt in omni diſciplinâ: ac utì à pueritiâ ad ætatem virilem, ità à ſuperſtitione ad caſtam ſanamque religionem, progrediuntur homines. Sed neque humanis ſacrificiis, qui mos erat mul-

multarum gentium: neque animalium ſanguine, Deorum aras conſpergebat De Leg. 6. p. 782. Orpheus: ut teſtis eſt Plato. Eodem etiam reſpicere videtur Ariſtophanes, Ran. act. 4. Sc. 1. his verbis, Ὀρφεὺς μὲν γὰρ τελετάς θ' ἡμῖν κατέδειξε, φόνων τ' ἀπέχεσθαι· in ſacris, pecorum cædibus parcere nos docuit. Quinetiam qui vitam Orphicam ducebant, in communi menſâ abſtinuerunt ab animalibus. Similemque vivendi modum, Deoſque colendi, totamque Theologiam, Vit. Pyth. c. 28. teſte Jamblico, ab Orpheo accepit Pythagoras. Prætereà, non fingebat Deos Id. Ibid. humanâ formâ Orpheus, ἀλλὰ τῷ παντὶ τὴν φύσιν καὶ τὴν μορφὴν ὁμοίαν ἔχοντας· *ſed univerſo ſimilem, naturam formamque habentes.* Quod animi magni, & ſupra vulgus elati, indicium erat. Denique, notum eſt, tam Orphea, quàm ipſius ſequacem, Pythagoram, duplici uſos eſſe diſciplinâ, Vulgari & Philoſophicâ: adeóque à ſermonibus aut inſtitutis popularibus, ſanctiora ipſorum dogmata, ſenſuſque interiores, non eſſe metienda. Φθέγξομαι οἷς θέμις ἐστί· θύρας δ' ἐπίθεσθε βέβηλοι, inquit Orpheus, res diviniores proſecuturus: atque ex iis quæ ibidem ſequuntur, credit Juſtinus pœnituiſſe Orpheum De Mon. Dei. p. 104. erroris, omniſque in Deum aut homines contumeliæ. Sed quoad mores impuros, quod à nonnullis objicitur, culpam non conſtare arbitror. At quemadmodùm

modùm Chriſtianis multas res nefandas & ficta crimina intentabant Ethnici, ità viciſſim Chriſtiani, ficta non dicam, ſed levi famâ recepta, in Philoſophos retorquebant opprobria; neque, effuſis in adverſarios Ethnicos vituperiis, ſe malè meritos exiſtimârunt de religione noſtrâ. Sed de hâc re ſatis.

Reliquum eſt, ut pauca quæ ſuperſunt de Phyſiologiâ Orphicâ, breviter attingamus. Univerſum ex Æthere, Tellurem à Chao, orta eſſe voluit. De utroque hæc occurrunt apud Suidam*, ex ſermonibus Orphicis περὶ θεογνωσίας, deſumta. Εἶπε γὰρ Ὀρφεὺς, ὅτι ἐξ ἀρχῆς ἀνεδείχθη ὁ αἰθὴρ ὑπὸ τοῦ θεοῦ δημιουργηθείς. Καὶ ἐντεῦθεν κἀκεῖθεν τοῦ αἰθέρος ἦν χάος, καὶ νὺξ φοβερὰ πάντα κατεῖχε, καὶ ἐκάλυπτε τὰ ὑπὸ τὸν αἰθέρα. *In rerum initio primùm exhibitus eſt Æther, à Deo factus & diſpoſitus. Huic adjacebat, hinc & illinc, Chaos: & nox dira tenuit omnia, & occultavit quæ ſub æthere erant.* Ità Syrianus ait (in Ariſt. Metaph. *c.* 2.) Æthera & Chaos ab Orpheo habita pro principiis. His duobus præmittit *Tempus*, ſecundum Simplicium, ut omnis generationis menſuram. Μετὰ γὰρ τὴν μίαν τῶν πάντων ἀρχὴν, ἣν Ὀρφεὺς In Lib. 4. φυσ. ἀκροα.

N

* Voc. Ὀρφ. & apud Cedrenum (p. 57.) ex Timotheo antiquo ſcriptore, & Procl. in Tim. β, ε. p. 117.

Ὀρφεὺς καὶ χρόνον ἀνυμνεῖ, ὡς μέτρον ὄσαν τῆς μυθικῆς τῶν Θεῶν γενέσεως, αἰθέρα καὶ τὸ πελώριον χάσμα πρεελθεῖν φησί. *Poſt unum omnium principium, quod tempus eſſe Orpheus carmine celebrat, tanquam menſuram fabuloſæ Deorum generationis, ait productum eſſe Æthera & ingens Chaos.* Hæc ità intelligi poſſunt, ac ſi voluiſſet Orpheus Æthera & Chaos fuiſſe coæva; cui ſententiæ ego non aſtipulor. Sed apud antiquos, aut authores ſubſequentes qui antiquorum placita nobis retulerunt, Rerum univerſitas ſæpe confunditur cum mundo ſublunari; & quod ad alterum duorum ſeparatim ſpectat, de alterutro vel ambobus, promiſcuè dicitur. Ex Æthere facta eſt cœleſtis & prima rerum fabrica: ex Chao mundus ſublunaris, ſive Tellus noſtra, aliæque ſimiles; idque poſt multa ſæculorum intervalla. Hæc autem quæ ſeorſim tractanda eſſent, tam propter materiam quàm tèmpus, in unum ſæpe compulerunt imperiti authores. Sed ad apparatum cœlorum duplicem, errantium & inerrantium, progrediamur.

Stellas fixas ex æthere aut igne compactas crediderunt veteres; & Telaugis Pythagorici diſcipulus, Emepedocles, principia Orphica & Pythagorica ſecutus, modum explicuit quo Fixæ conflantur ex æthere; his verbis apud Plutarchum.

tarchum. Ἐμπεδοκλῆς πύρινα τὰ ἄστρα· ἐκ τοῦ πυρώδους, ὅπερ ὁ αἰθὴρ ἐν ἑαυτῷ περιέχων, ἐξέθλιψε κατὰ τὴν πρώτην διάκρισιν. *Igneas eſſe ſtellas voluit Empedocles ; eo ex igne factas, quem in ſe continens æther, in primâ ſecretione eliſerit.* Nempe Fixæ conflantur ex illis particulis igneis, quas materia cœleſtis vel ætherea, motu circulari acta, deprimit & detrudit ad centrum orbis. Et cum hujus ætheris aut ignis ingens maſſa collecta eſt in centro alicujus orbis, hæret ibi immobilis, radioſque emittens undequaque, Stellæ Fixæ vim, formam & proprietates omnes induit. Plac. ph. 2. 13.

Præterea ſtatuit Orpheus, quamlibet ſtellam eſſe mundum, in infinito æthere ſuſpenſum. Idem Pythagorici aſſeruerunt. Ibid. Ἕκαστον τῶν ἀστέρων κόσμον ὑπάρχειν· ταῦτα δὲ τὰ δόγματα ἐν τοῖς Ὀρφικοῖς φέρεται· κοσμοποιοῦσι γὰρ ἕκαστον τῶν ἀστέρων. Ut refert Plutarchus. Hæc verò de Errantibus libentiùs intelligo quàm de Fixis : licet has animatas eſſe, probè nôrim, ex veterum ſententiâ. Planetas autem apertiùs Mundorum nomine inſignire ſolent : ſaltem ſi ab exemplo Lunæ de cæteris ſtatuamus. Quid de Lunâ ſtatuêre veteres, erudito & eleganti tractatu explicuit Plutarchus. De fac. in orb. Lun. Hanc Pythagorici dixêre Terram Ætheream vel cœleſtem : etiam Ἀντίχθονα, *alteram Terram nobis oppoſi-*

tam. Et doctrinam illam Lunarem Orpheo acceptam tulit Pythagoras. Orpheus enim inter Græcos, primus Lunam habitabilem dixit, omnique inſtructam ſupellectile orbis habitabilis, tam naturali, quàm artificiali; ſecundum illa carmina quæ nobis conſervavit Proclus.

In Tim. Plat. βι. γ. p. 154.

Μήσατο δ' ἄλλην γαῖαν ἀπείρατον, ἥν τε σελήνην
Ἀθάνατοι κλήζουσιν, ἐπιχθόνιοι δέ τε μήνην.
Ἣ πολλ' οὔρε' ἔχει, πολλ' ἄστεα, πολλὰ μέλαθρα.

Altera Terra vaga eſt, quam ſtruxit: quamque Selenem
Dii vocitant, nobis nota eſt ſub nomine Lunæ.
Hæc montes habet, ac urbes, ædeſque ſuperbas.

Hæc de cœlo, ſecundum Orphicos. Quoad Tellurem, notum eſt, eam è Chao excitâſſe Orpheum, Ovoque ſimilem formâſſe. Id quod ſatis expoſitum eſt in libro ſecundo Theoriæ Telluris. Adjiciendum hoc loco, ejuſdem Telluris *Incendium*, & poſt incendium *Renovationem*, pariter dogmata eſſe Orphica. De priori ità Cleombrotus, Anti-ſtoicus, apud Plutarchum. Ὁρῶ τὴν Στωϊκὴν ἐκπύρωσιν τὰ Ἡρακλίτου καὶ τὰ Ὀρφέως ἐπινεμομένην ἔπη. *Video hanc conflagrationem Stoicam*

C. 7. & 10

De def. Or.

cam Heracliti & Orphei verſus invaſiſſe & invertiſſe. Ad poſterius, ſive rerum inſtaurationem futuram, reſpexiſſe creditur Orpheus his verſibus, apud Proclum, alioſque: In Tim. ε. e. p. 99. Cl. Alex. ſtr. 5.

Πάντα τά δὲ κρύψας, κᾆθις φάος ἐς πολυγηθὲς
Μέλλεν ἀπὸ κραδίης προφέρειν, πυλυθέσκελα ῥέζων.

Quæ priùs occuluit, dulces in luminis oras,
Divino, deprompta ſinu, ſermone reducet.

De Phyſiologiâ Orphicâ, quoad corporum Mundanorum materiam & origines, hæc ſufficiant.

Substitisset hìc diſſertatio noſtra de rebus Orphicis, niſi ſcrupulum, nimio plus odioſum, injeciſſet nonnullorum temeritas aut invidia; eorum nempe, qui pro nullo haberi volunt, aut inani nomine, τὸν πάνυ Ὀρφέα. Adeoque, in ipſius dogmatis eruendis aut explicandis, perditum iri quicquid operis impendimus. Hujus rei meminit pridem Cicero inter Philoſophandum contra Epicureos: & eandem renovavit nuper vir optimus & eruditiſſimus, Ger. Voſſius; & rationes excogitavit qualeſcunque, ut opinioni ſuæ fidem faceret, Orpheumque De Nat. Deor. l. 1.

 noſtrum,

noſtrum, non tantùm è Poetarum & Philoſophorum, ſed etiam ex hominum numero deleret & obliteraret. Orpheo adjungit Muſæum & Linum, his verbis: *Puto enim Triumviros iſtos poëſeos, Orphea, Muſæum, Linum, non fuiſſe: ſed eſſe nomina ab antiquâ Phœnicum linguâ, qua uſi Cadmus, & aliquamdiù poſteri. Sanè* Λῖνος *carmen ſive canticum, ac præcipuè lugubre, ut ex Athenæo, Euſtachio, Suidâ conſtat. Nomen ut puto, non quia Linum eo deplorarent, quod Grammaticum eſt commentum, ſed ad Hebræo* הלין *murmurare, unde* תלונה telounah, *QUERELA, MURMURATIO: ut Linus nomen poëtæ ſit lugubria canentis. Muſæus abſque dubio à Muſa, ſive* Μῶσα, *quod à* מוסר *Moſar, ARS, DISCIPLINA. Orpheus itidem à ſcientia nomen habuerit; ſanè ARIFA Arabibus eſt SCIRE, NOVISSE: unde ARIF, ſciens, eruditus, doctus.* De Lino & Muſæo impræſentiarum non agitur. Id tamen notare licet, tres gentes torſiſſe virum doctiſſimum, Phœniciam, Hebræam, & Arabicam, ut ex eorum ore, aut viſceribus, hæc tria nomina eliceret. Quem non ex antiquis, hâc arte aut licentiâ, ad figmentum redigere licet? modò ſufficiat, nominis

De art. Poet c. 13.

etymon

etymon qualecunque ex aliquâ linguâ Orientali extundere, atque eâ ratione proprium in apellativum liquefacere. Quid ſi Cadmum, quem memorat vir doctiſſimus, nomen inane eſſe dixero, atque fictum à voce קדם *Antiquum*? certè aptiùs reſpondet vox voci, quàm Arif, Orpheo: neque in Arabiam quæſitum proficiſcimur vocis originem, ut ille pro noſtro Thrace. Dein, quoad hiſtoriam, multo plures meminerunt Orphei, quàm Cadmi. Poëtæ, Græci & Latini: Patres, Græci & Latini: Hiſtorici & Philoſophi, Græci & Latini. Cui non dictus Orpheus? Imò gentes barbaræ hunc virum non tacuerunt: Ægyptii enim, ex fide Diodori, in ſacris commen- Lib. 1.
tariis nomen Orphei retinent, præficiuntque ſapientum Græcorum agmini, qui ad augendam ſcientiam, in Ægyptum deſcendêre. Cæterùm in hâc re teſtes optimi ſunt Patres Chriſtiani, quotquot contra Gentes ſcripſerunt: quandoquidem eorum interfuit maximè hunc hominem è medio tollere, ſi minimæ ſuſpicioni locus fuiſſet. Hunc hominem, inquam, Theologiæ Græcanicæ caput & coryphæum: quem ipſi Chriſto comparârunt aut prætulerunt Ethnici. Neque tamen è Patribus quenquam, Orpheum abnegâſſe, aut celebre illud nomen in dubium revocâſſe, legimus. Denique,

que, res apertior eſt in Origine & Celſo quàm ut eludi poſſit ullo modo. Celſus enim ſemel atque iterum immodicè laudat Orpheum, facitque majorem Mo-
L. 1. p. 14. l. 7. p. 359. & 367. ſe aut Chriſto, & præſtantiorem vitæ ducem. Unde ſic alloquitur Chriſtianos. Πόσῳ δ' ἦν ὑμῖν ἄμεινον, ἐπειδή γε καινοτομοῦσαι τι ἐπιθυμήσατε, περὶ ἄλλον τινὰ τῶν γενναίως ἀποθανόντων, θεῖον μῦθον δέξασθαι δυναμένων, σπουδάσαι; φέρε, εἰ μὴ ἤρεσκεν Ἡρακλῆς, καὶ Ἀσκλήπιος, καὶ οἱ πάλαι δεδοξασμένοι, Ὀρφέα εἴχετε, ἄνδρα ὁμολογουμένως ὁσίῳ χρησάμενον πνεύματι. *Quanto ſatiùs eſſet, ſi innovare aliquid affectatis, de alio quopiam præclarè mortem perpeſſo, & divinâ fabulâ digno, cogitâſſe? Et ſi non placuit Hercules aut Æſculapius, aut alii inter priſcos gloriam adepti, Orpheum habebatis: VIRUM SINE CONTROVERSIA SANCTO AFFLATUM SPIRITU.* Vehemens Oratio: quid his reſpondet Origines? Si Orpheum nunquam fuiſſe crediidiſſet, in promptu eſſet regerere, Quid mihi objicis, bone vir, umbram hominis? Quid mihi cum tuo Orpheo, quem Sol nunquam vidit? nomen fictitium & fabulare affers, vocem & prætereà nihil. Hoc utique non reponit vir graviſſimus; negat Orphei libros jam extare, non hominem ipſum unquam extitiſſe. Criminatur, quod Deos feciſſet ἀνθρωποπαθεῖς: ſed

ſed vixiſſe & claruiſſe Orpheum, laceſſitus non negat.

At docuit Ariſtoteles, inquies, Orpheum non fuiſſe: teſte Cicerone, ut ſupra. Sed ubinam id docuit Ariſtoteles? quo libro, aut capite? nullus jam extat locus, quod ſciam, apud Ariſtotelem, qui hoc teſtatur. De ſcriptis quidem Orphicis dubitaſſe videtur, atque id forſan ad hominem tranſtulit Cicero. De Anim. l. 1. c. 7. §. 12. Sed quid denique dicendum de Doctrinâ Orphicâ? Hæccine nullum habuit Authorem, nullam originem? neque divinam, neque humanam? Antiquior erat Pythagorâ: hanc enim ille ſecutus eſt & excoluit, fatentibus ipſis Pythagoreis. Neque tot unquam fuiſſent ſuppoſititia ſcripta ſub nomine Orphei, niſi verus olim fuiſſet Orpheus. Quis enim ſui operis authorem nuncuparet Hippocentaurum vel Chymæram; nomen inane intelligo, vel rem fictitiam. Si nunquam extitiſſent Sibyllæ, neque Moſes, Solomon, Patriarchæ, tot libros Apocryphos Pſeudonymos, interpolatos, mutuatitiis, & ementitis titulis non habuiſſemus: uti, ſine corporibus, non eſſent umbræ. Sacra Orphica non memoro: quis ea conſtituit, ritusque Religionis & Theologiam invexit primus in Græciam non quæro. Sed de Scriptoribus rerum Orphicarum quid ſtatuendum? Viros bonos

planè

Suid. Voc. Syr. & Proc.

planè deliràſſe? Syrianus & Proclus ſcripſêre in *Theologiam Orphei*: & præterea de *conſenſu doctrinæ Orphicæ & Pythagoricæ*. Collegiſſe dicitur Orphei ſcripta Pherecydes Athenienſis. Herodotus Orphei & Muſæi hiſtoriam ſcripſit: teſte Photio, cod. 80. Et Epigenes denique περὶ τ̃ Ὀρφέως ποιήσεως· teſte Clemente Alexandrino. Hos ſcriptores alióſque ſimiles, ſua nobis narrare ſomnia credemus, de quodam Orpheo? vel iſtos potiùs ineptire, qui, virum clariſſimum, ab omni ævo populóque recognitum & celebratum, è natorum hominum cenſu expungere, aut eradere, ſatagunt. De Orpheo & Orphicis ſatis.

Suid. in Voc.

P. 191.

Strom. 5. p. 571.

CAP. X.

De Philoſophis Græcis poſt Orpheum: & primò de Ionicis.

HÆC de Philoſophis Græcorum antiquiſſimis, qui Poëtæ & Mythologi erant, dicta ſunto. Sequuntur reliqui, qui ſine fabulis, & plerumque ſine carmine ſcripſerunt; adeóque à plurimis unicè intelligi ſolent *Philoſophorum nomine*. Hujuſmodi ſunt, Thales cum ſuis Ionicis, Pherecydes, Pythagoras,

Ze-

Zenophanes, Parmenides, Leucippus, Democritus, Empedocles, Plato, aliique; uſque ad Epicurum & Ariſtotelem, in quibus deſinit antiquitas Philoſophica; niſi forſan apud Stoicos aliquid antiquorum dogmatum reperiamus. Solent autem Philoſophi Græci diſpeſci in ſuas claſſes aut ſcholas, ſub totidem Sectarum principibus: ſed cùm inſtituti noſtri ſit eos tantùm reviſere qui philoſophiam naturalem coluerunt, tres aut quatuor percurriſſe ſatis erit, Ionicam nempe, Italicam, Eleaticam, &, ſi vacat, Stoicam. Idque eo potiſſimùm fine, ut quid ſtatuerint de *rerum originibus*, brevi diſcuſſione pateat: & quæ dogmata primæ inter Græcos philoſophiæ poëticæ, quæ antiquo-barbaræ, retinuerint.

Quoad Thaletem & claſſem Ionicam, ut inde exordiamur, reliquis antiquiorem, ſemimillennio vel circiter, à captâ Trojâ, florebat: ut lucem cæteris ferre non immeritò videatur. Unus erat è philoſophis peregrinantibus, ac inter primos, Thales: ſuaſitque Pythagoræ, ut eâdem viâ ſapientiam quæreret: non domi, ſed apud Ægyptios ſacerdotes, Memphiticos & Dioſpolitanos, ubi ipſe inſtitutus fuiſſet. Imò, referente Laertio, nullum, præter Ægyptios ſacerdotes, præceptorem habuit, οὐδείς τε αὐτοῦ καθηγήσατο, πλὴν ὅτ' εἰς Αἴγυπτον ἐλθὼν τοῖς ἱερεῦσι συνδιάτεψε. Quin ipſe

Jamb. de vit. Pyth. c. 2.

ipſe Thales exterus erat origine, Phœnix ſcilicet, vel ex familiâ Phœniciâ; ac proinde Arctos minor ſive Cynoſura, ab ipſo primùm obſervata, dicta eſt Phœnice. Triplicem aut quadruplicem, apud Græcos, in literis primatum obtinuit, in Geometriâ, Aſtronomiâ, Phyſicâ, & denique quod animos immortales eſſe primus dixerit. Hoc autem Orphicis potiùs dandum eſſe videtur, qui in futurâ vitâ fœlicitatem ſuis pollicebantur. Quoad Geometriam verò, & Aſtronomiam, facilè credo Thaletem in his ſcientiis non tantùm Græcos anteriores, ſed etiam Ægyptios gentéſque barbaras præcelluiſſe: non quod ille perfecerat ea ſtudia, aut magnoperè provexerat, ſed quæ parva ſunt incrementa, ſi ad hodiernam Mathematicam comparentur, rudis adhuc Græciæ, atque etiam exterarum gentium mathemata, facilè ſuperabant. Quod triangula circulis inſcripſerit aut circumſcripſerit, circulóſve triangulis: quod æquinoctia, & ſolſtitia notaverit: quod Eclipſes Solis prædixerit: hæc illi data ſunt eximiæ laudi; quæ tamen in hodiernis ſtudiis mediocria habentur. Denique quoad ſcientiam Phyſicam, quæ propiùs accedit ad propoſitum noſtrum, dicitur Thales de hâc primus diſſertationes inſtituiſſe; πρῶτος δὲ καὶ περὶ φύσεως διελέχθη, ὥς τινες· *a nonnullis fertur, eum primum de Na-*

Hygin. Aſtr. poet. lib. 2. c. 2.

Laert.

tur

turâ diſſeruiſſe. Quod non aliter intelligendum eſſe cenſeo, quàm ſi dixiſſet Thaletem fuiſſe primum Philoſophum Phyſicum, *proprium & genuinum.* Plures ante Thaletem de *naturâ* diſſeruerant inter gentes barbaras, & inter Græcos nonnulli, quos jam jam recenſuimus; ſed vel mythologicè ſcripſerunt, vel phyſiologiam ſuam cum Theologiâ permiſcebant, ut ſoliti ſunt veteres: Thales autem primus de naturâ purâ putâ diſſeruit, ſine fabulis aut commentationibus Theologicis. Cùm itaque apud Ariſtotelem, alióſque veterum, οἱ φυσικοὶ & οἱ θεολόγοι diſtinguntur, inter Theologos, primum locum habet Orpheus, ipſiúſque ſequaces: inter Phyſicos Thales, & qui, more Thaletis, de rebus naturalibus nudè & ſimpliciter philoſophantur.

Sed de dogmatis phyſicis hujus Philoſophi nihil ſupereſt notatu dignum, præter illud de *Aquâ*, rerum omnium principio. Ἀρχὴν τῶν πάντων ὕδωρ ὑπεστήσατο, inquit Laertius: ſive, ut Galenus habet, ἐκ τοῦ ὕδατος συνεστάναι πάντα. Nempe in hoc mundo ſublunari. Quod affine eſt 2 Pet.iii.
philoſophiæ Sancti Petri Apoſtoli, qui mundum primigenium, ἐξ ὕδατος καὶ δι' ὑδάτων συνεστάναι voluit. Ariſtoteles memorat hoc 1 Metaph. c. 3.
dogma de *Aqueis rerum primordiis* priſcis viris & primævis Theologis adſcriptum

tum eſſe; cùm de hâc re verba faciens ait, εἰσὶ δέ τινες οἳ καὶ τοὺς παμπαλαίους, καὶ πολὺ πρὸ τῆς νῦν γενέσεως, καὶ πρώτους θεολογήσαντας οὕτως οἴονται περὶ τῆς φύσεως διαλαβεῖν. Neque quidem abludit Moſes, Theologorum antiquiſſimus, ab hâc ſententiâ. Sed non integram Coſmogoniam complectitur hoc Thaletis Decretum, cùm mundi *materiam* tantùm notet, non compoſitionis modum, aut quam tandem formam aſſecuta ſit hæc materia fluida. Quare ut pedem paulò ulteriùs promoveamus, non abs re erit Anaximandrum, Anaximenem, Anaxagoram, Archelaum, ipſius Sectatores, conſulere. Anaxagoras huic materiæ fluidæ præfecit *Mentem*, ducem & præſidem; nota eſt ipſius ſententia, Libri, quem ſcripſerat, initium: Πάντα χρήματα ἦν ὁμοῦ, εἶτα νοῦς ἐλθὼν αὐτὰ διεκόσμησε. *Omnia ſimul confuſa erant, dein MENS ſuperveniens ea ordine diſpoſuit.* Hinc à ſuis & à poſteris appellatus eſt νοῦς, ſive *MENS.* Titulus, me judice, honorificentior, quam *AFRICANUS*, aut *ASIATICUS.* Unde de eodem meritò dictum eſt, οὗτος δὴ πρῶτος διήρθρωσε τὸν περὶ ἀρχῶν λόγον· οὐ γὰρ μόνον περὶ τῆς πάντων οὐσίας ἀπεφήνατο, ὡς οἱ πρὸ αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ κινοῦντος αὐτὴν αἰτίας. *Hic primus rectè ordinavit doctrinam de Principiis. Neque enim de univerſi tantùm naturâ, ſive rerum omnium materiâ, utì priores illo, ſed etiam*

Euſeb. præp. Ev. lib. 10. c. ult.

etiam de motûs ipſius causâ & auctore philoſophatus eſt. Hoc utique, ſive à Lino acceperat, ut vult Laërtius; ſive aliunde, viam aperit ad veram Coſmopœiam: nam, ſine causâ efficiente, iners & ſtupida res eſt materia. In Procem.

Modum verò & ordinem quo hanc maſſam digeſſit, ὁ λόγος δημιουργὸς, ex ſolâ ratione gravitatis explicuit Anaxagoras, his verbis: Νοῦν μὲν ἀρκὴν κινήσεως· τῶν δὲ σωμάτων τὰ μὲν βαρέα, τὸν κάτω τόπον, ὡς τὴν γῆν· τὰ δὲ κοῦφα, τὸν ἄνω ἐπισχεῖν, ὡς τὸ πῦρ· ὕδωρ δὲ καὶ τὸν ἀέρα, τὸν μέσον. *Motûs quidem initium à Mente proficiſci: corporum verò quæ gravia ſint, ea inferiorem locum obtinere, ut Terram; levia autem ſuperiorem, ut Ignem. Aerem verò & Aquam, medium.* Rectè quidem: en quatuor elementa diſpoſita ſecundum ſuas ſedes natales; ſed ubinam habitabimus, in quâ parte aut regione hujus mundi, nos & animantes? Terra eſt nucleus hujus globi elementaris, atque aquis tota cooperta: ut ſicca fiat, quâ ratione efficies? quibus cauſis, aut machinis, aut inſtrumentis? Hìc ſemper hæſit aqua Græcis philoſophis; hâc difficultate nunquam ſe expedire potuerunt: ità ſcilicet diſponere elementa, maximè aquam, ut ſupereſſet Terra habitabilis. Θεὸν ἀπὸ μηχανῆς hìc accerſivit Moſes, ad diſſipandas aquas; & rectè quidem, quùm ei apud populum res agenda eſſet.

eſſet. At ſi rationis & philoſophiæ caſtra non deſeramus, quâ vi aut arte excutiemus hanc aquarum molem? Nequeunt, nec Ariſtoteles, nec Epicurus, nec Græcorum quiſquam, hunc nodum ſolvere. Tentârunt quidem, excavando terram internam, vel fingendo, neſcio quas lacunas; ſed gratis & ἀφιλοσόφως. Quin ipſe Anaxagoras idem tentâſſe videtur, neque magis aptè: ſequitur enim apud Laërtium, οὕτω γὰρ ἐπὶ τῆς γῆς πλατείας οὔσης, τὴν θάλασσαν ὑποστῆναι, διατμισθέντων ὑπὸ τοῦ ἡλίου τῶν ὑγρῶν. Quid hoc ſibi vult, ἐπὶ τῆς γῆς πλατείας οὔσης, non facilè patet. Sententiam ità reddidit Aldobrandinus, *ſic enim in terrâ, quæ lata ſit, mare ſubſidere, humore à ſole extenuato.* Sed quid confert ad ſubſidentiam maris, Terræ latitudo? ſi dixiſſet, quod *profunda* ſit, aut quod *cava* ſit, cauſam aliqualem indigitaſſet: quare facilè ſuſpicor mendum eſſe in voce πλατείας, & legendum βαθείας· ἐπὶ τῆς βαθείας οὔσης τὴν θάλασσαν ὑποστῆναι. Quam conjecturam eò libentiùs amplector, quod Anaxagoræ diſcipulus, Archelaus, ita rem intelligere videatur; ſic enim ait, Τὴν δὲ θάλασσαν ἐν τοῖς κοίλοις διὰ τῆς γῆς ἠθεμένην ſυνεστάναι. Neque aliter ſenſiſſe Anaxagoram ex Ariſtotele & Seneca colligere licet. Sed hoc obiter.

Meteor. lib. 2. c. 7. Sen. lib. 6. c. 9.

Esto, in profundis & cavernis terræ voluiſſe Anaxagoram mare ſive Oceanum ſubſti-

ſubſtitiſſe. Sed quid excavavit terram? ſive illum nucleum terreſtrem, tot tunicis & operculis, aquæ, aëris, & ignis, munitum? Cùm ab initio omnia eſſent confuſa fluidáque juxta hanc philoſophiam Ionicam, & particulæ graviores deſcenderent verſus medium, à cæteris omnibus circumſtipatæ, illud corpus medium, integrum & indiviſum, ſpiſſúmque fore, intus & extra plenum, & uniforme, quis non videt? Quod etiam à nobis alibi oſtenſum eſt fuſiùs. Quare fruſtrà ſunt qui in hâc terrâ ſubaquaneâ & uterinâ, ut ità dicam, cavernas, & montes, cæteráſque hodiernæ telluris inæqualitates quærunt. Atque hunc errorem errârunt omnes Græci, ſempérque in hâc parte Coſmopœiæ laborârunt; dùm ſcævo & inani conſilio derivare aquas cuperent in neſcio quas cavitates, cum non derivandæ eſſent, ſed novo terrarum orbe, vel fornice, cooperiundæ; quod unicum eſt τῆς κοσμοποιΐας myſterium. Ait Silenus, Anaxagoram dixiſſe, *cœli fornicem lapideum eſſe*, & converſionis celeritate contineri, ne ruat: caſurum verò ubi remittetur motus. Philoſophia craſſa & Anaxagorâ indigna; niſi hanc, fornicis ſuperioris, aquis circumſtructi, mutilatam eſſe memoriam, & per hiſtorici imperitiam & ἀφιλοσοφίαν, quod apud Laërtium non infrequens eſſe exiſtimo, corruptam, & in

Theor. Sac. lib. 1. c. 11.

Apud Laer.

cœlum tranſlatam, ſupponamus. Certè Anaxagoras, nec formam cœli, nec motus aſtrorum, in primævo mundo, ignoravit; quarum rerum non vulgarem notitiam produnt verba quæ proximè ſequuntur apud Laërtium. Τὰ δ' ἄστρα κατ' ἀρχὰς μὲν θολοειδῶς ἐνεχθῆναι, ὥστε κατὰ κορυφὴν τῆς γῆς τὸν ἀεὶ φαινόμενον εἶναι πόλον, ὕστερον δὲ τὴν ἔγκλισιν λαβεῖν· ubi illa φορὰ θολοειδὴς aſtrorum, & dein πόλου ἔγκλισις, primam cœlorum formam, vel telluris ſitum, indicant, & quæ poſtea acceſſit, mutationem. Quod ſuo loco ſatis probatur.

Theor. Tel. lib. 2. c. 10.

Hæc de mundi ſublunaris & inanimati ortu: quoad animatum, addidit præterea Archelaus, Τὰ ζῶα ἐκ τῆς ἰλύος γεννηθῆναι· quod verè antiquum eſt; ἰλὺς πρωτογενὴς, & Ægyptiis, & Phœnicibus, aliis verbis memoratur. Et quæ ſequuntur verba, γεννᾶσθαι τὰ ζῶα ἐκ θερμῆς τῆς γῆς, καὶ ἰλὺν παραπλησίαν γάλακτι, οἷον τροφὴν, ἀνιείσης, ſolum Ægyptiacum ſapiunt. Tota quidem hæc ζωογονία philoſophiæ antiquo-barbaræ non malè reſpondet, neque ſacræ repugnat, ſi Anaxagoræ *Mentem* his omnibus præeſſe & præſidere recordemur.

Ut hæc de Archelao claudamus, liceat hic obiter mendum in Laërtio, ut antea in Anaxagoræ vitâ, notare, quo planè pervertitur ſententia. Ex humore deducit omnia elementa Archelaus, idque attenuando vel conſpiſſando; quod

his

his verbis protulit Laërtius: Τηκόμενον, φησὶ, τὸ ὑγρὸν ὑπὸ τοῦ θερμοῦ, καθὸ μὲν εἰς τὸ πυρῶδες συνίσταται, ποιεῖν γῆν· καθὸ δὲ περιῤῥεῖ, ἀέρα γεννᾶν. Quis non videt mentem Archelai? Humor ſpiſſatus terram conſtituit, laxatus & diffluens, aërem. Laërtii autem verba, ſi verè reddantur, ità ſonant, *Humorem, inquit, calore liquefactum, in quantum in naturam igneam concreſcit, Terram facere,* &c. Qualis, quæſo, ſententia? Eſtnè *concretio,* cùm Aqua tranſit in Ignem, qui tenuior eſt? & an ignis factus, immediatè conſtitueret Terram? quare pro πυρῶδες ſcribendum omninò πηλῶδες. Atque ità clara ſunt, & cohærent omnia.

Sed ut progrediamur: Illud unum de *MENTE,* rerum omnium præſide, & motûs omnis principio, manet, æternúmque manebit, hujus philoſophiæ decus & ornamentum. Luce clarior eſt illa ſententiola, Νοῦν μὲν ἀρχὴν κινήσεως· *Omnis motûs in materiâ mentem eſſe principium.* Quod ità retulit Ariſtoteles: Φησὶ γὰρ Phyſ. auſc. lib. 8. c. 1.
Ἀναξαγόρας ὁμοῦ πάντων ὄντων καὶ ἠρεμούντων τὸν ἄπειρον χρόνον, κίνησιν ἐμποιῆσαι τὸν νοῦν καὶ διακρῖναι. Notandum enim duo contineri in illâ doctrinâ Anaxagoricâ: primùm, *Mentem* eſſe principium omnis motûs in materiâ; quæ ex ſe iners & immobilis eſt: ſecundò, *Mentem* eſſe authorem omnis ordinis in hoc motu; ideoque τῆς διακοσμήσεως, pulchræ

& ornatæ compoſitionis mundi; quam alii, aut caſui fortuito, aut neceſſitati, temerè attribuerunt. Τοῖς ὅλοις πρῶτος οὐ τυχὴν οὐδ᾽ ἀνάγκην διακοσμήσεως ἀρχὴν, ἀλλὰ νοῦν ἐπέστησε· inquit Plutarchus de Anaxagorâ. In Pericle.

QUARE in hoc argumento præclarè ſe expedierunt philoſophi Ionici, quoad mundi cauſam efficientem & intellectualem: quoad principium ipſius materiale, id aliter atque aliter exprimunt; ſed in eo conveniunt omnes, hanc materiam primam particulis minutis, atque variè motis, conſtitiſſe. Hanc fluidam eſſe voluit Thales, & appellavit *Aquam:* volatilem Anaximenes & nominavit *Aërem:* neque refert utrum dixerint, cùm ex hoc aut illo reliqua elementa conſtituerint. Atque has particulas alii ſimilares, alii diſſimiles eſſe voluerunt; idque innumeris modis. Hæc opinionum diſcrimina, quæ variè à variis recitantur, nullius ſunt momenti: cùm inter philoſophandum, ubi paululùm progreſſus fueris, eodem redeant; nomine magis quàm re diverſa. Quare pro doctrinâ hujus Sectæ circa rerum ortum, ſatis erit conſtituere particulas minutas, & mobiles, eaſque primùm confuſas, poſteà in ordinem adductas à mente divinâ.

PRÆTEREA, hanc materiam fluidam in vortices diſpoſuit Anaxagoras, vel à mente motrice ita diſpoſitam ſtatuit. Hoc

nos

nos docet Plato in Phædone, ubi Socrates, cauſarum phyſicarum ignarus & faſtidioſus, ingenium philoſophicum Anaxagoræ inſcitè ſugillat: & inter alia, vorticem ab eo Telluri circumpoſitum, per ludibrium, memorat. Hanc doctrinam Anaxagoræ explicitiùs memorat, & eodem ferè animo, Clemens Alexandrinus, his verbis: Ἐπεὶ καὶ Ἀναξαγόρας πρῶτος ἐπέστησε τὸν νοῦν τοῖς πράγμασιν· ἀλλ' οὐδὲ οὗτος ἐτήρησε τὴν ἀξίαν τὴν ποιητικὴν, δίνους τινὰς ἀνοήτους ἀναζωγραφῶν, σὺν τῇ τοῦ νοῦ ἀπραξίᾳ τε καὶ ἀνοίᾳ. *Primus enim Anaxagoras Mentem rebus adjecit: ſed nec ille dignitatem ſervavit cauſæ efficientis, Vortices, neſcio quos, amentes deſcribens, cum mentis ab agendo ceſſatione, & quaſi amentia.* Ludit in vocibus νοῦς, ἀνόητος, ἀνοία, *Mens*, *Amens*, *Amentia.* Id autem vitio dat Anaxagoræ, quod in mundo condendo, rerum materiâ in vortices compoſitâ, mentem, quam introduxerat, otiari ſinat. Nempe id ſæpe accidit viris optimis, Socratis & Clementis ſimilibus, ut ex amore cauſarum divinarum, inferiores & materiales negligant & faſtidiant. Quæ tamen locum ſuum habent, & taceri non debent, in ordinatâ rerum explicatione.

P. 99.

Strom. 2. p. 364.

Vid. Plut. de Orac. defect. p. 435.

Deniqve, quoad cœlos & corpora cœleſtia, mirum quantum profecerant in eorum cognitione Ionici. Regiones cœleſtes æthere conſtare: planetas eſſe cor-

Ariſt. Meteor. 1. 3. Plut. de plac. Phil. 2. 13. Laert In Aſtron.

pora opaca, atque Fixas ignea, quod ſumma eſt phyſicæ cœleſtis, videntur reſciviſſe. Ità Anaximander, Τήν τε σελήνην ψευδοφαῆ, καὶ ἀπὸ ἡλίου φωτίζεσθαι. Idemque Anaximenes, apud Theonem. Progreditur ultrà Anaxagoras, aſſeritque τὴν σελήνην οἰκήσεις ἔχειν, ἀλλὰ καὶ λόφους καὶ φάραγγας· *Habitari in Luna, ſed & eſſe in ea colles & valles.* Quare Plato in Apologiâ Socratis, Miletum ſic alloquitur: Ἐπεὶ τὸν μὲν ἥλιον λίθον φησὶν εἶναι, τὴν δὲ σελήνην γῆν· Ἀναξαγόρου οἴει κατηγορεῖν. Rectè igitur Plutarchus: Ὁ γὰρ πρῶτος σαφέστατόν γε πάντων καὶ θαῤῥαλεώτατον περὶ σελήνης καταυγασμῶν καὶ σκίας λόγον εἰς γραφὴν καταθέμενος Ἀναξαγόρας. Denique idem ait in genere de Thalete: Θαλῆς καὶ οἱ ἀπ᾽ αὐτοῦ, ὑπὸ τοῦ ἡλίου φωτίζεσθαι τὴν σελήνην. *Thales, & qui ejus ſequuntur decreta,* aiunt, *à Sole illuſtrari Lunam.* Quoad Fixas & Solem, notum eſt Anaxagoræ dictum, quod ei vitâ penè conſtitit apud Athenienſes, Solem eſſe μυδρὸν διάπυρον, *maſſam ignitam & candentem;* quod quidem materiam ardentem, ſed craſſam ſolidámque indicare videtur. Anaximander autem aſſeruit ſolem eſſe καθαρώτατον πῦρ, liquidum puriſſimúmque ignem. His obſervatis, ſi, quæ de Lunâ ſtatuerunt, ad cæteros Planetas; & quæ de Sole, ad cæteras Fixas, extendantur: & nobiſcum repetamus, quo tempore vixerint hi philoſophi Græcorum vetuſtiſſimi, veram cœlorum phyſiologiam,

In Nicia p. 538.

De Plac. philoſ. lib. 2. c. 28.

am, quam nuperis ſæculis reſtitutam vidimus, antiquis ſapientibus non ignotam, gratulabimur. Addam denique, in laudes Anaxagoræ, non tantùm generalem cœlorum doctrinam, ſed etiam veteris novique formam, atque motuum diſcrimina, ſive ex cauſarum intuitu, ſive priſcâ traditione, ei innotuiſſe; prout anteà notavimus.

Hæc cùm ità ſint, quî poterant ignorare, inquis, motum telluris, verúmque mundi ſyſtema, hi philoſophi Ionici? Neque id ignorâſſe mihi videntur. Nam qui cœlos fluidos eſſe ſtatuunt, orbéſque ſingulos more vorticum circumferri, impedire nequeunt quo minùs unà volvantur corpora quæ hiſce vorticibus implicita ſunt. Et ſpeciatim quoad tellurem, huic vorticem hujuſmodi circumpoſuit Anaxagoras, δίνην περιτεθεὶς τῇ γῇ, ut dicitur apud Platonem. Quamobrem non potuit non rotari circa ſuum axem tellus. Dein quoad motum annuum, dixit Anaximander, referente Theone Smyrnæo, ὅτι ἔστιν ἡ γῆ μετέωρος, καὶ κινεῖται περὶ τὸ τοῦ κόσμου μέσον· *Quod Terra in ſublimi pendeat, & moveatur circa mundi medium.* Quod de motu ipſius circa Solem facillimè intelligitur. Hæc quidem aptè cohærent, tam inter ſe, quàm cum ſententiâ Pythagoræ, qui hunc Thaletem primum habuit ſtudiorum ducem. Sed in colligendis & in- Ut ſupra.

terpretandis antiquorum dogmatis, erunt ſemper quædam dubia & incerta.

Hæc de philoſophis Ionicis: quorum doctrinam de cœlo & univerſitate rerum, miraberis forſan tam prope accedere ad hodiernam; aut me reum ages φιλαρχαϊσμȣ̃, quaſi ex affectu ſtudioque erga veteres, illorum philoſophiam nimis adornâſſem. Fateor me, quà potui, tam in hâc quàm in aliis diſſertationibus, faviſſe antiquis: ac è multis ſententiis quæ ſub eorum nomine circumferuntur, quam duxi optimam & veritati proximam, præ cæteris ſemper elegiſſe. Idque æquum eſſe videtur: conſumptis enim pluribus, aut vitiatis longinquitate temporis, ſiquid præclari ſupereſt, tanquam è naufragio ereptum, amplecti aut gratulari debemus. Prætereà notandum eſt Philoſophos Gentiles ſæpenumerò celâſſe ſua dogmata, metu vulgi; idque maximè, cum de rebus cœleſtibus ageretur: ne libertate nimiâ, Deorum majeſtatem læſiſſe viderentur. Quamobrem, cùm de Sole, & Lunâ, cæteriſque ſtellis, liberiùs loqui apud populum periculoſum eſſet, curæ illis fuit, ut de his, non niſi parcè, & privatim, ac inter amicos diſſereretur: ne, in ſui & ſuorum damnum, foras proreperent ſecretiores animi ſenſus. Hoc optimè animadvertit, loco ſuprà citato, Plutarchus, & exem-

In Nicia.

plis

plis confirmavit. Audiamus, ſi placet, ipſius verba. Cùm dixiſſet Anaxagoram, doctrinam de illuminatione & obumbratione Lunæ, primum ſcriptis prodidiſſe, hæc ſubdit: Οὐδ' ὁ λόγος ἔνδοξος ἦν, ἀλλ' ἀπόρρητος ἔτι καὶ δι' ὀλίγων, καὶ μετ' εὐλαβείας τινὸς ἢ πίστεως βαδίζων· οὐ γὰρ ἠνείχοντο τοὺς φυσικοὺς καὶ μετεωρολέσχας ποτὲ καλουμένους, ὡς εἰς αἰτίας ἀλόγους καὶ δυνάμεις ἀπρονοήτους, καὶ κατηναγκασμένα πάθη, διατρίβοντας τὸ θεῖον. *Non erat celebris aut famoſa illa doctrina, ſed abdita & arcana: atque verſabatur cum cautione, vel ſub fide inter paucos. Neque enim ferebant Phyſicos, & de rebus cœleſtibus philoſophantes: quòd, ad cauſas rationis expertes, cæcaſque potentias, & effectus involuntarios, divinum numen aſtringere viderentur.* Dein hujus odii popularis in Philoſophos exempla ſubjicit, his verbis: Ἀλλὰ καὶ Πρωταγόρας ἔφυγε, καὶ Ἀναξαγόραν εἰρχθέντα, μόλις περιεποιήσατο Περικλῆς· καὶ Σωκράτης, οὐδὲν αὐτῷ τῶν γε τοιούτων προσῆκον, ὅμως ἀπώλετο διὰ φιλοσοφίαν· ὀψὲ δ' ἡ Πλάτωνος ἐκλάμψασα δόξα, διὰ τὸν βίον τοῦ ἀνδρὸς, καὶ ὅτι ταῖς θείαις καὶ κυριωτέραις ἀρχαῖς ὑπέταξε τὰς φυσικὰς ἀνάγκας, ἀφεῖλε τὴν τῶν λόγων τούτων διαβολὴν, καὶ τοῖς μαθήμασιν εἰς ἅπαντας ὁδὸν ἐνέδωκεν. *Quin & Protagoras in exilium ivit: & Anaxagoram in vincula conjectum, non ſine magno labore liberavit Pericles. Socrates etiam, licet nihil*

nihil illi cum iſtis commune, tamen Philoſophiæ nomine ſublatus eſt. Tandem verò effulgens Platonis gloria, tam propter vitam virtutemque viri, quàm quod divinis & potentioribus cauſis neceſſitatem phyſicam ſubjecerit, hanc calumniam deterſit, omnibuſque ad diſciplinas viam aperuit. Cauſas Phyſicas rerum cœleſtium ferre non potuit antiquum vulgus: necdum ferre poteſt Solis quietem, Terræque motum, tam doctorum quàm indoctorum vulgus. In omni ævo, ut vides, *veritas odium parit*: & incommoda res eſt, liberè philoſophari. Non immeritò igitur *Doctrinam arcanam* apud ſe retinuerunt priſci ſapientes: non tantùm quòd eſſet ſupra captum vulgi, ſed etiam contra affectum geniumque. Hinc etiam licet conjectare, Antiquæ Philoſophiæ hiſtoriam, non modò per injurias temporis, ſed etiam metu & concilio Scriptorum, mutilam eſſe magnâ ſui parte; eâque præſtantiori, arcanâ ſcilicet, & minùs vulgari. Et ſiquid verum rectumque ſit, ἐν τοῖς σωζομένοις, ſiquid pulchrum aut eximium in hiſce reliquiis; id quidem genuinum eſſe fœtum primi Authoris, non ab Hiſtorico vel commentatore genitum, ſed conſervatum, æquum erit credere. Siquid verò ſecus fuerit, & à ratione alienum, non pari jure id primo authori adſcribitur: cum ex mul-

tis

tis cauſis, & mille modis, oriri poſſit vitium & corruptela: nec ſit veriſimile, eum, qui Hiſtorici vices egit, accuratiorem, quàm ipſos Philoſophos, de rerum naturâ doctrinam adinveniſſe. Denique, ut propoſitum ab initio ſermonem claudamus, quoad Cœlos & Sydera, extra dubium eſt, Antiquiſſimos Philoſophorum ſtatuiſſe Stellas eſſe Igneas, (de quo poſtea erit dicendi locus) Lunamque Terreſtrem: ut minimè mirum eſſe poſſit, idem ſenſiſſe Ionicos, Phyſicorum præcipuos. Quapropter eorum nomine, & maximè Anaxagoræ, reliquos omnes mordet Tatianus, cùm ait: Πῶς πειθήσομαι τῷ λέγοντι μύδρον τὸν ἥλιον, καὶ τὴν σελήνην γῆν; *Quî credam dicenti Solem eſſe bolum ignitum, & Lunam eſſe terram, vel terreſtrem?* Cont. Græc. m. p. 164.

De Philoſophiâ Ionicâ plura dicenda eſſent, niſi in hâc, ut in cæteris antiquis, periiſſent præcipua monumenta. Galenus memorat Librum Thaletis, περὶ ἀρχῶν· niſi forſan error ſit: alii enim Thaletem nihil ſcriptis reliquiſſe aiunt. Περὶ χυμῶν, Themiſt. Or. 15. Sed Anaxagoræ ſyntagma, cujus modò præclarum initium retinemus, extitit olim literis mandatum. Sua etiam placita Anaximander ſummatim conſcripta reliquit: teſte Laërtio. Atque ſuam Phyſiologiam Archelaus: teſte Suidâ. Denique, non minùs deſiderantur quæ

ab

ab aliis tradita & lucubrata fuerunt in hâc philoſophiâ; maximè à Theophraſto, qui de Anaximene, Anaxagorâ, & Archelao, eorumque dogmatibus, commentarios edidit. Hæc autem cùm exciderint omnia, Philoſophiæ Ionicæ non niſi tenuis notitia apud poſteros remanſit. Hactenus de Thalete ſuiſque Ionicis.

Laert. in Theophr.

CAP. XI.

De Pythagorâ, & Sectâ Pythagoricâ.

SEQUITUR Pythagoras, & Philoſophia Italica ab eo conſtituta: ſæculo ante natum Chriſtum ſexto vel ſeptimo. Cùm verò, aut prorſus nihil ſcriptum reliquerit hic philoſophus, ut volunt plures, vel nihil quod diù ſuperſtitit; nulla ferè dogmata phyſica hujuſce Sectæ ad tempora noſtra pervenerunt. Unus erat è Græcis peregrinantibus Pythagoras, neque eorum quiſquam plus temporis inſumpſit, aut plus laboris & moleſtiæ ſubiit, in antiquâ apud gentes exteras ſapientiâ inveſtigandâ. Suum ad Ægyptios iter ſuſcepit ſuaſu & conſilio Thaletis, qui, in maximum vi-

rum illum evaſurum eſſe prædixit, ſi his præceptoribus uteretur. Audiamus Jamblicum hâc de re. Μεταδοὺς ὁ Θαλῆς ὅσον ἠδύνατο μαθημάτων, τὸ γῆράς τε τὸ ἑαυτοῦ αἰτιασάμενος, καὶ τὴν ἑαυτοῦ ἀσθένειαν, προετρέψατο εἰς Αἴγυπτον διαπλεῦσαι, καὶ τοῖς ἐν Μέμφει, καὶ Διὸς μάλιστα, συμβαλεῖν ἱερεῦσι. --- οὐ μὴν τοσούτων γε προτερημάτων, οὔτε φυσικῶς οὔτ᾽ ὑπὸ ἀσκήσεως ἐπιτετυχηκέναι ἑαυτὸν ἔλεγεν, ὅσων τὸν Πυθαγόραν καθεώρα· ὥστε ἐκ παντὸς εὐηγγελίζετο, εἰ τοῖς δηλουμένοις ἱερεῦσι συγγένοιτο, θειότατον αὐτὸν καὶ σοφώτατον ὑπὲρ ἅπαντας ἔσεσθαι ἀνθρώπους. Vit. Pyth. *Poſtquam Thales, quantum poterat, in diſciplinis ei contuliſſet, ſenectutem ſuam corporiſque imbecillitatem cauſatus, in Ægyptum ipſum trajicere, & cum Memphiticis, ac maximè Jovis, ſacerdotibus, verſari & conferre adhortatus eſt. Se quidem aiebat non tam excellentium prærogativarum factum eſſe participem, vel à naturâ, vel ab exercitatione, quantis præditus erat Pythagoras. Quare ſemper annunciabat, aut, ceu fœlix fauſtumque nuncium prædicabat, Pythagoram, ſi cum dictis ſacerdotibus verſaretur, diviniſſimum, & mortalium omnium ſapientiſſimum, evaſurum eſſe.* Magnificum ſatis elogium, & vaticinium : & à viro verè magno profectum. Qui, præconis inſtar, lætum nuncium affert de futuro Prophetâ, ſe quidem multò

tò majore, & tantùm non ſupra ſortem humanam ſurrecturo.

Jambl. de vit. Pyth. c. 4.

Consilio monitiſqueThaletis obtemperavit Pythagoras; & ſuſcepto in Ægyptum itinere, per viginti duos annos inter ſacerdotes, gentis iſtius Philoſophos & Theologos, ſtudiis incubuit. Quantâ autem diligentiâ, quibuſque artibus, ſacram & arcanam Ægyptiorum doctrinam exquirere & expiſcari contendit, ex dictis anteà de ſacerdotibus Ægyptiis, & de Thalete, jam ſatis patuit. Neque Ægyptios tantum, ſed Arabes etiam, Hebræos, Babylonios, Perſas, Phœnices, ſuâ peregrinatione philoſophicâ, quadraginta plus minùs annorum, velut prædo literarius, inviſit & expoliavit. Denique, quò ſe magis inſinuaret in ſingulorum adyta & arcana, omnium ferè, tam Græcorum quàm Barbarorum, ſacris initiatum ferunt. Hæc & hujuſmodi multa, legere eſt apud Laertium, Jamblicum, Porphyrium, alioſque. Multifaria enim narrantur de Pythagorâ; de quovis philoſophorum vix plura: quæ verò maximè quis expeteret, eorum pauciſſima retinentur. Intelligo dogmata Phyſica, & Phyſiologiam Pythagoricam. Pythagoræ natales, patria, peregrinatio, reditus, modus vivendi, modus etiam docendi, diſcipulorum claſſes, diſciplina & inſtituta; denique, facinora non pauca,

Laert. de Pyth.

pauca, quæ perpetravit, mirabilia & à fide aliena: hæc & hujuſmodi fusè narrantur. At ſummæ illius ſcientiæ, quâ claruit olim, & huc uſque celebratur, pauca nobis exhibent ſpecimina: ſaltem in ſcientia naturali.

Unum, fateor, retinuerunt, ſcientiæ naturalis fundamentum, Syſtema Pythagoricum: de Terrâ mobili, & Sole fixo in cœli noſtri medio. Præterea Lunam eſſe ἀντίχθονα, ſive Terram noſtræ oppoſitam, & à Sole illuſtratam. Hæc doctrina, quam notavimus antea in ſchola Ionicâ, poſtea magis emicuit in Pythagoricâ; ut, tam de Fixis quàm Errantibus, utraque rectè ſenſiſſe videatur. Dein quoad Cometas, hos, extra aërem noſtrum, inter errantes minimùm, poſuiſſe tam Anaxagoram, quam Pythagoram, ex Ariſtotele diſcimus: licet aliàs circa cauſas & indolem iſtorum Phænomenωn, forſan erraverint. Denique cœlos fluidos & æthereos ſtatuiſſe, ſingulaſque ſtellas pro mundis totidem numerâſſe Pythagoricos, diximus anteà ex Plutarcho. Atque hæc ferè de rebus cœleſtibus.

Meteor. l. 1. c. 6.

Plac. Phil. l. 2. 31.

Quoad cætera, Telluris phyſiologiam, mundique ſublunaris ortum, ut erat propenſior ad res abſtractas & intellectuales Pythagoras, Antiquorum κοσμογονίαν in ψυχογονίαν quandam convertiſſe vide-

videtur; ſaltem ſi ex Timæo Locrenſi & Platone, Pythagoræ ſententiam conjectare liceat. Illi enim mundi ortum deſcripturi, ſeſe occupant maximè in explicandâ compoſitione *Animæ Mundanæ*; id quod faciunt per rationes quaſdam Harmonicas, & *individuâ* formâ & *dividuâ*, *Eodem* & *Altero*: ita enim loqui amant. Et quoad compagem mundi corporei, ex quibuſdam congruentiis corporum Geometricorum, terminos, ſedes, & intervalla elementorum, diſponere & adaptare ſatagunt. Λεπτολογήματα, quæ ad ſcientiam naturalem nihil conferunt, neque in eâdem fundantur. Id tamen notandum, Chaos quoddam, ſive materiam inordinatè motam, ſupponere hos Pythagoreos: eique mentem præficere, ut in ordinem formamque mundanam ritè adducatur.

Est aliud ſcriptum Pythagoricum, Ocelli Lucani, qui de univerſo & rerum originibus multò aliter tractavit. Mundum enim æternum eſſe ſtatuit, tam quoad formam, quàm materiam: neque minùs genus humanum. Quapropter, niſi hunc hominem Pſeudo-pythagoricum eſſe, aut hoc opuſculum Ψευδεπίγραφον, dicamus, doctrina Pythagorica circa rerum origines, aut nulla eſt, aut maleſana. Nihil autem reperies in iſtoc ſcripto Ocelli quod ingenium redolet Pythagoricum:

cum : & in diverſas partes abiit Plato, Pythagoricorum ſequax: Plutarchus denique aliud teſtatur, Πυθαγόρας καὶ Πλάτωνα γενητὸν ὑπὸ θεοῦ τὸν κόσμον, καὶ φθαρτὸν μὲν ὅσον ἐπὶ τῇ φύσει. *Pythagoras & Plato genitum à Deo mundum aiunt : &, quod ad naturam attinet, corruptibilem.* Id quod confirmat Ariſtoteles, cùm, veterum ſententias de mundi origine relaturus, ait, Γενόμενον μὲν οὖν ἅπαντες εἶναί φασιν· οἱ μὲν ἀΐδιον, οἱ δὲ φθαρτόν. *Genitum quidem omnes aſſerunt : alii autem perpetuum fore, alii periturum.* His tamen non obſtantibus, fatendum eſt, tam Pythagoricos quam Platonicos, veterumque alios propendiſſe in illam ſententiam, *Rerum ſubſtantiam eſſe æternam : Formas & modos, fluxos & inſtabiles.* Plac. Phil. l. 2. c. 4. De Cœl. l. 1. c. 11.

Utcunque ſit, in his multiſque aliis, non diffitemur doctrinam Pythagoricam incertò & obſcurè traditam receptamve poſteris. Quod à multis cauſis proveniſſe arbitror. Primò, non unica erat doctrina Pythagoræ : alia, *vulgaris*, alia *arcana*, atque alia, ut quidam dicunt, *media.* Dein, variæ erant diſcipulorum claſſes : quarum ſingulas, pro captu & ingenio, non tantum in differentibus materiis exercebant, ſed etiam in eâdem materiâ aut argumento, alio atque alio modo. Exempli gratiâ, cùm de formâ & ſyſtemate mundi tractandum eſſet,

hos in vulgari ſyſtemate, poſitâ Terrâ in mundi centro, erudiebant: Alios in vero & arcano, poſito Sole in mundi centro, vel in hujus Orbis magni meditullio. Pariter ſi de numeris agendum eſſet, hos uſum vulgarem, alios myſticum docebant. Atque ità de cæteris: prout animus erat, Catechumenos, ut ita dicam, inſtituere, aut adeptos: ut nil miri ſit, diſpares ſententias, aut forſan contrarias, ex eâdem ſcholâ prodiiſſe ſub nomine Pythagoræ. Prætereà, cùm ſuam Philoſophiam Pythagoras ſymbolicè & ſub involucris propoſuerit, maximam partem; & non niſi ſuis notam eſſe vellet, cæteris hominum, inſtar ferarum, habitis: utroque modo oblivioni & interitui facta eſt obnoxia: tam propter obſcuritatem rei, quàm quòd paucis cuſtodienda traderetur. Unde, quod theſauris quandoque accidit, dum nimis abſcondidit, latendo poſteris periit. Ad hæc denique accedit, ex antiquioribus non paucos authores (quorum infra meminerimus) qui de rebus dogmatiſque Pythagoricis ſcripſerant, nobis excidiſſe, temporis hominumve injuriâ abreptos.

Convenit utcunque inter omnes qui hanc materiam qualitercunque tractârunt, *numeris*, ſymboliſve numericis, ſummoperè uſum eſſe Pythagoram in tradendâ ſuâ philoſophiâ. Veteres ante Pythagoram fabulis involvêre ſuam Theologiam aut Philoſophiam:

loſophiam: quâ ratione, periit plerumque, progreſſu temporis, vera doctrina, fabularum mole oppreſſa. Pythagoras, rejectis fabulis, numeros ſubſtituit. Neque fœliciori exitu. Evanuerunt enim paulatìm iſtæ rerum umbræ, & fugêre ſenſus noſtros. Quis enim ſapientior unquam evaſit ex numeris Pythagoricis? aut veritatem ſibi antea ignotam exinde didicit? Certè quas mihi contigit hactenùs, aut apud veteres aut recentiores, numerorum Pythagoricorum interpretationes inſpicere, notitias vulgares exhibent, quales aliunde facilè eſſet addicere: aut tenues argutias de rerum principiis, abſque fundamento & ſine fructu.

Inter hæc numerorum myſteria ſemper præcelluit Tetractys: crux ingeniorum per multa ſæcula. Quin & Septenarius non ignobilis eſt: Denarius autem nobiliſſimus dicitur, & plenè perfectus; quòd omnem numerum diverſæ virtutis & perfectionis, intra ſe habeat. Eſto: ſed nil præter numeros in ſe continet; non Cœlum, & Terras, & res alias, à numeris quantumcunque diverſas. Imò omnia, inquiunt nonnulli: alii verò modeſtiùs, non quidem in numeris latere res omnes tanquam in ſuis cauſis, ſed veluti in tot capſulis memorialibus, quibus uti liceat ad revocandum

dum in mentem rerum capita, vel doctrinam Pythagoricam ſub iſtis capitibus contentam: unde ſingulis numeris varios titulos, cognomina, ſignificationes, & rerum ordines, ſubnectunt; quemadmodum faciunt Cabaliſtæ in ſuis Sephiroth; ut materiam ſtudiorum diſpeſcant in loca & claſſes. Quod ſi hoc modo interpretemus numeros Pythagoricos, ex inſtituto tantùm ſignificant, non ſuâ vi & ſuâ naturâ. Pythagoras verò παγὰν ἀενάου φύσεως, *rerum ipſarum fontem*, ſuam Tetractyn nuncupat: &, ex conſenſu omnium veterum, Numeros rerum *principia*, *radices*, *origines*, ſtatuebat Pythagoras: prout infra dicetur.

Quoad numerum *ſeptenarium*, celebris eſt, potiſſimùm inter Hebræos & Chriſtianos: idque primùm, ſi rectè conjicio, ratione Sabbathi, ſeptimo quoquo die; & Sabbatiſmi, in ſeptimo millennio celebrandi. Unde, tanquam à fonte, multa alia ſeptenaria typica, in ſcriptis utriuſque fœderis, manâſſe mihi videntur. Oblitus eram Ternarii, numeri Platonici, τῶν τριῶν ὑποστάσεων commemorativi. Nam quod velint nonnulli, *principium*, *medium* & *finem*, deſignare, frigidum eſt & vulgare. Sed cùm numerus aliquis à cauſâ ſacrâ dignitatem adeptus eſt, alia accumulare ſolent ſecundaria & minoris momenti additamenta, & interpretamenta,

pretamenta, quorum multitudine primus character ſæpe obruitur. Succedit denique Numerus Quaternarius, Pythagoricus; ab iis enim potiſſimum, ſi non unicè, colitur & conſecratur hic numerus. Hunc illi, ſub nomine Tetractyos, tanti olim faciebant, ut Sacramenti loco habuerint, & per ipſum, & ipſius authorem, alii aliis fidem ſanctiſſimam dederint.

Ναὶ μὰ τὸν ἁμετέρα ψυχᾶ παραδόντα Τετρακτὺν,
Παγὰν ἀενάου φύσεως.

Per Eum, qui nobis tradidit Quaternarium,
Fontem perennis naturæ.

Jurabant Pythagoram, & myſterium quod eos docuit maximum, Tetractyn. Nomen tacebant, præ modeſtiâ, ut inquit Jamblicus, & doctrinâ deſignabant virum: Αἰδῶ μὲν ποιούμενοι ὀνομάζειν Πυθαγόραν, ὥσπερ καὶ θεῶν ὀνόμασι χρῆσθαι πολλὴν φειδῶ ἐποιοῦντο· διὰ δὲ τῆς εὑρέσεως τῆς τετρακτύος δηλοῦντες τὸν ἄνδρα. De Vit. Pyth. c. 28. *Præ pudore quidem Pythagoram non nominant, ut Deorum quoque nominibus parcè admodùm utebantur: ſed per Tetractyos inventionem virum indicant.* Hierocles ad temperandum hoc juramentum, ἴδιον appellat, quaſi aliter per Deos immortales jurarent Pythagorici, aliter per Pythagoram: quem Divinum qui-

dem, Deum neutiquam, habebant. Ὥστε καὶ κατὰ τοῦτο εἴποι ἄν τις, ἰδίᾳ μὲν τηρεῖσθαι τὸ Σέβου ὅρκον, ἐπὶ τῶν ἀεὶ καὶ ὡσαύτως ἐχόντων θεῶν· ἰδίᾳ δὲ νῦν ὀμνύσθαι κατὰ τοῦ παραδόντος ἡμῖν τὴν τετρακτὺν διδασκάλου, ὃς οὐκ ἦν ἐκ τῶν ἀθανάτων θεῶν, οὐδὲ τῶν φύσει ἡρώων, ἀλλ᾽ ἄνθρωπος, ὁμοιώσει θεοῦ κοσμηθεὶς, καὶ πρὸς τοὺς ἀφ᾽ ἑαυτοῦ θείαν ἀποσώζων εἰκόνα. Ὅθεν καὶ ἔνορκον αὐτὸν ἐπὶ τῶν οὕτω μεγάλων ποιεῖται, λεληθότως ἐπεμβάλλων τὸ περὶ Πυθαγόραν τῶν ἀκροατῶν σέβας, καὶ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ δεικνὺς δι᾽ ὧν παραδέδωκε μαθημάτων. *Ità ut iſtâ ratione dicat aliquis, peculiari quidem modo ſervari præceptum de colendo jurejurando in Diis, qui ſemper & eodem modo exiſtunt: & modo item peculiari hìc per Magiſtrum jurari, Qui nobis Tetractyn tradidit: qui nec erat ex Deorum immortalium numero, nec ex Heroum genere, ſed homo, Dei ſimilitudine præditus, divinæque imaginis authoritatem apud ſuos retinens. Unde fit ut in magnis adeo rebus ipſum adhibeat in juramentum: tacitè innuens, quâ ratione Pythagoras à ſuis auditoribus coleretur, quantúmque ſibi dignitatis diſciplinis, quas tradiderat, peperiſſet.*

Hæc de homine & de juramento: ſed de *Tetractu* quid dicendum? Hunc nòdum ſolvere tentârunt, tàm veteres quàm recentiores: ſed nondùm mihi occurrit quiſquam cujus explicationi firmiter aſſentiri & acquieſcere potui. Ex antiquis con-

conſului Philonem, Plutarchum, Hieroclem, Theonem Smyrnæum, Proclum, Nicomachum, Sextum Empiricum, Suidam, Martianum Capellam, Macrobium, alioſque: qui, vel datâ operâ explicuerunt, vel obiter perſtrinxêre, hoc argumentum. Horum autem omnium interpretationes non tantùm laxæ mihi videntur, ſed etiam plerumque leves, & exigui ponderis, ſi veræ eſſent: quæque, nec Myſterii nomen, nec vim juramenti, nec Inventoris gloriam, ſuſtinere poſſunt. Laborârunt etiam in eodem argumento è recentioribus non pauci: quorum conjecturas ſi referrem ſingulatim, nimii facerem. Præcellere videtur illa, quæ de Tetragrammato Judæo Pythagoricam Tetractyn exponit. Quæ eſt utriuſque Pici Mirandulæ, Johannis Seldeni, & Gotofridi Wendelini, ſententia: eandem etiam dudum tetigerat Philo in vitâ Moſis. P. 519.
Quamobrem verò, aut quam rationem myſterii habere poterat apud Pythagoricos hoc Tetragrammaton? num quod doceret *unum eſſe ſummum Deum?* Hoc docuerunt Orphici; à quibus hauſit Pythagoras, ex conſenſu omnium, ſuæ Philoſophiæ & Theologiæ partem non exiguam: vel quòd doceret Deum Iſraelitarum eſſe illum ſummum Deum, & religionem Moſaicam ab ipſo unicè inſtitutam? Hoc ſi crediſſet Pythagoras, ne-

fas illi fuiſſet, alium Deum colere, alium cultum inſtituere, quàm Iſraeliticum: ceremonias autem, ritúſque Moſaicos, in Scholâ Pythagoricâ obtinuiſſe nullibi legimus, quin potius Orphicos. Denique, ſi dixeris non tàm in re, quàm in nomine, in voce, in literis Tetragrammati, hæſiſſe myſterium, & rationes Cabaliſticas ſecutum eſſe Pythagoram in hujus nominis arcanis eruendis; parùm conſulis dignitati tui Pythagoræ: neque conſtat, ullo indicio, ita ſenſiſſe Philoſophum. Scio Reuclinum in ſecundo libro Artis Cabaliſticæ, Pythagoram traxiſſe ad partes Cabaliſtarum: ſed argumentis frigidis, aut argutiolis & exemplis iſtiuſmodi, quæ nullam vim habent ad flectendos prudentum animos. Malo fato interciderunt Telaugis Pythagorici *libri quatuor*, περὶ τῆς τετρακτύος, qui hanc litem facilè diremiſſent. Intereà, qui in hâc vexatâ materiâ plura deſiderant, adeant, præter dictos modò authores, Joh. Meurſium, Fab. Paulinum, & Petrum Bongum, qui veterum de numeris ſubtilitates vel nugamenta ad faſtidium uſque congeſſêre. Denique, ut verbo complectar omnia, cùm numeros conſtituebant Pythagorici rerum cauſas & origines, ipſoſque Deos, Mentes, & res omnes materiales è numeris excitabant, vel aliam habuerunt Numerorum Ideam quàm nos habemus hodiè,

Suid. in voc. Τηλ.

De Denar. Pyth. De num. Sept. De num. myſter.

diè, vel pro Junone nubem amplexi ſunt: ingeniique ſui figmenta & veritatis idola pro veritate ipsâ, ſibi & poſteris malè obtrudebant.

Quod verò *numeros* pro rerum Principiis habuerit Pythagoras, teſtantur omnes veteres, Plato, Ariſtoteles, cum ſuis commentatoribus Græcis: Plutarchus, Sextus Empiricus, cæteri: neque teſtantur modò, ſed eâ de re, ut notâ & confeſsâ, variè diſſerunt, diſcutiunt, exponunt, refellunt. Caret tamen, tàm fundamento quàm ordine, hic modus philoſophandi: *Numeri* enim ſequuntur Res, Rerúmque diviſionem: neque, ſi antecederent, aut Corporibus molem, aut Animabus & Mentibus cogitationem, conferre poterant, cùm utriſque deſtituantur. Manifeſtum eſt, Numeros, præter numeros, nihil poſſe generare: nullum habent ultrà vim aut efficaciam. Poſſunt quidem repræſentare, ſuo modo, rerum gradus & genera, ſed efficere non poſſunt: neque vices materiæ ſupplere in rerum effectione. Quin age, mi Pythagorice, ſi negas, experiamur pauliſper: fac mihi è tuis numeris, non Deum, aut mentem, ut tu jactare ſoles; ſed corpuſculum aliquod: lapidem, exempli gratiâ; vel, ſi mavis, lutum. Accinge te ad opus; quos numeros habes aptiſſimos ad hoc propoſitum? Pares vel impares: mares

vel

vel fœminas? pro tuo ingenio, quos velis, accipe. Sed ſteriles ſunt omnes, mihi crede: & ad generandum lapidem æque inepti. Quid ſi, mutato conſilio, numeros planos vel ſolidos adhibeas: vel forſan quadratos? Nihil hinc efficies præter figuras quaſdam imaginarias: & ex Nihilo, quadrato vel cubito, plano vel ſolido, nihil fit. Denique ſi *unitates* compingas: ſi *binarium*, *ternarium*, *quaternarium*, cæteróſque, cum ſuis mirificis virtutibus: adde, ſubtrahe, divide, compone: in omnes facies verte, omnes vires exprome: numeri ſunt adhuc, & præterea nihil. Nihil lapideum emergit, multo minus humanum, aut divinum. Hæc ludendo diximus, ſed res eò redit: *Nihil pariunt numeri præter numeros:* gignuntque ſemper ſui ſimiles, & more, ut aiunt, *univoco*. Quapropter cùm omnia ex numeris compoſuit Pythagoras, ſubintelligere non potuit cauſas *Efficientes*, neque *Materiales*, (quod pace aliorum dictum ſit) ſed aliquo modo *Exemplares*; imagines quaſdam rerum è ſuis cauſis exorientium. Quemadmodùm enim numeri progrediuntur ab unitate, ſive monade, omnium ſimpliciſſimâ radice, in magis magíſque compoſitos; nováſque induunt proprietates in illo progreſſu: ità à Deo ſimpliciſſimo recedunt gradatim rerum productarum claſſes,

ſes, retinentque characteres aliquo modo ſuis numeris analogos. Id certè conſtat, Philoſophorum & Theologorum μυστικωτάτους multùm ſudâſſe in hoc argumento, nempe ut rerum ortum & emanationem à primo Ente, progreſsúmque per varios ordines, à ſummis ad ima, ſi non ratione explicitâ, ſaltem per Symbola & ſimilitudines, explicarent.

Nec tamen diſſimulandum eſt, ingenium Pythagoricum, Platonicúmque, hoc vitio laborâſſe, quod res Phyſicas in rationes Mathematicas, numeros & proportiones, reſolverit: utì poſtea Ariſtoteles in rationes Logicas. Uterque peccavit nimiâ ſubtilitate, dum tenuibus aranearum filis Divam Naturam tenere ſtuderent, quæ non niſi ferreis aut adamantinis catenis, ratione rigidâ fidiſque obſervationibus, ſe conſtringi patitur. Palam eſt, hos philoſophos aptiores fuiſſe, magíſque aſſuetos, contemplationibus abſtractis quàm naturalibus: neque habuit ſchola Pythagorica, ut mihi videtur, ullam Phyſiologiam ſtabilem, & toti ſectæ communem; ſed pro libitu quiſque, & ſuo modo, de rebus elementaribus philoſophabatur. At ſi ad hanc claſſem revocemus Pherecydem, Pythagoræ præceptorem; & Empedoclem, ſemipythagoricum: antiquæ phyſiologiæ veſtigia, re-

rúmque

rúmque origines, apud hos reperiemus. Pherecydes Theogoniam ſcripſit, more priſco & mythologico: ut patet ex Suidâ,
Diſſert. 29. & Maximo Tyrio. Eúmque ait Theo-
Apud Laert. pompus Πρῶτον περὶ φύσεως, καὶ θεῶν Ἕλλησι γράψαι· quod tamen plures Thaleti tribuunt: forſan ille primus Theogoniam ſcripſit oratione ſolutâ; cujus ſcripti initium hoc nobis dedit Laërtius: Ζεὺς μὲν, καὶ χρόνος εἰσάει, καὶ χθὼν ἦν· χθονίῃ δὲ ὄνομα ἐγένετο Γῆ, ἐπειδὴ αὐτῇ Ζεὺς γῆν γέρας διδοῖ. In verbis penultimis γῆν γέρας mendum eſſe non dubito, quod ſententiam corrupit. Suſpicor fuiſſe ὠγῆνον vel ὠγῆνα quod antiquitùs *Oceanum* ſignificabat. Certe ex Pherecyde citat Clemens Alexandrinus hæc verba:
Strom. 6. p. 621. Ζὰς ποιεῖ φάρος μέγα τε καὶ καλόν· καὶ ἐν αὐτῷ ποικίλλει γῆν, καὶ ὠγῆνον, καὶ ὠγήνου δώματα. *Jupiter facit pallium, magnum pulchrumque: & varietate quadam in eo deſcribit Terram, & Oceanum, & domos Oceani.* Quod ad eandem, cum illâ Laërtii, Pherecydis Coſmogoniam ſpectâſſe, dubitare vix licet.

Quoad Empedoclem, hunc ſemipythagoricum diximus: licet enim Pythagoræ fuerit auditor, Ionicorum, qui aptiori erant ingenio ad ſcientiam naturalem, imitatus eſt phyſiologiam. Id notavit ex Alcidamâ Laertius: Τὸν δὲ, de Empedocle loquitur, Ἀναξαγόρου διακοῦσαι καὶ Πυθαγόρου, καὶ τοῦ μὲν τὴν σεμνότητα ζηλῶσαι, τοῦ τε βίου καὶ τοῦ σχήματος,

ματος, τοῦ δὲ τὴν φυσιολογίαν. *Hunc Anaxagoræ & Pythagoræ fuiſſe auditorem: quorum unius vitæ & habitus gravitatem, alterius phyſiologiam, adamavit & ſecutus eſt.* Solem πυρὸς ἄθροισμα μέγα, *magnum ignis acervum* vel *molem:* καὶ πυρινὰ εἶναι τὰ ἄστρα, *& ſtellas eſſe igneas,* cum utroque ſuo præceptore, ſtatuit. Quoad Terram & ſublunaria, ex quatuor elementis, quæ, more antiquorum, Deorum & Dearum nominibus inſignivit, omnia compoſita eſſe voluit: nota ſunt ipſius carmina,

Laert.

Plut. de pla. ph. lib. 2. c. 13.

> Ζεὺς ἀργὴς, Ἥρη δὲ φερέσβιος, ἠδ᾽ Ἀϊδωνεὺς,
> Νῆστις θ᾽, ἣ δακρύοις ἐπιτικροῖ ὄμμα βρότειον.

Hæc expoſuit Laërtius, aliique, per quatuor elementa. Inquit, Δία μὲν τὸ πῦρ λέγει, Ἥρην δὲ τὴν γῆν, Ἀϊδωνέα δὲ τὸν ἀέρα, Νῆστιν δὲ τὸ ὕδωρ. Atque horum elementorum coalitionem in mundum habitabilem, *Amorem* & *Amicitiam* appellavit. Cùm verò ita ſe fugerent & ab invicem ſecederent ut nulla eſſet mixtio commoda, aut rerum generatio, *Litem, Odium,* & inimicitiæ ſtatum dixit. Unde adjicit idem Author, Φιλίαν δὲ ᾗ συγκρίνεται, καὶ νεῖκος ᾧ διακρίνεται. *Amicitiam appellavit, cùm conjuncta eſſent: litem & contentionem, cùm ſeparata.* Hoc autem alibi explicuimus, ubi de Chao antiquo & diſpeſ-

Theor.Tell. lib.2. c.7.

cendis

cendis elementis in rerum ortu, tractatum eſt.

De Pythagoricis hæc dicta ſunto; idque paucis, ob inopiam materiæ phyſiologicæ in iſtâc ſectâ, atque etiam Authorum qui Pythagorica tractârunt: periit pars maxima ſcriptorum qui in hoc argumento verſati ſunt, & imprimis ipſorum Pythagoricorum monumenta deſiderantur. Quoad Pythagoram ipſum, ſcripſerit aliquid, necne, lis adhuc pendet: ſed de Philolao, Archytâ, Eudoxo, aliiſque, non dubitatur. Libros Philolai ab
Laert. in vit. Philoſ. In Pythag. ipſius propinquis in Siciliâ Platonem emiſſe, memoratum eſt: idque centum minis; charos non habuit auro contra. Hos libros Philolai appellat Laertius, τὰ διαβοητὰ βιβλία, & ex iis primùm ait innotuiſſe doctrinam Pythagoricam: Μέχρι δὲ Φιλολάου οὐκ ἦν τι γνῶναι Πυθαγόρειον δόγμα· οὗτος δὲ μόνος ἐξήνεγκε τὰ διαβοητὰ τρία βιβλία, &c. Neque aliter
C. 31. Jamblicus in vita Pythagoræ: Ἐν τοσαύταις γενεαῖς ἐτῶν οὐθεὶς οὐδενὶ φαίνεται τῶν Πυθαγορείων ὑπομνημάτων περιτετευχηκὼς πρὸ τῆς Φιλολάου ἡλικίας· ἀλλ' ὁ πρῶτος ἐξήνεγκε τὰ θρυλλούμενα ταῦτα τρία βιβλία, &c. *Per tot annorum ætates & curricula, in quicquam Pythagoricorum commentariorum incidiſſe quenquam ante Philolai ætatem, non conſtat. Sed is primus in lucem edidit hoſce tres vulgò ſatis jactatos libellos.* Denique Proclus,

clus, eundem Philolaum doctrinam Py- Theol. Plat. l. 1. c. 5.
thagoræ de Diis, & rerum à Deo pro-
greſſu, miraſque de iiſdem notiones, pro- Tzetzes
didiſſe ait. Et ab his ſuum Timæum Chil. 10. hiſt. 355.
aliaque contexuiſſe, accuſatur Plato. Sed & Chil. 11, 362.
de Philolao ſatis.

ARCHYTÆ, Pythagorici, & egregii Mechanicorum Magiſtri, plura numerantur opera. Ejus Ἁρμονικὸν Nicomachus allegat: Librum περὶ παντὸς Simplicius. Cujus etiam meminit ipſe Archytas in Epiſtolâ ad Platonem, ſub Titulo, Τὰς τῶν πάντων γενέσιος. Scripſiſſe etiam Περὶ τοῦ ὄντος· περὶ τῶν ἀρχῶν· item περὶ τοῦ νοῦ, καὶ περὶ αἰσθήσεως, ex Stobæo, aliiſque conſtat. Quæ omnia nobis ſurripuit invida ætas, & Moralia non pauca. Extat tantum fragmentum, Περὶ τῆς Μαθηματικῆς. Dein Eudoxus, ex philoſophis peregrinantibus unus, varia ſcripſit. Τὰ ἀστρολογούμενα, καὶ γεωμετρούμενα, καὶ ἕτερα ἄττα ἀξιόλογα· ut ex Hermippo refert Laertius, aliique ex aliis. Γῆς περίοδος, præ cæteris claruit, à pluribus celebratus liber, & ampliori titulo à Strabone (l. 1.) dicitur, ἡ περὶ Εὔδοξον ἱστορία: ut meritò videatur hiſtoriæ naturalis & gentium res quaſdam comprehendiſſe. Tredecim annos verſatus eſt Eudoxus in Ægypto, cum ſacerdotibus iſtius gentis: optimis, ſi Thaleti credimus, ſtudiorum præfectis: & qui, Platone judice, præ cæteris gentibus, vetuſtiſſimarum rerum memoriam

L. 1. περὶ Ἀριθ. De Cat. in præf.

Par. 1557. octavo.

Suid. Procl. in 1. Euclid.

Strab. l. 17.

riam conſervabant. His denique deperditis accenſendus Empedocles, cujus tres libri *de rerum naturâ*, à veteribus iterum iterumque citantur, & à nobis deſiderantur.

Hæc Pythagorici ſcripſerunt: ſed deſunt præterea authores non pauci, qui hujus ſectæ hiſtoriam & dogmata tradiderant, ab eâ licet alieni. Ariſtoteles imprimis, qui plures libros compoſuit circa philoſophiam Pythagoricam & Pythagoreos, teſte Laertio in ipſius vitâ; ubi memorat Περὶ τῶν Πυθαγορείων unum, alterum Πρὸς τοὺς Πυθαγορείους· item tres libros, Περὶ τῆς Ἀρχύτου φιλοσοφίας, & πρὸς τὰ Ἀλκμαίωνος. Denique τὰ ἐκ τοῦ Τιμαίου καὶ τῶν Ἀρχυτείων. Erat autem Ariſtoteles parùm æquus in veteres philoſophos: quorum opiniones & dogmata plerumque eo animo referebat, ut invidiâ oneraret & refelleret. Multos præterea allegat Laërtius in philoſophorum hiſtoriis, qui Pythagorica tractârunt: Ariſtoxenum, Heraclidem, Neanthem & Hermippum. Jamblici collectionem Dogmatum Pythagoricorum citat Syrianus. Adhæc Didymus ſcripſit de philoſophiâ Pythagoricâ, referente Clemente Alexandrino: & Eudorus, apud Simplicium. Item Moderatus Gaditanus de vitâ placitiſque Pythagoræ commentatus eſt, ut teſtatur Stephanus in voce Γάδειρα, Porphyrius apud

In Ariſt. Metaph. c. 12. m. p. 90.
Strom. 1.
Ad prim. Φυσ. ἀκρ.
Hiſt. Eccl. l. 6. c. 19. vel. 13. l.
Jamb. de vit. Pyth. c. 28.

apud Euſebium, & Hieronymus adverſus Ruffinum. Denique ſymbola Pythagorica expoſuerunt Alexander Polyhiſtor, & Androcidus, aliique. Hos propterea recenſui authores, quo minus mireris, philoſophiam Pythagoricam parùm nobis innoteſcere, cum tot ſcriptores exciderint è quorum monumentis haurienda eſſet. Quin & plures adhuc deſiderantur minorum ſubſelliorum, quibus immorari non duxi operæ pretium. De Pythagorâ & Pythagoricis hæc dicta ſunto.

CAP. XII.

De Sectâ Eleaticâ: & de Stoicis.

PHILOSOPHIAM Orphicam, Ionicam, Pythagoricam perluſtravimus, maxima ſuorum temporum lumina: ſequitur Secta Eleatica, à Zenophane Colophonio, ſub temporibus Anaximandri & Archelai philoſophorum, conſtituta: poſteà verò nomen ſortita à diſcipulis Eleaticis. Videtur compoſita ex philoſophis inter ſe diverſis, gente, moribus, & dogmatibus: Schola miſcellanea. Neque ideò ſub unicâ ideâ aut uniformi

principiorum ſerie exhiberi poteſt: quapropter, quid ſtatuerint de rerum naturâ unus atque alter eorum, qui præſtantiores fuerint, ſatis erit indicâſſe. De cœlo corporibuſque cœleſtibus in decretis Zenophanis, id tantùm notatu dignum reperio, quod mundos voluit eſſe innumerabiles, καὶ ἀπείρους ἡλίους εἶναι καὶ σελήνας, *& infinitos eſſe Soles* in immenſo cœlo, *& infinitas Lunas*, noſtræ non diſſimiles. *Noſtramque habitari inſtar terræ;* ità enim teſtatur Cicero, (Academ. quæſt. 4.) *habitari ait Zenophanes in Lunâ, eamque eſſe Terram multarum urbium & montium.* Hæc quidem non malè; ſed hos mundos æternos eſſe voluit, καὶ ἀπαραλλάκτους, ideoque ſine ortu. Quem errorem cùm erraverit, in cæteteris quid ſtatuit de rerum naturâ, parùm refert quoad propoſitum noſtrum.

Parmenides autem rerum ortum admiſit, idque ex igne & terrâ tanquam elementis; additque Laertius, eum voluiſſe, γένεσίν τε ἀνθρώπων ἐξ ἡλίου πρῶτον γενέσθαι, ità vulgò legitur. Sed quid hoc rei eſt, *Homines naſci ex Sole*, tanquam ex materiâ ſuâ aut elemento? Legendum omninò pro ἐξ ἡλίου, ἐξ ἰλύος, quemadmodum ſe habet editio Baſilienſis & in margine Romanæ adſcriptum eſt. Neque aliter legiſſe Aldobrandinum conſtat, cùm ità verba tranſtulerit, *atque hominum ortum*

è limo

è limo primùm extitiſſe. Quæ quidem erat inter antiquos ſententia communis, & inter Ionicos maximè, è quibus Anaximandrum & Archelaum à nonnullis dicitur audiiſſe Parmenides; prorſuſque mihi videtur habuiſſe eadem, tam numero quàm naturâ, principia & ſententiam cum Archelao, circa rerum ortum, nempe τὸ ψυχρὸν ac τὸ θερμὸν, ut ex utriuſque verborum comparatione facilè patebit; ità enim de Archelao Laertius: Ἔλεγε δὲ δύο αἰτίας εἶναι γενέσεως, θερμὸν καὶ ψυχρόν· καὶ τὰ ζῶα ἀπὸ τῆς ἰλύος γεννηθῆναι, &c. Dein de Parmenide: Δύο τε εἶναι στοιχεῖα, πῦρ καὶ γῆν· γένεσίν τε ἀνθρώπων ἐξ ἰλύος πρῶτον γενέσθαι· αὐτὴν δὲ ὑπάρχειν τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρὸν, ἐξ ὧν τὰ πάντα συνιστάναι. Denique cùm multi authores, præter Laertium, uti Ariſtoteles, Plutarchus, Empiricus, aliique, Parmenidem & ipſius dogmata memorârint, illud de *ortu Solari hominum*, ſi ipſius fuiſſet, ut maximè παράδοξον & præ cæteris memorabile, non præteriiſſent.

Parum igitur receſſerunt ab Ionicis Eleatici, quoad rerum ortum; ſi quem rerum ortum ſtatuerunt; id enim de omnibus non conſtat. Et cùm motum è rebus ſuſtulerint eorum nonnulli, hos in phyſicorum cenſum non admittit Ariſtoteles, idque rectè; nam ſine motu nulla eſſet generatio aut corruptio, imò idem eſſent omnia, nulla corporum diverſitas, Phyſ. auſc. l. 1. c. 2.

 nulla

nulla compages, aut ornatus, aut aliud quicquam quòd *Mundum* appellare liceret. Ut mirum videri poſſit, quid ſibi propoſuerint Parmenides, Meliſſus, aliique; cùm è naturâ motum auferre, aut *apparentem*, non *verum*, eſſe vellent. Hoc accedit ad ingenium Pythagoricum & Platonicum, qui res ſenſiles, aut rerum ſenſilium formas, quod fluxæ, caducæ, & inſtabiles eſſent, inſtar phantaſmatum, aut inſtar nihili, habebant; ideoque ad rationes abſtractas & immutabiles, veluti *numeros*, *proportiones*, aut *idæas*, pro rerum principiis confugiebant.

Ad hanc ſectam Eleaticam aggregari ſolent Leucippus & Democritus, viri celebres & eximii, qui hypotheſin Atomorum invexerunt: quæ, licet, meâ ſententiâ, falſa ſit & malè fundata, dedit tamen occaſionem philoſophandi ſtrictiùs & accuratiùs. Hi enim non quærunt corporum principia, aut agendi vires, inter *numeros*, *proportiones*, *harmonias*, *ideas*, *qualitates*, aut *formas elementares*, ut ab aliis factum eſt; ſed ipſa adeunt corpora, eorumque conditiones Phyſicas & Mechanicas examinant, motum, figuram, partium ſitum, tenuitatem aut magnitudinem, & ſimilia: & ex his cujuſque virtutes æſtimant, actio-

nes

nes definiunt, effecta explicant, idque rectè ſolidéque, ut mihi videtur, hucuſque. Quod verò has minutias indiviſibiles eſſe vellent, aut innatum impetum habere, aut inclinationes ad certa loca, aut denique inanibus ſpatiis disjungi; hæc & hujuſmodi, non tantùm gratis dicta ſunt, ſed etiam claræ rationi refragantur. Utcunque, cum viam aperuerint ad ſaniorem diſſerendi methodum circa res phyſicas, & in hâc parte de republicâ literariâ non malè meruerint, illos laude ſuâ ne fraudemus.

Agnovit Leucippus motum Terræ circa ſuum axem; & in primâ Telluris origine & formatione, cùm maſſa fluida in corpus globoſum ſubſidebat, ait hunc globum membranâ quadam circumductum fuiſſe, cætera omnia continente; eaque primùm uda & limoſa, poſtea induruit. Hanc membranam primigeniam Leucippi facilè interpretari licet de primæ Telluris cruſtâ, molliori adhuc & tenerâ: quæ membranæ inſtar, Abyſſo circumducta, cætera omnia involvebat; eademque aucta exteriùs, & exiccata, in primum orbem habitabilem ceſſit: juxta ea quæ de ortu Telluris in Theoriâ noſtrâ explicuimus. Quùm autem Philoſophica narrantur à viris parum philoſophis, qualis fuiſſe mihi videtur Laertius, nil mirum ſi quædam mutilatè,

quædam perturbatè, recenſantur, atque ipſa ſententia Philoſophi ſæpe pereat. Ità quæ de hâc Coſmogoniâ Leucippeâ referuntur à Laertio, neque conſiſtere, neque cohærere mihi videntur, niſi laxè admodum ſingula exponamus. Sæpè etiam propter menda, quibus ſcatet hic liber, ſenſus corrumpitur. Id tantùm prætereà notandum de Leucippo, quod *ſitum Terræ* mutatum eſſe memoraverit: quod ex Plutarcho ſimul & Laertio diſcimus. Neque id ei eſſet conceptu difficile, cùm Terram pendulam & circa ſuum axem rotatam agnoverit.

Leucippum audivit Democritus, & in Phyſicis ſecutus eſt. Hunc virum magnum in ſcientiarum ſtudiis plurimùm profeciſſe, tam ex libris ipſius, quàm ex peregrinationibus, quas ad gentes ferè omnes ſapientiâ claras, ſuſceperat, conjicere licet. Præterquam enim quod à pueritiâ Magis quibuſdam quos Xerxes apud patrem ipſius reliquerat, in rerum divinarum ſcientiâ & cognitione ſyderali inſtructus & inſtitutus eſſe dicitur; verſatus eſt poſteà cum ſacerdotibus in Ægypto, & cum Chaldæis Babylone, in Perſide cum Magis, & ad mare rubrum deſcendit, ut cum Arabibus, opinor, literarium commercium iniret; ita enim Plinius de Democrito, *peragratis Perſidis, Arabiæ, Æthiopiæ, Ægyptique*

Suidas Ælian. Var. Hiſ. Diod. Sic. Strabo. l. 25. 2.

que Magis. Referunt eum denique ad Gymnoſophiſtas tam in Indiâ, quàm Æthiopiâ, profectum eſſe; ac ſeipſo teſte, apud Clementem Alexandrinum, Strom. 1. plures terras peragravit quàm Philoſophorum quiſquam alter. Quoad Libros ipſius, quamplurimos conſcripſit, quorum ſeptuaginta quinque numerat Laertius, præter dubios: multifariam Authoris eruditionem hæc ſcripta arguunt, omnia quidem exoptatiſſima; at ſi Phyſica illa, Diacoſmus major, & Diacoſmus minor ſupereſſent, & Aſtronomica quædam, cæterorum jacturam æquiori animo ferremus.

De Phyſiologia Democriti non opus eſt ſeorſim diſſeramus, cùm illam Leucippi amplexus fuerit. Dicitur Lunam habuiſſe pro *alterâ Terrâ*, ſive *corpore Terreſtri*; quod non tantùm Ionici, ſed Zenophanes etiam hujuſce ſectæ conditor, aſſeruit. Occurrit apud authorem φιλοσόφου ἱστορίας, ubi de Luna: Ἀναξαγόρας καὶ Δημόκριτος στερέωμα διάπυρον, ἔχον ἐν ἑαυτῷ πεδία καὶ ὄρη καὶ φάραγγας. Anaxagoras & Democritus voluerunt Lunam eſſe *Corpus ſolidum ignitum, in quo ſunt campi, montes, & valles.* Ignitum, opinor, intelligunt in certis locis, quemadmodum eſt Terra noſtra. Idem ſenſerunt Stoici de Lunâ: Εἶναι δὲ τὸν μὲν ἥλιον εἰλικρινὲς πῦρ --- γεωδεστέραν δὲ τὴν σελήνην· & poſtea, τὴν σελήνην

νην ἐκ ἴδιον ἔχειν φῶς, ἀλλὰ παρ᾽ ἡλίȣ λαμβάνειν ἐπιλαμπομένην· quod Laertius refert in Zenone. Et generatim quidem Philoſophi antiqui, Ionici, Pythagorici, Eleatici, uſque ad tempora Ariſtotelis, & poſteà Stoici, non malè ſtatuiſſe videntur de materiâ cœlorum, de Lunâ, de Sole & Fixis, & de ſpatiis cœleſtibus. Illam, opacam & terreſtrem eſſe plerumque voluerunt; hos, igneos; & repleri æthere ſpatia vel intervalla cœleſtia. Hæc, inquam, ad tempora Ariſtotelis, qui novam faciem, vel potiùs larvam induxit philoſophiæ. De Democrito, unde digreſſi ſumus, & ipſius decretis, ſcripſit Theophraſtus. De ipſius Libris Callimachus, de utriſque nuperus author Chriſoſtomus Magnenus. Et de Sectâ Eleaticâ hæc breviter, ſatiſque; nam in his repetendis facile eſt nimium temporis impendere.

Laert. in Theoph. Suid.

Pergamus ad Stoicos; recentiores quidem multis aliis Græcorum ſectis, Cyrenaicis, Cynicis, Pyrrhoniis, aliiſque; ſed quæ in re phyſiologicâ non ſunt memoratu dignæ. Et quoad Epicuream, Platonicam, & Peripateticam, de iis ultimo loco ſententiam feremus. Stoici quidem diſciplinâ Morali, quàm Phyſicâ, celebriores erant, hanc autem non prorſus neglectui habuerunt, & in eâdem recolendâ, totâque philoſophiâ Stoicâ, non exiguam operam collocavit Juſtus Lipſius.

INTER Phyſica dogmata Stoicorum notiſſimum eſt illud de *mundi conflagratione*; quid verò de *Mundi ortu* ſenſerint, in quo res noſtra agitur, non adeò clarum eſt. Voluerunt quidem Deum eſſe rerum omnium opificem; quem ideò Λόγον δημιουργὸν & τεχνικὸν, appellitabant; oraculis ſacris cognatam dictionem, neque minùs frequentem apud Platonicos Stoicoſque Philoſophos; Patribuſque Græcis, qui ex utroque fonte hauriebant, familiarem. Dein huic principio actuoſo & opifici ſubjecerunt Materiam, purè paſſivam, ut dicunt, & inertem; ſine vi, ſine motu, aut actione quâcunque; ſed quæ ab actione divinâ, Mentis aut λόγου, moveri, agitari, & in omnes formas deduci poterat. Hæc quidem rectiſſimè à Stoicis, & juxta antiquam doctrinam Ionicam, ut nihil dicam majus. Sed in explicandâ hâc materiâ, mundoque condendo, diſtinguunt inter *Elementa* & *Principia*: atque hæc pro ingenitis & incorporeis habent. Διαφέρειν δὲ φασὶν ἀρχὰς καὶ στοιχεῖα· τὰς μὲν γὰρ εἶναι ἀγεννήτους, ἀφθάρτους· τὰ δὲ στοιχεῖα κατὰ τὴν ἐκπύρωσιν φθείρεσθαι. Ut Laertius in Zenone: *Principia & Elementa inter ſe differre aiunt; illa enim & nunquam orta eſſe, & nunquam interitura, Elementa autem in Mundi exuſtione peritura eſſe.* Dein ſubjungit

Voce ἀρχή. ſubjungit aliam differentiam: Ἀλλὰ καὶ ἀσωμάτους, ita enim lego juxta Suidam, εἶναι τὰς ἀρχὰς καὶ ἀμόρφους· τὰ δὲ μεμορφῶσθαι. *Præterea principia incorporea eſſe & formarum expertia, Elementa autem formam habere.*

Quid per has ἀρχὰς, hæc *initia* aut *principia*, Stoici intellexerint, non facile eſt definire. Alii quidem præter Stoicos diſtinxerunt *Elementa* & *Principia*, ſed ratione ſimplicitatis tantùm; quod de Platonicis, & Ariſtotelicis, addere etiam potuit, Epicureis, contra Thaletem notavit Plutarchus: Οἱ μὲν οὖν περὶ Ἀριστοτέλην καὶ Πλάτωνα διαφέρειν ἡγοῦνται ἀρχὴν καὶ στοιχεῖα. Θαλῆς δὲ ὁ Μιλήσιος ταὐτὸν νομίζει ἀρχὴν καὶ στοιχεῖα. Πλεῖστον δὲ ὅσον διαφέρει ἀλλήλων· τὰ μὲν γὰρ στοιχεῖα ἐστὶ σύνθετα, τὰς δὲ ἀρχὰς φαμὲν εἶναι οὔτε συνθέτους, οὔτε ἀποτελέσματα. Principia nec *compoſita eſſe*, inſtar elementorum, nec *completè effecta.* At Stoici non formâ aut gradu, ſed toto genere differre voluerunt, cum hæc *principia* incorporea & immortalia dixerint, ac ſi intellexiſſent *Numeros* aut *proportiones*, ut Pythagorici; vel Ideas, aut λόγους σπερματικούς. Neque enim ullam ſubſtantiam penitùs incorpoream eſſe crediderunt Stoici; quod pluribus monſtravit Lipſius; ſed illis vocibus σώματα & ἀσώματον uſi ſunt quandoque nimis indiſtinctè.

De Plac. Phil. lib. 1. c. 2.

Phyſ. Stoi. lib. 2. c. 45.

Quare,

Quare, ſi non placent illa principia Pythagorica aut Platonica, ac dictas voces laxiùs interpretemur, ipſam ὕλην, nudam & ſimplicem, ἄμορφον καὶ ἄποιον· quatenus elementis opponitur & corporibus perfectis, ἀσώματον dixiſſe Stoicos, non improbabile erit, neque aliud per τὰς ἀρχὰς intellexiſſe. Hoc utique reſpondet iis quæ poſteà habet Laertius ex Zenone & Chryſippo, ubi ὕλην & σῶμα diſtinguit, atque illam eandem facit cùm ἐσίᾳ, rerumque omnium fundamentum: Ὀυσίαν δέ φασι τῶν ὄντων ἁπάντων τὴν πρώτην ὕλην· ὕλη δέ ἐστιν ἐξ ἧς ὁτιδηποτοῦν γίνεται· καλεῖται δὲ διχῶς, ἐσία τε καὶ ὕλη· σῶμα δέ ἐστι κατ᾽ αὐτὲς ἡ ἐσία καὶ πεπερασμένη. *Corpus ſecundum eos eſt ſubſtantia definita & terminata:* quale non eſt materia prima, ideoque ἀσώματος dicta.

Denique, quod has ἀρχὰς & hanc ὕλην, ἀγεννήτες καὶ ἀφθάρτες dixerint, nihil miror: fatendum eſt enim, ſtatuiſſe ex antiquis plurimos, *Materiam* ſimplicem, informem & immotam, ab æterno extitiſſe, æternúmque extituram; ſed Mundum ortum eſſe & corruptibilem: vel ut alii diſtinguunt, Mundum *inconditum* æternum eſſe aiunt, *conditum* verò ex neutrâ parte æternum. Ita Didymus apud Euſebium hunc duplicem mundum diſtinguit, ſignátque his verbis: Τὸ ἐκ πάσης τῆς ἐσίας ποῖον, καὶ τὸ τὴν διακόσμησιν τὴν τοιαύτην καὶ διάταξιν ἔχον, διὸ κατὰ μὲν τὴν προτέραν ἀπόδοσιν, ἀΐ- Præp Ev. lib. 15. c. 15.

δίον

διον] τὸν κόσμον εἶναί φασι· κατὰ δὲ τὴν διακόσμησιν, γεννητὸν καὶ μεταβλητόν. Ubi pro voce ποῖον legendum eſſe videtur ἄποιον; eſt enim materia ἄποιος, vel ſubſtantia ἄποιος, quæ eſt æterna. Verba itaque ſic redduntur, Mundus eſt, vel *rerum omnium ſimplex maſſa*, ſeu ex omni ſubſtantiâ maſſa qualitatum expers, *vel illud quod ornatum & ordinationem jam talem habet; ideò, priore ſignificatione, mundum æternum dicunt*; *poſteriore, natum & mutabilem.* A mente ſcilicet ſuperveniente æternæ moli, indito motu, in varias rerum formas ſimplex illa maſſa deducta eſt. In eâ fuiſſe ſententiâ mihi videntur Ionici, Pythagorici, Platonici, Stoici; cæterique omnes qui non deterius aliquid, & à ratione magis alienum ſtatuebant, ut Epicurei & Peripatetici: nam materiam, è nihilo productam, tùm primùm extitiſſe cùm Tellus condita fuit; aliquot nempe retrò millenniis; videtur eſſe dogma gentibus & philoſophis prorſus ignotum, & inopinabile. Sed redeamus ad Stoicos.

Positis his quibuſcunque rerum principiis, è corporibus ignem primò factum eſſe ſupponunt, & ex igne cætera Elementa, utì ex elementis omne genûs corpora mixta. Hoc ità retulit ex Zenone & Chryſippo, aliiſque, Laertius: Γίνεσθαι

δὲ

δὲ τὸν κόσμον, ὅταν ἐκ πυρὸς ἡ ἐσία τραπῆ δι᾽ ἀέρος εἰς ὑγρότητα, εἶτα τὸ παχυμερὲς αὐτῆς συςὰν ἀποτελεσθῆ γῆ· τὸ δὲ λεπ]ομερὲς ἐξαερωθῆ, κ) τετ᾽ ἐπιπλέον λεπ]υνθὲν πῦρ ἀπογεννήσῃς· εἶτα κατὰ μίξιν ἐκ τέτων, φυτά τε, κ) ζῶα, κ) τὰ ἄλλα γένη. Ab igne incipiunt & ad eundem redeunt. Sed cùm Elementa ſe diſponant, atque ſuas ſedes capeſſant, ordine gravitatis, alias aliis ſuperiores, Aqua propterea occuparet & circumiret totam Terram, ut Aer aquam: quî igitur emerſit Terra, & aquis ſuperior evaſit? quomodo nudatum eſt ſolum, ceſſitque in orbem habitabilem? Hic labor, hoc opus eſt. Cùm verò Coſmologia Stoica eouſque non pertingat, eam in hâc parte imperfectam, aut per authores qui ſuperſunt non ſatis explicatam, relinquimus.

Quid de cœlis ſensêre Stoici, ſparſim nonnulla in antecedentibus præfati ſumus. Solem eſſe πῦρ εἰλικρινὲς, Lunam γεωδεςέραν, atque cætera aſtra πυρινά. ex ſententiâ Zenonis notavit Laertius. Prætereà, ibidem dicitur quoad motus Aſtrorum, τὰ μὲν ἀπλανῆ συμπεριφέρεσθαι τῷ ὅλῳ ἐρανῷ, τὰ δὲ πλανώμενα κατ᾽ ἰδίας κινεῖσθαι κινήσεις. *Aſtra non errantia cum univerſo cœlo unà circumvolvi: errantia verò propriis motibus cieri.* Hæc non uſquequaque vera ſunt, ſed Ariſtotelicis & Ptolomaicis veriora. De Fixis denique illud rectè ſtatuerunt, *Non omnes eſſe in eâdem ſuperficie*, ſed alias aliis al-

Ecl. Phyſ. c. de Stel. nat. &c.

altiores. Ità intelligo Stobæi verba, Ξενοκράτης κατὰ μιᾶς ἐπιφανείας οἴεται κεῖσθαι τοὺς ἀστέρας· οἱ δὲ ἄλλοι Στοϊκοὶ τοὺς ἑτέρων ἑτέρους ἐν ὕψει καὶ βάθει.

Deniqve, quoad *periodos Mundanas*, *Fatumque* Stoicorum, hæc notiora ſunt quàm quæ deceant repetitis ſermonibus explicari. De periodis iſtis, vide, ſi libet, Theor. Tell. lib. 4. c. 5. Et quoad Fatum Stoicum, nihil aliud eſt, quàm rerum omnium immobilis & immutabilis ordo. Vel, ut idem pluribus enunciemus, eſt viciſſitudo neceſſaria mundi creati & increati: unà cum ordine rerum omnium in mundo creato, tam Intellectualium quàm Corporalium: per omnia ſæcula, omnes revolutiones, formas, & facies, donec regreſſus fiat ad ſtatum mundi Increati. Hoc eſt, ſecundum eos, donec omnia reſolvantur in Deum. A Jove enim ſuo mundum ordiuntur, & in eundem, completo Temporis orbe, omnia refundunt. Ab hâc ſententiâ non abludere videtur illud Perictiones (quiſquis fuit ille, vel illa, philoſophorum) de *conſummatâ ſapientiâ* dictum, apud Stobæum: Ὅστις οὖν ἀναλῦσαι οἷός ἐστι πάντα γένη ὑπὸ μίαν καὶ τὰν αὐτὰν ἀρχὰν, καὶ πάλιν ἐκ ταύτας συνθεῖναι καὶ ἀριθμάσασθαι, οὗτος δοκεῖ καὶ σοφώτατος εἶναι, καὶ ἀληθέστατος· ἔτι δὲ καὶ καλὰν σκοπὰν ἀνευρηκέναι, ἐφ᾽ ἆς δυνατὸς ἐσεῖται τόν τε θεὸν κατόψεσθαι, καὶ πάντα τὰ ἐν συστοιχείᾳ τε καὶ τάξει, τὰ ἐκείνου κατακεχωρισμένα.

Serm. 1. p. 7.

Quiſ-

Quiſquis igitur reſolvere potis eſt omnia genera ad unum idemque principium, iterúmque ex eo ſingula componere & enumerare, Hic & ſapientiſſimus & veri maxime compos videtur; quin & pulchram ſpeculam inveniſſe, in quâ poterit & Deum contemplari, & cætera omnia, in ſerie & ordine ab ipſo ſejuncta. Sed de his ſatis.

LIBROS quàm plurimos ſcripſere Stoici, qui jam perierunt omnes. Zenonis, Sphæri, Chryſippi volumina enumerat Laertius, & Cleanthis κάλλιςα βιβλία, *præclaros Libros*, ut appellat; inter quos erant tractatus, Περὶ τῆς τοῦ Ζήνωνος φυσιολογίας· περὶ θεῶν· περὶ γιγάντων Ἀρχαιολογία. Ex quibus ſi extarent, ſpes eſſet eruendi, tam certiora, quàm præſtantiora, circa phyſiologiam Stoicam, & circa rerum Origines. Citat prætereà Laertius Libros Poſidonii, Archedemi, Boethi, Antipatri, Apollodori, & aliorum Stoicorum, quos nimius eſſem ſi recenſerem. Pro his omnibus utinam ſaltem extaret publicè Apollonius Tyrius, qui ante natum Chriſtum, ſcripſit hiſtoriam ſectæ Stoicæ, (ut teſtatur, præter Laertium, Strabo) Lib. 16.
libro inſcripto Πίναξ τῶν ἀπὸ Ζήνωνος φιλοσόφων καὶ τῶν βιβλίων, quòd ſcriptum latere aiunt in nonnullis Biblicthecis ineditum. Cùm hæc ſecta, numeroſa & ſcripturiens, cæteris diutiùs duraverit, & apud gentem Ro-

Romanam in æſtimatione fuerit, mirum eſt omnia ipſius monumenta Græca, quæ Phyſicam ſpectabant, excidiſſe. Hæc de Stoicis.

CAP. XIII.

De Platonicis, Ariſtotelicis, & Epicureis.

SUPERSUNT Platonici, Peripatetici, Epicurei; de quibus pauca tantùm ſummatim: cùm ſatis notum ſit, in re ferè qualibet, quid horum unuſquiſque ſtatuit. Diximus antea Platonicos & Pythagoricos parum fœliciter exercuiſſe phyſiologiam; quaſi alio ſydere nati eſſent, ad contemplandam rerum rationes à materiâ abſtractas magis idonei, quàm res ipſas corporales, earúmque proprietates phyſicas. Hujus rei exemplum manifeſtum habemus in Timæo Platonis de ortu mundi, ubi ſingulis elementis figuras geometricas affingit, & componit locátque geometricè. Sed modum, ſi placet, quo philoſophatur, videamus.

PRIMO, numerum & diſpoſitionem Elementorum hoc modo demonſtrat; Cùm oporteat mundum eſſe viſibilem & tangibilem, nihil autem ſit viſibile ſine igne, nihil

nihil tangibile ſine Terrâ, corpore ſolido, hæc duo elementa imprimis erant neceſſaria; ut verò cohæreat mundus & quid unum ſit, opus eſſet ut hæc duo extrema per aliquod medium proportionale conjungerentur: *Solida* autem non uno, ſed duobus ſemper mediis inter ſe copulantur. Deus igitur Ignem inter & Terram, aërem aquamque diſpoſuit, tanquam proportionalia; ideóque ex quatuor elementis, hoc modo diſpoſitis, mundus neceſſariò conflatus eſt.

Dein cùm corpora ſolida reſolvantur in plana, & plana iterùm, juxta Platonem, in Triangula, ideò elementa hæc ex triangulis compoſita eſſe voluit: et pro ratione figuræ quam cuilibet elemento attribuit, ex his aut illis triangulis, pluribus aut paucioribus, contextum arguit. Ità Ignem ponit eſſe figuræ Pyramidalis, propter penetrationem, & compoſitum ex quatuor triangulis. Terram figuræ Cubicæ, propter ſoliditatem, ideóque genitam ex ſex planis, quorum unumquodque conſtat quatuor triangulis. Aerem facit octoëdrum, productum ex octo ſuperficiebus, quarum unaquæque in ſex ſcalenos diſpartitur. Denique Aquam facit. Icoſaëdram, ex viginti triangulis conditam, è ſcalenis itidem unoquoque compacto. Qualis hæc, quæſo, Phyſiologia? Quis inſtructior evadit in naturâ

Ignis aut Terræ, Aquæ aut Aeris, ab hâc eorum geneſi aut compoſitione? Et cùm Mundi Corpus hoc modo conſtruxerat, *Animam* ei Mathematicam, ex numeris & proportionibus conflatam, inſerit & aſſociat.

Hanc *Animam Platonicam* multis explicuêre Platonis Interpretes, Chalcidius, Proclus, & quotquot in Timæum commentati ſunt. Prætereà Plutarchus, tractatu ſingulari, fusè diſſeruit *De procreatione Animæ* ſecundum Platonem. Sed his lectis omnibus, nihil proficies; niſi quod id forſan magis perſuaſum habueris, operam prorſus luſiſſe quotquot ſudârunt in hâc arenâ. Nihil aliud mihi videtur illa Ψυχογονία Platonica, quàm luſus ingenii: vel Regia magica in aëre conſtructa, cujus fundum fruſtra quærimus. Cui notus eſt dialogus Timæi, ſatis erit apponere, non meam, ſed nuperi Philoſophi, eâ de re expoſtulationem. *Si Plato ſuam illam de Animæ naturâ, communibus verbis expoſuiſſet ſententiam: ecquid putas grande, aut quod certè poſſet probare, dicere viſus fuiſſet? Et fac jam illum in vivis eſſe: fac rogari ut ſeſe clarè explicet: ut ſuum illum Chiaſmum declaret? ut quid ſit Idem, quid Diverſum, quid tertia, ex dividuo individuoque, natura, exponat. Quî illæ Geometricæ Harmonicæque proportiones in Animâ*

Animâ agnoſcantur, aperiat. O quàm aberit, ut propterea Animæ naturam nobis perſpectam faciat: quæ & illiuſmet auditores, quos inter fuit etiam acutiſſimus Ariſtoteles, latuit: & manet etiamnum incomperta. Sed nempe, quia ſuam ſententiam miris implicuit ambagibus, idcirco obtinuit, id quod velle potuit, ut putà quod illam propterea miremur, ſuſpiciamuſque, & revereamur, tanquam inſigne myſterium: opinemurque, niſi perfectè Animæ naturam noſcamus, cauſam eſſe, quod non in mentem divini viri penetremus: nobiſque imputemus, quod homunciones cùm ſimus, tantum conſequi Heroem non poſſimus; et cùm nobis oculi Noctuæ, illi Aquilæ fuerint, ad illud jubar caligemus, quod ipſe clarè perſpexerit. Sed redeamus ad propoſitum.

QUOAD Principia rerum ſecundum Platonem, duo affert Laërtius, *Deum & Materiam:* Δύω δὲ τῶν πάντων ἀπέφηνεν ἀρ- In vit. Plat.
χὰς, θεὸν καὶ ὕλην, ὃν καὶ νοῦν προσαγορεύει καὶ αἴτιον· εἶναι δὲ τὴν ὕλην ἀσχημάτιστον καὶ ἄπειρον, ἐξ ἧς γίνεσθαι τὰ συγκείματα· ἀτάκτως δέ ποτε αὐτὴν κινουμένην, ὑπὸ τοῦ θεοῦ, φησὶν, εἰς ἕνα τόπον συναχθῆναι, τάξιν ἀταξίας κρείττονα ἡγησάμενον. *Rerum omnium duo principia, Deum & Materiam, conſtituebat. Quem quidem, & Mentem, & cauſam, appellat. Materiam autem ex ſe figurarum expertem eſſe, atque infinitam:*

finitam: & ex eâ gigni omne quod concretum eſt. Hanc olim inordinatè motam, Deus unà collegit, ordinem confuſioni præferens. His habes ſimillima in Timæo: neque aliud utrobique proponitur, quàm primum *Chaos*, laxiori modo deſcriptum.

Sed duobus aliis principiis Platonicis, *Deo* & *Materiæ*, alii adjungunt tertium, non minùs Platonicum: nempe ἰδέαν ſive cauſam exemplarem. Ità Chalcidius in Timæum, *ſunt initia, Deus* & *Sylva* & *Exemplum.* Neque aliter Plutarchus:
De Plac. Ph. lib. I c. I. Socrati & Platoni ait, Τρεῖς εἶναι ἀρχὰς, τὸν θεὸν, τὴν ὕλην, καὶ τὴν ἰδέαν· ἔστι δὲ ὁ θεὸς ὁ νοῦς, ὕλη δὲ τὸ ὑποκείμενον πρῶτον γενέσει καὶ φθορᾷ, ἰδέα δὲ οὐσία ἀσώματος, ἐν τοῖς νοήμασι καὶ ταῖς φαντασίαις τοῦ θεοῦ. Atque hanc fuiſſe ſententiam Platonis apertè conſtat in Timæo, cum de Mundi exemplari loquitur: apertiùs adhuc apud Timæum Locrum, in principio: Τὰ δὲ σύμπαντα, ἰδέαν, ὕλαν, αἰσθητόν τε, οἷον ἔκγονον τουτέων, &c. Neque aliud voluiſſe Laertium veriſimile eſt, ut rectè
Menag. ad loc. notavit vir doctiſſimus. Sed in Laertio noſtro, non mutila tantùm & confuſa, ſed & perverſa & diſtorta multa.

At nimis vagamur extra terminos Phyſiologiæ, in quâ parùm claruit Platonis ingenium. Platonis inquam, quem, in Theologiâ & Diſciplinâ morali, meritò *Divinum* nuncupamus. Utì *non omnis*

fert

fert omnia tellus, ita mentis noſtræ tantilla vis eſt, ut unam in multis præcellere, ſaltem in omnibus, non ſit ſortis humanæ. Sed præter res purè divinas, cum diù verſatus fuerit in Ægypto hic Philoſophus, retulit Archæologias non paucas: priſcæ ſapientiæ priſcique mundi veſtigia, in Timæo, Politico, Phædone, aliiſque diſſertationibus impreſſa. Hæc, inquam, ex Ægypto retulit, ut patet in Timæo: & ſecundum Jamblicum, ex ipſis Hermetis columnis deſumpſit. Has ἀρχαίας De Myſt. Ægy. Dec. I. c. 2. παραδόσεις, quæ non ſunt hujus loci, in progreſſu operis non negligenter inſeremus, & elucidabimus. Intereà de Platone hæc breviter dicta ſunto. Lib. 2. c. 5.

Quoad Scriptores Platonicos, non pauci ſuperſunt. Plotinus, Platonicorum Coryphæus, Porphyrius, Jamblicus, Proclus, Maximus Tyrius, Alcinous, Chalcidius, Apuleius, aliique. Periit Crantor, antiquiſſimus Platonis interpres, Taurus, Amelius, & Numenius, cujus habes nonnulla apud Euſebium. Prætereà, Olympiodorus & Syrianus, qui in Alcibiadem & Rempublicam ſcripſerunt. Sed his recenſendis aut examinandis non immoramur, cùm ipſius Platonis opera ſuperſint; neque rivos rivulóſve ſequimur, cùm fontem adire licet. Hæc de Platone.

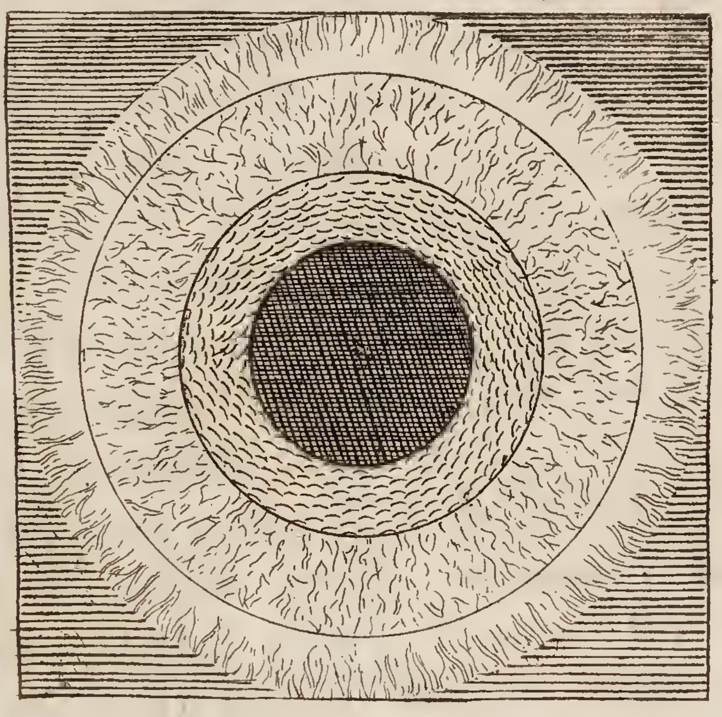
Peripat. & Epicur.

Ad fæces philoſophiæ jam ventum eſt: ad Epicuream nempe & Ariſtotelicam. A temporibus Platonis ad initium currentis ſæculi, totum illud intervallum ἀφιλόσοφον mihi habetur; cùm neque priſcam retinuerit ſapientiam ætas illa intermedia, neque novam invenerit: niſi garrulam quandam, & ſine fruge loquacem. In Platone deſiit antiquitas philoſophica: ſequiores illi Græcanica tantùm ſapiunt, & nullius ſunt numeri inter veteres. Quoad Ariſtotelem, ipſiuſque Scholam, in eo argumento, quo verſamur, nempe de rerum originibus, nihil habent ſani aut ſolidi. Volunt mundum eſſe Æternum, tam quoad formam, quàm materiam. Neque tantùm cœlorum compagem, & Telluris molem, ſempiternas fuiſſe: ſed nos etiam miſellos homines, & animalcula quæque in ſuo genere, marem & fœminam, genuiſſe & genita eſſe, ſine primogenito aut principio. Arbores prætereà, & prata, & flores, & fruges, totámque Terræ ſupellectilem, nunquam non extitiſſe. Dogma non modo irreligioſum, ſed tantum non ridiculum. Hoc tamen ille tanti fecit, ut hujus decreti, tanquam ſibi proprii, laudem aſciſcere voluit, atque omnibus antiquis præripere. Ait enim, de mundo loquens, γενόμενον μὲν οὖν ἅπαντες εἶναι φασὶν, ἀλλὰ γενόμενον οἱ μὲν ἀΐδιον, οἱ δὲ φθαρτόν. *Omnes antiqui factum*

L. 1. de cœl. c. 10.

tum eſſe dicunt mundum: ſed alii immortalem factum, alii corruptibilem. Ille autem, ut ſingulari notâ emineret, ne factum quidem eſſe voluit.

Præterea, non videtur ſibi convenire in ſuis placitis, de rerum ortu & primævo ſtatu, Ariſtoteles. Ait enim elementa ſuâ naturâ eſſe gravia & levia: & ſecundum hanc gravitatem & levitatem, ſuos habere ſitus & diſpoſitiones naturales: ut in hoc Schemate.



Quæro igitur, unquamne fuerint Elementa in hoc ſitu, vel non? ſi nunquam fuiſſe dicas, quid impedivit? quid obſtare potuit naturæ & motibus naturalibus Elementorum? Omnia fiunt ſecundum leges naturæ, niſi aliquid extranei & violenti interceſſerit. Si verò olim fuerunt in hoc ſitu nativo, quid turba-

vit ordinem? quare non in eodem permanſêre ad hodiernum diem; ſtetitque Terra, aquis adhuc obruta, & inhabitabilis? Præstereà, ſi dixeris fuiſſe quidem primùm Elementa omnia in ſitu naturali, & poſtea mutâſſe ſitum, cauſis novis ſupervenientibus; diruis hypotheſin Ariſtotelis, qui mundum nunquam non habitabilem & habitatum eſſe aſſerit.

Repetamus, ſi placet, hoc argumentum, aliis verbis: quo eadem ſententia, non impia modò, ſed inepta & abſurda, demonſtretur. Supponamus, cum Ariſtotele, Solem & Terram fuiſſe ab æterno, ideóque coævos: quæro, ſub quâ formâ erat Tellus coæva æterno Soli? Sub formâ Elementari, (ità enim appello formam illam ſimplicem, in ſchemate exhibitam, quâ ſingula Elementa ſuas tenent regiones) vel ſub hodiernâ, terraqueâ & habitabili? Si prius dixerit, Terramque tranſiiſſe, actione Solis, vel aliarum cauſarum, è formâ Elementari in Hodiernam, mundi ſublunaris exordium agnoſcit, propriamque deſtruit ſententiam. Sin poſterius, quæ de elementorum naturâ, legibus, & locis, tradiderat, funditùs evertit: & ſeipſum denuò ſuâ manu interficit. His ſe difficultatibus irretitum ſenſiſſe videtur Ariſtoteles: ubi in Meteoris, de *ſitu Terræ & Aquæ*, & de *generatione maris*, verba facit. Nam leviſ-

L. 2. c. 1. & 2.

leviſſimè tangit iſtam materiam, refugitque ſtatim, quaſi vivos carbones tetigiſſet. Sed de hâc re ſatis.

Hæc de rerum ortu: de rerum natura quid ſenſit Ariſtoteles? & primùm de cœlis. Cœlos adamantinos eſſe voluit: atque Stellas, inſtar clavorum aureorum, in laquearibus Orbium defixas. Figmentum, quod Poëtam decet magis quàm Philoſophum. Dein omnes ſimul Orbes invicem catenatos, totumque Univerſum, quantum quantum, ſingulis viginti quatuor horis, raptu primi cujuſdam Mobilis, circumvolvi. Atque hunc circulum iterari quoquo die, in ſæcula ſæculorum. Ad hæc, Planetas ſimul ferri contrariis motibus: tam in Orientem, quàm Occidentem, eodem tempore. Denique materiam cœlorum ab omni ſublunari penitùs aliam eſſe ſtatuit: non gradu tantùm & qualitatibus, ſed toto genere, ut altera in alteram nec mutetur unquam, nec mutari poſſit.

Si infra Lunam deſcendamus, ſtatim incidimus in *Ignem Elementarem*: *Ignem* plus quàm *Fatuum*; cum tam luce, quàm calore careat. Ad Mediam aeris regionem delapſi, Galaxiam & Cometas Ariſtotelicos reperiemus. Hæc enim pro meteoris habet bonus ille philoſophus, plebeiis oculis naturæ phœnomena contemplatus. Denique in ipsâ Terrâ, ne genera-

generalia quidem explicuit Ariſtoteles: qualia ſunt motus maris, Phænomena magnetica, Metallorum & Mineralium vires & compoſitiones. Et quoad corpora ſingularia, ad explicandum eorum actiones & virtutes, abdicato motu locali, veriſque materiæ & ipſius partium differentiis, *Formas*, neſcio quas, *ſubſtantiales*: & *Qualitates ſpecificas*, introduxit. Verba inania: quæ non magis valent in rebus naturalibus, quàm quæ rejecerat antea, Pythagoricorum Numeri & Harmoniæ. Ac utì agunt in ſe invicem corpora per has formas & qualitates, ità in ſenſus noſtros agunt, ſi Diis placet, per *ſpecies intentionales*; fucata ignorantiæ ſuæ aſyla.

Hæc cum ità ſint, atque talis fuerit Philoſophia Ariſtotelis, ſatis admirari non poſſumus Orbis Chriſtiani ſtuporem: qui, per tot ſæcula, hanc diſciplinam unicè amplexus eſt: laudibus ad cœlum extulit, omnibuſque Scholis & Academiis publicè docendam & prælegendam commendavit: imò ſancivit authoritate, & in diſſentientes ab Ariſtotele, aut novam molientes Philoſophiam, tanquam in Hæreticos & religionis Chriſtianæ hoſtes, graſſabatur. Hinc tardi ſcientiarum progreſſus: & à tot ſæculis, quibus invaluit hæc philoſophia, nulla inventa, nulla

nulla commoda attulit humanæ vitæ. Quot volumina Commentariorum, magna & inutilia? Quot præclara ingenia, hoc ſervile jugum ferre coacta, in colendo ſolo infrugifero fruſtrà laborarunt? Sterileſcebat orbis Chriſtianus, quaſi arenâ conſperſus, ubicunque hæc philoſophia diſſeminata fuit.

Errorum Ariſtotelis brevis conſpectus.

Mundum Æternum eſſe ſtatuit, ex utrâque parte: ingenitum & incorruptibilem.

Cœlos ſolidos, & eodem tempore in contrarias partes actos.

Materiam Cœlorum eſſe divinam, Quinteſſentialem, & immutabilem.

Fixas eſſe denſiores partes ſuorum orbium: & Planetas lucidos ſuâ naturâ.

Lucem non eſſe corpus, aut qualemcunque motum corporum.

Sub concavo Lunæ latere ignem Elementarem.

Glaxiam eſſe Meteorum: & Cometas itidem, ultra mediam aëris regionem non evectos.

Terram hærere immobilem in centro Univerſi.

Surſum

Surſum & deorſum in naturâ fundari, ſecundùm rationes immutabiles.

Formas rerum animatarum eſſe ſubſtantiales: & qualitates ſive affectiones corporum ab eorum modis prorſus diſtingui.

Senſationem fieri per ſpecies intentionales.

Rarefactionem & condenſationem per incrementum & decrementum extenſionis in materia.

Providentiam infra Lunam non deſcendere.

Animam eſſe ἐντελέχειαν, (vocem barbaram & ambiguam) & immortalitatis dubiæ.

Genium hominis ſi quæras, videtur lividus & μικρόψυχος· in veteres philoſophos plerumque iniquus: quos in magnis præterit, in minutis refellit. Vale Stagirita, ſemper eris mihi *malus Aſtronomus*, *Theologus pejor*, *Phyſiologus peſſimus.*

Sequitur Epicurus cum ſuo grege, vir parùm eruditus, ſed ingenio non vulgari: ità tamen ſenſibus addicto, ut exinde, ſupremam veritatis normam & iudicem ſemper deſumendam eſſe putaverat. Gaudeat ille ſuis ſenſibus omniſcientibus: ſuo Sole ſeſquipedali: ſuâ

Terrâ,

Terrâ, non pendulâ, ſed radicatâ deorſum in infinitum: recurrente ſole, qualibet nocte, per terrarum latera ad carceres Orientales. Hæc ſi philoſophum decent, qualia ſunt illa quæ decent vulgus & idiotas? ſuam illis ſcientiam, ſuas voluptates, utraſque ſenſibiles, non invideo: digni, qui cum corporibus vivant pereantque, Animi.

De hujus viri philoſophiâ nihil habeo commemoratione dignum. Democriti & Leucippi dogmata corrupit potiùs quàm emendavit: antiquo-barbara & vetuſtiſſima ignoravit, novis inveniendis impar. Philoſophatur laxè & per rationes fluctuantes, quæ non conſtringunt animum, neque ad aſſenſum impellunt, niſi, ſuâ ſponte, in partes indolemque Epicuri, propendeat. Quoad mundi ortum, quod proximè accedit ad argumentum noſtrum, eâ in re ſe peſſimè expedivit Epicurus; nam præterquam quod Atomorum illi motus, quos introduxit, tam *deſcenſûs*, quàm *declinationis*, ſunt fictitii, cum his figmentis rem ſuam necdum conficere potuit. Cum enim, in formandâ Tellure, præteriiſſet membranam illam Leucippi (cujus ſupra meminimus) orbemque primigenium levem & æquabilem, & ad hodiernam Terræ formam protinus aptare voluerit ſuam Coſmogoniam, planè

planè excidit propoſito, atque fruſtra fuit; cùm neque maris, neque montium, neque cavitatem Terræ, aut cæterarum, quas in ipſius formâ conſpicimus, inæqualitatum, cauſas reddere poterat, aut veriſimiles aut tolerabiles. Quare huic ſuæ doctrinæ de mundi origine, diſcutiendæ, non eſſet operæ pretium plus temporis impendere: cætera autem Epicuri ſunt notiſſima; &, in iis excolendis, Laertius olim, & nuper P. Gaſſendus, ſatis ſuperque laborârunt: ad quos Lectorem φιλεπίκουρον remitto. Denique quoad Libros Epicuri, erat enim πολυγραφώτατος, catalogum habes apud Laertium; ſed è trecentis, quæ ſcripſiſſe dicitur, voluminibus, nullum hodiè integrum ſupereſt.

HÆC de Sectis Græcorum Philoſophorum, & de Philoſophis ante-ſectariis & Mythicis, dicta ſunto. Quæ paucis perſtrinximus, pro ratione argumenti noſtri. De his ſectis Græcorum permulti authores ſcripſerunt, nobis hodiè deperditi: quales fuere Eratoſthenes, Panetius Stoicus, Clitomachus, Apollodorus Athenienſis, & incertæ ætatis Hippobotus & Theodorus, à Laertio citati. De quibus ſigillatim videre licet diligen-

Suid. in voc.

diligentiſſimum hâc in re ſcriptorum Joh. Jonſium. Prætereà, qui de *vitis* & *dogmatis Philoſophorum* generatim ſcripſerant, innumeri exciderunt : quales fuere inter antiquos Chryſippus Stoicus, Περὶ τῶν ἀρχαίων φυσιολόγων. Apollodorus Ephillus, Stoicus etiam, qui εἰσαγωγὰς εἰς τὰ δόγματα ſcripſit. Dein Porphyrius ſcripſit τὴν φιλόσοφον ἱστορίαν· & Damaſcius ſimilem & ſub eodem titulo. Scripſit prætereà Hierocles φιλοσοφούμενα παρὰ τῶν φιλοσόφων. His adjungere licet incertioris ætatis ſcriptores de *vitis Philoſophorum*, utì Aëtium, (niſi forſan idem ſit cum authore τῆς φιλοσόφου ἱστορίας, quæ Galeno datur.) Ariſtoclem peripateticum, Celſum quendam : qui, referente Auguſtino, *opiniones omnium philoſophorum qui ſectas varias condiderunt, uſque ad ſua tempora, ſex non parvis voluminibus abſolvit.* Dioclem prætereà, à Laeıtio ſæpiùs citatum : Lætum etiam Tatiani, τοὺς βίους τῶν φιλοσόφων ἐπ᾽ ἀκριβὲς πραγματευσάμενον. Præter alios minoris notæ, de quibus ſingulis ſupra laudatum authorem, & commentatores Laërtii conſulere licet.

Hiſt. Phil.

Præfat. lib. de Hæreſ.

Cont. Græ.

Denique, cùm ex antiquis philoſophis multi, iique maximè, qui ex Oriente ſua dogmata petiverant, duplicem habuerint doctrinam, δημώδη καὶ ἀπόῤῥητον, *popularem & arcanam* : qui hanc ſecretiorem & ſanc-

ſanctiorem tractârunt, utì pluris ſunt æſtimandi, ità ſeorſim recenſeri merentur. Scripſit autem Pythagoras Zacynthius, τὰ ἀπόῤῥητα τῆς φιλοσοφίας, referente Laertio. Et Porphyrius expoſuit τῶν φιλοσόφων τὰ ἀπόῤῥητα, teſte Eunapio in ejus vita. Numenius etiam ſcripſit, τὰ παρὰ Πλάτωνα ἀπόῤῥητα· ut teſtatur Euſebius, adducto ipſius fragmento. Neque de hoc argumento deſideratiſſimo plures mihi hactenus occurrerunt: quod iis religio eſſet, in publicum ſpargere ſua myſteria: aut ſacra, aut philoſophica.

L. 8. de Pyth. Præp. Ev. l. 13. c. 4, 5.

Ultimo loco, antiquos Polyhiſtoras, qui cum ſuis hiſtoriis gentium archæologias & priſca dogmata tradiderunt, intercidiſſe querimur. In hoc genere non pauca ſcripſit Theopompus, ut ex ipſius fragmentis aut excerptis judicare licet. Tale eſt illud de Zoroaſtris doctrinâ apud Plutarchum, ex Theopompo. Et Midæ & Sileni hiſtoria, apud Ælianum, ex eodem. Præter corpus Hiſtoriarum, ſcripſit Theopompus *Epiſtolarum* volumen, quas ἀρχαικὰς apellavit: eâ forſan ratione, quod de rebus antiquis tractârint. Neque multum id miror, quod Strabo in cenſuris paulò liberior, Theopompum incredibilia narrare dicat. Id enim accidit quandoque, ob materiam non vulgarem, aut propter Lectoris imperitiam

De Iſ. & Oſir. Var. hiſt. l. 3. c. 18.

peritiam. Theopompus ab Athenæo dicitur φιλαλήθης, virtus prima Hiſtorici. Et à Dion. Halicarnaſſeo, inter authores optimos, & quos imitemur digniſſimos, numeratur. Audi utriuſque verba. Ità Athenæus: Μαθέτω καὶ παρὰ Θεοπόμπου τοῦ Χίου, ἀνδρὸς φιλαλήθους, καὶ πολλὰ χρήματα καταναλώσαντος εἰς τὴν περὶ τῆς ἱστορίας ἐξέτασιν ἀκριβῆ. Dein Halicarnaſſeus, in Epiſtola ad Pompeium, cum Herodotum, Thucydidem, Zenophontem, Philiſtum & Theopompum, nominârat, ſubdit, τούτους γὰρ ἐκκρίνω τοὺς ἄνδρας εἰς μίμησιν ἐπιτηδειοτάτους. Et poſteà in eâdem Epiſtolâ laudes ipſius magis magíſque exaggerat. Denique ob dicendi libertatem, & in res abſconditas diligentem inquiſitionem, eundem alibi magnoperè laudat. Hæc obiter in vindicias Theopompi Polyhiſtoris. Phavorinus *de omnifariâ hiſtoriâ*, ſive Περὶ παντοδαπῆς ὕλης ἱστορικῆς, deſideratur inter Polyhiſtoras: eo enim ſæpe ſæpiùs uſus eſt Laertius in Philoſophorum vitis & dogmatis explicandis. Item Alexander dictus Polyhiſtor excidit: & Diodori Siculi, in rebus antiquis ſingularis eruditionis & diligentiæ viri, è quadraginta libris quindecim tantùm ſuperſunt. Denique, apud Romanos, M. Terentius Varro, vir multifariàm doctus, rerum humanarum & divinarum antiquitates ſcripſit; hunc laudat ſequiturque Dion. Hali-

L. 3. c. 8. Vid. Caſau. in loc.

P. 128.

P. 131.

Ἀρχαίων ἐξετ. P 70.

Halicarnaſſeus, & in Archæologicis & in Theologicis. Veterum utique Theologiam Phyſicam explicavit Varro, & tractatus *de viris doctis*, alioſque quàm plurimos adornavit. E quibus, ſi extarent, Antiquorum placita & literaturam inveſtigantibus, ſpes eſſet non parum lucis affulſurum. Sed pluribus ſuperſedeo.

QUEMADMODUM in ſingulis Gentibus, & Sectis, authores proprios qui deſiderantur, in hujus operis decurſu, indicavimus: ità, coronidis loco, hos ſcriptores generales & miſcellaneos de re philoſophicâ, viſum eſt paucis ſuperaddere: quo minus miremur, rerum antiquarum notitias, unà cum ſuis cuſtodibus, in eodem naufragio, magnam partem, periiſſe. Neque id mihi quiſpiam vitio vertat, quod ex Antiquorum ſterquiliniis aliquas gemmas collegerim, relictis ſordibus: id enim æqui animi & conſilii eſſe videtur; cùm ipſa temporis diuturnitas, per impuros canales decurrens, fæces & ſordes auxerit, & ad imum detruſerit. Prætereà cùm hoc opus qualecunque, ad purgandam veterem philoſophiam, inſtitutum fuerit; ſatis eſſet, optima quæque ſeligere & conſervare, cæteris in oblivionem

onem datis : ut, quem majoribus debemus, ſalvo honore, ex eorum rectè dictis & inventis, quantum licet proficiamus.

Atque ità tandem Gentes literatas, per terrarum orbem, & præcipuas Philoſophorum Sectas, perluſtravimus. Memorantur prætereà quædam magna nomina, Sapientum aut Myſtarum, hìc illìc ſparſa : ſed de quibus, præter nomina, nihil magni reperio. Hujuſmodi ſunt Atlantii vel Atlantici, in Libyâ : Idæi Dactyli, vel Corybantes, in Phrygiâ : Cabirorum Myſtæ, in Samothraciâ : Telchines, & poſteà Heliadæ, in Rhodo, ſecundum Diodorum. Denique, Hyperborei, & Apollinis ſacerdotes, in extremitate Terræ. Apud horum ſingulos, aiunt nonnulli, reconditam ſapientiam & arcana maxima olim latuiſſe. Sed latent adhuc, neque ullibi occurrunt diligentiùs indagantibus. Qui verò crepant myſteria, & nulla monſtrant, gaudent ſibi, non proſunt aliis : & ſiquid habent veræ ſcientiæ, id nobis inter deperdita numerandum eſt. Nos verò apertè & in propatulo, ex ſcriptis monumentis, agimus : & ex ſingularum gentium theſauris, qui ſuperſunt, Literariis, quaſi communi cenſu aut Symbolo, aliquid, ad incrementum Scientiæ colligimus. Ne-

L. 5.

que in hâc brevi rerum & temporum recenſione, nos ullum populum Sectamve, veteres, & philoſophiâ celebres, tacuiſſe aut prætermiſiſſe arbitramur.

CAP. XIV.

De origine Philoſophiæ Barbaricæ.

HÆC de Philoſophiâ veterum, tam Græcâ, quam Barbaricâ, ſummatim diximus: & de eâ parte potiſſimùm, quæ Mundi noſtri ortum & occaſum reſpicit. In origines utriuſque philoſophiæ à multis inquiritur, nec immeritò: eſt enim dignus vindice nodus. De Græcanicâ, minor quidem lis eſt aut quæſtio: cùm partim eam ab exteris derivatam eſſe, partim ab ipſis Græcis inventam, auctamve, multa veterum teſtimonia, multæque rationes, fidem faciant. Prout ſupra vidimus, Capite nono. Unde verò Ægyptii, Æthiopes, Chaldæi, Phœnices, Arabes, Indi, aliique Orientales, ſuam hauſerint Philoſophiam, atque ſua dogmata antiquiſſima, non adeò facile eſt explicatu. Duæ ſunt opiniones, maximè communes, de Philoſophiæ Barbaricæ origine. Nonnulli ſtatuunt ab ipſis

ipſis illis gentibus, ſuopte ingenio, inventam fuiſſe: alii ab Hebræis deductam & derivatam ad cæteras gentes; à Moſe ſcilicet, aut Abrahamo, omnium ſcientiarum, ut volunt, principibus. Ægriùs aſſentior harum alterutri opinionum. Quoad primam, quis tantum ingenii acumen, & rationis vim, & diſſerendi facultatem & exercitationem, in priſcis illis viris mihi commonſtrare poterit? quæ naturæ examina, & obſervationes, & experimenta, poſteris prodiderunt? Cedo mihi aliquot exempla & ſpecimina, in Ægyptiis, in Chaldæis, in Bracmanis, cæteriſque, hujus præclaræ & inventricis indolis: ut ſuâ vi, atque ſuis ratiociniis, tantarum ſibi rerum comparâſſe ſcientiam, non temerè credamus. Sua dogmata tradunt plerumque nudè & ſimpliciter, nullâ præeunte diſſertatione, nullis munita rationibus: ab ipſo nutu & authoritate docentis recipienda. Vel ſi fortè rationes afferant, ſunt vagæ & inſtabiles: quæ plùs minùs valent, ad Lectoris affectum & arbitrium. Mundi futura CONFLAGRATIO, eſt dogma perantiquum; à gentibus ad Græcos deductum: ſed neque ab his aut illis probatum legimus, nec tam diræ ſententiæ cauſas aut modos expoſuerunt. Quod ſi argumentis à naturâ rerum petitis & ratiocinativo, ut aiunt, orationis genere, in hujus rei notitiam

perveniſſent, iiſdem uſi eſſent ad perſuadendum aut revincendum alios, quos eâdem doctrinâ imbuêre. Sed nudè accepta, nudè retulerunt : ut ſolent transferri πατροπαράδοτα. Prætereà, veterum dogma celeberrimum, circa *periodos mundanas*, viciſſitudines, & renovationes rerum, nullis demonſtrationibus nititur, ſed authoritate repetitâ & irrefragabili. Atque, ut alterius generis exemplum afferam, doctrina μετεμψυχώσεως, ſive de *præexiſtentiâ & revolutione Animarum*, pervetuſta & univerſalis, ſiquæ alia : cùm non tantùm per Orientem ubique, ſed etiam in Occidente, ut apud Druidas & *Pythagoreos*, obtinuerit. Hæc, inquam, doctrina, quaſi cœlo demiſſa, ἀπάτωρ, ἀμήτωρ, ἀγενεαλόγητος, totum terrarum orbem pervagata eſt : necdum probare poſſumus, rationibus Phyſicis, Animas præexiſtere corporibus, aut in eadem ſæpius reverti. Denique, ut plura non addam, Antiquorum κοσμογονίαι, ſive doctrina de ortu mundi ex Chao, priſca licet & latè diffuſa, nunquam expoſita & probata fuit philoſophicè, & per rationes juſtas. Rerum procreationem alii explicuerunt μυθικῶς, ſub nomine & genealogiis Deorum : alii ἠθικῶς, per *Amorem* & *Inimicitiam* : alii quidem φυσικῶς, per rationes Levium & Gravium, ſed laxas, vagas, & inexpletas : quibus conſummare opus, atque ſuum

ſuum Chaos, à carceribus ad metam, à confuſâ mole in formam orbis habitabilis, perducere nunquam poterant.

Plura exempla non referam. Qui enim in literaturâ & lectione veterum vel mediocriter verſati ſunt, ſatis nôrunt, moris non fuiſſe priſcis illis ſapientibus, Theorias condere, neque dogmata ſua per Cauſas aut Effecta demonſtrare, ut ſolent hodierni Philoſophi. Minus operoſa fuit primorum hominum Philoſophia, cùm nondum inſtructi eſſent tanto rerum apparatu ad obſervationes inſtituendas, vel in cœlis, vel in terris, vel in mari: vel circa aërem, aut aquam, aut circa ea quæ fiunt, ignis vi, in alia corpora. Utì mores hominum, & vita humana, ita cognitio pariter, in primis ſæculis, ſimplicior erat, & paucis contenta. Rectè notat Clemens Alexandrinus, Philoſophiam antiquo-barbaram fuiſſe facilem brevemque, per quæſita & reſponſa: non argumentativam & contentioſam, ut erat poſtea Græca. Ἀλλ᾽ οὐδὲ οἱ παλαίτατοι τῶν φιλοσόφων ἐπὶ Strom. 8.
τὸ ἀμφισβητεῖν καὶ ἀπορεῖν ἐφέροντο. ——— οἱ μὲν γὰρ princ.
νεώτεροι τῶν παρ᾽ Ἕλλησι φιλοσόφων, ὑπὸ φιλοτιμίας κενῆς τε καὶ ἀτελοῦς, ἐλεγκτικῶς ἅμα καὶ ἐριστικῶς, εἰς τὴν ἄχρηστον ἐξάγονται φλυαρίαν· ἔμπαλιν δὲ ἡ βάρβαρος φιλοσοφία τὴν πᾶσαν ἔριν ἐκβάλλουσα, Ζητεῖτε, εἶπεν, καὶ εὑρήσετε, κρούετε καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν, &c. *Sed neque antiquiſſimi Philoſophi ad contendendum ferèbantur & ad dubitan-*

dum. Recentiores autem Græcorum Philoſophi, inani irritâque laudis cupiditate commoti, argutando & contendendo, ad nugacitatem deducuntur inutilem. Contrà autem barbara Philoſophia, omnem expellens contentionem: Quærite, inquit, & invenietis, pulſate & aperietur, petite & dabitur vobis, &c. Nempe per breves interrogationes & reſponſiones rem ſuam expedit. Non erat artificioſa, & ἐπιστημονικῶς compoſita, εἰς κύκλους καὶ συστήματα· quod à Græcis poſtea factum eſt.

Hinc ſatis conſtare videtur, Priſcorum Philoſophiam fuiſſe traducem ſive traditivam: Sed à quâ demùm origine, quæres? Ab Hebræis inquiunt nonnulli: atque Moſi aut Abrahamo acceptam referunt omnem ſapientiam antiquo-barbaram. Quoad Moſem, conſtat ex ſacris literis eum fuiſſe poſteriorem ſapientiâ Ægyptiacâ; & Diſcipulum potiùs quàm Doctorem iſtius gentis literatæ: dicitur enim inſtructus & inſtitutus à pueritiâ in ſapientiâ Ægyptiorum. Verba Sancti Stephani hæc ſunt: Ἀνείλατο αὐτὸν ἡ θυγάτηρ Φαραὼ, καὶ ἀνεθρέψατο αὐτὸν ἑαυτῇ εἰς υἱόν. Καὶ ἐπαιδεύθη Μωσῆς πάσῃ σοφίᾳ Αἰγυπτίων. *Expoſitum autem illum ſuſtulit filia Pharaonis, & enutrivit eum ſibi in filium. Et eruditus vel inſtitutus fuit Moſes in omni ſapientiâ Ægyptiorum.* Hæc igitur

tur ſapientia non nata eſt primùm cum Moſe: natales ipſius præceſſit ab altiori origine repetenda.

Similiter quoad ſapientiam Arabicam, Jobus, Arabs πολυκλειτὸς καὶ πολυμαθὴς, in cujus hiſtoriâ multa occurrunt antiquæ ſapientiæ veſtigia, antiquior habetur Moſe. Idque multis patet indiciis: primò, quod nullibi meminerit rerum à Moſe geſtarum, ſive in Ægypto, ſive in exitu, ſive in deſerto; licet multus frequenſque ſit in celebrandâ Dei magnitudine: neque magis earum meminerunt ipſius Amici, in recolendâ Dei juſtitiâ & potentiâ: cùm tamen nulla fuerit hiſtoria, poſt Diluvium, unde ſupremi Numinis, juſti & potentis, gloria aptiùs illuſtrari potuiſſet, quam ab illâ Ægyptiacâ. Secundò, quod, cùm vir pius & veri Numinis cultor fuerit, Legi Moſaicæ contraiverit, in ſacrificiis faciendis. Sacerdotis officio ipſe functus eſt, jure quodam naturali & primitivo, quo Pater familias Rex erat & Sacerdos apud ſuos; ad exemplum Noachi, Abrahami, Jethronis Midianitæ, & aliorum, qui, ante Legem latam à Moſe, ſacra faciebant. Tertio, ex ætatis & vitæ ſuæ menſurâ, in tertio, plus minus, à Diluvio ſæculo, collocandus eſſe videtur: vixit enim ultrà ducentos annos. Adhæc, in hiſtoriâ Jobi, ſummam quandam vetuſtatem redolent omnia.

Cum

Cap. xxxi. 26, 27. Cum de idololatriâ loquitur, memorat primum ipſius genus, Solis & Lunæ adorationem. Cum de conſcribendis ſuis malis & miſeriis verba facit, vetuſtiſſimum ſcriptionis genus, ſculpturam ſcilicet, indicat. Cap. xix. 24. Ex re pecuariâ numerantur ipſius opes, & ex liberorum multitudine, fœlicitas. Prætereà, in enarrandis Dei operibus, quod ſæpiùs fit in hoc ſcripto, Mundi molitionem & diluvium celebrat author, recentiora nulla. Neque Sabbathi, neque ullius Legis factitiæ meminit: in moribus & pietate *præcepta Noachidarum* ſecutus. Denique, poſt formatam Rempublicam Judaicam, ſecretamque à cæteris gentibus, per inſtituta propria & Legem à Deo datam: non facilè credo, hanc ſanctam gentem, ejuſdem temporis & ſæculi alienigenam, vel hominem Gentilem, in exemplum pietatis propoſituram, aut ipſius acta & hiſtoriam in ſacros eorum codices relaturam. His omnibus adducor ut credam, Moſi Jobum tempore anteiſſe.

Quoad Æthiopas, præceſsêre literis Ægyptios, ſecundum Diodorum: & ſecundum Lucianum, in rerum cœleſtium cognitione. Cap. 2. Prout anteà notatum. Quantum ad Phœnices, Sanchoniathonis ætas incerta eſt: ſed ante tempora Cadmi floruiſſe literas in Phœnicià, non dubitatur. Denique, quoad Babylonios, Aſſyrios, Chal-

Chaldæos, eorum obſervationes cœleſtes, ipſumque Imperium, multò altiùs natalibus Moſis aſcendunt. Et, ſi forte non erraverit Juſtinus, apud Bactrianos erant Magi, tempore Nini, *qui mundi principia, ſyderumque motus, diligentiſſimè ſpectabant.* Lib. 1.

Harum rerum, ut videtur, conſcius, Flavius Joſephus; nempe Ægyptios, Arabes, aliáſque gentes ſapientiâ celebres, ætatem Moſis præiiſſe; maluit ad Abrahamum referre originem omnis ſapientiæ antiquo-barbaræ, & præſertim Ægyptiacæ. Sed quo, quæſo, prætextu? quibus ductus argumentis hoc aſſerit? Hoccine in hiſtoriâ ſacrâ traditum eſt? Hoccine in exoticâ legimus? Et ſi ratione agas, quantulùm fuit in Ægypto Abrahamus: quî potuit, infra biennium, peregrinus homo, ſermonis alieni, gentem inſtruere ſcientiis, ut volunt, naturalibus & Mathematicis, earum antea ignaram & inaſſuetam? Quamobrem propriam gentem non priùs inſtruxit & edocuit has artes, filium ſuum & nepotes? Neque ſcientiâ naturali, neque Mathematicâ, celebres fuere Hebræi: & à ſe tamen edoctos eſſe volunt Ægyptios, qui, in his diſciplinis, facilè cæteras omnes gentes olim ſuperáſſe perhibentur. Hæc non tantùm gratis dicuntur à Joſepho, ſed etiam contra omnem veri ſpeciem aut ſimilitudinem. Quare,

Antiq. lib. 1. c. 8, 9.

re, miſſis his præjudiciis Judæorum, qui ſibi deberi volunt, & à ſe derivari, quicquid eſt, inter homines, divini aut eximii: depoſitis, dico, his præjudiciis, aſcendamus altiùs in quærendâ origine Philoſophiæ Barbaricæ: altiùs, inquam, Moſe aut Abrahamo: ad Diluvium uſque, & communem Gentium & Judæorum Patrem, Noachum. Virum magnum, veri numinis cultorem, & utriuſque mundi ſcientem. Quid ni credamus, ab hoc fonte, ab hoc viro originario, deſcendiſſe ad ſuos poſteros, ad homines nempe poſtdiluvianos, ea Theologiæ & Philoſophiæ capita, quæ apud gentes antiquo-barbaras reperiuntur? Suis liberis & nepotibus fertur tradidiſſe Noachus *præcepta* moralia, quæ *PRÆCEPTA NOACHIDARUM* dici ſolent; quid ni etiam Dogmata, quæ eodem jure *DOGMATA NOACHIDARUM* ſunt appellanda? Quemadmodum dein illa præcepta non verſabantur circa res minutas, aut momenti minoris officia; ſed ea ſpectabant quæ ad vitam ritè inſtituendam erant maximè neceſſaria: ita pariter hæc dogmata reſpiciunt ſummos ordines & momenta maxima Mundi Naturalis: unde incepit, quâ formâ & ſtructurâ primùm coaluit: quas vices, aut motus majores, aut jam ſubiit, aut olim ſubiturus eſt: an diſſolvendus: an renovandus:

dus: & quis extremus rerum exitus & meta ultima. In his generalibus, in his maximis, verſata eſt, ni fallor, ſapientia Primæva: ſive illa ipſius pars quæ περὶ κόσμȣ κὴ περὶ φύσεως, inſtituebatur. Sunt enim aliæ partes plures, περὶ θεῶν, περὶ ψυχῆς, περὶ Ἅδȣ, περὶ εἱμαρμένης, cum reliquis, quæ non ſunt præſentis inſtituti. Hæc & hujuſmodi capita complexa eſt priſcorum philoſophia; quæ, licet multis maculis conſperſa, aut ſordibus involuta, ad nos ſeros homines, ultimam ferè Noachidarum progeniem, poſt aliquot millennia, pervenerit: veritate tamen aliunde repertâ & exploratâ, has labes eluere non penitùs arduum eſt; & in his Antiquorum gemmis, vetuſtate licet decoloratis, vividas adhuc relucere ſcintillas, non ſine admiratione ſæpius adverti. Sed ad Noachum redeamus.

Æquum eſt credere, Patres Antediluvianos non fuiſſe ſtipites, inſulſos, & ſcientiarum expertes: horum autem communis hæres erat Noachus, plurimis coætaneus, & cæterorum literaturæ, facili traditione, particeps. Quicquid igitur ſapuerunt longævi Patriarchæ, id Noacho innotuiſſe, maximam partem, probabile eſt: cùm, per ſexcentos annos, eorum uti potuit commercio & ſtudiis. HIC igitur, me judice, *utriuſque mundi incola*, ſcientiarum lampada ab illis ad hos tra-

tradidit: & propagavit per terraram orbem, unà cùm ſuâ ſobole, & primævis populis, quædam ſemina, tam naturalis, quam moralis, doctrinæ. Sed multùm exaruiſſe ſequioribus ſæculis, utramque doctrinam, & ſuccreſcentibus zizaniis tantùm non ſuffocatam eſſe, libens agnoſco. Hæc facilè redintegrari non poſſunt ex antiquis monumentis: ſed potiùs ex ipſis naturæ, liquidæque rationis, principiis, renovanda ſunt omnia; &, per Theorias ritè conſtitutas, emendanda pariter & ſtabilienda. Ut, ingruente rerum fine, veritas rediviva, in futuræ renovationis præludium, clariùs eluceſcat.

Finis Libri primi.

ARCHÆOLOGIÆ Philoſophicæ:

SIVE

DOCTRINA

ANTIQUA DE

Rerum Originibus.

LIBER SECUNDUS.

Per modum Commentarii ad Telluris Theoriam Sacram, ab eodem Authore conſcriptam.

LONDINI:

Typis S. ARIS, Impenſis J. HOOKE, ad Inſigne Auratæ-Iridis, in vico vulgò dicto *Fleet-Street*. M.DCC.XXVIII.

ARCHÆOLOGIÆ Philoſophicæ,

LIBER SECUNDUS.

CAP. I.

Introductio & ſumma Libri Secundi. De Chao Antiquo univerſalis traditio, & de ipſius motibus in genere.

QUUM non ita pridem expoſita fuerit, & in publicum data, *Telluris Theoria*; tota deprompta è ſuis cauſis, velut è viſceribus Naturæ: eandem jam libet, quo nihil deſit inſtituto operi, authoritate & teſtimoniis veterum confirmare. Neque tamen ab Antiquis ſperare licet, eandem partium integritatem, connexionem, & ordinem, in hoc

argumento, cum quibus à nobis exhibetur in illâ compage Theoriæ: ſed diſcerpta membra recolligemus, Caput & Truncum, & præcipuos Artus: quæ latent inter antiquitatis rudera.

Theor. Sacr. lib. 2. c. 8. &c.

Hujus Theoriæ nonnulla capita in antiquorum monumentis latuiſſe, antea oſtenſum eſt, in priori ipſius parte. Miſſis igitur, aut leviter tactis, quæ illìc dicta ſunt: quæ ſuperſunt dicenda, & ab iiſdem antiquis repetenda, in hoc tractatu accumulamus. Hic autem tractatus bipartitus eſt, ut vides: & quemadmodùm in præcedenti libro propoſitum erat, ſingulas gentes literatas percurrere, & proferre in lucem cujuſque Philoſophiam & Dogmata, tam quoad Mundum Magnum, quàm Sublunarem; tam quoad Cœlum, quàm Terras, & utriuſque origines: ità in ſecundo hoc libro Tellurem unicè reſpicimus, &, ipſius ortûs, formæque primævæ, quæ reſtent apud veteres veſtigia, ſeorſim & diligentiùs quærimus. Reſtant autem, niſi mea me fallat opinio, non exigua: id quod in ſequentibus, allatis exemplis, probaturi ſumus.

Veterum doctrinam circa *Telluris originem*, perſcrutanti, incipiendum eſt ἀπὸ τοῦ πρωτογόνου χάεος, velut ab hujuſce naturæ, atque Orbis ſublunaris, materiâ primâ, aut ſeminario. Percrebuit autem apud antiquiſſimos ſapientes, tam Theologos

logos & Poëtas, quàm recentioris nominis Phyſicos & Philoſophos, τὸ Ἀρχαῖον χάος· & à Barbaris ad Græcos, à Græcis ad Romanos, & ad omnes gentes quaquaversùm manavit illa doctrina. Mundum noſtrum, ſub eâdem formâ & apparatu quo gaudet hodiè, ſemper & æternùm extitiſſe, præter Ariſtotelem, & nonnullos forſan, Pſeudo-Pythagoricos, nemo apertè aſſeruit. Sed id totum quod Terræ Globum appellamus, orbémque habitabilem, informem olim fuiſſe maſſam, turbidam & indiſcretam, Chaos dictam, mundi orituri quaſi rudimentum; omnes ſapientes uno ore tradiderunt.

Nondum enim temporis longinquitas rerum initia extinxit; nondum ſui ortûs oblitum eſt humanum genus: apud priſcos populos, rerum non ità pridem natarum, recens erat memoria, & quaſi recordatio: & apud omnes ferè, Hebræos, Ægyptios, Phœnices, Perſas, Græcos denique & Latinos, τοῦ ἀρχαίου χάεος reperire licet reliquias. Quibus teſtantur olim incœpiſſe Mundum, & à materiâ confusâ & indigeſtâ originem ſuam traxiſſe. Cúmque hoc ſit ipſa baſis prædictæ circa Tellurem Theoriæ, operæ pretium erit veterum placita & ſuffragia hac in re colligere & explicare.

Cum verò inter literarum monumenta nihil antiquius ſit ſcriptis Moſaicis, ex-

ordiendum erit à Moſe, Hebræorum Legiſlatore & Prophetâ maximo. Ille origines ſuas Telluris deducit à Chao, ſive à ſtatu materiæ terreſtris confuſo & tenebroſo, quem Tohu Bohu appellat; hoc autem idem valere ac Chaos philoſophorum, & res ipſa loquitur, & Interpretes, tam Judæi*, quàm Chriſtiani, aſſenſu comprobant. Quinetiam ad Chaos Moſaicum reſpicere mihi videtur Apoſtolus, (Heb. xi. 3.) cùm ait, μὴ ἐκ φαινομένων τὰ βλεπόμενα γεγονέναι. Ubi τὰ βλεπόμενα notat *Mundum aſpectabilem*, qualem jam habemus ante oculos. Et μὴ φαινόμενα idem eſt ac ἀόρατα, quod dicitur de Chao Moſaico (Gen. i. 2.) à Septuaginta interpretibus, quo ſequi ſolent Apoſtoli. Eò igitur redit ſermo Apoſtolicus ut doceat, hunc mundum aſpectabilem, ortum eſſo a cæcâ & informi materiâ à Moſe memoratâ.

Quoad Interpretes Chriſtianos, eorum pars longè maxima, Tohu Bohu Moſaicum de Græcorum aut Barbarorum Chao exponunt. Vel potius ſurreptum eſſe volunt è Libris Moſaicis hoc Dogma, atque ab exteris Philoſophis interpolatum, & varias formas indutum, veras

* Vid. Man. Ben. Iſr. de Creat. Je. Abarban de amore Dei, Dial. 2. & 3. Maimon. mor. Nev. pars 2. c. 26. & 30.

veras vel larvatas. Sed ipſius origo non hìc quæritur, quæ ad Noachum & Noachidas referenda videtur. Satis erit impræſentiarum ipſius authoritatem,& apud omnes gentes literatas receptionem, notam & teſtatam facere.

De Hebræis & Chriſtianis, & de Chao Moſaico, hæc pauca ſufficiant. Pergamus ad Gentes exteras, & earum Chaos: quod non uno modo tractârunt. Alii enim nudè & Phyſicè, ut ſolent Philoſophi: alii μυθικῶς, in ſuis Theogoniis, eandem materiam explicuerunt. Apud utrumque genus Scriptorum omnis Archæologiæ gentilis radix & fundamentum eſt Chaos. Rectè notavit Ariſtoteles, *ſecundum Theologos, omnia ex nocte genita erant: ſecundum Phyſicos, omnia erant ſimul mixta.* Καίτοι εἰ ὡς λέγουσιν οἱ θεολόγοι, οἱ ἐκ νυκτὸς γεννῶντες, ἢ ὡς οἱ φυσικοὶ, ἦν ὁμοῦ πάντα χρήματα. Quæ duo eodem redeunt, & eandem rem diverſis nominibus exprimunt: nam in Chao, ſive *nocte Chaoticâ*, omnia ſimul miſcebantur. Rectè etiam diſtinxit Ariſtoteles Theologos & Phyſicos: & diverſum, quo uſi ſunt, loquendi modum in rerum originibus explicandis. Sed illud prætereà adjiciendum eſt, è Phyſicis nonnullos huic materiæ confuſæ ipſiuſque motibus, Mentem præfeciſſe, Alii, temere & fortuitò in mundi formam coaluiſſe aſſerebant.

Vid.Theor. Tell. l. 2. c. 8.

Metaphyſ. l. 14. c. 6.

bant. Uterque, ut vides, perinde ac Theologi, in quodam Chao rerum noſtrarum origines poſuerunt.

Sed ut pergamus in propoſito. Hebræis ſuccinunt vicini Phœnices, atque Euſ. præp. Evang. l. 1. c. 10. ſuum ſibi formant Chaos & exinde omnia. Phœnicum Theologia, inquit Philo Biblius ex Sanchoniathone, τὴν τῶν ὅλων ἀρχὴν ὑποτίθεται ἀέρα ζοφώδη ϗ χάος θολερόν. *principium rerum omnium ponit aërem tenebroſum, atque Chaos turbidum.* Ægyptii itidem hanc elementorum farraginem & miſcellaneam molem, pro primo rerum ſtatu, & naſcituri mundi exordio, habuerunt: ità refert e- Bibl. Hiſt. c. 1. orum ſententiam Diodorus Siculus: Κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς τῶν ὅλων σύστασιν, μίαν ἔχειν ἰδέαν οὐρανόν τε ϗ γῆν, μεμιγμένης αὐτῶν τῆς φύσεως, μετὰ δὲ ταῦτα διαστάντων τῶν σωμάτων ἀπ' ἀλλήλων, τὸν μὲν κόσμον περιλαβεῖν ἅπασαν τὴν ὁρωμένην ἐν αὐτῷ σύνταξιν. Neque aliter ἱερὸς λόγος, qui dicitur Triſmegiſti, Philoſophiam Ægyptiacam imitatus, & Chaûs & Abyſſi meminit, ortûſque rerum ex iſtis primordiis.

Græcos & Latinos, non opus eſt memoremus. Orpheus, Heſiodus, Menander, Ariſtophanes, Euripides, Cycli Epici Scriptores, Antiquum Chaos cecinerunt. Prætereà, inter Philoſophos Græcos, Ionici & Platonici ex maſsâ confusâ mundi compagem moliuntur.

Deni-

Denique Stoici, à Chao ad Chaos ſuas periodos, & renovationes inſtituunt. Latinos prætereo, Ennium, Varronem, Ovidium, Lucretium, Statium, alioſque. Denique, quotquot genitum ſtatuunt hunc mundum, in quavis gente aut ſectâ, è rudi materiâ ſuam διακόσμησιν exordiuntur.

Quapropter notandum eſt, qui Coſmogonias ſcripſerunt inter veteres, eos ſemper agnoviſſe Chaos, & in fundamentum ſui operis ſubſtruxiſſe. Denique, qui Theogonias ſcripſerunt, ab eodem Chao ſuam Mythologiam auſpicati ſunt. Idem enim valere apud priſcos, Theogoniam, & Coſmogoniam patet, non tantùm ab Heſiodo, aliiſque Græcis: ſed etiam inter alias gentes, exemplo Perſarum; qui ſacra facturi, Theogoniam cantabant. Locus eſt apud Herodotum in Clio, ubi morem Cap. 132.
Perſicum ſacrificandi depingit: ſubſtratis, inquit, herbis molliſſimis, maximè trifolio, hoſtiam in partes conſciam ſuperimponunt; additque: Διαθέντος δὲ αὐτοῦ, μάγος ἀνὴρ παρεστεὼς, ἐπαείδει Θεογονίην. *Ità depoſitâ hoſtiâ Magus aſtans Theogoniam accinit.* Cùm verò Perſæ, præter Solem, Elementa colerent, Ignem, Aquam, & Terram, & pro Diis haberent: inde ſequitur, eorum Theogoniam eſſe Coſmogoniam; ſive natales Deorum Perſicorum eſſe natales Elementorum & Mundanorum Cor-

 porum.

porum. Id quidem vitii aut erroris non rarò occurrit apud veteres, quod Deos *nativos* ſtatuant, ut verbo Ciceronis utar; atque eadem dent initia Diis & Mundo. Vel fingendo è materiâ ſua numina, vel ſaltem non, ſine ortu, æterna.

QUOTQUOT autem ſuos è Chao eduxêre Deos, ex eodem multò magis eduxere Tellurem noſtram: cujus pariter natales in ſuis Theogoniis celebrant. Cùm verò paſſim apud veteres has Theogonias reperiamus, exinde colligere licet, illud dogma, *de ortu rerum ex Chao*, inſtar communis effati, aut Oraculi, inter priſcos receptum fuiſſe. Neque abs re erit, hujus rei teſtes, aliquot Antiquorum Theogonias annotare.

THEOGONIÆ Perſicæ ſupra meminimus. Scripſiſſe etiam dicitur Theogoniam Ariſtheas Proconneſius, qui temporibus Cyri claruit, & de Arimaſpis Hyperboreis hiſtoriam condidit, cujus plures meminere. Orpheus Theogoniam ſcripſit: prout refert Cedrenus, ex Timotheo, antiquo authore. Iſtam autem Theogoniam idem valuiſſe ac coſmogoniam, ex reliquiis aut imitationibus Orphicis quæ ſuperſunt, facilè patet. Neque aliter Cyclus Epicus, cujus non ſemel meminimus, incipit à mixtione Cœ-

Suid. in Voc.

li

li & Terræ, & exinde Deorum progeniem & mundi ortum proſequitur. Neque aliud erant Theogoniæ veterum quàm Theologia Phyſica: qualem compoſuit Varro, referente Auguſtino. Et eodem Civ.D. l. 6. c. 2. modo intelligo Æmilii Macri Theogoniam, cujus meminit Macrobius. Quid Saturn. 2. memorem Muſæi Theogoniam antiquiſſimam: atque alteram Epimenides: utramque apud Laertium. Theogoniam In procem. In Epimen. Dromocydis vel Dromocridis, (viri mihi aliàs ignoti) apud Fulgentium habes: mul- Mythol.l.2. c. 17. toſque paſſim veterum trractatus περὶ θεῶν, qui Theogonias imitantur. Denique, quoad Coſmogonias, illam Thamyræ Thracis atque alteram Lini, poëtarum inter Græcos vetuſtiſſimorum, ſupra notavimus. P. 161. Illa autem Hermetis ſive Triſmegiſti apud Ægyptios, cujus meminit Euſ. præp. Ev. l. 1. c. 10. Philo Byblius, omnium erat, poſt Moſaicam, antiquiſſima. Citat Leo Hebræ- Dial. 2. us, ſive J. Abrabanel Pronapidem de Protocoſmo, & exinde multa de Chao & mundi origine, quæ huc ſpectant. Poſtremò, Sileni, & Atlantis, antiquiſſimorum nominum, quaſdem habes Coſmogonias apud Virgilium. Ecl. 6. Æn. 1. Illa quidem deſinit in fabulas, ut ſolent Coſmogoniæ antiquæ. Altera caſtior eſt, cum in convivio Didonis citharâ canitur,

- - - *Docuit*

- - - - Docuit quæ maximus Atlas:
Unde hominum genus, & pecudes:
unde imber & ignes, &c.

Sed de his ſatis.

HACTENUS *ortum rerum ex Chao*, veterum ſapientum fuiſſe dogma, duplici modo probatum dedimus: tam per Theogonias & Coſmogonias, quæ Poëtarum & Theologorum erant maximè (admiſtis plerumque fabulis:) quàm, inter Philoſophos, per Chaos Phyſicum, nudè & ſimpliciter expoſitum. Nemo igitur in poſterùm lites nobis moveat in hâc parte Theoriæ Telluris: cum nihil poſtulemus quod non confirmatur authoritate, tam ſacrâ, quàm prophanâ. Idem denique ratum ſit à naturâ & à fidâ ratione, quùm hodiernæ Telluris phænomena aliter explicari, aut ab aliis principiis deduci, non poſſint.

POSITO igitur hoc fundamento, quas ſubinde mutationes in hoc Chao poſuerunt veteres: quas novas formas, quarum interventu tranſiit è confusâ mole in Mundum habitabilem, proximè diſpiciendum. Neque enim fiunt Mundi unico ictu, ut ſtatuæ fuſiles in proplaſmate. Sed diuturnâ actione, lentoque progreſſu, natura ſeſe extricat & evolvit ſenſim ex illo ſtatu perturbato, & ad ordinem & ornatum nititur. Nempè primùm ex illâ confu-

confuſione & miſturâ partium diſſimilium oritur lis & lucta in totâ maſsâ: ab illâ autem luctâ & contentione oritur diſgregatio, & elementorum diſſidentium ſeparatio ad invicem & ſeceſſus. Quâ ratione Chaos Mundanum diviſum fuit in varios orbes & orbiculos: quaſi in tot tabulata aut contignationes elementarium corporum, aliorum aliis ſuperſtructorum. Hoc notâſſe videtur Antiquitas: ità Orpheus, Πρῶτα μὲν ἀρχαίου χάεος μελίφρατον ὕμνον· ὡς ἀπάμειψε φύσεις, - - - τε διέκρινε τἄλλον ἀπ᾽ ἄλλου. Nempe cecinit Orpheus in ſuâ Chaologiâ, ſive in explicando mundi ortu ex Chao, varias mutationes, ſecretiones, diverſaſque facies, quas identidem ſubiit illa moles, donec pervenit in formam orbis habitabilis. At hoc idem eſt ac Coſmogoniam inſtituere. Hos orientis naturæ vultus ſuis lineamentis depinximus, in primâ parte Theoriæ, quos juvabit inſpicere, quo res præſentior ſit animo, ex illâ ſui imagine. Videbis illic primùm Chaos Mundanum integrum & indiviſum, uniformiter deforme, ſive Tohu Bohu. Dein diviſum in ſuas regiones, quaſi per diverſa ſtrata. Denique, factâ concretione, in Globum habitabilem diſpoſitum & ordinatum.

L. 1. c. 5.

Diximus ſupra, æſtum quendam, luctamque, fuiſſe in primo Chao, ex illâ

diſcor-

diſcordium & diſſidentium elementorum miſtione. Hoc itidem notârunt veteres, atque maximè Empedocles, per ſuum νεῖκος, ſive litem & inimicitiam: quod primum in naturâ rebuſque formandis, principium poſuit. Neque aliter illud Heſiodi, φυσικῶς, & ſine allegoriâ intelligo: Τὴν δ' ἑτέρην προτέρην μὲν ἐγείνατο Νὺξ ἐρεβεννή. *Hanc Litem primùm genuit Nox tenebroſa*, ſive Chaos; idem enim plerumque valent hæc duo in mythologicis. Sed quoad Empedoclem, res notiſſima eſt. Neque aliud ſonuit lyra Orphei, cùm ad demulcendos Argonautas, ſuum vetus Canticum renovabat.

1 Argon: ver. 496.

Ἤειδεν δ' ὡς γαῖα καὶ οὐρανὸς, ἠδὲ θάλασσα,
Τὸ πρὶν ἐπ' ἀλλήλοισι μιῇ συναρηρότα μορφῇ,
Νείκεος ἐξ ὀλοοῖο διέκριθεν ἀμφὶς ἕκαστα.

Ad quem locum ità Scholiaſtes. Ἐμπεδοκλῆς φησὶν ὅτι συγκεχυμένων ἁπάντων τὸ πρότερον, νεῖκος καὶ φιλία παραπεμφθέντα, τὴν διάκρισιν ἐποήσαντο· χωρὶς γὰρ τούτων οὐδὲν δύνατον γενέσθαι.

Vides denique ex his authoribus, à Lite incœpiſſe, ab Amore perfectam eſſe, mundi formationem. Nempe poſt illam luctam aut diſſidium, duo aut plura elementa coaluere in ſuperficie aquarum: & ex illo complexu, qui Amori aſcribitur, genitus eſt Orbis habitabilis. Hæc

veterum

veterum Mythologica, vel Allegorica, de ortu rerum ex Chao, nemo non dilucidè intelligit, qui hiſtoriam aut Philoſophiam de Telluris origine, in primâ parte Theoriæ traditam, cum illâ veterum doctrinâ myſticâ contulerit. Id quod factum eſt antea, magnâ ex parte, in ſecundo libro ejuſdem Theoriæ, Cap. viii. Et, ne in repetendis ibidem dictis, faſtidio ſimus, eò Lectorem remittimus. Atque hæc breviter de Chao adjeciſſe ſufficiat. Cap. 5.

CAP. II.

De formâ Telluris Primigeniæ, & de Mundi ſtatu triplici.

EGIMUS hucuſque de ortu Telluris ex primo Chao: idque poſt varios motus & metamorphoſes. Nempe ut ſolent Animalcula ex ovo aut verme in aliud & aliud inſecti genus tranſire, donec fomam ultimam attigerint: ità variis ſubinde mutationibus, & fugitivis formis, ex Chao fit tandem Tellus habitabilis. Sed quærendum proximè, *Qualis eſſet formæ & ſuperficiei hæc Tellus primigenia*, cum primùm compacta fuit ex

ex Chao ? an ejuſdem cum hodiernâ, vel diſſimilis ? Reſpondeo, Conſtitui non potuit ab initio, in eadem, quâ hodiè eſt, formâ, Tellus : propter montes & ſcopulos ; & alveum maris, & hujuſmodi inæqualitates, quæ immediatè à Chao, ſive in ſuperficie maſſæ fluidæ, oriri non poterant. Id quod in ipsâ Theoriâ abundè monſtravimus. Proindè neceſſum eſt, Terram primigeniam alterius fuiſſe formæ & faciei ab hodiernâ.

L. 1. c. 4, & 5.

In hoc puncto vertitur rei cardo, & qui hanc concluſionem probatam dederit, cauſam tenet. *Probatam* verò intelligo, non rationibus Phyſicis, id enim jam factum eſt loco ſupra citato : ſed aliud nunc agimus, ut idem ſcilicet à priſcis ſapientibus traditum oſtendamus ; & etiamnum extare, non tam in libris, quàm in fragmentis veterum, aut excerptis, ejuſdem rei non obſcura veſtigia. Atque hoc novum opus non ideò ſuſcipimus, ac ſi neceſſarium eſſet præfatæ Theoriæ, quæ ſuis viribus nititur : ſed ut liberemus Providentiam ab omni maculâ, & eorum obſtinationi occurramus, qui veritatem ipſam, niſi a majoribus ſibi commiſſam & commendatam, nolunt recipere.

Age igitur, rem ipſam aggrediamur : concluſio probanda hæc eſto. *Mundum olim fuiſſe alterius formæ & ſitûs ab hodierno.*

dierno. Per *Mundum* autem intelligo non immenſam rerum univerſitatem; ejus enim oras aut figuram non novimus, neque partium remotarum ordinem. Sed mundum noſtrum, Terram ſcilicet & Cœlos aſpectabiles. Proin eò redit aſſertio noſtra, *Terram fuiſſe olim alterius formæ ab hodiernâ, & alterius ad cœlum ſitûs;* hoc, primo loco & generatim aſſerimus. In quo verò poſitum fuerit iſtud diſcrimen, opportuniùs in ſequentibus explicabitur, cùm proprietates illius Telluris primævæ ſeorſim expendendæ ſunt.

Interea, ut hoc diſcrimen generale authoritatibus confirmemus, notandum imprimis, Triplicem eſſe mundi naturalis, ſive Cœli & Terræ, ſtatum, vel ordinem, ſecundum ſacras literas. Nempe Præteritum, Hodiernum, Futurum. Ita enim diſtinguuntur ab Apoſtolo Petro,
Οἱ ἔκπαλαι οὐρανοὶ καὶ ἡ γῆ· οἱ νῦν οὐρανοὶ καὶ ἡ γῆ· & 2 Pet. iii. 5.
verſu decimo tertio, καινοὺς δὲ οὐρανοὺς καὶ γῆν καινὴν & 7.
προσδοκῶμεν. Per Cœlos Terramque *præteritos*, intelligit Apoſtolus Primigenios,
ἀρχαίους, ut ipſius verbo utar: quos Dilu- Cap. ii. 5.
vio periiſſe ait. *Hodierni* ſunt, quibus jam utimur, quique fatis contrariis expoſiti, Igne perituri ſunt, Cap. iii. 7. Denique *Futuri* ſunt illi novi Cœli & nova Terra, quæ, peractâ conflagratione, expectamus. Quorum itidem meminerunt Iſaias Propheta, (Cap. lxv. 17. & lxvi. 22.)

22.) & Johannes Apoſtolus, Apoc. xxi. 1.

Hunc triplicem Mundi naturalis ſtatum notavit pariter Apoſtolus Paulus, ad Romanos capite octavo: aliiſque characteribus inſignivit. Supponit primò, Mundum, *Vanitati nondum ſubjectum.* Dein Hodiernum, *vanitati ſubjectum.* Denique Futurum, *à vanitate redemptum & liberatum:* ab eâ nempe vanitate cui antea ſubjiciebatur. Hæc futura mundi inſtauratio, quam Apoſtolus indi-

Act. iii. 21. cat, dicitur à Sancto Petro ἀποκατάστασις· & a

Mat. xix. 28. Chriſto παλιγγενεσία· triplicemque mundi ſtatum, de quo loquimur, involvit. Renovatio enim, aut reſtitutio, fit ad ſtatum aliquem præteritum: eſt reditus ad ſimilem, aut eandem, quam res illa olim habuit, formam, aut ordinem. Ad quem verò ſtatum priorem fiet mundi futura reſtitutio? Non ad hodiernum, is enim vanitati ſubjicitur, ſecundum Apoſtolum: Reſtitutio autem illa eſt liberatio, à vanitate & corruptione: Ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ. Ex his unà collatis rectè deducitur, Hodiernum mundi naturalis ſtatum præceſſiſſe alium, eumque fuiſſe hodierno præſtantiorem.

Hæc ideò præmiſi, ut ſententiam noſtram de Mundorum ſucceſſione, ſive de mundi naturalis diverſitate & tranſmutatione,

tione, tam præteritâ, quàm futurâ, in ſacris literis fundatam oſtenderem. At, inquies forſan, Hic ſermo Sancti Pauli non reſpicit mundum naturalem & inanimatum, ſed animatum, genus humanum, atque illam renovationem quam experturi eſſent homines, ope Evangelii. Ità quidem Neoterici nonnulli hunc locum Pauli interpretantur. Sed ad locum cognatum Sancti Petri de triplici mundo, ſupra adductum, quid regerent hi interpretes? Si alterutrum accipiunt de mundo naturali, inutile erit recuſare alterum: nulla autem vi ad allegorias detorqueri poteſt illa diſſertatio Sancti Petri de triplici mundo, antediluviano, hodierno, & novo futuro; quippe quòd in unoquoque ordine, Cœlum & Terram, mundi naturalis partes, exprimit Apoſtolus, & tanquam characterem, mundi de quo loquitur, deſcriptioni interſerit: loquitur igitur de Cœleſti & Terreſtri, ſive de naturali.

His interpoſitis, redeamus ad Sanctum Paulum. Neque enim aſſentior Neotericis iſtis, qui vim verborum Apoſtoli in allegorias diſſolvunt, & à mundo naturali ad moralem inflectere ſatagunt: invito ſacro Authore, ut mihi videtur, & reluctantibus Patribus Chriſtianis, qui de rerum naturâ, mundoque inanimato, hunc locum non incelebrem exponunt. Sed

digna res eſt quæ diligentiùs expendatur.

Rom. viii. 19, 20, 21, 22, 23. VERBA Beati Pauli hæc ſunt. * *Nam vehemens expectatio Creaturæ revelationem filiorum Dei expectat. Vanitati enim creatura ſubjecta eſt, non volens, ſed propter eum qui ſubjecit eam in ſpe. Quia & ipſa creatura liberabitur à ſervitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Scimus enim quod omnis creatura ingemiſcit, & parturit uſque adhuc. Non ſolùm autem illa, ſed & nos ipſi, primitias Spiritûs habentes, & ipſi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis noſtri.*

HIC agitur manifeſtò de triplici ſtatu Creaturæ ſive τῆς κτίσεως: ſtatu primævo, vanitati nondùm ſubjecto: ſtatu vanitati ſubjecto: & denique ſtatu futuræ redemptionis & liberationis à vanitate & corruptione. Hactenùs, opinor, convenit inter omnes interpretes: Sed quærendum ultrà, & quid per τὴν κτίσιν, quæ vanitati ſubjicitur:

---

* Ἡ γὰρ ἀποκαραδοκία τῆς κτίσεως τὴν ἀποκάλυψιν τῶν υἱῶν τῶν Θεοῦ ἀπεκδέχεται. Τῇ γὰρ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπετάγη, οὐχ ἑκοῦσα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα ἐπ᾽ ἐλπίδι. Ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ. Οἴδαμεν γὰρ ὅτι πᾶσα ἡ κτίσις συστενάζει καὶ συνωδίνει ἄχρι τοῦ νῦν. Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ τὴν ἀπαρχὴν τοῦ πνεύματος ἔχοντες, καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς στενάζομεν, υἱοθεσίαν ἀπεκδεχόμενοι, τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ σώματος ἡμῶν.

tur: ab eâdem denuò, præſtituto tempore, liberanda. Reſpondeo, per vanitatem hìc intelligi mutabilitatem, inconſtantiam, naturam caducam, & fluxilem, & corruptioni facilè obnoxiam, qualis eſt hodierna. Et *ſervire* dicitur Creatura, ſive ſervitutem pati, propter labores ſerviles, tam hominum quàm jumentorum, in hoc ſæculo: quibus in venturo exonerabuntur. Neque hactenus multa lis eſt: ſed quæritur maximè quid per τὴν κτίσιν, quæ diverſas haſce ſubit conditiones, intelligendum ſit. Siquis animo libero, & à præconceptis opinionibus immuni, hæc verba legat, de Creatione, ſive externâ rerum naturâ, loqui Apoſtolum, facilè pronunciabit; id enim in fronte ferunt verba Apoſtòlica, atque primo intuitu nobis exhibent: neque recedendum eſt à literali verborum ſenſu & ſignificatione, niſi aliis ſcripturæ locis repugnârit, aut id malè patiatur materiæ ſubjectæ ratio. Horum autem neutrum hic objici poteſt: nam hæc triplex mundorum ſucceſſio, quam innuit Sanctus Paulus, apertiùs & explicitiùs aſſeritur à Sancto Petro, Epiſtolâ ſecundâ, capite tertio; nullo alio renitente authore ſacro. Et quoad rerum naturam, non modò tacitè conſentit, ſed conclamat in partes noſtras: hodiernæ enim Telluris facies, & diluvii univerſalis phænomena, altâ voce teſtantur, Ter-

Vid. Theo. Tell. lib. 4. c. 6, 7.

rarum orbem olim fuiſſe alterius formæ & ſitûs partium. Prout fusè demonſtratum eſt libro primo *Theoriæ Telluris.* Dein, ſuppoſitâ Conflagratione Terrarum, quam omnes agnoſcunt, ſequitur, quaſi ſuâ ſponte, redintegratio quædam & novus orbis habitabilis : id quod in eadem Theoriâ oſtenſum eſt, lib. 4. c. 2. Vides igitur, huic interpretationi de triplici mundo, nihil obſtare ex utrovis capite: aut nos depellere à genuinâ vi verborum, quam in claris, aut dubiis, ſequi tenemur.

Præterea, Patres Chriſtiani qui hunc locum interpretantur, vel obiter attingunt, per τ̃ κτίσιν intelligunt *Creationem externam*, mundum naturalem, ſive rerum naturam. Itâ Tertullianus*, Irenæus †, Origines‡, Hieronymus §, Chryſoſtomus ||, aliique, tam veteres, quam recentiores. Denique, qui futuram Mundi renovationem

---

* Adverſ. Hermog. c. 11. & de cor. mil. c. 6. † Lib. 5. c. 36. ‡ Contra Celſ. l. 4. § In Iſa. li. & in c. ii. ad Epheſ. & in Habac. c. iii. || Ad Rom. Hom. 14. & Hom. 10. ad Antioch.

Toletus *in hunc locum Apoſtoli, cum enumeráſſet* Irenæum, Chryſoſtomum, Cyrillum Alex. Greg. Nazianzenum, Hilarium, Ambroſium : quibus adde Theophylactum, Oecumenium, alioſque: Subjungit, *Conveniunt omnes in hoc, quod univerſi, ſeu Mundi partes, nomine Creaturæ, ſignificantur, quæ propter hominem, his corruptionibus inſerviunt; & ab hâc ſervitute liberabuntur, & in perfectionem promovebuntur in hominum reſurrectione.* His antiquis adde è recentioribus Interpretibus optimos, Grotium, Toletum, Eſtium, Med. J. Cap. Calv. alioſque plurimos.

nem recipiunt & tuentur: id quod faciunt, tam è Græcis, quàm Latinis Patribus, plurimi: propendent omnes in hanc ſententiam, & in hanc expoſitionem ſermonis Paulini, ut per τὴν κτίσιν, *Mundum conditum*, vel rerum naturam intelligant. Quæ, per proſopopœiam, huic Apoſtolo familiarem, avidè expectare dicitur, & quaſi *exerto capite*, ſuam redemptionem: quinetiam *ingemeſcere* nobiſcum ſub hodierno ſervitutis jugo: denique, inſtar *Parturientis*, ab onere liberari, atque novam prolem videre cupit. Hæc appoſitè admodum & eleganter ab Apoſtolo ad rerum naturam applicantur. Neque his diſſimile eſt, quod, ex mente Sibyllæ, cecinit Poëta,

Aſpice convexo nutantem pondere mundum,
Terraſque, tractuſque maris, cœlumque profundum:
Aſpice venturo lætentur ut omnia ſæclo.

Sed de hâc re ſatis. Vides tam ex ipſis verbis, quàm ex authoritate optimorum interpretum, ſive veterum, ſive recentiorum, τὴν κτίσιν Apoſtoli referendam eſſe ad mundum aſpectabilem, rerumque naturam. Ad quem ſignificatum magis aſtringere videtur Apoſtolus hanc vocem, addendo,

 dendo,

dendo, αὐτὴ ἡ κτίσις, ver. 21. ac πᾶσα ἡ κτίσις, ver. 22. ne ad ſenſus figuratos vagaremur. Supereſt tantùm, ut aliorum interpretationes refellamus, qui relictâ verborum viâ rectâ, diverticula quærunt: & alienas affingunt ſignificationes huic voci κτίσις vel κτίσεως, quibus totam Apoſtoli ſententiam pervertunt. Sunt autem in triplici ordine hi Interpretes. Alii enim *per Creaturam* intelligunt *Angelos*: degeneres nempe, & à ſuâ primævâ puritate delapſos. Alii, *genus humanum.* Alii denique *Gentes* ſpecialiter, ſeu Gentiles: convertendos ſcilicet, at nondum converſos. Sed nodum in ſcirpo quærunt qui his ambagibus utuntur in re facili: & dum volunt eſſe ſubtiles, in nullam incidunt ſententiam aut interpretationem ſolidam. Nam primò, quoad Angelos, præterquam quod abrumpunt omnem connexionem cum præcedentibus, nulla futura eſt inſtauratio Angelorum lapſorum: loquitur autem Apoſtolus manifeſtò de Creaturâ à ſervitute & corruptione liberanda: quam illa redemptionem anhelat & vehementer expetit. Dein quoad genus humanum, id recipi non poteſt, quoniam *Creatura* diſtinguitur ab hominibus, ſive à nobis ipſis, in ipſo verborum textu. *Scimus*, inquit Apoſtolus, quod *omnis Creatura ingemiſcit & parturit uſque adhuc, non ſolum illa, ſed & nos ipſi.* Aliud igitur

eſt

eſt *Creatura*, aliud homines: ni velis non eſſe è numero hominum aut humani generis Apoſtolos alioſque pios. Quinetiam nos hortatur ad patientiam, & conſolatur, ex illo communi nixu rerum omnium ad futuram perfectionem. Et licet nonnuſquam κτίσις aut καινὴ κτίσις ad genus humanum aut Chriſtianos referenda eſſet, id fieri non poteſt hic loci, ubi ab iiſdem apertè diſtinguitur, & contraponitur. Denique, qui Gentes atque populum Gentilem, nomine κτίσεως hic intelligunt, maximè omnium à verborum uſu & à verà ratione recedunt. Quid enim τῇ κτίσει cum gentibus aut gentilibus? quæ cognatio vocum aut rerum? ſub eodem onere gemuerunt Creatura & Chriſtiani, (ver. 23.) quod de gentibus & Chriſtianis haud dixeris. Neque magis aſpirare potuerunt gentes ad religionem ſibi ignotam: nec ſe tædebat ſuæ ſuperſtitionis & Deorum, quibus maximè delectari populum Ethnicum, atque furere & æſtuare, ſiquis eos læſerit, multis exemplis vidimus. Præterea, quâ ſpe ſubjectæ ſunt vanitati Gentes, aut quis eas ſubjecit, non ſuâ ſponte? Denique, loquitur Apoſtolus de *futurâ gloriâ* (ver. 17.) tandem revelandâ, quâ nobis ait abundè compenſatum iri, quicquid, in hoc ſæculo, malorum patimur. Quid hoc igitur ad gentes, aut bona quæcunque hodierni ſæculi? Porrò,

hæc *liberatio Creaturæ* conjungitur (ver. 21.) cum *glorioſâ liberatione Filiorum Dei*, veluti Synchrona: illa autem ad futurum ſæculum unicè ſpectat, ergo hæc itidem eodem referenda eſt. Neque minùs ἀπολύτρωσις τȣ̃ σώματος (ver. 23.) tempus Reſurrectionis reſpicit, ut ex aliis Scripturæ locis ſatis patet. (Luc. xxi. 28. Epheſ. i. 14. & iv. 30.) nec rebus quibuſcunque hujuſce vitæ adaptari poteſt. Poſtremò, Quam connexionem haberent ea quæ ſequuntur (ver. 24.) cum præcedentibus, ſi de converſione Gentium ageretur? *Spe enim ſalvamur*, inquit Apoſtolus: nempe cum dixiſſet antea nos expectare redemptionem corporis, ſubjungit nondum re, ſed ſpe tantùm, nos ſalvos eſſe: vitam futuram indicans. Summa eſt, ſive antecedentia attentas, ſi conſequentia, ſive ipſum textum, in eo conſpirant omnia, ut venturam fœlicitatem denotent, & in futuro ſæculo terminentur.

His, opinor, ſatis conſtat, per τὴν κτίσιν in hoc ſermone Apoſtolico nihil aliud intelligi poſſe, quàm, quod vox ſonat, *mundum conditum*, ſive rerum naturam; prout aliàs accipitur ab hoc authore ſacro (infra ver. 39. ſupra cap. i. 25.) adeoque fruſtra eſſe Neotericos iſtos, qui ad alienas ſignificationes invitum trahunt hoc vocabulum. Neque minùs incongruum

eſt,

eſt, *Futuram Gloriam*, quam memorat Apoſtolus: *liberationem à ſervitute & corruptione: corporis redemptionem:* ad hodiernum ſæculum reſtringere. Hæc mundum futurum quaſi digito demonſtrant: quemadmodum vanitatis, ſervitutis, & corruptionis ſtatus, hodiernum. Denique, hanc vanitatem cùm rerum natura non habuerit ab initio, ſed eò poſteà prolapſa ſit, ex conſilio divino, ut innuit Apoſtolus: patet, duos jam ſubiiſſe ſtatus rerum naturam; & tertium, eumque hodierno præſtantiorem, ſubituram eſſe. Unde conficitur, quod initio diximus, Triplicem mundum, ſive triplici mundi naturalis ſtatum & ſucceſſionem, in hoc ſermone Apoſtolico includi & repræſentari.

Hæc, fundamenti loco, ſubjecimus ex ſacris literis, de triplici mundorum ordine. Quem multipliciorem adhuc è veteribus nonnulli ſtatuerunt. Volunt enim Stoici, alios aliis ſuccedere mundos indeſinenter, per Diluvia & Conflagrationes, innumeris vicibus, repetita. Quem errorem alibi notavimus. Quinetiam è Græcis reliqui, qui de Periodis mundanis philoſophantur, earum numerum non definiunt: neque id explicant, quoties renovabit faciem rerum natura, & ubi tandem deſinet. Ad doctrinam Chriſtianam cæteris accedit propiùs illa Zoroaſtri: quam, ex

Theor. lib. 3. c. 3.

Theor. l. 4. c. 5. ex Theopompo deſumptam, antea expoſuimus: hæc mundum claudit, Morte & Inferno abolitis, cum ſanctorum virorum beatitudine, corporibuſque cœleſtibus: neque *umbram ſpargentibus*, *neque cibi indigis*. Quæ eſt vera rerum noſtrarum atque mundi noſtri conſummatio. Sed de his hactenus.

CAP. III.

Forma Telluris primigeniæ, & præcipuæ ipſius differentiæ ab hodiernâ. Harum differentiarum manifeſtæ notitiæ apud Antiquos reperiuntur.

DIXIMUS ſupra, Tellurem primigeniam alterius fuiſſe formæ & ſitûs, ab hodiernâ. Idque non tantùm rationibus phyſicis, ſed etiam ex Antiquorum monumentis, tam ſacris quàm prophanis, innoteſcere. Exponendum igitur proximo loco, quæ Forma, quis ſitus, quod diſcrimen, utriuſque Telluris: ut illius diſcriminis veſtigia quæramus apud veteres: iiſque repertis, ſententiæ noſtræ veritatem, diu abſconditam, multo tempore exeſam, & tenebris obductam, quaſi novâ luce detegamus. Orbis Terrarum, hodierni & primævi, multifariæ ſunt & innumeræ differentiæ: quæ

quæ tamen revocari poſſunt omnes ad duo capita : ad *Formam* nempe, & *Situm*, utriuſque Telluris. Ab his enim profluunt, tanquam à ſuis fontibus, aliæ multæ varietates & diſcrimina.

FORMA & ſitus hodiernæ Telluris, notiſſima ſunt : Globus noſter eſt bipartitus in mare & terram : globus ſcopuloſus, montoſus, ſalebroſus, cavernoſus : ac ſi eſſet moles diſrupta aut confracta. Situs autem hujus Globi, eſt obliquus ad Solem, ſive ad axem Eclipticæ : unde varias ſubit temporum viciſſitudines, in anni ſui curriculo : Hyemem & æſtatem, & media æquinoctia. Ita ſe habent ſedes noſtræ: hìc vitam laborioſam brevemque trahimus. Jam mutemus Theatrum, & finge tibi, ſi lubet, ſcenas parteſque contrarias : terrarum orbem, integrum, continuum, ſine mari, aut voragine marinâ : lævem & æquali ubique ſuperficie, ſine montibus, ſcopulis, cavernis aut cavitatibus. Denique rectà ad Solem converſum, ſive protenſum in lineâ parallelâ ad axem Eclipticæ ; unde omni careret temporum inæqualitate, & perpetuo vere vel æquinoctio, gauderet.

HÆC eſt Tellus primigenia, vel ipſius imago. Hæ conditiones ipſius primariæ, peculiaris *Forma* & *Situs*, quibus ab hodiernâ maximè diſtinguitur. Obſervandum deinceps, ſiquas harum

rerum

rerum notitias reperire licet apud veteres, ut eorum teſtimoniis & authoritate vincamus eos, qui à naturâ petitis argumentis non facilè cedunt. Notandum autem imprimis, Hanc Formam Telluris primigeniæ, ſecundum ſententiam noſtram, periiſſe in Diluvio univerſali: & ex illo tempore, atque ex illâ clade, ortam eſſe hodiernam. Quâ in re ſequimur Apoſtolum Petrum, qui primum mundum, nempe primos cœlos, primamque Terram, in Diluvio periiſſe ait, 2 Epiſt. iii. 6. Loqui enim Apoſtolum, eo in loco, de mundo naturali, & non tantùm de humano genere, dubitari non poteſt, ſi antecedentia attendamus: quod enim *Mundum* nuncupat *verſu ſexto*, proximè præcedenti *Cælum* & *Terram*, ſive rerum naturam, appellârat. Neque Deriſorum iſtorum objectioni, (ver. 4.) ab immutabili ſtatu mundi naturalis deductæ, aptè occurrit Apoſtolus, niſi ad id, de quo erat quæſtio, congruat reſponſum. Quæſtio autem erat de mundo naturali, & ſi non eodem referatur reſponſum, nihil erit ad rhombum. Denique, præcedentem Mundi interitum in Diluvio memorat Apoſtolus, in argumentum futuri interitus in Conflagratione: nulla autem eſſet vis hujus argumenti, niſi mundus naturalis perierit in Diluvio; cum id probandum fuerit A-

poſtolo,

poſtolo, Mundum naturalem in Conflagratione periturum eſſe. Ita ferè arguit Apoſtolus contra hos Pſeudo-philoſophos. Quod factum, fieri poteſt: Sed mundus jam periit, Natura ſemel naufragium paſſa eſt: quid ni iterùm pereat, quid ni ſecundò naufragium patiatur?

Sed pergamus in propoſito: non tantùm enim dicimus Terram primævam periiſſe in Diluvio, ſed etiam diverſam fuiſſe, forma & qualitatibus, ab Hodiernâ. Atque hanc diverſitatem comprobare mihi videtur idem Sanctus Petrus, in eodem Sermone de revolutione Mundi: niſi cauſam ſuam deſerere, aut, quod nefas eſt, male tractaſſe ſupponamus. Sed ne fraudem facere videamur ſacro authori, æquum erit ipſius verba apponere, quæ ita ſe habent. * *Venient in noviſſimis diebus in deceptione Illuſores, juxta proprias concupiſcentias ambulantes: Dicentes, ubi eſt promiſſio, aut adventus ejus? Ex quo enim patres dor-*

---

* 2 Pet. iii. 3, 4, 5, 6, 7.
Ἐλεύσονται ἐπ᾽ ἐσχάτȣ τῶν ἡμερῶν ἐμπαῖκται, κατὰ τὰς ἰδίας αὐτῶν ἐπιθυμίας πορευόμενοι. Καὶ λέγοντες, Πȣ͂ ἐϛιν ἡ ἐπαγγελία τῆς παρȣσίας αὐτȣ͂; ἀφ᾽ ἧς γὰρ οἱ πατέρες ἐκοιμήθησαν, πάντα ȣ͂τω διαμένει ἀπ᾽ ἀρχῆς κτίσεως. Λανθάνει γὰρ αὐτȣ̀ς τȣ͂το θέλοντας, ὅτι ȣ̓ρανοὶ ἦσαν ἔκπαλαι, ϗ γῆ, ἐξ ὕδατος ϗ δὶ ὑδάτων συνεϛῶσα, τῷ τȣ͂ Θεȣ͂ λόγȣ. Δὶ ὧν ὁ τοτὲ κόσμος ὕδασι κατακλυσθεὶς ἀπώλετο. Οἱ δὲ νῦν ȣ̓ρανοὶ ϗ ἡ γῆ τῷ αὐτῷ λόγῳ τεθησαυρισμένοι εἰσὶ, πυρὶ τηρȣ́μενοι εἰς ἡμέραν κρίσεως ϗ ἀπωλείας τῶν ἀσεβῶν ἀνθρώπων.

dormierunt, omnia ſic perſeverant ab initio Creaturæ. Latet enim eos hoc volentes, quod cæli erant priùs & Terra, de Aqua & per Aquam conſiſtens, Dei verbo. Per quæ ille tunc mundus aquâ inundatus periit. Cæli autem qui nunc ſunt, & Terra, eodem verbo repoſiti ſunt, igni reſervati, in diem judicii, & perditionis impiorum hominum. Vides ſtatum cauſæ. Negant adverſarii ullum futurum eſſe mundi naturalis excidium aut mutationem. In eam fidem adducti, quòd nullam hactenùs viderint aut audiverint in Naturâ inconſtantiam aut mutationem, ab antiquiſſimorum Patrum temporibus, ab extremâ hominum memoriâ, ab ipſo rerum initio. Quid his reponit Apoſtolus? Ait eos libenter obliviſci primævi naturæ ſtatûs, ſive antiquorum Cœli & Terræ; quæ ex aquâ & per aquam conſtituta, *eam ob cauſam*, ſive propter illam conſtitutionem, in aquarum diluvio perierunt. Hodierni autem Cœli & Terra, inquit, aliter conſtituti, igne perituri ſunt. Iiſque ſuccedent tandem novi Cœli & nova Terra, in quibus habitabunt Juſti, ver. 13. Hæc eſt ſumma reſponſi Apoſtolici: quod multis modis arguit Mundum antediluvianum alium fuiſſe ab hodierno. Primò enim, niſi id ſuppoſueris, nulla erit vis hujus reſponſi, nihil valebit contra argumentum adverſariorum:

orum : quin id potiùs roborat & confirmat. Nam ſi eadem fuit & immutata naturæ facies ante & poſt Diluvium, eadem ſemper fuit ab ipſo rerum initio : id quod contendebant *οἱ ἐμπαῖκται.* Itaque, ex hâc interpretatione, non tantum non refellit, ſed concedit Apoſtolus id quod erat refutandum.

Secundo, exprobrat, ut vides, Apoſtolus his Pſeudo-philoſophis ſuam ignorantiam, ver. 5. Cujuſce autem rei ignorantiam ? non Diluvii in genere : Judæi enim erant, quibus ſcripſit Petrus : idque arguit ipſa hæc phraſeologia, *Ex quo Patres obdormierunt*, quæ eſt purè Judaica. Judæos autem latere non potuit Diluvium Noachi, lectitatis unoquoque ſabbatho libris Moſis : ſed ignorabant, vel ſe ignorare ſimulabant, Cœlos Terramque antediluvianos aliter quàm hodiernos, conſtitutos eſſe : iiſque pereuntibus in ſtrage Diluvii, *τὲς νῦν ἐρανὲς καὶ γῆν* ſucceſſiſſe, alterius formæ & qualitatum ab antiquis. Hanc iis ignorantiam vel oblivionem exprobrat Apoſtolus.

Tertio, ſi nulla fuit diverſitas inter rerum naturam ante-diluvianam & poſt-diluvianam, verſus ille quintus eſt ſupervacaneus & inutilis : fruſtraque memorantur Cœli & Terra ante-diluviani, in exemplum mutabilitatis naturæ (pro-

ut

ut argumentum poſtulabat) ſi iidem fuerint in utroque mundo, ſine ullâ mutatione.

QUARTO, ex eâdem ſuppoſitione, in verſo ſexto illatio fit ſine fundamento, conſequentia ſine præmiſſis. * Δι' ὧν, inquit Apoſtolus, ὁ τοτὲ κόσμος ἀπώλετο. Propter quæ verò? vel propter quas cauſas, inundatus periit iſte mundus? Annon propter illam conſtitutionem ſitumque, reſpectu aquarum, quem verſu præcedenti annotârat? Hoc conceſſo, habes diſcrimen inter utrumque mundum, & conſequentiam ritè deductam: hoc non conceſſo, nulla eſt vis conſequentiæ aut illationis.

DENIQUE, in *verſu ſeptimo*, opponuntur Hodierni Cœli & Terra antediluvianis: Οἱ νῦν ὐρανοὶ καὶ ἡ γῆ, τοῖς ἔκπαλαι ὐρανοῖς καὶ γῆ· quemadmodum infrà (ver. 13.) novi cœli & terra diſtinguuntur ab hodiernis. Quod ſi prorſus eadem fuiſſet utraque compages, ante-diluviana & poſt-diluviana, nullus eſſet locus huic antitheſi, nulla diſtinctionis ratio. Quin potius vice particulæ adverſativæ, dicendum fuiſſet Apoſtolo, οἱ αὐτοὶ ὐρανοὶ καὶ ἡ γῆ, &c.

* Δι' ὧν, *Per quæ* Vulgat. *Quamobrem*; Bez. *Quâ de cauſâ, ſive quia talis erat qualem diximus conſtitutio Terræ & Cœli*, Grot.

&c. iidem Cœli & Terra, qui aquis antea demerſi fuerunt, igni jam reſervantur. Ità enim loquitur de *Logo* vel *verbo Dei*, τῷ αὐτῷ λόγῳ, inquit, ver. 7. eodem nempe, quem memorârat anteà, ver. 5. Et ſi Cœlum & Terra fuiſſent utrobique iidem, non minùs quàm Spiritus Sanctus, cur illis notas diſtinctionis, huic unitatis, præfixit ?

Hæc pluribus expoſui, quod probè nôrim, hunc locum Sancti Petri multis eſſe lapidem offendiculi : nos autem ſuper hanc petram Theoriam Telluris potiſſimùm ædificamus, quoad authoritatem ſacram ; & immobile fundamentum hoc ſemper duximus. Neque prorſus nova eſt, aut ſingularis, quam dedimus, hujus loci interpretatio. Nam plures commentatores, vi verbi coacti, fatentur Apoſtolum hìc loqui de mundo naturali. Et nonnulli Cœlos & Terram, ante-diluvianos, periiſſe (quod formam, intelligo) & hodiernos ab iis diverſos eſſe, ex authoritate hujus ſermonis Apoſtolici aſſeruerunt. Ita certè Sanctus Auguſtinus, qui, pluribus in locis, Mundum antiquum naturalem periiſſe ait, & hodiernos Cœlum & Terram, alios eſſe ab antiquis : quinetiam interitum Mundi in Diluvio, futuro ipſius interitui in Conflagratione, non ſemel comparat & æquiparat ; idque in exponendo hoc ipſo argumento Divi

X Petri.

Petri. Ita *de Civitate Dei*, l. 20. c.13. hæc habet: *Apoſtolus commemorans factum ad Diluvium, videtur admonuiſſe quodammodò, quatenùs in fine hujus ſæculi Mundum iſtum periturum eſſe credamus. Nam & in illo tempore, PERIISSE dixit, qui tunc erat, mundum; nec ſolum orbem terræ, verum etiam cœlos.* Dein cum admonuiſſet, hanc cladem pertingere non potuiſſe ad ſupremos cœlos, ſtellaſque altiſſimas: ſubdit, *Atque hoc modo* (*penè totus aër*) *cum Terrâ perierat; cujus Terræ utique prior facies* (nempe *ante-diluviana*) *fuerat deleta Diluvio. Qui autem nunc ſunt Cœli & Terra, eodem verbo repoſiti ſunt, igni reſervandi; proinde qui Cœli & quæ Terra, id eſt, qui mundus, pro eo mundo, qui Diluvio periit, ex eâdem aquâ repoſitus eſt, ipſe igni noviſſimo reſervatur.* Vides ex his paucis, totum argumentum Apoſtoli, ad mundum naturalem, ipſiuſque in Diluvio diſſolutionem retuliſſe Sanctum Auguſtinum. Id quod etiam * alibi teſtatur

---

* *S.Auguſt. de C.D. l. 20. c. 24. Agens contra Porphyrium, qui mundi æternitatem & immutabilitatem, pariter ac hi Illuſores, tuebatur: Locum Prophetæ citat*, Cœli peribunt: *comparatque hunc locum cum illo Sancti Petri, ubi Cœlum & Terra, ante-diluviana*, periiſſe *dicuntur, his verbis*, Legitur, Cœlum & Terra tranſibunt, Mundus tranſit, ſed puto quod Cœlum

tur pluribus in locis: quæ, pro lubitu & otio Lectoris perlegenda, in margine appoſui.

Ita ſenſit, ità philoſophatus eſt, Sanctus Auguſtinus. Neque tamen exiſtimo, vel ipſi, vel aliis veterum innotuiſſe modum interitûs aut mutationis antiqui mundi in Diluvio: nec forſan qualis fuit Cœli & Terræ facies ante-diluviana, quam deletam eſſe ait in illâ clade. Neque enim ex contemplatione naturæ aut ratiocinatione præeunte, in hanc ſententiam deſcendiſſe videtur Auguſtinus, ſed authoritas & lumen ſacri ſcriptoris hanc ei extorſêre concluſionem: nonnihil adjuvante forſan, obſcurâ aliquâ, de rebus Diluvianis vel Ante-diluvianis, traditione.

Hactenus oſtendimus diſtinctionem & diverſitatem in genere inter Mundum

 ante-

Cœlum præterit, tranſit, tranſibunt, aliquanto mitius dicta ſunt, quàm PERIBUNT. In Epiſtolâ quoque Petri Apoſtoli, ubi aqua inundatus, qui tum erat, periiſſe dictus eſt Mundus, ſatis clarum quæ pars Mundi à toto ſignificata eſt, & quatenus periiſſe dicta ſit, & qui Cœli repoſiti igni reſervandi. *Dein, quæ aut quota pars univerſi periit in Diluvio, infra explicat:* In Apoſtolicâ illâ Epiſtolâ à toto pars accipitur, quod Diluvio periiſſe dictus eſt Mundus, quamvis ſola ejus, cum ſuis cœlis, pars ima perierit. *Denique in expoſitione Pſal.* ci. *ad illa verba jam memorata,* Cœli peribunt: *hoc* ſemel ait contigiſſe *in Diluvio, ſecundum Apoſtolum Petrum:* apertè dixit hoc Apoſtolus Petrus, Cœli erant olim & Terra, de aquâ & per aquam conſtituti, Dei verbo. Per quod, qui factus eſt mundus, aquâ inundatus, deperiit. Jam ergo dixit, periiſſe Cœlos per Diluvium. *Vid. etiam. c.* 16. *ejuſdem libri, ubi figuram mundi mutatum iri, in conflagratione, ut olim in Diluvio.*

ante-diluvianum & hodiernum, ex verbis Sancti Petri. Sed in quo conſtitit illa diverſitas aut diſcrimen, non ità apertè dicitur. Dicitur quidem ille mundus *ex aquâ* & *per aquas, conſtitiſſe. Conſiſtere* autem *per aquas*, ſi ad Terram referatur, idem eſſe videtur ac *ſuſtentari per aquas*: vel *fundari ſuper aquas*, ſecundum phraſin Pſalmiſtæ, Pſal. xxiv. 2. vel *extendi* aut *ſtabiliri* ſuper aquas, prout alibi dicitur ab eodem prophetâ, Pſal. cxxxvi. 6. vel denique, in verbis Sapientiæ, *formari, ut orbis, ſuper faciem Abyſſi.* Prov. viii. 27. Hæc omnia eodem collimare videntur: nempe ut nobis indicent ſitum Telluris ante-diluvianæ: *conſiſtentis vel ſuſtentatæ per aquas, fundatæ* vel *extenſæ ſuper aquas*; vel quod cæteris diſertius eſt, *paratæ per modum Orbis ſuper faciem Abyſſi.* Hæ locutiones ſacræ tam inter ſe conveniunt, quàm cum Theoriâ noſtrâ: quâ, primum terrarum orbem, in ſuperficie aquarum, vel ſuper faciem Abyſſi, undique conſtruximus.

Vid. Theor. l. 1. c. 5.

Atque eo magis placet hæc expoſitio, quòd hujuſmodi ſitus & conſtitutio Telluris antiquæ, eam redderent obnoxiam Diluvio; id quod planè innuit Apoſtolus: cùm enim dixiſſet Terram ante-diluvianam *ex aquâ*, & *per aquas conſtitiſſe*, ſubdit, *Quamobrem*, ſive *quam ob cauſam*,

cauſam, nempe propter illum ſitum vel conſtitutionem, *mundus iſte obruebatur.* Quod pariter multis oſtendimus, liquidiſque rationibus, in Theoriâ: ſcilicet L. 1. c. 6. Orbem illum Terrarum Abyſſo ſuperſtructum, obnoxium fuiſſe diſſolutioni: atque ex illâ diſſolutione, lapſuque in Abyſſum ſuppoſitam, ortum eſſe Diluvium univerſale.

Hæc de ſitu Telluris ante-diluvianæ, reſpectu Aquarum vel Abyſſi. Aliud planè eſt ipſius ſitus reſpectu Solis & Cœli: quem in concluſione illâ, capite ſecundo propoſitâ, maximè reſpeximus. Hunc ſilet Scriptura Sacra, vel obſcurè ſignificat: ſed authores exotici hujuſce ſitûs non pauca retinuerunt indicia, nec obſcura; prout infra videbimus. Id tantùm quærendum hìc reſtat, qualis eſſet, ſuppoſito illo ſitu Telluris ante-diluvianæ reſpectu Aquarum & Abyſſi: Qualis, inquam, eſſet ipſius ſuperficies? aſpera & montoſa, vel lævis & æquabilis? æquabilis proculdubiò, ſi ubique ſuperincubuit Abyſſo; formam enim ipſius ſequeretur, ut glacies aquæ ſuppoſitæ. Neque ulla eſſet ratio aut cauſa inæqualitatis in hoc orbe Terrarum: nulla origo montium, ſcopulorum, ſalebrarum, aut quarumcunque aſperitatum. Denique, quoad mare, vides incluſum eſſe in viſceribus Terræ, ſub nomine Abyſſi: latuitque abſconditum uſque

ad diſruptionem magnam in Diluvio: *cùm aquâ inundatus periit mundus ille Antiquus.*

Hactenus quadrant omnia ad illam, quam dedimus, Telluris primigeniæ ideam vel deſcriptionem. Quadrant, inquam, omnia in his authoribus ſacris. Sed quid ad hæc alii Authores? Fateor apud veteres parciùs & tenuiùs tractari hoc caput de Formâ Telluris primæ: hanc, fertilem, fœlicem, aureamque dixêre, ſed formæ ipſius vix meminerunt. Sæpe quidem comparant Ovo: quod, præter alia in quibus conveniunt, ſuperficiem teſtamve habet lævem & æqualem; ſed nihil memini de Montium natalibus aut origine apud gentes. Authores quidam Chriſtiani, mediæ aut ſequioris ætatis, Terram ante Diluvium æquabiliorem fuiſſe hodiernâ, ſi non penitus æqualem, auſi ſunt affirmare. Ita *Beda**, *Hiſtoriæ* † *Scholaſticæ* author, *Gloſſa ordinaria* ‡, *Alcuinus**, *Rabanus Maurus*, aliique. Sed horum authoritas in ſe ſpectata, non eſt magni ponderis: at quatenus ſunt veterum ſequaces, & traditione tacitâ receptam, vel ex antiquis & ineditis manuſcriptis hauſtam, deferunt ad nos ſententiam, aliunde veriſimilem, teſtes ſunt non contemnendi. Sed pergamus ad reliqua.

* In 2 Pet. ii. 5. & de ſex dierum creat.
† c. 34.
‡ In Gen. vii.
* Interrog. 118.

CAP.

CAP. IV.

De naturâ, modo, & cauſis Diluviorum: & potiſſimum de univerſali.

SEQUITUR diſquiſitio de Diluvio, cujus hic meminit Apoſtolus, eoque periiſſe ait Mundum Antiquum. Quale autem fuit hoc Diluvium, ex quibus cauſis originem traxit, quâ ratione obruit terrarum orbem, ardua eſt, & ab omni ævo agitata, quæſtio. Nos ad hunc nodum expediendum, in *Theoriâ Telluris* tria præſtitimus: primò, quantitatem aquæ requiſitæ ad Diluvium univerſale, quod maximorum montium cacumina tegeret & involveret, inveſtigavimus: comperimuſque manifeſto calculo, eam ſuperaturam eſſe molem & magnitudinem octo minimùm Oceanorum. Secundò, tantam aquarum vim nullibi reperiri poſſe, ſi omnes aquæ theſauros, ſive in Cœlo, ſive in Terrâ, ſive denique ſubterraneos, exhaurias: claris rationibus ibidem oſtenditur. Tertiò, ſi quomodocunque, aut undecunque, adducta eſſet in Terras hæc prodigioſa aquarum maſſa, eandem amoliendi nulla eſſet ratio: neque modus cognitus, aut poſſibilis, abſumendi, aut aliunde derivandi, tantam aquarum conge-

Lib. 1. c. 2, 3.

riem. Ex hiſce tribus capitibus, unà collatis, rectè probatur, Hodiernam Terram non eſſe obnoxiam Diluvio: neque, ratione ſuæ formæ & ſitûs, ejuſdem capacem. Secundo, Terram ante-diluvianam alterius fuiſſe formæ & ſitûs ab hodiernâ: aliter iſtoc genere fati non periiſſet. Saltem non ob diſpoſitiones ſuas naturales, prout nos docet Apoſtolus. Denique, ſuppoſitâ illâ formâ & ſitu, ſive illa conſtructione, quam anteà dedimus, antiquæ Telluris, ſuper faciem Abyſſi (quæ tam ſcriptoribus ſacris, quàm naturæ legibus rerumque ortui ex Chao, eſt conformis:) ex illius diſſolutione, lapſuque in Abyſſum ſuppoſitam, oriretur Diluvium univerſale. Idque tale, quod ſingulis phænomenis reſponderet, omnibuſque occurreret objectionibus: neque enim inopiâ aquarum laboraret hæc hypotheſis, neque eaſdem aquas abducere & amoliri, finiente Diluvio, difficile eſſet; & quæcunque alia vulgares hypotheſes premunt incommoda, in hâc nullum locum habent, aut nullam vim exercent.

At dices forſan, hujuſmodi hypotheſin de diſſolutione Terræ, & eruptione Abyſſi, reſpondere quidem omnibus phænomenis, tam Diluvii univerſalis, quàm hodiernæ Telluris, ſed hanc diſſolutionem eſſe fictitiam, ſive gratis dictam. Reſpondeo, Hypotheſis illa, quæ ſingulis ſubjectæ

ma-

materiæ phænomenis competit & congruit, non habetur fictitia, aut gratis dicta; ſuas partes explet, ſuo officio fungitur: & in iis rebus naturalibus quæ non ſubjiciuntur oculis, nulla eſt alia philoſophandi aut veritatem indagandi ratio, quam per hujuſmodi Hypotheſes. Sed quoad diſſolutionem Terræ & diſruptionem Abyſſi in Diluvio, duo ſunt prætereà obſervanda: primò, quid de hâc re tradidit hiſtoria ſacra. Secundò, quid hiſtoria naturalis Diluviorum, de modo & cauſis eorundem prodidit: Si Terræ hiatus, ſi eruptiones aquarum, & ſimilia, in minoribus diluviis, tanquam propria & adjuncta, memorat; in maximis multo magis his cauſis gravioribus opus eſſet.

Quoad primum igitur, memorat Moſes in hiſtoriâ Diluvii, diſruptam fuiſſe tunc temporis magnam Abyſſum, ſive *Tehom-Rabbah*, quod fieri non potuit ſine ruptione vel diſſolutione Terræ. Præterea, hanc diſruptionem ſtatuit cauſam primariam Diluvii: exierunt itaque vel eruperunt aquæ ſubterraneæ ex hâc Abyſſo, quæ terrarum orbem inundabant. Neque tantùm hiâſſe Terram, ſed etiam prolapſam eſſe in ſuppoſitam Abyſſum, id ſatis arguit, quòd aliàs non expulſæ fuiſſent è ſuis ſedibus aquæ ſubterraneæ: multò minùs ſeſe efferre potuiſſent ad altitudinem maximorum montium, nullo

facto

facto in eas impetu aut impulſu. Denique, cùm Diluvium de quo loquitur Moſes, non eſſet huic aut illi regioni proprium, ſed diffuſum per terrarum orbem, inde liquet, ruinam illam vel diſſolutionem Terræ, quâ emotæ & expulſæ erant aquæ, fuiſſe generalem: parteſque omnes noſtræ hypotheſeως, narratiunculam illam Moſis paucis complecti & comprobare.

Huic diſruptioni *Tehom-Rabbah*, non diſſimilis eſt locus in Hiſtoriâ Jobi, cap. xxxviii. ubi natales Oceani celebrantur, cum prodiit ex utero Terræ; ita enim intelligo *uterum* illum, unde dicitur erupiſſe mare; fractis clauſtris quibus occludebatur. Verba hæc ſunt, ſecundum Septuaginta: Ἔφραξα δὲ θάλασσαν πύλαις, ὅτε ἐμαίμασσεν, ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτῆς ἐκπορευομένη· *Concluſi autem portis mare, cum fremeret, ex utero matris ſuæ egrediens.* Quæ ità explicuit interpres: Τὸ ἐμαίμασσεν, ἀντὶ τοῦ, οἷστρα ὁρμητικῶς εἶχε· καθάπερ τι βρέφος ἀποκινηθῆναι τῆς ἀβύσσου ἠπείγετο. *Fremeret* vel *fureret, id eſt, violento impetu ferretur, impulſa ad exeundum ex Abyſſo, tanquam infans ad partum.* Conveniunt ferè omnes per *uterum*, hic intelligi Abyſſum, magnam matrem Oceani: & in Paraphraſi Chaldaicâ legitur expreſsè מן תהומה *de Abyſſo.* Sed cum duplex fuerit, ſecundum nos, Abyſſi ſtatus, laxus & diffuſus; cùm Terræ ſuperficiem undique tegebat, in

Gen. i. 2.

in primâ rerum formatione; dein, incluſus in utero aut viſceribus Terræ, unde tempore Diluvii erupit: Quæritur de quo ſtatu Abyſſi, primo vel ſecundo: aperto vel clauſo, accipienda ſunt hæc verba. Manifeſtum mihi videtur, cùm de *eruptione* maris *ex utero* ſermo eſt, id velle, mare fuiſſe clauſum antea, inſtar fœtûs in utero; & exinde prodiiſſe, viis recluſis, vel fractis repagulis. Nam in Abyſſo apertâ, diffusâ, & fluitante in ſuperficie Globi, nullus eſſet uterus, nulla eruptio ex utero. Rectè igitur vetus interpres Jobi, *Hoc factum*, inquit, *cum omnes fontes Abyſſi magnæ aperti erant: proinde vulvam, Terræ matris ſinum æſtimo.* Quod pluribus exponit confirmatque Caſp. Sanctius in locum. Neque fruſtra quidem: neceſſe eſt enim per hunc uterum, magnum aliquem ſinum aut receſſum intelligamus, eumque ſubterraneum; unde prorupiſſe dicitur Oceanus, vel tanquam partus, vel proluvies aquarum, quæ ſequi ſolet partum.

Quæ prætereà ſequuntur de fotu & involutione hujus fœtûs recens nati, eodem ſpectant: cœlique & aëris faciem, æſtuante diluvio, eleganter exprimunt. *Quum ponerem nubem, veſtimentum ejus: & caligine, tanquam faſciis, aut pannis infantiæ, obvolverem.* Durante æſtu aquarum Diluvialium, & labentis mundi tumul- Ver. 9. Ἔθεμεν δὲ αὐτῇ νέφος ἀμφίασιν, ὁμίχλῃ δὲ αὐτὴν ἐσπαργάνωσα.

tumultu, nebulis, & nimbis, & excuſſis in altum fluctibus, impletæ erant omnes terris vicinæ regiones. Atque his nubibus, & caliginoſo aëre, quaſi mollioribus pannis, involutum erat mare, cùm primùm, ex utero magnæ matris Terræ, non dicam in lucem prodiit, ſed in auras quaſcunque prorupit.

Neque minus congruit quod ſequitur, ver. 10. de hodierno maris alveo, & appoſitis in litore rupibus & vallis, quibus coërcentur ipſius fluctus. *Circumdedi illud terminis meis, & poſui vectem & oſtia. Et dixi, uſque huc venies, & non procedes ampliùs: & hìc confringes tumentes fluctus tuos.* Ita vulgata. Paulò aliter Tremellius: *Cùm diffregi pro eo Terram decreto meo: & appoſui vectem & valvas. Dicens, hucuſque venies, & ne procedito: & hìc opponet ſe litus ſuperbiæ fluctuum tuorum.* Eodem res redit ex utrâvis verſione. Terræ mariſque poſt-diluvianorum formam & ſitum hæc verba definiunt, cum laxatas & ſævientes aquas, ad ſuos alveos, ſub fine Diluvii, relegavit & reſtrinxit Deus: obiceſque poſuit & repagula in oris maritimis, ſecundum fœdus cum Noacho initum, ne denuo inundarent terras.

Alia ſunt ſacrorum ſcriptorum loca, quæ diſſolutionem Terræ ſignificare videntur,

dentur, idque in Diluvio. Propheta Iſaias, mundi cladem & diſſolutionem deſcripturus, incipit ab iiſdem verbis quibus uſus eſt Moſes, in deſcriptione Diluvii, ארבות ממרום נפתחו: nec aliter utrobique *Septuaginta*, θυρίδες ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἠνεῴχθησαν. Iſa. xxiv. 18, &c. Unde cætera quæ ſequuntur in eâdem deſcriptione, ad Diluvii formam modumque pariter alludere cenſenda ſunt. Verba autem prophetæ ſic ſe habent. *Cataractæ de excelſis apertæ ſunt, & concutientur fundamenta Terræ. Confractione confringetur Terra: Contritione conteretur Terra: Commotione commovebitur Terra: Agitatione agitabitur Terra, ſicut Ebrius.* Hæc, ut vides, Terræ motus, diſſolutiones, concuſſiones, & omne genus ruinarum, indicant. Quæ, ſi ad futurum mundi excidium referenda cenſeas, ſaltem ex præterito futurum deſcribere videtur Propheta, & in utroque perturbatum & diſſolutum Terrarum orbem ſupponere. In altero ejuſdem Prophetæ Iſa. liv. 9. loco, ubi de Diluvio agitur, ait Deus ſe fœderi & promiſſis Noacho factis, ſemper ſtaturum: neque montes aut colles in poſterum commoturum. Verba ſecundum Septuaginta, hæc ſunt: Ἀπὸ τοῦ ὕδατος τοῦ ἐπὶ Νῶε, τοῦτό μοι ἐστί. Καθότι ὤμοσα αὐτῷ ἐν χρόνῳ ἐκείνῳ, τῇ γῇ μὴ θυμωθήσεσθαι ἐπὶ σοὶ ἔτι, μηδὲ ἐν ἀπειλῇ σου τὰ ὄρη μεταστήσεσθαι, οὐδ᾽ οἱ βουνοί σου μετακινηθήσονται. *Ab aquâ quæ fuit ſub Noe,*

Noe, hoc mihi eſt: ſicut juravi ei in tempore illo, Terræ nequaquam ultra iraſci propter te, neque in comminatione tuâ montes transferre, neque colles tui commovebuntur. Hoc exemplar innuit, everſas fuiſſe terras, divulſas, & ſuis ſedibus emotas, in Diluvio: Deumque juraſſe ait, hæc nunquam reditura, neque ideò Diluvium.

Sacrorum Authorum loca alia, quæ de ſubverſione aut diſſolutione Terræ verba faciunt, Diluvii univerſalis tempus ſtatumque, tanquam mundi naufragium, atquæ iræ divinæ monumentum maximum, reſpicere mihi videntur. Cujuſmodi ſunt illa dicta Jobi ix. 5, 6, &c. xii. 14, 15. Atque illud Prophetæ, Amos ix. 5, 6. *Jehovah tangente Terram, diſſolvitur: conſcenditque quaſi rivus totam, quaſi rivus Ægypti, & ſubmergitur*, &c. Illud etiam Haggai ii. 6. *de duplici Concuſſione Cœli, Terræ, Maris, ſicci:* Præteritâ & futurâ: quicquid figuratè ſignificet, uti *futuram* de Conflagratione, ita *præteritam* de Diluvio, φυσικῶς interpretor. Denique in Pſalmis, de concuſſione Terræ & fundamentorum ipſius, ſæpiùs fit mentio: & quandoque afflictæ & periclitantis Eccleſiæ conditio, quam Arca Noæ repræſentabat, verbis, quæ vim & æſtum ipſius Diluvii notant, adumbratur, Pſal. xlii. 7. & xlvi. 1, 2, 3. maximè

mè verò Pſal. xviii. ubi per omne genus tempeſtatum, & cœli & terræ motuum, ſcena Diluvii, ut mihi videtur, vividè depingitur. *Tum commota tellus contremiſcere cœpit, & concuſſæ montium moles cohorreſcere : namque iratus ille.* Ver. 8, 9, 10, 11, &c.

Fumum naribus exhalans, ardentem ignem faucibus ejaculans, & carbonibus exardeſcens.

Proclinato cœlo deſcendebat, & ſubjectâ ſuis pedibus caligine.

In Cherubo inequitans volabat, ſeque alis venti librabat.

Circumdederat autem ſibi quaſi latibulum tenebrarum, atrarumque aquarum, & ætherearum nubium quaſi umbraculum.

Quibus nubibus ad ejus præſentiæ fulgorem diſcuſſis, grando & candentes emicabant carbones.

Tum Jova ſupremus de cœlis intonare, cumque fragore grandinem & igneos agere carbones.

Telaque ſua jaculans illos diſſipare, & crebris reddere fulguribus attonitos.

Ad has Jovæ minas, & ſpirantem ex ejus naribus ventum, aperti ſunt aquarum gurgites, & fundamenta Orbis habitabilis patefacta.

Tum

Tum ille me deſuper recipiendum, & ex tam multis aquis curavit extrahendum.

Hi motus & procellæ, quæ numinis præſentiæ, (ut ſolent omnia magna, apud Prophetas) attribuuntur, nullibi occurrunt aut locum habere poſſunt in hiſtoriâ ſacrâ, niſi ſub tempore ſævientis Diluvii: cùm ruptâ Abyſſo magnâ, & effuſis nimborum Cataractis, cœlum terris miſceri videretur. Neque multò diſſimilem Naturæ faciem in Diluvio, tam quoad cœ-
M. p. 279. lum quàm terram, depinxit Philo Judæus, tractatu de Abrahamo. Ubi, cum aquarum undique confluxus motuſque turbulentos, deſcripſerat, ſubdit: Πάντα τὸν οὐρανὸν βαθὺ καὶ συνεχὲς νέφος ἐπέσχε, καὶ πνεύματα ἦν ἐξαίσια· πάταγοι δὲ βροντῶν καὶ ἀπολάμψεις ἀστραπῶν, καὶ κεραυνῶν φοραὶ, καὶ καταῤῥηγνυμένων ὄμβρων ἀπαύστων, ὡς νομίσαι τὰ μέρη τοῦ παντὸς εἰς μίαν φύσιν τὴν ὕδατος ἀνασοιχειούμενα σπεύδειν· ἕως τοῦ μὲν ἄνωθεν καταῤῥάττοντος, τοῦ δὲ κάτωθεν ἐπανιόντος, μετάρσια ἤρθη τὰ ῥεῖθρα, οἷς οὐ μόνον ἡ πεδιὰς καὶ ὅση χθαμαλὴ κατακλυσθεῖσα ἠφανίσθη, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑψηλοτάτων ὀρῶν αἱ κορυφαί. Πάντα γὰρ τὰ μέρη τῆς γῆς ἔδυ καθ' ὕδατος, ὡς πᾶσαν καθηρπάσθαι, καὶ τὸν κόσμον ἀκρωτηριασθέντα μεγάλῳ τμήματι, τῷ παντελεῖ καὶ ὁλοκλήρῳ, ὃ μήτε εἰπεῖν, μήτε νοῆσαι θέμις, λελοβῆσθαι δοκεῖν. Ἀλλὰ γὰρ καὶ ὁ ἀὴρ ἔξω μέρους βραχέος τοῦ κατὰ σελήνην, ἅπας ἀνήλωτο, νικηθεὶς ὑπὸ τῆς τοῦ ὕδατος βίας καὶ φορᾶς. Denique ait, Πάντα τὰ τοῦ κόσμου μέρη, δίχα τῶν κατ' οὐρανὸν, ἐκινήθη παρὰ φύσιν, ὡς ἂν

βα-

βαρεῖαν καὶ θανατώδη νόσον νοσήσαντα. Quùm nullibi repererim apud veteres uberiorem Diluvii deſcriptionem, nec imaginem magis vividam; hæc dicta, longiuſcula licet, referre non gravabar: quæ ita ferè reddidit Interpres. Nec aër quieſcebat interim, *Obtecto cœlo toto denſis & continuis nubibus, procellis quoque furentibus; ſimul tonitruum crepitus, micationes fulgurum, ictuſque fluminum, & cum impetu dejecti imbres perpetui, faciebant, ut videretur totus mundus abire & diſſolvi in naturam aqueam. Donec è ſupernis Cataractis, inferniſque fluentis, tanta moles undarum ſuccrevit, ut non campi tantùm, & depreſſa loca operirentur, ſed & altiſſimorum montium cacumina. Omnes enim Terræ partes ſubmerſæ ſunt, ut, illâ ereptâ, mundus magnâ ſui portione mutilaretur: & qui priùs integer illæſuſque fuerat, mancus, (*quod cogitatu, dictuque nefas eſt) eſſe videretur. Quin & aër, niſi quà Lunari circulo vicinus eſt, pene totus abſumptus erat, victus aquarum violentiâ & impetu, quæ regionem ejus penitus invaſerant. Denique omnium mundi partium, præter cœleſtes, natura laxata fuerat, quaſi morbo quodam graviſſimo & fatali correpta.* Multa ſunt, ut vides, in hâc delineatione Diluvii, ſacri Prophetæ verbis cognata & affinia: procellas & turbines, fulgura &

* Scilicet Philo voluit mundum eſſe incorruptibilem.

 ful-

fulmina memorat, denſoſque nimbos, quaſi liquefacto cœlo, & confusâ mundi compage. Fatendum eſt tamen, virum eloquentiſſimum ad prophetici ſermonis altitudinem aſſurgere non potuiſſe. Neque verbis quidem exprimi poteſt, aut animo concipi, triſtis naturæ imago, durante æſtu Diluvii. Quod Cœlum, Quas Terras, Quem Aëris vultum, pingemus? Cœlum ſine Sole aut Syderibus: fractas aut læſas ubique Terras: hiantem Abyſſum: Aërem, aquis, tenebris, & intermicantibus ignibus, horrendum: præter turbines, fluctuum colliſiones, & ruentium molium fragores & tonitrua. Denique, hoc modo confuſis omnibus, aut primum Chaos, aut ſupremum Diem, in hoc mundi naufragio videre videor. Sed de Diluvio ſatis, quoad Authores ſacros.

Consulenda eſt deinceps Hiſtoria prophana, & Authores exotici: nempe quid illi prodiderint de modo & cauſis diluviorum, quæ ſcriptis mandârunt, & quorum nobis conſervârunt aliqualem memoriam, nunc in his, nunc in illis regionibus. Atque id auſim dicere generatim, maxima, quæ ab hiſtoricis traduntur, diverſarum regionum diluvia, ab iiſdem cauſis proveniſſe, aut ab eodem cauſarum ordine, quo Oecumenicum illud jam ſupra explicuimus. Nempe à diſruptione

terræ, lapſuque in hiatum ſuppoſitum, aquis repletum; unde aquæ illæ ſubterraneæ, ruentis molis impetu expreſſæ & eliſæ, campos aut provincias circumvicinas inundant. Præterea, hanc diſſolutionem terrarum comitari ſolet, aut præire, Terræ motus: quo ſolum concutitur, & à ſitu ſuo impellitur. Denique, regiones cavernoſæ utrique horum, tam Eluvionibus, quàm Terræ-motibus, præ aliis ſunt obnoxiæ. Hæc ſummam cauſæ complectuntur, atque horum omnium teſtem adducturi ſumus hiſtoriam naturalem: & exemplis inde petitis, quod ſuperiùs expoſitum fuit in deſcriptione Diluvii univerſalis, id ſæpiùs in aliis occurriſſe, ſub minori mole, & quaſi minoribus tabellis depictum videbimus.

Tribus modis in genere, contingere ſolent Inundationes: aut irruptione maris in terras humiles, dirutis ſuperatiſve aggeribus, à naturâ vel ab arte factis. Aut immodicis pluviis. Aut denique eruptionibus aquarum ſubterranearum. Prima non fit niſi in terras humiles, ut dixi, ipſius maris ſuperficie depreſſiores; neque altius aſſurgunt aquæ aut longiùs graſſantur, niſi æſtu aliquo, aut ſubitâ tempeſtate propulſæ. Quare hujuſmodi Eluviones contingere non poſſunt, niſi in regionibus maritimis: iiſque non arduis aut montoſis. Quoad ſecundum genus inunda-

undationum, cùm ſenſim fiant, permagnæ eſſe non poſſint; primarum enim pluviarum aquæ elapſæ ſunt, antequam ultimæ aut penultimæ accedunt: ideoque prata tantùm, aut fluminibus contiguos campos, aut pagos, obruere ſolent: neque in iiſdem diù morari, cùm per fluviorum alveos facilè exonerentur, & in mare decurrant. Et notare hìc licet, utì nullâ Oceani exundantiâ, propter ipſius ſitum, terris humiliorem; ità nec ullis pluviis, oriri unquam poſſe Diluvium univerſale; quoniam quantumcunque aquarum fingas ex terrâ & aquis eductum, cùm in pluvias coactum redit ad eaſdem terras & aquas, non niſi tantundem loci occupabit quantum antea occupaverat: ut nulla inde effici poſſit generalis inundatio. Verum quidem eſt, primo impetu, cum terra nondum imbiberit ſuam partem, erit quædam eluvies: at ubi, facta diſtributione, natura ubique ſuum repetierit, redeunt omnia ad priſtinum ſtatum; & pluviis tantum aquæ reficitur, quantum vaporibus exierat. Tertium denique Diluviorum genus, quod à terræ-motibus & eruptionibus aquarum ſubterranearum oritur, graviſſimum eſt, & funeſtis cladibus, ſive rerum naturam ſpectes, ſive genus humanum, infame. Hinc abſorptæ Inſulæ quandoque, aut continentis tractus magni

ſubmer-

ſubmerſi, montes in voragines mutati, & terra firma in mare. Denique mutationes maximæ & transformationes, quas in hodierni orbis facie oriri cernimus, aut olim ortas novimus, hinc originem traxêre. Neque minùs in homines & animalia graſſantur hæc diluvia, Civitates cum ſuis incolis hinc deletæ, agri & ſylvæ cum feris, & regiones terræ cum ſuo qualicunque apparatu: ut magni & œcumenici Diluvii, quo periit totus terrarum orbis, vera ſint compendia.

De his igitur diluviis nobis agendum eſt ſpeciatim, & è multis nonnulla ſeligenda, ex quorum intuitu & comparatione cum maximo illo & mundano, ipſius cauſas, & modum, & rationes omnes ab ipsâ hiſtoriâ edocti, & exemplis cognatis, faciliùs agnoſcamus. Meminimus alibi, in hâc materiâ, ſubverſionis Sodomæ & Gomorrhæ, & regionis Pentapolis, horrendæ quidem cladis: quam, uti ſulphuris imbribus à cœlo dimiſſis inchoatam, ità accedente magnâ terrarum diſruptione & aquarum, quæ ſubtus latebant, exundantiâ, perpetratam & perfectam eſſe novimus. Licet enim Moſes non meminerit explicatè niſi ſulphuris & ignis cœlitus illapſorum hiſce urbibus & locis, cum ei in uſu ſit cauſas maximè mirabiles & divinas recenſere, cæteris ſilentio prætermiſſis; utitur tamen

Theor. ſac. l. 1. c. 6.

הפך & הפכה men iis vocibus quæ *ſubvertere* & *ſubverſionem* ſignificant, & quæ à Septuaginta ibidem & alibi ſæpius reddi ſolent per καταστρέφειν. Unde ſanctus Petrus utriuſque ordinis cauſas conjungere videtur, 2 Epiſt. ii. 6. cùm dicit τεφρώσας καταστροφῇ κατέκρινεν, *in cineres redactas ſubverſione damnavit.* Ambas etiam cauſas complexus eſt Strabo, & uberiùs ex-
Li. 16. m. p. 764. poſuit utriuſque ſigna & reliquias, in Lacûs Aſphaltitis qui inde exortus eſt, deſcriptione: Δεικνύουσι, inquit, πέτρας τινὰς ἐπικεκαυμένας τραχείας καὶ σύριγγας πολλαχοῦ καὶ γῆν τεφρώδη. Κατοικίας δὴ ἀνατετραμμένας σποράδην· ὥστε πιστεύειν τοῖς θρυλλουμένοις ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων, ὡς ἄρα ᾠκοῦντό ποτε τρισκαίδεκα πόλεις ἐν ταῦθα, ὧν τῆς μητροπόλεως Σοδόμων σώζοιτο κύκλος ἑξήκοντά που σταδίων ὑπὸ σεισμῶν καὶ ἀναφυσημάτων πυρὸς, καὶ θερμῶν ὑδάτων ἀσφαλτωδῶν τε καὶ θειωδῶν ἡ λίμνη προπέσοι, καὶ πέτραι πυρίληπτοι γένοιντο· αἵ τε πόλεις αἱ μὲν καταποθεῖεν, ἃς δ' ἐκλείποιεν οἱ δυνάμενοι φυγεῖν. *Oſtendunt petras exuſtas & aſperas & cavernas cæcoſve meatus, & terram cineroſam, & habitationes hinc inde everſas; quæ cuncta fidem faciunt famæ apud indigenas receptæ: In hoc loco tredecim urbes olim habitatas fuiſſe, quarum caput Sodoma adhuc ſexaginta ſtadiorum habeat ſuperſtitem ambitum: terræ autem tremoribus, & ignis aquarumque calidarum & bituminoſarum*

rum & ſulphurearum eruptione, extitiſſe lacum, ſaxa ignem concepiſſe ; urbium alias abſorptas, alias à fugientibus incolis derelictas.

Hæc ſatis explicita ſunt, neque plures teſtes adducere opus eſt, cùm res ipſa loquatur, viditque omnis poſteritas, videatque hodiè, in regione illâ Pentapoli ſive Aſphaltidis, triplicis exitii veſtigia, per ignem, aquam, & abſorptionem.

De his igitur urbibus, & agris Sodomiticis ſatis: alias jam videamus, quæ ab iiſdem cauſis, nempe Terræ-motibus diluvialibus, ut ita dicam, obrutæ perierunt. Licet enim diſtinguere Terræ-motus in illa duo genera, Siccos & Diluviales: Diluviales autem ſunt Chaſmatiæ, ut dicuntur. *Qui grandiori motu,* ut verbis Am. Marcellini utar, *patefactis ſubitò voratrinis, terrarum partes abſorbent,* L. 17. *ut, in Atlantico mari, Europæo orbe potior inſula: & in Criſæo ſinu, Helice & Bura: & in Criminiâ Italiæ parte, oppidum Succinienſe: profundo hiatu abſorpta, æternis tenebris occultantur.* Cùmque in profundis terræ cavitatibus ſemper lateant aquæ, hi motus Chaſmatiæ fere ſemper ſunt Diluviales: ſi enim terra rupta propendeat & ſubſidat in ſuppoſitam voraginem, proruunt aquæ & impetuosè circumquaque projiciuntur,

ciuntur, ut non tantùm præceps ruat quicquid incubuit illi terrarum tractui, ſive ſylvæ, ſive oppida, ſive animalia; ſed etiam vicinæ regiones integræ licet & infractæ, ex aquarum, quæ eructantur, impetu & diffuſione, damnum cum cæteris ſæpe participent. Rectè igitur Neptunum, & diluviorum & terræ-motuum
Lib. 15. Deum, finxerunt Antiqui, referente Diodoro, qui cùm irato Neptuno ſubverſionem Buræ & Helices, de quibus poſteà, attribuiſſet, rationem ſententiæ ſuæ ſubdit, διὰ τὸ τῶν σεισμῶν καὶ τῶν κατακλυσμῶν, τοῦτον τὸν θεὸν ἔχειν δειλῆφθαι τὴν ἐξουσίαν, *quod terræmotus & diluvia Deus iſte in poteſtate habere credatur.* Id etiam obſervare licet, eaſdem regiones eſſe εὐσείστους καὶ εὐκατακλύστους, cùm à communi causâ ea proveniant, nempe cavernosâ terræ ſubſtructione. Unde non malè obſervatur à Strabone de Phrygiâ ipſiuſque terræ mo-
L. 12. p. 378. tibus frequentioribus, ἐμφαίνων ἅμα τὸ πολύτρητον τῆς χώρας καὶ τὸ εὔσειστον, addi etiam potuit καὶ τὸ εὐκατάκλυστον· illud enim quod appellat τὸ πολύτρητον, *cavernoſum* vel *foraminoſum*, utriuſque cauſas continet. Hanc etiam cavernoſitatem notavit in Eubœia, (l. 10. p. 447.) atque in Bœotiâ, (l. 9. p. 406, 407.) Eandem de Peloponne-
L. 15. ſo memoravit Diodorus Siculus. Unde regionem Græciæ, & contiguam ex utrâque parte, tam Aſiæ, quàm Europæ,

juxta

juxta litora Ægæi & ſurſum verſus Euxinum & deorſum ſecundum oram Mediterranei, voraginosè conſtructam eſſe facilè ſuſpicarer. Atque in his terris tam diluvia quàm terræ-motus frequentiùs contigiſſe hiſtoria teſtatur.

Id de Aſia minori notat Solinus, c. 43.

His ità notatis in genere circa terræ-motus, maximè diluviales, horum aliquot exempla jam recenſeamus; neque multùm refert quo ordine. Olympiade 88. contigit ille apud Locrenſes qui Civitatem Atalantem cum ſuo agro à Continente avulſit & in Inſulam convertit. Hujus Hiſtoriam præter alios memorat Diodorus Siculus, hiſce verbis: Τηλικούτους δὴ συνέβη τοὺς σεισμοὺς γενέσθαι κατὰ πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, ὥστε καὶ πόλεις τινὰς ἐπιθαλαττίους ἐπικλύσασαν τὴν θάλασσαν διαφθεῖραι· καὶ κατὰ τὴν Λοκρίδα χερσονήσου καθεστώσης, ῥῆξαι μὲν τὸν ἰσθμὸν, ποιῆσαι δὲ νῆσον τὴν ὀνομαζομένην Ἀταλάντην. *Tam horrendæ verò tùm Terræ concuſſiones paſſim in multis Græciæ partibus acciderunt, ut ſuperinfuſa maris unda multis per litora urbibus magnam labem attulerit. Et cùm Locridis antea tractus peninſula eſſet, perrupto violenter Iſthmo, Inſulam, quæ Atalantæ nomen gerit, effecerit.* Per terræ-motum itidem, in ſuppoſitam voraginem, abſorpta dicitur à Strabone urbs Eubœia, quæ ſuæ Inſulæ nomen geſſit.

L. 12. m. fol. 111.

L. 10.

TERRÆ-

Terræ-motus quo periit in Bithyniâ urbs Cyzicum, cùm pulcherrimo ipſius templo, diluvialis erat; referente Ziphilino in vitâ Antonini Pii; cùm rem ex parte narrâſſet, ſubdit, Περὶ δὲ τὴν μεσόγειον ἄνω κορυφῆς ὄρους διασάσης θαλάσσιόν φασιν ἐκχυθῆναι κῦμα, ἐπὶ πολύ τε τῆς γῆς ἐλθεῖν ῥιπιζομένην τὴν ἄχνην ἀκράτου καὶ διαυγοῦς θαλάσσης. *In mediterreo ſive ipsâ terrâ continente, biante montis vertice, ferunt fluctuum marinorum vim effuſam eſſe, ſpumamque vel aſperginem puri & limpidi maris procul inde in terram projectam fuiſſe.* Idem Ziphilinus in enarrandâ clade Antiochiæ per terræ-motum, ſubſidentiam montium & aquarum effuſiones tranſlationeſque conjungit, Ὄρη δὲ ἀλλὰ ὑφίζησε, καὶ ὕδωρ πολὺ, οὐκ ὂν μὲν πρότερον, ἀνεφάνη, πολὺ δὲ καὶ ῥέον ἐξελίπει. *Subſidere prætereà alii montes,* (nempe præter Coraſium,) *& aquæ ubi antea viſæ fuerant nunquam, extiterunt; contra nonnullæ, ubi fluxerant antea, defecerunt.*

In vit. Trajani p. 251.

Plures memorantur hujuſmodi terræ-motus diluviales apud authores antiquos, præ cæteris autem infamis eſt illa, quæ, circa Olympiadem centeſimam, totam ferè Achaiam concuſſit, & duas civitates, Buram & Helicen, abruptis, ut inquit Oroſius, locorum hiatibus devoravit. Meminit hujus cladis Diodorus Siculus, l. 15. & pluribus explicat, quorum

M. fol. 363, 364.

hìc ſummam excerpam: Ἐπὶ δὲ τούτων κατὰ τὴν Πελοπόννησον ἐγένοντο σεισμοὶ μεγάλοι καὶ κατακλυσμοὶ χώρας καὶ πόλεων ἄπιστοι, &c. ἐγένετο δὲ τοῦτο τὸ πάθος τῆς Ἀχαΐας περὶ δύο πόλεις, Ἑλίκην τε καὶ Βοῦραν, ὧν τὴν Ἑλίκην τε συνέβαινε μέγιστον τῶν κατὰ τὴν Ἀχαΐαν πόλεων ἔχειν ἀξίωμα πρὸ τοῦ σεισμοῦ. *Sub his* (principibus) *tam enormes in Peloponneſo terræ-motus & aquarum inundationes per regionem illam & urbes acciderunt, ut res omnem pene fidem excedat. Clades hæc duas præcipuè urbes Achaiæ Helicen & Buram corripiebat, quarum illa maximam inter Achaiæ urbes dignitatem ante terræ-motum illum obtinuerat.* Dein hujus cauſas explicaturus, cùm primò, irato Neptuno hanc cladem tribuiſſet, rationem phyſicam poſtea ſubnectit: Πρὸς δὲ τούτοις τὴν Fol. 365.
Πελοπόννησον κατὰ βάθους ἔχειν μεγάλα κοιλώματα καὶ συστάσεις ὑδάτων ναματιαίων μεγάλας, κ.τ.λ. *Ad hæc ſunt in Peloponneſo magnæ in viſceribus terræ cavitates, ubi vaſti etiam fiunt aquarum hinc inde confluentium & ſcaturientium lacus aut conceptacula.* Atque hæc ſunt terræ-motuum & abſorptionum & inundationum cauſæ. Huic L. 7. m.
exemplo Buræ & Helices ſubjungit aliud p. 447.
Pauſanias in Achaicis, de Ideâ urbe in Sipylo monte, his verbis: Τοιοῦτό γε δὴ κατέλαβεν καὶ ἕτερον, τὴν Ἰδέαν ἐν Σιπύλῳ πόλιν ἐς χάσμα ἀφανισθῆναι· ἐξ ὅτου γὰρ ἡ Ἰδέα κατεάγη, τοῦ ὄρους ὕδωρ αὐτόθεν ἐῤῥύη· καὶ λίμνη τε ὀνομαζομένη Σα-

λόη

λύη τὸ χάσμα ἐγένετο. *Tale quid accidit etiam alio loco, cùm Idea, in Sipylo urbs, in hiatum terræ abſorpta evanuit. Ex quo autem confracta fuit urbs, ſtatim è monte profluxerunt aquæ, & vorago illa facta eſt lacus, vel ſtagnum, dictum Saloe.* Addit dein, καὶ ἐρείπια πόλεως δῆλα ἦν ἐν τῇ λίμνῃ, πρὶν ἢ τὸ ὕδωρ ἀπέκρυψεν αὐτὰ τοῦ χειμάῤῥου. *Et in ipſo lacu manifeſtò cernebantur urbis rudera, donec aquarum limoſis torrentibus obducta fuerant.* Quod etiam de Helice dicitur. Denique, ut plura exempla non addam, notiſſima eſt hiſtoria demerſæ Atlantidis apud Platonem, à Sacerdotibus Ægyptiacis recepta. Quæ licet fabuloſa nonnulla, ut ſolent narrationes antiquæ, admiſta habeat, alicujus regionis permagnæ per terræ-motum & aquarum eruptionem, abſorptæ, non fallacem memoriam retinet. Sed de his ſatis.

Ab his exemplis facilè tranſitur ad cauſam noſtram, & ad partes noſtras: cum enim in minoribus hiſce diluviis terrarum hiatus & diſſolutiones interveniſſe, ab hiſtoriâ edocti noverimus; in maximo illo, de quo agitur, haud æquum eſt ſupponere leviores cauſas. Et quemadmodùm his terris aut urbibus abſorptis & demerſis, lacus ſubterraneos ſubjacuiſſe conſtat; ità ſi totum Terrarum orbem Abyſſo Magnæ incubuiſſe, in primâ re-

rum

rum conſtructione, ſupponamus, eumque diſſolutum eſſe, tempore Noachi; univerſalis Diluvii cauſas non minùs conſpicuas, quàm in minoribus iſtis, ante oculos habebimus; effectiſque ſuis atque ſuis cladibus utrobique pares. Denique, peracto Diluvio, hodiernæ Telluris facies, tam quoad formam, quàm ſitum, & cætera quæcunque Phænomena, ex his aquis, ex his ruinis, derepentè emergeret. Id quod in Theoriæ libro primo, capite ſexto & ſequentibus, plenè & perſpicuè declaravimus.

Superest unicum, quod prætermiſimus, idque præ cæteris celebre diluvium, Deucalionis intelligo; quod inſtar univerſalis, deleto toto genere humano, à Græcis exhiberi ſolet. Eſt etiam antiquius Deucalioneo Ogygium: ſed præter ipſum nomen, & tenuem rei memoriam, nihil ultra retinemus de modo aut cauſis iſtius inundationis. Quinetiam priſcus Ogyges multis eſſe videtur Noachus ipſe, & ſuum diluvium idem cum Noachico: mutatis nominibus, & mutilatâ chronologiâ & hiſtoriâ, quod in rebus pervetuſtis non raròaccidit. Hoc igitur miſſo, alterum Deucalionis pauliſper expendamus, ut ſiqua maneant veſtigia hiantis & diſſolutæ terræ, quod in multis aliis reperimus, in hoc etiam obſervemus. Terram ſciſſam & divulſam fuiſſe in diluvio Deu-

Περὶ θεῶν lib. 1. Deucalionis, teſtatur illud Apollodori: Τότε δὲ, de hoc diluvio loquitur, καὶ τὰ κατὰ Θεσσαλίαν ὄρη διέστη, καὶ τὰ ἐκτὸς Ἰσθμοῦ καὶ Πελοποννήσου συνεχέθη πάντα. *Tunc ſeceſſerunt*, vel diſceſſum aut hiatum fecerunt, *montes Theſſalici, & quæ ſunt extra Iſthmum & Peloponneſum, turbata & confuſa ſunt omnia.* Scio, Interpretem Apollodori aliter reddidiſſe διέστη, ac ſi immunes fuiſſent à diluvio hi montes, ſed notum eſt διαστῆναι ea dici quæ ſeceſſum & hiatum faciunt. Atque ità occurrit ſupra in deſcriptione terræ-motûs in Bithyniâ ex Ziphilino: Κορυφῆς ὄρους διαστάσης, inquit: *dirempto vel hiante montis vertice.* Neque aliter rem intelligo de montibus Nat. Queſt. lib. 6. c. 25. Theſſalicis. Secundum illud Senecæ: *Aiunt aliquando Oſſam Olympo cohæſiſſe, deinde terrarum motu receſſiſſe, & ſciſſam unius magnitudinem montis in duas partes.*

Est præterea locus notatu non indignus apud Lucianum, de hiatu Telluris in Templo Hieropolitano: ſacriſque à Deucalione inſtitutis circa hunc hiatum, in memoriam ſui Diluvii. Cùm illius eluvionis hiſtoriam ſecundum Græcos, enarraſſet Lucianus, ſubdit: Τὰ μὲν Δευκαλίωνος πέρι Ἕλληνες ἱστορέουσι. Τὰ δὲ ἀπὸ τούτου, λέγεται λόγος ὑπὸ τῶν ἐν τῇ ἱρᾷ πόλει, μεγάλως ἄξιος θαυμάσαι, ὅτι ἐν τῇ σφετέρῃ χώρῃ χάσμα μέγα ἐγένετο, καὶ τὸ σύμπαν ὕδωρ κατεδέξατο. Δευκαλίων

δὲ, ἐπεὶ τάδε ἐγένετο, βωμούς τε ἔθετο, ϗ νηὸν ἐπὶ τῷ χάσματι, Ἥρης ἅγιον ἐστήσατο. —— Σῆμα δὲ τῆς ἱστορίης τόδε πρήσσουσι· δὶς ἑκάστου ἔτεος ἐκ θαλάσσης ὕδωρ ἐς τὸν νηὸν ἀπικνέεται, φέρουσι δὲ οὐκ ἱρέες μοῦνον, ἀλλὰ πᾶσα Συρίη ϗ Ἀραβίη, ϗ πέρηθεν τοῦ Εὐφρήτεω, πολλοὶ ἄνθρωποι ἐς θάλασσαν ἔρχονται, ϗ πάντες ὕδωρ φέρουσι. Τὸ, πρῶτα μὲν ἐν τῷ νηῷ ἐκχέουσι, μετὰ δὲ ἐς τὸ χάσμα κατέρχεται· ϗ δέχεται τὸ χάσμα, μικρὸν ἐὸν, ὕδατος χρῆμα πολλόν. Τὰ δε ποιέοντες, Δευκαλίωνα ἐν τῷ ἱρῷ τόνδε νόμον θέσθαι λέγουσι, συμφορῆς τε ϗ εὐεργασίης μνῆμα ἔμμεναι. Ὁ μὲν ὦν ἀρχαῖος αὐτοῖς λόγος, ἀμφὶ τοῦ ἱροῦ, τοῖος δέ ἐστι. *Hæc ſunt, quæ de Deucalione referunt Græci. De iis verò quæ poſtea conſecuti ſunt, fertur quidam ſermo ab iis qui Hieropolim incolunt, magnâ certè admiratione dignus. Quod in ipſorum videlicet regione hiatus quidam Terræ factus fuerit, ac totam illam aquam abſorbuerit. Deucalion autem cùm hæc ità facta eſſent, Aras conſtituit, & Templum Junoni ſacrum, ſupra hiatum illum, erexit. Signum autem, quo fidem hiſtoriæ huic faciant, hoc peragunt. Bis unoquoque anno, ex mari aqua in Templum defertur; afferunt autem illam non ſacerdotes modò, ſed tota Syria, & Arabia, & qui trans Euphratem incolunt multi, eunt ad mare, atque omnes inde aquam afferunt. Ac primò, quidem in Templo effundunt illam, dein in hiatum defluit, recipitque hiatus ille, quamvis ex-*

exiguus, immenſam vim aquæ. Hoc cùm faciunt, ritum & legem Templi iſtam inſtituiſſe aiunt Deucalionem, ut cladis pariter, partæque ſalutis monumentum eſſet. Talis eſt vetus de Templo hoc ſermo.

Est quidem hoc inſigne monumentum diſruptæ Terræ in Diluvio Deucalionis: quæ diſruptio, tam cladis quàm ſalutis, author erat. Nam ex illo hiatu proruperunt aquæ, & in eodem, deferveſcente diluvio, reſederunt. Utrumque memorant Heliopolitani: & quemadmodum
Gen. viii. 20. Noachus, finito Diluvio, *Aram erexit Domino*; ità & aras & templum conſtruxiſſe dicitur Deucalion, ad celebrandam rei memoriam. Quot denique, & quanti populi confluxerunt ad hunc ritum peragendum Heliopoli? plures utique quàm Hieroſolymas unquam adiêre in maximè ſolenni feſto. Et ſi totius orbis incolæ eò conveniſſent, tanto cœtui non impar fuiſſet occaſio: cùm demolito, ut nos credimus, mundo antiquo, mutata fuit naturæ facies. Neque aliter de hâc clade ſenſiſſe videntur veterum illi, quo-
Nat. Qu. lib. 3. c. 27. rum meminit Seneca: *Nec ſine concuſſione mundi tanta mutatio eſt* (loquitur de Diluvio univerſali) *ut quidam putant, inter quos Fabianus eſt.* Dein capite 29. de eodem argumento hæc habet: *Quidam exiſtimant Terram quoque concuti, & di-*

vulſo

vulſò ſòlo, nova fluminum capita detegere, quæ amplius, ut è pleno, vel Abyſſo & inexhauſto penu, *profundant.* Sed de hiatu & diſſolutione Terrarum in Diluviis, hæc ſufficiant.

CAP. V.

De ſitu Telluris primigeniæ, ad Solem recto; & ſecutis inde proprietatibus: Quales ſunt, Ver perpetuum, ſive perenne Æquinoctium, per totum terrarum orbem: Cœlum Impluvium & ſine Iride: Primorum hominum Longævitas.

DISTINXIMUS ſuprà Tellurem Primigeniam ab Hodiernâ, duplici modo, *Formâ* & *Situ.* Situs autem ille diverſus, itidem duplex erat, vel reſpectu ſuæ fabricæ & poſitionis ſuper aquas Abyſſi: vel reſpectu Solis & Cœli. De priori actum eſt: de altero, ſive cœleſti, ſupereſt ut agamus. Quod, cùm in hâc quæſtione primarium ſit, unde aliæ profluunt differentiæ, & conditiones notabiles, eò diligentiùs quærendum eſt, ſi, præter rationes naturales, ſuppetant teſtimonia veterùm, ad illum naturæ ſtatum confirmandum.

De Aureo ſæculo, atque ævo Saturni, multa tradidere veteres, à ſæculis noſtris & hodiernâ naturâ, planè aliena: quæ, tam propter cauſarum ignorantiam, quàm intermiſtas plerumque fabulas, fidem rarò impetrabant. Quibus verò perſpectum eſt, quo fundamento nititur ille rerum ſtatus primigenius, & à quibus cauſis oritur illud diſcrimen ab hodierno, iis non difficile erit, à fabuloſis vera diſtinguere, & à ſpuriis genuina: ſepoſitiſque malis, reliqua bono animo amplecti gaudebunt, atque maximi facient, tanquam Hiſtoriæ naturalis antiquiſſimum monumentum.

Primævam Tellurem, quoad rationes Phyſicas, in ſecundo libro Theoriæ, ſatis explicuimus; neque hìc repetenda ſunt iſtius Theoriæ principia, ſed concluſiones: illa autem de quâ agitur impræſentiarum, hæc eſt; *Situm Telluris primævæ fuiſſe rectum*, poſito, retentoque ſemper ſuo axe, in lineâ parallelâ ad axem Eclipticæ. Unde motus cœlorum eſſent omnes uniformes, curſuſque anni ſimplex & ſine temporum differentiis. Quæritur jam, ſiqua manent veſtigia hujuſce formæ anni, hujuſce motûs cœli, & mutati deinde rerum ſtatûs in hodiernum.

Ordiamur à Platone, ſuæ gentis & ſæculi ornamento. Qui res divinas plerumque tractat, ſed traditiones nonnullas ad-

admodùm antiquas, de mundo naturali, de ipſius periodis, cataſtrophis, & mutationibus magnis; quas, opinor, in Ægypto peregrè agens à Sacerdotibus collegerat; ſparſim proponit: præcipuè verò in tribus Dialogis, Timæo, Politico, & Phædone. De poſterioribus tantùm hìc agendum eſt, & primùm de Politico ſive de Regno. Ubi ſub nomine Fabulæ, de Saturni ævo vel regno, geminum Mundi ordinem, primævum ac hodiernum, & utriuſque conditiones, exhibet. Ait autem hanc narrationem ſuam traditam fuiſſe ab antiquiſſimis temporibus, & à majoribus noſtris qui proximè contingebant primam mundi revolutionem. Ἀπεμνημονεύετο δ' ὑπὸ τῶν ἡμετέρων προγόνων τῶν πρώτων, οἳ τελευτώσῃ μὲν τῇ προτέρᾳ περιφορᾷ τὸν ἑξῆς χρόνον ἐγειτόνουν, &c. M.p. 271

In hoc ſermone, duplicem ætatem mundi, ut dictum eſt, ac duplicem naturæ & rerum humanarum ſtatum, diſtinguit: ſub Saturno primum, ſub Jove alterum. Et quod maximè ſpectat ad propoſitum noſtrum, in ævo Saturni dicit, motum cœlorum fuiſſe uniformem, idque ætatis aureæ, ac fœlicitatis, tam naturalis quàm humanæ, cauſam fuiſſe & fundamentum. Poſteà verò ingraveſcente hominum nequitiâ, declinaſſe rerum naturam, in quandam cœlorum ἀναρμοστίαν, quod, ſub Jovis regno, malorum fons &

P. 269. origo extitit. Τότε δὲ ὁ θεὸς μετέβαλεν αὐτὸ ἐπὶ τὸ νῦν σχῆμα. *Tunc Deus univerſum mutavit in illam quam jam habet formam.* Denique hunc duplicem cœlorum ſtatum, omnium mutationum, quæ nobis in Terris, aliterve contingunt, maximarum, cauſam eſſe ait. Quare cùm hunc duplicem
P. 270. ordinem explicuiſſet, ſubdit ſtatim: Λογισάμενοι δὲ ξυννοήσωμεν τὸ πάθος ἐκ τῶν νῦν λεχθέντων, ὃ πάντων ἔφαμεν εἶναι τῶν θαυμαστῶν αἴτιον· ἔστι γὰρ οὖν δὴ τοῦτ᾽ αὐτὶ, τὴν τοῦ παντὸς φορὰν τοτὲ μὲν, ἐφ᾽ ᾗ νῦν κυκλεῖται, φέρεσθαι, τοτὲ δ᾽ ἐπὶ τἀναντία. *Ex his quæ dicta ſunt, rem eam vel paſſionem, quam omnium eſſe diximus mirabilium cauſam, animadvertimus. Eſt autem hæc ipſa: univerſi motum quandoque ferri, prout nunc volvitur, quandoque contrario modo.* Dein rem ultra proſequitur his verbis: Ταύτην τὴν μεταβολὴν ἡγεῖσθαι δεῖ τῶν περὶ τὸν οὐρανὸν γιγνομένων τροπῶν πασῶν εἶναι μεγίστην καὶ τελειοτάτην τροπήν· μεγίστας τοίνυν καὶ μεταβολὰς χρὴ νομίζειν γίγνεσθαι τοτὲ τοῖς ἐντὸς ἡμῖν οἰκοῦσιν αὐτοῦ. *Mutationem hanc exiſtimare oportet omnium cœleſtium alternationum maximam & conſummatiſſimam. Quocirca æquum eſt putare, tunc maximas circa nos, qui intra ipſum cœlum habitamus, mutationes contingere.* Sequitur poſtea ſubobſcura commentatio de corporum noſtrorum labefactione, mutato cœli curſu: & eorundem renovatione fu-

futurâ, ubi cœlum redierit ad ſuum motum regularem.

Hoc primum caput atque ſumma rei eſt: à cœlorum motu, regulari & irregulari, mundi ſublunaris pendere ſtatum, fœlicem vel infœlicem. Notandum verò, id quod ille cœlo tribuit, reverâ ſoli Telluri tribuendum eſſe: cujus recto vel obliquo ſitu, oritur in motibus cœlorum illa congruentia vel ἀναρμοςία. Præterea, cùm motus Cœli vel Telluris mutatur, non vertitur in retrogradum, prout fingere videtur; ſed ex recto fit obliquus & inclinatus: unde omnia illa phænomena ſequuntur, quæ retroacto cœlo attribuit. Sed pergamus ad reliqua.

Ab hoc capite primario alia profluunt, atque illud proximè, Temporum æqualitas, ſive Annus ἀχείμαντος, abſque ullâ tempeſtatum differentiâ. Id notavit Plato his verbis: Γυμνοὶ δὲ καὶ ἄςρωτοι θυραυλοῦντες τὰ πολλὰ ἐνέμοντο, τὸ γὰρ τῶν ὡρῶν αὐτοῖς ἄλυπον ἐκέκρατο. *Nudi verò, & ſine ſtratis, ſub dio plerumque habitabant: nam anni tempora ità erant temperata, ut iis nulla inde eſſet moleſtia.* Scio hæc aliter reddidiſſe Serranum: ſed, nec vim ſententiæ, nec vim verborum, conſervavit. Præterea, ex loco, in Phædone cognato, ſatis patet mens Platonis, ubi ait, Τὰς δὲ ὥρας αὐτοῖς κρᾶσιν ἔχειν τοιαύτην, ὥςε ἐκείνους ἀνόσους εἶναι. Pro ἄλυπον legit Proclus ἄλυτον· ſed eodem ſenſu, Theol. Plat. lib. 5. c. 7. m. p. 260.

ſenſu, in hæc verba, Τὴν γὰρ τῶν ὡρῶν κρᾶσιν ἄλυτον ἔχουσι. *Habent enim quatuor anni temporum indiſſolubile conſtanſque temperamentum.* Denique eodem mihi re-
M. p. 288. ſpicere videtur Plato in *convivio*, cùm hunc Anni, ſive ὡρῶν, ſtatum κόσμιον, vel ordinatum, qui olim obtinuit, *Amori* adſcribit temperato: hodiernum verò, ſive ἀκοσμίαν, ut appellat, intemperato. Sed in re clarâ non diutiùs immorandum.

P. 271, 2. Præterea, ſpontaneam terræ fertilitatem, ferarum manſuetudinem, & in regimine θεοκρασίαν, memorat. Characteres inſignes, quos ab Iſaia prophetâ (cap. lxv. 17, &c.) deſumpſiſſe videretur. Theocraſiam illam ſæpius repetit, unde totum hunc ſermonem de rerum mutationibus introduxerat: de Magiſtratûs origine, variiſque ipſius generibus præcipuè diſſerturus. Ait, in primo rerum ſtatu, Deum ipſum unicè exercuiſſe imperium. Sed degenerante humano genere, & perverſo naturæ ordine, Deum receſſiſſe à mundi gubernaculo, & ſe quaſi abdicâſſe magiſtratu; permiſſâ hominibus licentiâ mundum regendi ſuo modo. Hæc liberiùs dicta ſunt: rectè tamen, tam primi ſæculi, quàm, mundo renovato, futuri, Theocraſiam indicant. Atque hodierni mundi regimen effrænatum, quaſi mali dæmonis inſtinctu natum, actumque, his tacitè reprehenditur.

De-

Denique, licet in his mundi revolu-
tionibus & cataſtrophis, nec Diluvii, nec
Conflagrationis, meminerit Plato: ingen-
tem tamen concuſſionem Cœli & Terræ,
ſub hâc rerum converſione, memorat;
atque ex illa concuſſione perturbata om- P.271.
nia, & extincta omne genûs animalia.
Quod diſſolutioni, cladique, in Diluvio
factis, tam mundi animati, quàm inani-
mis, ſecundum ſententiam noſtram, non
obſcurè reſpondet. Dein, Renovationem
mundi futuram, & reſumptam Theocra-
ſiam in illo ſæculo, hìc apertis verbis
celebrat: Ὁ θεὸς πάλιν ἔφεδρος αὐτοῦ τῶν πηδαλίων
γιγνόμενος, τὰ νοσήσαντα καὶ λυθέντα ἐν τῇ καθ' αὐ-
τὸν προτέρᾳ περιόδῳ στρέψας, κοσμεῖ τε, καὶ ἐπανορθῶν,
ἀθάνατον αὐτὸν καὶ ἀγήρω ἀπεργάζεται. *Deus
rursùm mundi gubernacula repetit, ægro-
taſque & diſſolutas in præcedente perio-
do, mundi partes reſtituens, ornat eas
atque emendat: ipſumque proinde im-
mortalem & ſenectutis expertem con-
ſtituit.* Hæc, Futurum Sæculum, no-
vos cœlos atque novam Terram, au-
ream ætatem redivivam, manifeſtò reſpi-
ciunt; cùm inſtaurabitur natura priſ-
tina & primæva; eadem Cœli facies, ea-
dem Terræ; &, præſente Numine, res
humanæ, ſub divinis auſpiciis & regimine,
ſummâ pariter fœlicitate ac pulchritudine
gaudebunt.

Sed de his ſatis. Id obiter notandum, Periodos & converſiones Mundanas innotuiſſe quidem Antiquis: ſed de earum numero & ordine iis minus conſtitiſſe. Ex ſacris literis nobis conſtat, Mundum jam ſemel periiſſe, idque in Diluvio; atque iterum ſemel periturum eſſe, in conflagratione; neque plures fore pereundi vices: has autem ſingulas numerare & diſtinguere non ità promptum erat Antiquis. Denique ut verum fateamur, in omnibus gentium Archæologiis eſt quædam confuſio & perturbatio: atque in hâc ipsâ re, de quâ nunc agitur, id optimè monuit in ſuperioribus Plato:
P. 269. Ταῦτα τοίνυν ἔστι ξύμπαντα ἐκ ταυτοῦ πάθους, καὶ πρὸς τούτοις ἕτερα μυρία, καὶ τούτων ἔτι θαυμαστότερα. Διὰ δὲ χρόνου πλῆθος, τὰ μὲν αὐτῶν ἀπέσβηκε, τὰ δὲ διεσπαρμένα εἴρηται χωρὶς ἕκαστα ἀπ' ἀλλήλων. *Cuncta hæc* (loquebatur de converſionibus Mundanis atque ævo Saturni) *ab eâdem causâ proveniunt, & alia præter hæc permulta, his longe mirabiliora: verùm longinquitate temporis, ex iis nonnullorum planè extincta eſt memoria, alia, diſſipata & diſtracta, ſeorſim & ſine nexu memorantur.* Juvabit, non tantum in hoc argumento, ſed in aliis etiam rebus priſcis tractandis, hoc monitum retinere fideliter, & ſæpius revolvere.

Hæc

Hæc ex Politico Platonis, de regulari & uniformi cœlorum motu, vel Telluris ſitu, Annique æqualitate, in primis Mundi ſæculis. Sequitur in Phædone locus non diſſimilis, excutiendus. Notandum verò illud, tanquam Theorema primùm in hâc materiâ, & dictorum à Platone, tàm in Politico, quàm Phædone, fundamentum, διττὰς εἶναι διακοσμήσεις, duas eſſe mundi conſtructiones, formâ & ſitu diverſas. Quam diverſitatem in Politico explicuit ratione Cœli maximè: hìc autem in Phædone, ratione Terræ; & ſub nomine Telluris cujuſdam puræ, & in æthere poſitæ, multas proprietates enumerat, quæ hodiernæ Telluri minimè congruunt; noſtræ autem primigeniæ, aut novæ futuræ, quàm optimè. Illæ verò dictæ proprietates reduci poſſunt ad duo capita, Situm & Formam: &, utroque reſpectu, Telluri primigeniæ aptè accommodari poſſunt, hodiernæ repugnant.

Primo, quoad ſitum, ſupponit Plato Terram ſuam Æthercam & Paradiſiacum hodiernâ noſtrâ, non majorem tantùm, ſed etiam multo ſublimiorem, & quaſi in æthere poſitam. Quemadmodum Patres nonnulli Chriſtiani Paradiſum hodiernâ Terrâ altiorem ſtatuerunt, & ferè ad orbem Lunarem evectum. Hoc nihil aliud mihi indicat, quàm primum orbem

P. 109.

Theor. l. 2. c. 9.

orbem habitabilem, ſuper Abyſſo conſtructum, hodierno reverâ fuiſſe altiorem, & in puriori cœlo, quaſi in æthere, poſitum. Hanc Terram Platonis, cùm memorat Proclus, ait, *doctrinam illam à ſacrâ Ægyptiorum famâ traditam eſſe*, ὃ γὰρ Πλάτων ἡμᾶς μὲν ἐν κοίλῳ φησιν οἰκεῖν, αὐτὴν δὲ τὴν γῆν εἶναι ἄρα ὅλην ὑψηλήν· ὃ καὶ ἡ τῶν Αἰγυπτίων ἱερὰ φήμη παραδέδωκε. Ità etiam Plato, ſub perſonâ Socratis, initio hujus ſermonis, inquit, ὡς ἐγὼ ὑπό τινος πέπυσμαι· *quemadmodum à quodam edoctus fui.* Sed hunc errorem erravit Plato, quod duas Terras ſucceſſivas in unam confuderit : atque cavitates illas, ubi nos ait habitare, cum illâ Terrâ æthereâ ſimul exiſtere cogitaverit ; cùm reverà, ex primâ illâ æthereâ, fractâ & diſſolutâ, Terra altera, quam nos jam incolimus, orta ſit. Cujus pars maximè habitabilis ſunt campi, valles, & loca depreſſiora : quæ, reſpectu montium, aut primæ Terræ ſublimioris, ſunt quædam cavitates. In hunc ipſiſſimum errorem inciderunt etiam Patres Chriſtiani, quod ſenſerint ParadiſumTerreſtrem adhuc extare: Regionem ſublimem, lucidam, & amœniſſimam : quò delatum iri crediderunt piorum animas poſt obitum. Id quod etiam voluit hìc noſter Philoſophus. Sed in excutiendis veterum dogmatis, & antiquitate rimandâ, ſive Eccleſiaſticâ, ſive prophanâ, ſemper animo

In Tim. βι. α. p. 56.

inſideat

inſideat illud Apoſtoli, *Omnia explorate, quod bonum fuerit retinete.* Niſi enim ſenſum attuleris veterum ſcriptis, nihil magni inde referes; adeò ſunt exeſa, mutilata, corrupta aut interpolata omnia. Sed pergamus in inſtituto.

Secundo, Terram ſuam Æthercam *Æquilibrem* fuiſſe ait, & ſine omni declinatione; quod de *ſitu* ipſius *recto* ſine ullâ obliquitate, intelligo. Neque tamen negandum hoc aliter interpretatum eſſe Platonem, & ad ipſius ſitum in medio univerſi retuliſſe. Sed illud τὸ ἰσοῤῥόπον, & τὸ ἀκλινὲς, (cujus & hìc meminit, & antea in ævo Saturni deſcribendo) ipſius axis ſitum reſpicit, non ſedem in medio Cœlo. Conſtat autem Platonem, quicquid ſenex ſenſerit, Hypotheſin de quiete Telluris, ſituque in centro Mundi, cùm hunc dialogum ſcripſit, ſecutum eſſe: corrigendæ ſunt igitur, quæ illo errore profluxerunt interpretationes, & ad veritatis normam reducendæ. Quod nos non perperam feciſſe, ex illâ, quæ proximè ſequitur, notâ, magis eluceſcet. P. 109. Polit. p. 270.

Tertio igitur ait: Τὰς δὲ ὥρας αὐτοῖς κρᾶσιν ἔχειν τοιαύτην ὥστε ἐκείνους ἀνύσους εἶναι, καὶ χρόνον τε ζῆν πολὺ πλείω τῶν ἐνθάδε. *Anni autem tempeſtates illam habere illic temperiem, ut & morbis careant illius terræ homines, & noſtris ſint multò longæviores.* Anni æqualitatem denotat, ut vides: & Incolarum Longævitatem, in iſtâc Ter-

âr.

râ. Quorum utrumque Orbi noſtro primigenio convenit. Ac utì illa temporum anni æquabilitas provenit à ſitu recto Telluris; ita eandem ſequitur, ut effectus ſuam cauſam, Incolarum Longævitas. L. 2. c. 2, & 3. Prout à nobis in ipsâ Theoriâ fusè oſtenſum eſt.

Hactenus de ſitu Terræ Platonicæ: Quæ ad Formam ipſius ſpectant, juvat etiam breviter recenſere, licet non ſint P. 110. propriè hujuſce capitis. Supponit primò, Terram illam integram & illæſam eſſe: noſtram vero laceram, corruptam, & exeſam. Dein de Aquis ſubterraneis, & ipſarum conceptaculis, commentatur P. 111. varia: ſed unum præcipuè memorat Barathrum maximum, διάμπερες τετρημένον δι' ὅλης τῆς γῆς, *trajectum penitus per univerſam Terram*: aquas omnes recipiens inſtar vaſis penſilis. Hoc autem Barathrum, ſive Tartarus, niſi purum putum figmentum eſſe velis, orire videtur ex imminutâ & vitiatâ memoriâ Abyſſi magnæ, ſive Tehom Rabbah; quæ primævam Terram interiùs undique circumivit: maximum, quod unquam extitit, aquarum vas & receptaculum. Cætera verò quæ ſequuntur, de fluviis inferni, Poëtarum fabulas redolent.

Sed de Formâ externâ ſuæ Terræ, ju- P. 110. cundior eſt ſermo. Ait enim ſuperficiem illius Terræ diſtingui & diſpertiri

per

per varias faſcias aut zonas, diverſis coloribus præditas: quæ procul intuentibus aſpectu ſunt pulcherrimæ. Hæc regio purpurea videtur, illa aurea, atque tertia nive candidior: altera denique alterius coloris. Ut pictâ faſciatim veſte totum corpus Terræ niteſcere videatur. Dein, ubique occurrere gemmas & corpuſcula lucida: quæ Sardios, Jaſpides, Smaragdes imitantur, aut pulchritudine ſuperant. Hæc, quid ſibi velint, ſi quæras; reſpondeo, Tellurem primigeniam in ſuas zonas aut cingulos manifeſtò diſtinctam fuiſſe: quæ, faſciarum inſtar, totum corpus ambiebant. Earum autem ſingulæ, pro diversâ qualitate & diſpoſitione ſuæ materiæ, repercuſsêre Solis radios, alio atque alio modo: ac proinde eminùs intuentibus, diversâ facie & coloribus unaquæque reſplenderet. Hujuſmodi faſcias nonnullas obſervare licet in Planetâ Jove, (qui mihi videtur adhuc in ſtatu primigenio, ſuamque nondum ſubiiſſe diſſolutionem aut diluvium) ſed propter ingens intervallum, & oculorum noſtrorum debilitatem, non niſi Zonas, aqueas, nigras & macularum inſtar, è Terrâ diſcernimus. Denique, quod Gemmatam dixerit ſuam Terram Ætheream Plato; ſplendidiſque corporibus ornatam & repletam: id forſan nonnullis luſus ingenii videbitur. Hoc tamen ſæpiùs adverti,

Ibid.

verti, nec ſine admiratione, Prophetas & Authores Sacros, in repræſentando nobis Paradiſo, ſive etiam *novis Hieroſolymis*, his ſemper uſos eſſe loquendi modis, & gemmarum apparatum huic argumento intexiſſe, ut videre eſt apud Moſem, (Gen. ii.) apud Ezekielem, (c. xxviii. 13.) & quàm maximè apud Sanctum Johannem, (Apoc. xxi.) Ac ſi, in illo rerum ſtatu, novâ & eximiâ luce perfuſa eſſent omnia, vel magnâ ex parte pellucida. Ut quemadmodùm in arenis, lapillis, aut animalculis, ope ſpecillorum, quæ Microſcopia dicuntur, omnium gemmarum luces & colores conſpicimus: ità fieri poteſt, ut, auctâ oculorum acie, & vi Animæ eoſdem conformandi in omnes ſpecillorum figuras, nudis oculis appareant objecta, non minùs ſplendida, ac coloribus variegata, quam artis & vitrorum ope jam exhibentur. Sed de conjecturis noſtris in Platone interpretando, hæc ſufficiant.

Id reſtat unicè ut moneam. Platonem in Politico præteritam naturæ faciem, in Saturni regno, deſcripſiſſe: in Phædone autem, futuram potiùs, in mundo renovato. Cùm verò idem ferè ſit utrobique naturæ vultus, ſecundùm
L. 4. c. 2. Theoriam noſtram, in primigeniis cœlis & terris, & in novis cœlis & terris, futuris: ad utrumlibet accommodari poſſunt

ea

ea Phœnomena, de quibus in hoc vel altero dialogo philoſophatur Plato; ea nempe, quæ ad formam vel ſitum Telluris ſpectant. Alia ſunt, apud alios authores, bene multa, de hoc argumento: ſed dignus eſt, qui ſolus in ſcenam prodeat Plato, totamque ſibi occupet. Cæteris igitur locum parabimus in ſequenti Capite.

CAP. VI.

De mutato Telluris, Cœlive, Situ; olim recto, hodiè obliquo: & ſecutis inde Phænomenis, aliorum veterum Teſtimonia.

RELIQUI, qui ſequuntur deinceps, teſtes veritatis, in ſuas claſſes diſtribui poſſunt: cùm plures ſint, & diverſi ordinis. Agmen non immeritò ducunt philoſophi: qui de mutato ſitu Telluris, vel poli declinatione, nos iterum iterumque monuerunt. In hâc claſſe ſunt, Anaxagoras, Empedocles, Diogenes, Leucippus, & Democritus: Platone noſtro antiquiores vel coævi. Horum teſtimonia, ſatis aperta, in *ſecundo libro Theoriæ* adduximus. Cap. 10. Quæ lectori memori

memori non opus eſt repetamus, immemorem verò eò remittimus. Id ſolum monendum eſt hoc loco: In citandis teſtibus quæritur tantùm de *Facto*, non de *cauſis facti;* neque rationes mutati ſitûs Telluris ab his philoſophis petimus, quas ferè ignorabant: ſed ut ea nobis teſtata faciant quæ ab aliis doctis accepêre, literatâ quadam traditione, circa mutatum Telluris, polive, ſitum. Suas autem conjecturas, quæ cauſæ eſſe poterant tantæ mutationis, nec poſcimus, nec multùm moramur.

Neque temperare mihi poſſum quo minùs credam, antiquiſſimam famam de *Zonâ Torridâ inhabitabili*, & interdicto nobis commercio cum alterâ orbis parte, ab hâc origine profluxiſſe. Quicquid erat terrarum ultra τὴν κεκαυμένην, alium Orbem appellabant veteres: atque Antichthonas illos alterius eſſe generis à noſtris crediderunt. Idque propter interpoſitam Zonam Torridam, quàm non tantùm inhabitabilem duxêre, ſed etiam Theor. l. 2. c. 6. inacceſſam aut impermeabilem. De utrâque re exempla alibi ex antiquis retulimus, & utriuſque cauſas faciles reddit Theoria noſtra. Sunt enim hi errores veteris veſtigia veri. Biſectus erat terrarum Orbis in primo ſuo ſtatu, atque Zonâ torridâ, cui ſemper imminebat Sol, tanquam igneo muro, in duos mundos direm-

diremptus: ubi verò Tellus ſuam ad Solem poſitionem mutâſſet, illa Zona media, & pervia & habitabilis evaſit. Manſit autem apud poſteros pleroſque, mutationis iſtius ignaros, eadem fama & fides de ſolitudine æſtuque intolerabili mediarum Terræ regionum; donec navigatione certiſque experimentis deprehenſum fuit, partes illas terræ multò temperatiores eſſe quàm communis ferebat opinio: & tam generi noſtro, quàm cæteris animantibus, ſedes præbere non incommodas.

Inter Aſtronomorum inventa, celebrantur à veteribus *Zodiaci Obliquitas, Annique tempeſtates.* Quæ niſi aliquo modo nova fuiſſent phænomena, eorum obſervatio nihil laudis meruiſſet. Utrumque adſcribitur Thaleti, viro præſtantiſſimo, Phyſicorum & Aſtronomorum Coryphæo. Τάς τε ὥρας τοῦ ἐνιαυτοῦ φασὶν αὐτὸν εὑρεῖν· *Annique tempeſtates eum primum inveniſſe aiunt*, inquit Laertius: dein alibi inquit, Πρῶτός τε καὶ τὴν ἀπὸ τροπῆς ἐπὶ τροπὴν πάροδον εὗρε· *Acceſſum vel curſum Solis à Tropico ad Tropicum.* vel *à converſione ad converſionem, primus etiam invenit.* Unde Apuleius Florid.4. Thaletem ait, inter alia, inveniſſe *temporum ambitus, ſiderum obliqua curricula, Solis annua diverticula.* Scio obſervatam primo Signiferi obliquitatem Anaxi-

 mandro

L. 2. c. 8. mandro dediſſe Plinium : Plutarchum Pythagoræ, invito Oenopide, (Plac. Philoſ. l. 2. c. 12.) Diodorus tamen hunc Oenopidem à Sacerdotibus & Aſtrologis Ægyptiis, Signiferi obliquitatem, inter alia Aſtronomica didiciſſe ait: Τόν τε Οἰνοπίδην ὁμοίως συνδιατρίψαντα τοῖς ἱερεῦσι καὶ ἀστρολόγοις, μαθεῖν, ἀλλά τε, καὶ μάλιστα τὸν ἡλιακὸν κύκλον, ὡς λοξὴν μὲν ἔχει τὴν πορείαν. Quod plures ambiunt, detur, me judice, antiquiori : nempe Thaleti noſtro ; quem, cùm primus Eclipſes prædixerit, conſtat noviſſe & Solis & Lunæ vias & utriuſque flexus & anfractus. Quod ſi eaſdem vias tenuiſſent hæc Sydera à mundo condito, haud latuiſſent, opinor, incognitæ, uſque ad Thaletis ætatem.

L. 1. ſub. fine.

Inventum Gnomonices & Sciatericorum celebratur etiam ab antiquis. Eſt enim artis & ingenii opus, rationes umbrarum in obliquo Telluris ſitu, ad normam revocare : in recto, levioris res negotii, ubi omnes, ut mihi videtur, eſſent Aſcii. Dein Æquinoctia & Solſtitia, alternantia ; atque ortus occaſuſque ſyderum, ſecundum diverſa anni tempora : hæc & hujuſmodi ſunt obliquatæ Telluris phænomena, quæ *non fuere ſic ab initio.* Et in hiſce novis phænomenis obſervandis, & ad calculum reducendis, ſeſe maximè occupâſſe mihi videntur priſci Aſtronomi : & eorum

quæ

quæ memorantur, inventa, hæc & hujuſmodi capita potiſſimum reſpiciunt. Sed periit, magnâ ex parte, creſcentis Aſtronomiæ hiſtoria, unde harum rerum plenior notitia haurienda eſſet. Periit *Eudemi* τῶν ἀςρολογεμένων ἱςορία, cujus hìc meminit Laertius in Thalete: necdum lucem vidêre Theonis Smyrnæi Aſtronomica; aliique in eodem argumento ſcriptores veteres latent adhuc, vel penitus exciderunt. Denique ſi ex altera parte, *Doctrinam ſphæræ antediluvianæ*, tam cœleſtis quàm terreſtris, liquidò deductam, ante oculos haberemus, de multorum phænomenωn novitate certior eſſet judicandi ratio. Sed ex hoc diverticulo in viam redeamus.

Qui de Ætate aureâ atque regno Saturni ſcripſerunt, memorant apertiſſimè Annum uniformem, verque perpetuum, iſtoc tempore obtinuiſſe. Illo autem regno & ſæculo exeuntibus, Annum pluriformem, vel quadripartitum, qualis eſt hodiernus: veluti novum regimen naturæ, introductum eſſe. *Ver erat æternum*, inquit Ovidius, cùm de aureo Saturni ſæculo verba faceret. Dein pereunte illo regno, & rerum ordine, inquit,

 Jupiter

Jupiter antiqui contraxit tempora veris,
Perque hyemes, æſtuſque, & inæquales Autumnos,
Et breve ver, ſpatiis exegit quatuor Annum.

Idem Virgilius, aliique cecinerunt: ſive ex antiquorum libris, ſive ſui temporis traditione & ſermonibus, accepta.

Neque aliter in ſuis Elyſiis, poſt hanc vitam, ad exemplar Paradiſi noſtri, aut ſuæ aureæ ætatis, compoſitis, Cœli clementiam & perpetui veris delitias, conjungunt. Neque frigus illic, neque æſtum : neque temporum inconſtantiam, aut procellas qualeſcunque permittunt. Ita ſuum Elyſium deſcripſit Homerus,

Ἀλλά σ' ἐς Ἠλύσιον πεδίον, καὶ πείρατα γαίης,
Ἀθάνατοι πέμψουσιν, ὅθι ξάνθος Ῥαδάμανθος.
Τῇ περ ῥηΐστη βιοτὴ πέλει ἀνθρώποισιν,
Οὐ νιφετὸς, οὔτ' ἂρ χειμὼν πολὺς, οὔτε ποτ' ὄμβρος,
Ἀλλ' αἰεὶ ζεφύροιο λιγυπνείοντας ἀήτας
Ὠκεανὸς ἀνίησιν ἀναψύχειν ἀνθρώπους.

Sed

Sed te ad Elyſios campos, & extrema terrarum,
Dii dimittent: ubi flavus Rhadamanthus.
Illìc vitâ facili & beatâ fruuntur homines:
Neq; nix ibi, aut vehemens hymes, aut unquam imbres:
Sed dulciſonos perpetuò Zephyri flatus
Oceanus emittit ad recreandos incolas.

Hisce affinis eſt ſententia Eſſenorum, neque aliunde opinor deſumpta, de *piarum Animarum Elyſiis.* Ἐπειδὰν γὰρ ἀνεθῶσι τῶν κατὰ σάρκα δεσμῶν, οἷον δὴ μακρᾶς δουλείας ἀπηλλαγμένας, τότε χαίρειν καὶ μετεώρους φέρεσθαι· καὶ ταῖς μὲν ἀγαθαῖς, ὁμοδοξοῦντες παισὶν Ἑλλήνων, ἀποφαίνονται τὴν ὑπὲρ ὠκεανὸν δίαιταν ἀποκεῖσθαι, καὶ χῶρον οὔτε ὄμβροις, οὔτε νιφετοῖς, οὔτε καύμασι βαρυνόμενον· ἀλλ' ὃν ἐξ ὠκεανοῦ πραΰς ἀεὶ ζέφυρος ἐπιπνέων ἀναψύχει. *Cum verò fuerint à carnis vinculis exolutæ,* de animabus loquitur, *quaſi de longâ ſervitute liberatas, ità illicò lætari eas, ſublimeſque ferri: & quidem bonas, (concinentes in hâc re Græcorum ſententiis) pronunciant ultra Oceanum vitam agere, in regione quæ neque imbribus, neque nivibus, neque æſtibus aggravatur: ſed quam lenis Zephyrus, ab Oceano ſpirans, ſemper demulcet.* Joſ. de Bel. Jud. l. 2. c. 12.

Nec ab his longè recedit Virgilius, de Animarum Elyſiis.

Æneid. 6. *Devenêre locos lætos, & amœna vireta*
Fortunatorum nemorum, ſedeſque beatas.
Largior hìc campos æther, & lumine veſtit
Purpureo: Solemque ſuum, ſua ſydera norunt.

Cum de Inferis agit Virgilius, id laxè intelligendum eſt, ut cùm Græci verba faciunt, περὶ τοῦ Ἅδου· quod vitâ defunctorum ſtatum potius, quàm locum, ſignificat; ità inferi apud Poëtam. Quid enim umbris & locis ſubterraneis cum ſole & ſyderibus? cum largo æthere, & lumine purpureo? Hæc ad aprica & ætherea loca ſpectant. Atque hìc etiam Platonem imitari Virgilium, ut alibi non raro: atque Terram Platonicam, Æthéream nempe, de quâ antea dictum eſt, hìc adumbrari, ſuſpicor. Illa enim majori luce perfuſa, & Solem & Cœlum ſibi proprium, & ab hodierno diverſum, habuit. Prout ſupra ex Platone explicuimus. Audi, in alium locum Virgilii, quid commentatus eſt Servius: L. 5. *Elyſii deſcriptionem Homericam Pius Commentator dicit eſſe ſublatam, ſecundum*

ſecundum Theologos, circa Lunarem circulum; ubi aër purior eſt: unde ait ipſe Virgilius, Aëris in Campis. Meminit hujus Commentatoris Homerici, πίε, Etymologicum magnum, vocibus περιῤῥηδὴς & ὠμήρεσε, neque alibi mihi occurit. Sed evectum eſſe ad *circulum Lunarem* Paradiſum, è Patribus Chriſtianis plures aſſeruerunt: modus iſte loquendi utrobique obtinuit. Ita de animarum receptaculis Lucanus. Vid Theor. l. 2. c. 9.

Quáque patet, Terras inter Lunæque meatus,
Semidei manes habitant: quos ignea virtus
Innocuos, vitâ patientes ætheris imi
Fecit, & æternos animam collegit in orbes.

SED de Poëtis ſatis. Audiamus porrò Plutarchum de Fortunatis Inſulis (re eâdem cum Elyſiis, ſed recentiori nomine) differentem. Ὄμβροις δὲ χρώμεναι μετρίοις σπανίως, τὰ δὲ πλεῖστα πνεύμασι μαλακοῖς καὶ δροσοβόλοις, οὐ μόνον ἀροῦν καὶ φυτεύειν παρέχουσιν ἀγαθὴν καὶ πίονα χώραν, ἀλλὰ καὶ καρπὸν αὐτοφυῆ φέρουσιν, ἀποχρῶντα πλήθει καὶ γλυκύτητι βόσκειν ἄνευ πόνων καὶ πραγματείας σχολάζοντα δῆμον· ἀὴρ δὲ ἄλυπος, ὡρῶν τε κράσει καὶ μεταβολῆς μετριότητι κατέχει τὰς νήσους. *Imbres habent moderatos, idque rariùs: plerumque molles ventos & roriferos, unde regio* In vit. Sertor. m. p. 571, 572.

illa pinguis & commoda non ſementi modò & plantis, ſed & ſuâ ſponte profundit fructum, qui copiâ & ſuavitate, ſine laboribus aut agricolatione, populum alere otiantem ſufficiat. Cœlum autem & aër, quæ ambiunt Inſulas, adeò ſunt temperata & tantillùm mutantur, ut nullam unquam incolis afferant moleſtiam. En præcipuas Paradiſi noſtri, aureæ ætatis veterum, & Telluris primigeniæ, aut futuræ, conditiones. Ipſiſque ferè Platonis verbis, quibus ſuam Terram Ætheream deſcripſerat, in his Elyſiis ornandis utitur Plutarchus. Dixerat Plato, Τὸ γὰρ τῶν ὡρῶν αὐτοῖς ἄλυπον ἐκέκρατο. Plutarchus, Ἀὴρ δὲ ἄλυπος ὡρῶν τὲ κράσει κατέχει τὰς νήσους. Ut minimè dubium ſit, eundem locum ſtatumve, utrumque authorem in animo habuiſſe.

Superest locus inſignis Diodori Siculi, quem intactum præterire nequeo: ubi ille, ſub nomine & hiſtoriâ Inſulæ Toprabanæ, Paradiſum Terreſtrem, Elyſios Campos, Terram vel primam vel noviſſimam, vividè depinxit. Εὐκρατότατον, inquit, δ' εἶναι τὸν ἀέρα παρ' αὐτοῖς, ὡς ἂν κατὰ τὸν ἰσημέρινον οἰκοῦντας· καὶ μήθ' ὑπὸ καύματος, μήθ' ὑπὸ ψύχους ἐνοχλουμένους· καὶ τὰς ὀπώρας δὲ παρ' αὐτοῖς παρ' ὅλον τὸν ἐνιαυτὸν ἀκμάζειν· εἶναι δὲ διὰ παντὸς παρ' αὐτοῖς τὴν ἡμέραν ἴσην τῇ νυκτὶ, καὶ κατὰ τὸ μέσον τῆς ἡμέρας μὴ γίνεσθαι παρ' αὐτοῖς σκιὰν μηδενός· διὰ τὸ κατὰ κορυφὴν εἶναι τὸν ἥλιον. —— Διὰ δὲ τὴν ἀρε-

τὴν

τὴν τῆς νήσου, καὶ τὴν εὐκρασίαν τοῦ ἀέρος γεννᾶσθαι τροφὰς αὐτομάτους πλείους τῶν ἱκανῶν. —— Πολυχρονίους δ᾽ εἶναι τοὺς ἀνθρώπους καθ᾽ ὑπερβολὴν, ὡς ἂν ἄχρι τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα ἐτῶν ζῶντας, καὶ γινομένους ἀνόσους κατὰ τὸ πλεῖστον. *Optima illìc (ſub æquinoctio enim habitant) temperatura cœli exiſtit. Et nec ab æſtu, nec à frigore, moleſtantur. Fructus arborei per totum illìc annum maturi habentur. Dies ibi perpetuò noctem æquat: nec in meridie ab ullâ re cadunt umbræ: quia ſuper verticem Sol eſt. Atque ea Inſulæ virtus eſt, & aëris benignitas, ut plus quàm ſatis annonæ ultrò proveniat. Longiſſimæ ſunt ætatis Incolæ, ut qui ad centum quinquaginta annos, abſque omni, ut plurimùm, morbo, vitam producant.*

Hæc nulli climati, nulli regioni hodiernæ Telluris conveniunt. Qui æquinoctio nunc fruuntur per totum annum, ſoli illi ſunt qui in mediâ Torridâ, & ſub lineâ æquinoctiali habitant. Qui quidem eſt locus habitabilis, ſed neque ſine æſtu, neque ſine imbribus: quinetiam ſævis procellis eſt obnoxius. Præterea, non vivitur diutiùs ſub Torridâ, quàm in cæteris locis: neque morborum aut egeſtatis ſunt immunes Incolæ. Hæc igitur non niſi univerſali æquinoctio, ſive Telluri in ſitu recto, conveniunt. Quæ ſuis Elyſiis primò, dein aliis regionibus, ad modum Elyſiorum

lyſiorum adornandis, accommodârunt veteres. Neque illud officit interpretationi noſtræ, quod hujus fœlicis Inſulæ homines Aſcios faciat hic Author: id enim accideret omnibus in Tellure rectâ, quod umbris carerent, quoties Sol eſſet in eorum meridiano. Prout anteà notavimus.

Denique, ne te moretur illud, aut negotium faceſſat, quod ea jam ſupereſſe velint in rerum naturâ hi authores, quæ reverà abierunt, atque dudum abolita ſunt. Hunc errorem errârunt tam Patres Chriſtiani, quàm Gentium Scriptores. Nullus jam ſupereſt Paradiſus Terreſtris: nulla ultra Oceanum Elyſia: eò tamen amandant piorum Animas, tam hi quàm illi, tanquam ad ſedes beatas. Et perinde eſt, ſive de præterito, ſive de futuro Paradiſo: de primâ ætate aureâ, vel de futurâ redivivâ, hæc gentium Elyſia intelligas. Eodem res redit, eadem repetenda eſt ſcena, paucis in melius mutatis. Id ſaltem obſervare licet, Veteres ſemper, cùm Paradiſos vel Elyſia depingunt, fundamenti loco, cœli aërisque ſtatum æqualem & temperatum conſtituiſſe.

Hæc de Gentium ſcriptoribus, Philoſophis aut Poëtis. Judæi & Chriſtiani demùm accerſendi ſunt. Illi verò non de aureâ ætate aut regno Saturni, verba faciunt, ſed de Paradiſo & Horto Domini,

ni. Diverſi ſunt tituli, ſed eadem materia. Id quod facilè comperies, ſi utriuſque phænomena tecum repetens, alia aliis conferas. Exulabant è Paradiſo omnia mala aut noxia, & ſponte naſcebantur omnia Terræ bona. Neque aliter in Regno Saturni atque aureâ ætate. Vivebant homines ſine legibus humanis, θεοκρατικῶς, in utroque ſtatu. Aperti, nudi, tam animo quam corpore. Denique, in Cœlo ſereno vitam longam pacificè ducebant. Hæc facies naturæ atque rerum humanarum in primis mundi ſæculis, quocunque nomine hunc rerum ordinem appellaveris. Sed quod ad argumentum noſtrum ſpectat maximè, ver perenne, non interruptum æquinoctium utrobique ſtatuerunt. De Saturni regno hoc antea oſtenſum eſt: atque idem de Paradiſo teſtantur, tam Judæi quàm Chriſtiani. Quoad Judæos, conſule, ſi placet, Iſ. Abarbanelem in caput ſecundum Geneſeωs: Aben Ezram in eundem locum; & in cap. lxv. Iſaiæ. Maimonidem in cap. x. Sanhedr. & Manaſſem Ben Iſrael de creatione, cap. xvii. His adde, ſi vacat, nuperi Authoris, Abrahami Echellenſis, teſtimonium, de Judæis ſimul & Arabibus: Dicunt Arabes, inquit, *Mundum æquinoctii tempore procreatum fuiſſe, aut Paradiſum ſub æquinoctiali ſitum lineâ: aut utrumque concurriſſe. Diem* Hiſt. Arab. c.5.

enim

enim perpetuò duodecim horis metiuntur Hoc idem Judæi tenent. Cùm enim noctes diebus æquales in Paradiſo poſuiſſent Doctores Judæi, neque auctas unquam aut imminutas, idque rectè: ex iis nonnulli in mediâ regione Terræ, ſub hodierno æquinoctio, hoc ſuum Gan-Eden collocârunt; quandoquidem, ob ignotam iſtius mundi primi diſpoſitionem, perpetuum in Paradiſo æquinoctium aliter tueri non poterant.

Dicunt quidem nonnunquam Judæi Gan-Eden eſſe in Oriente, ſed orientem Æquinoctialem intelligunt, ubi Sol oritur ſub initio veris. Illud diſcimus ex Moſe Bar Cephâ, qui rem ità explicuit. *Sunt etiam qui hinc conſtare exiſtiment Paradiſum in Oriente eſſe, quia, qui templa aut ædes conſtruere volunt ad Orientem ſpectantia, ità deſcribunt, ut ad Solem in menſe Niſan (reſpondet is Lunæ Aprilis noſtri) orientem, obverſa ſit fabrica. QVIA illo MENSE Sol ſuprà Paradiſi locum oriatur.* Vides igitur apud eos in hoc argumento Orientis nomine intelligi æquinoctium vernum, vel locum ortûs Solaris in vere.

De Parad. c. 13.

Hæc breviter de Judæis: Neque incelebris eſt hæc opinio apud Chriſtianos, de ſitu æquinoctiali Paradiſi. Id quod verbis explicitis nonnunquam teſtantur: quandoque autem omnes temporum viciſſitudines è Paradiſo eliminant, atque

eo ſigno, æquinoctium conſtituunt perpetuum, vel in illâ Terrâ, vel in illâ regione Terræ. Tatianus in ſuâ Oratione contra Græcos, cùm Paradiſum ab hodiernâ Terrâ diſtinxiſſet, ab illo omnes aëris annique mutationes removet, atque inſtar Terræ Æthereæ Platonis ſuum mundum Paradiſiacum depingit. M. p. 159. Τὰ δὲ ὑπὲρ τοῦτον, αἰῶνες οἱ κρείττονες, οὐ μεταβολὴν ὡρῶν ἔχοντες, δι' ὧν ποικίλαι νόσοι καθίσανται· πάσης δὲ εὐκρασίας μετειληφότες, ἡμέραν ἔχουσι διαμένουσαν, καὶ φέγγος τοῖς ἐντεῦθεν ἀνθρώποις ἀπρόσιτον. *Super cœlum inferius mundus eſt præſtantior: cui nulla accidit temporum anni mutatio, ex quâ varii apud nos naſcuntur morbi. Sed jucundiſſimâ temperie præditus, diem habet permanentem, & luce terrenis hominibus inacceſſâ reſplendet.* Huic reſpondet quod legitur apud Suidam de Paradiſo, undecunque deſumptum ſit. In voc. Πάσης τῆς γῆς ὑψηλότερος κείμενος, εὐκραὴς δὲ, ἀέρι λεπτοτάτῳ καὶ καθαρωτάτῳ περιλαμπόμενος, φυτοῖς ἀειθαλέσι κομῶν. *Omni Terra altior Paradiſus, & præſtantis temperiei, aëre ſubtiliſſimo & puriſſimo undique reſplendens, plantiſque ſemper virentibus ornatus.* Facile eſſet in hujus claſſis authoribus recenſendis abundare, ſed in re notâ præſtat in unum locum plures contrahere: id quod antea fecit Bellarminus, ad exterminandum Paradiſum Meſopotanicum, his Verbis: *Accedit ad hæc, quod Paradiſus ita deſcribitur à Sancto Baſilio, in libro* De Grat. pri. hom. c. 12.

 de

de Paradiſo: a Johanne Damaſceno, lib. 2. de fide, cap. undecimo: a Sancto Auguſtino, lib. 14. de Civ. Dei, cap. 10. ab Alchimo Avito, & Caud. Mario Victore, & aliis ſupra citatis; Iſidoro lib. 14. Etymol. cap. tertio, & aliis communiter, ut fuerit in eo VER PERPETVVM. Nulla frigora, nulli æſtus, nullæ pluviæ, nives, grandines, nullæ etiam nubes. Quod ipſum ſignificat Scriptura, cum dicit primos homines in Paradiſo fuiſſe nudos. —— Quò magis Lutherum miror, qui in comment. 2. cap. Geneſ. ſcribit, in Paradiſo non fuiſſe Hyemem, ſed VER PERPETVVM: & tamen contendit Paradiſum fuiſſe Syriam, Meſopotamiam, Ægyptum & Damaſcum; in quibus regionibus non poteſt fuiſſe ver perpetuum, NISI ALIVS TVNC FVERIT CVRSVS SOLIS QVAM NVNC EST. Rectiſſime concludit, obtinere non potuiſſe *VER PERPETVVM*, ſive in Meſopotamiâ, ſive aliis quibuſcunque regionibus extra æquinoctialem, niſi alius tunc fuerit curſus Solis, quàm nunc eſt: vel, quod eodem redit, alius Telluris ſitus. Nulla igitur hypotheſis veterum Chriſtianorum placitis, de ſede Paradiſi, reſpondet, niſi eam ſtatuamus ſub æquinoctiali: vel totam illam Terram, rectà ad Solem poſitam, fuiſſe æquinoctialem.

Hæc

Hæc de vere & æquinoctio perpetuis, in Paradiſo & prima ætate, ſecundum explicita antiquorum verba, maximam partem. Sed aliis prætereà indiciis, non minus certis: & quæ nobis cum Scriptoribus exteris ſunt communia, æqualitas temporum in primis mundi ſæculis demonſtratur. Spontaneam Terræ fertilitatem fructuſque perennes, ab omni Elyſio, inſeparabiles, hìc non memoro. Licet ea ſit indoles rerum iſtarum, quæ minimè patiatur anni noſtri viciſſitudines, Solemque poſtulet æqualem & immutatum. Ita pariter ſpontaneum animalium ortum, ineunte mundo, attribuebant veteres τῇ εὐκρασίᾳ καὶ εὐταξίᾳ τοῦ περιέχοντος ἀέρος, τῇ ἐξ ἀρχῆς· ut eſt apud Diodorum Siculum. Id voluit etiam Phurnutus, (*de nat. Deor. cap. de Prometheo*) cum, Deo providente, & conſpirante naturâ, omnia eduxit è Terrâ, in mundi primordio. Κατὰ γὰρ ταυτὴν τὴν πρόνοιαν τά τ᾽ ἄλλα ἐγένετο, καὶ ἐκ τῆς γῆς ἔφυσαν οἱ ἄνθρωποι, ἐπιτηδείως πρὸς τοῦτο ἐχούσης κατ᾽ ἀρχὰς τῆς τοῦ κόσμου συστάσεως. *Secundum hanc Providentiam omnia facta ſunt, atque homines è Terra prognati: ad hanc rem aptè accommodata prima mundi conſtitutione.* Hoc argumentum pluribus proſecutus eſt Lactantius; cúmque Philoſophis objeciſſet, homines è Terrâ naſci non potuiſſe, propter vim frigoris in hyeme, aut caloris in æſtate:

Lib. 1.

Lib. 2. c. 12.

re-

reſpondet, ex mente veterum, *non erant, inquiunt, in principio mundi, hyems & æſtas; ſed perpetua temperies & ver æquabile.* Hæc erat reverà ſententia veterum: ſed rectè inſtat Lactantius, hoc ipſum probare; hunc, inquam, ordinem, hanc proviſionem: divinam aliquam rationem rerum originibus præſediſſe. Denique, ut hæc claudam, Finxêre veteres Terram eſſe Cœli uxorem: & cum adhuc vegeti eſſent uterque, numeroſam ſobolem, tam plantarum quàm animalium, ſine ſemine ortorum, procreâſſe. Poſtmodùm verò, ubi exoleverit hæc virtus, Cœlum *caſtrari* dicebatur; quod nullas, ut pridem, fruges aut animantes ſuâ vi & ſponte proferret; ſed omnia deinceps per cultum & ſemina propagarentur.

Aliud indicium habetur temperati & æqualis cœli, priſcorum hominum longævitas, atque rerum omnium ſtabiles & diuturnæ formæ, in mundo primævo; quemadmodùm nos docent literæ, tam ſacræ, quàm prophanæ. Notavit Ariſtoteles ab inæquali motu cœli, provenire rerum generationes & corruptiones: Οὐκ ἡ πρώτη φορὰ αἰτία ἐστὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς· ἀλλ' ἡ κατὰ τὸν λοξὸν κύκλον. Id quidem rectè quoad rerum interitus potiſſimùm: ex obliquo enim motu cœli, vel, ſi mavis, Terræ, oritur rerum omnium, maximè animatarum,

De gen. & cor. lib. 2. c. 10.

rum, vanitas, corruptio, vita caduca. Hunc locum Ariſtotelis reſpexit Author Cod. 259. Anonymus apud Photium de vitâ Pythagoræ: Ὁ ζωδιακὸς λοξῶς κινεῖται, ὡς ζητήσας εὑρεῖν ἔδοξεν Ἀριστοτέλης, ἕνεκεν τῆς γενέσεως τῶν περὶ γῆν τόπων πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ παντός· εἰ γὰρ καταπαραλλήλως ἐκινεῖτο, ἀεὶ ἂν μία ὥρα ἦν τοῦ ἔτους, ἤτοι θέρος, ἢ χειμὼν, ἢ ἄλλη τίς. *Zodiacus motu obliquo fertur, quod Ariſtoteles ſua inveſtigatione reperiſſe videtur: ob generationem eorum, quæ in diverſis Terræ regionibus, ad univerſi complementum, producuntur. Nam ſi recto, &, cum reliquo cœlo parallelo motu, ferretur, una ſemper eademque anni tempeſtas eſſet: vel æſtatis, vel hyemis, vel alterius cujuſdam.* Ità quidem, ſine obliquo Solis vel Terræ motu, eadem ſemper eſſet anni facies: quod à ſubitaneis aut anniverſariis corruptionibus omnia conſervaret. Et cùm non niſi unius corruptione, alterius generationi, locus fiat, raræ eſſent itidem, in illo naturæ ordine, rerum novarum generationes. Hoc craſſiùs explicuit in ſequentibus hic author anonymus: & cùm hoc numeret inter dogmata Pythagorica, Ariſtoteli inventori malè attribuit.

Veterum Aſtronomorum ſententias, in hâc materiâ, explicuit Baptiſta Mantuanus: & ad rem noſtram de longævitate priſcorum hominum ante Dilu- De pati. lib. 2. c 37.

vium,

vium, accommodavit. Dicit, Cœlos omnes fuiſſe concentricos, & motu uniformes, ante Diluvium: & Zodiacos primi mobilis, & Firmamenti ſive Planetarum, in unum coiiſſe. Unde, iſtius cœli beneficio, & vitâ & virtute vegetioribus prædita erant omnia, tunc temporis, ſublunaria. Hæc ſunt ipſius verba. *Erant illis*, nempe ante-diluvianis, *ut Aſtronomiâ & experimento conſtat, Cœli propitiores. Volunt namque Aſtronomi duos eſſe Zodiacos: unum in nonâ ſphærâ, alterum in octavâ, quod Firmamentum vocant. Et initio rerum & temporum, ſic à Deo diſpoſitos, ut Aries Arieti, Taurus Tauro, Gemini Geminis, jungerentur: & amborum coëuntibus in unum viribus, fortior in terris fiebat influxus; unde & herbas tunc ſalubriores, & fructus terræ meliores, & longiores animantium vitas fuiſſe, non dubium. Poſtquam verò, ſolutâ per motum ſocietate, ab invicem diſceſſerunt, totus inferior mundus ægrotavit.* Hæc planè conſonant ſupra dictis à Platone, de regno Saturni & Jovis. Ille enim cœlorum ἀναρμοςίᾳ omnes naturæ debilitates & inferioris mundi ægritudines, detulit & affixit. Et qui Cœlorum philoſophiam intelligunt, facilè nôrunt, varios illos loquendi modos, de motuum cœleſtium inæqualitate,

qualitate, incongruentiâ, obliquitate, rectè exponere; dein, idem ſignificare, Cœli obliquitatem, Zodiaci obliquitatem, Solis vel Solaris curſûs obliquitatem: & facto examine, in unius Telluris obliquitatem, hæc omnia recidere.

Hæc de cauſis longævitatis in primâ mundi ætate. De re ipſâ, ex aliorum teſtimoniis, jam ſatis conſtitit. Sed cum illa ſcriberem, exciderat animo teſtimonium Orphei: quod nobis conſervavit Proclus, in explicando Saturni Regno: teſteſque ejuſdem rei adhibet, Theologos, tam Græcos quàm Barbaros: in hæc verba: Τῶν δὲ θεολόγων τὸ ἀγήρων τῇ τάξει ταύτῃ προσήκειν λεγόντων, ὥς οἵ τε βάρβαροι φασὶ, καὶ ὁ τῶν Ἑλλήνων θεολόγος Ὀρφεὺς (καὶ γὰρ οὗτος ἀεὶ μελαίνας τὰς τοῦ Κρονίου προσώπου τείχας μυστικῶς λέγει, καὶ μηδαμῶς γίγνεσθαι πολιὰς) θαυμάζω ὅτι τοῦ Πλάτωνος ἔνθεον νοῦν τὰ αὐτὰ περὶ τοῦ θεοῦ τούτου τοῖς καθ᾽ ἴχνος αὐτοῦ πορευομένοις, ἐκφαίνοντα. Ἐν γὰρ τῇ Κρονίᾳ περιόδῳ τὸ γῆρας ἀφιέναι φησὶ τὰς ψυχὰς, ἐπὶ δὲ τὸ νέον ἀνακάμπτειν, καὶ τὸ πολιὸν μὲν ἀφαιρεῖν, τάς τε τείχας μελαίνας ἴσχειν --- ὁ δέ γε Ὀρφεὺς τὰ τούτοις ὅμοια περὶ τοῦ θεοῦ διατάττεται. Theor. l. 2 c. 1, & 3. ſub fine. Theor. Plat. l. 5. c. 10.

Ὑπὸ Ζηνὶ Κρονίωνι
Ἀθάνατον αἰῶνα κομεῖν, καθαροῖο γενείου
—— —— διερὰς χαίτας εὐωδέας, οὐδὲ
—— —— ἠπεδανοῖο μιγήμεναι ἄνθει λευκῷ
—— —— ἀλλ᾽ ἐριθηλέα λάχνην.

Cum autem Theologi vitam ſenii expertem, huic ordini convenire dicant, ut & ipſi Barbari dicunt, & ille Græcorum Theologus, Orpheus (etenim ille ſemper Saturnii vultûs pilos nigros eſſe myſticè dicit, & nunquam fieri canos) miror illam Platonis mentem eadem de hoc Deo dixiſſe, quæ dixerunt illi, qui ipſius Orphei veſtigia ſequuntur accuratè. Nam in Saturniâ periodo dicit homines ſenectutem abjicere, & ad juventutem redeuntes, canitiem deponere, & nigros pilos habere. Orpheus verò his ſimilia, de iſto Deo, diſertis verbis tradit,

----- Sub Deo Saturnio dicunt homines
Immortale ævum tranſegiſſe : puri menti
Habentes molles pilos, ſuavem odorem ſpirantes, neque
Infirmi canitiem mixtam : ſed valde florentem lanuginem.

Hæc autem, ut alia omnia, Proclus, pro ſuo more, in allegorias diſſolvit. Quibus tamen, apud cordatos interpretes, veritas hiſtorica non læditur.

Ut huic capiti finem imponamus, notare licet, quibus gentibus Antiqui longævitatem inſolitam tribuerunt, iiſdem etiam

etiam dedêre, in longævitatis cauſas, & vitæ fomitem, cœlum æquale & temperatum. Ut videre eſt de Brachmanibus, apud Suidam, & Palladium: de Taprobanenſibus, apud Diodorum Siculum: de Hyperboreis apud Plinium, Solinum, Strabonem, alioſque plures; & de ſuis Macrobiis, in Saturni regno apud Platonem. Quo more, ſatis teſtantur veteres, Naturam, ex eorum ſententiâ, hæc duo conjunxiſſe, atque aliud ab alio pendere, ſecundum leges univerſi: ut alterutro poſito, alterum ſequi aut comitari, facilè ſcias. Neque id, prætereà, mihi vitio vertat quiſquam, quod Paradiſum noſtrum fecerim eundem cum Elyſiis gentium, vel hunc illa peperiſſe: id enim ſæpiùs repetunt & inculcant Patres Chriſtiani, atque hâc in re, ut in aliis multis, plagii cujuſdam accuſant authores exteros. Audiamus, ſi placet, pro cæteris, Nazianzenum: Λῆρος ὁ Μίνως ἐκεῖνος, καὶ ὁ Ῥαδάμανθος· οὓς ἀσφοδελῶν λειμώνων καὶ ἠλυσίων πεδίων ἠξίωσαν οἱ Ἕλληνες, ἐν φαντασίᾳ τοῦ καθ' ἡμᾶς παραδείσου γενόμενοι, ἐκ τῶν Μωσαϊκῶν, οἶμαι, βιβλίων καὶ ἡμετέρων, εἰ καὶ περὶ τὴν κλῆσιν τι διηνέχθησαν, ἐν ἄλλοις ὀνόμασι τοῦτο παραδηλώσαντες. In vit. Baſ. Mag. Pluribus ſuperſedeo. Hæc rei ſumma eſt: ut antiquis fabulis aliquid veri ſubeſſe ſolet, loco fundamenti; ità multis fabuloſis narrationibus anſam præbuiſſe mihi videtur Tellus

Primigenia. Res vera, cujus umbram aliquam retinebant, aut creperam lucem, priſci homines: & ex qualicunque memoriâ rei deſideratiſſimæ, fingebant novas Terras, aut terrarum regiones, ad exemplar & imaginem hujus Terræ Primigeniæ: idque plerumque in locis inacceſſis, extra Oceanum, in aëre, apud Inferos; ne oculatis teſtibus in errore deprehenderentur. Ita Ogygia Inſula, apud Plutarchum. Supra Thulen Inſula amœna, in ſublimi poſita, apud Ant. Diogenem. Hyperboreorum regio prope Lunam, ab omnibus ferè celebrata. Sileni Terra, ex Theopompo, ἔξω τούτου τοῦ κόσμου. Præter Elyſia & penſiles Alcinoi hortos: unde Paradiſum noſtrum deſumptum voluit Celſus. Hujuſmodi autem Gentium Paradiſi, non tantùm clariores notas gerunt Terræ noſtræ Primigeniæ; nempe ver perpetuum, uberes ſoli proventus, & incolarum longævitatem; ſed etiam è ſecundariis & minoribus nonnullas: quales ſunt illæ, quod penſilis fuerit ille orbis habitabilis, aliter quàm hodiernus: quod ſitu ſublimior: ſudoque ſemper cœlo, ſine nube, ſine pluviâ, gauderet. Hæc habent nobiſcum communia: adduntque alias, quiſque pro ſuo genio, delicias ornamenta, & amœnitates. Atque his omnibus,

De fac. in orb. Lun. Phot. Bibl. Cod. 166.

Ælian. var. Hiſt. l. 3. c. 18.

nibus, quaſi pictis tabulis, nobis exhibent, primæ atque aureæ Telluris effigiem, ſed rudiori penecillo delineatam.

C A P. VII.

De narratione Moſaicâ circa Paradiſum, & circa Naturæ, rerumque humanarum, ſtatum, in Mundo novo.

HACTENUS rerum origines, & veram Paradiſi notitiam, inter veteres quæſivimus : adhibito etiam, quà licuit, ſacrarum literarum lumine. Sed de regione aut loco Paradiſi, nihil à nobis definiendum eſt : cùm perinde ſit quoad Theoriam Telluris, ubicunque locorum poſueris, modò non ſit in Hodiernâ Terrâ. Quod ſi apud veteres Patres ipſius locum quæſitum eas, aut nullum eſſe volunt, aut à cognitione noſtrâ remotum & abſconditum. Eorum alii Intelligibilem nuncupant Paradiſum, nulli loco aſtrictum : alii ſenſibilem : hic primùm itur in partes. Dein, qui ſenſibilem & corporeum credunt, ſtatuunt eum in hâc Terrâ, vel extra hanc Terram : nempe in aëre, vel in orbe Lunari. Qui in hâc Terrâ, aut

cis æquatorem ſive Zonam Torridam, ſedes ponunt beatas. Denique, qui nobiſcum ſentiunt, in Terrâ quidem, ſed aliâ ab hodiernâ, verum Paradiſum, qui jam tranſiit, olim floruiſſe tradunt.

Theor. l. 2. c. 6.

Hæc ſententiarum diſcrimina alibi pluribus explicuimus: eamque maximè, quæ ultra Æquatorem, Zonam Torridam, Oceanum, orbemque noſtrum Borealem, Paradiſum transfert. Non quòd hæc, præ cæteris, mihi placeat opinio, ſed quòd veterum calculis comprobetur, & apertè nos doceat, Paradiſum Meſopotamiæ affixum, figmentum eſſe Neotericorum. Intereà, quoad Telluris Theoriam, ea nihil moratur Paradiſum Topicum in quâvis terrarum parte: cùm totum orbem habitabilem, in novo mundo, inſtar Paradiſi habeat. Conſequenter verò & conſentaneè ad hypotheſin Moſaïcam, quæ genus humanum, quantum quantum, ortum docet ex unico viro & unicâ fœminâ; horum duorum natale ſolum & primam patriam, Paradiſum, ſi libet, dicito; locum aquis & arboribus amœniſſimum: modò conceſſeris itidem cæteris ejuſdem Terræ regionibus *Ver perpetuum*; & quæ inde ſequuntur, fertilitatem ſpontaneam, & Incolarum Longævitatem. Hæc enim ubique obtinuiſſe in novo mundo,

ex

ex naturâ rei, & veterum fide, probavimus.

At, inquies, Moſes non meminit niſi unius Horti, quem Gan-Eden appellat *hortum deliciarum* : cæteraſque Terræ iſtius regiones, communis eſſe ſortis, & hodiernis non diſſimiles, ſupponere videtur. Reſpondeo, duplex erat apud veteres, maximè orientales, Theologiam & Philoſophiam tradendi modus, δημώδης καὶ ἀπόῤῥητος, *popularis & arcanus* : atque duplici hoc ſtylo, in rebus naturalibus explicandis, uti mihi videtur Scriptura Sacra : quandoque ſeſe accommodans ad populi captum, quandoque ad occultiorem veritatem. Sed cum hanc mihi legem impoſuerim, ut *Nunquam* recederem à ſenſu literali, ſine neceſſitate ; nunquam, aio, niſi id penitus perſuaſerit, aut coëgerit, rei natura ; diſpiciendum imprimis, qualis ſit, & quid ferat iſte ſenſus literalis, in hoc argumento. Dein, ex altera parte, quid ferat, & quid ferre recuſet, materia ſubjecta. Ut, rectè conſtitutâ quæſtione ex utrâque parte, quæ cauſa ſit potior, & ubi lateat veritas, certiùs dijudicemus.

Historia Paradiſi, inde enim exordiemur, ita ſe habet ſecundum Moſem. Cùm Deus Mundi creationem abſolverat, ſex dierum ſpatio, ſeptimo die requievit,

quievit, & vacavit ab omni operâ. Uniuſcujuſque diei penſum Moſes articulatim enarrat: hominis autem, tam maris quàm fœminæ, hiſtoriam tractat ſeorſim. Miſſis igitur cæteris, ſi placet, impræſentiarùm, circa hæc tria capita, Adamum, Evam, & Hortum Edenis, cum iis quæ adhærent vel intertexuntur, doctrinam Moſaicam contemplemur. Quoad primum hominem, Adamum, Moſes ait eum formatum eſſe, non ex lapidibus, aut Dentibus Draconum, ut de ſuis hominibus fabulati ſunt alii; ſed ex pulvere Terræ, vel è terrâ rufâ. Et
Gen. ii. 7. corporis ſtatuâ formatâ, *Deus ſufflavit in nares ipſius halitum vitæ, & factus eſt homo Anima vivens.* Alio autem modo, & ex aliâ materiâ condita eſt Fœmina: * nempe ex oſſe quodam, vel oſſiculo, Adami. Scilicet cum ſomno obrutus jaceret Adamus, execuit ei Deus unam è coſtis: & ex illâ coſtâ fabricavit fœminam. Sic enim ait Moſes,
Gen. ii. 21. *Injecit Jehovah Deus ſoporem altum in Adamum, qui obdormivit; & extractâ unâ de coſtis ejus, incluſit carnem pro illâ. Extruxitque Jehovah Deus ex coſtâ illâ quam ſumpſerat de Adamo,*

* Hæc & hujuſmodi ἀπιθανώτατα καὶ ἀμουσότατα appellat Celſus. Orig. l. 4. p. 186.

Adamo, mulierem: eamque adduxit ad Adamum pro uxore.

Hactenus de formatione primi viri & primæ fœminæ, ſecundum literam. De primâ eorum ſede pluribus egit Moſes: ait nempe Deum iis parâſſe Hortum quendam celebrem in *Oriente*, vel, ut plurimi reddunt, ab *antiquo*; atque hunc iis dediſſe, tanquam hærediolum, ad habitandum & colendum. Erat autem hortus ille locus amœniſſimus, quatuor fontibus aut fluviis irriguus, arboribus conſitus omne genus, tam frugiferis, quàm umbrâ & aſpectu gratis. Steterunt autem inter has arbores, in medio horti, duæ præ cæteris inſignes & memorabiles, quarum una dicta eſt *Arbor vitæ*, altera, *Arbor mortis*, vel *ſcientiæ boni* & *mali.* Quamobrem dicta ſit *Arbor vitæ*, non certò conſtat: forſan quòd veſcentibus immortalitatem dediſſet, ut plurimi conjiciunt. Alterius Arboris effectum funeſta nos docuit experientia: hinc *illæ lachrymæ & infandus dolor.* Quòd de fructu hujus arboris comederint primi parentes, plectuntur hodiè omnes eorum poſteri: atque pœnas luunt peccati, aliquot annorum millia antequam nati eſſent, commiſſi. Sed rem totam tibi indicabo.

Vetuit Adamum & Evam Deus, guſtare fructum hujus arboris, idque ſub pœnâ

pœnâ mortis. Accidit verò, Evam ſedentem ſub hâc arbore, ſeorsìm à viro, ut accederet Serpens vel coluber, qui, neſcio quâ vi aut facultate, his vel hujuſmodi verbis, ſi rem ex eventu judicemus, blandè compellavit fœminam. *Serp.* Salve pulcherrima, Quid rerum agis ſub hâc umbrâ, ſola & ſeria? *Ev.* Ego hujus Arboris pulchritudinem contemplor. *Serp.* Jucundum quidem ſpectaculum, ſed multo jucundiores fructus: guſtâſtin' mea Domina? *Ev.* Minimè verò: Deus nobis interdixit eſu hujus Arboris. *Serp.* Quid audio! Quis iſte Deus, qui ſuis invidet innocuas naturæ delicias? Nihil ſuavius, nihil ſalubrius, hoc fructu. Quamobrem interdicere, niſi per legem ludicram? *Ev.* Quinimò ſub pœnâ mortis interdixit. *Serp.* Rem malè capis proculdubiò: nihil habet mortiferi hæc Arbor, ſed potiùs divini aliquid, & ſupra vires communis naturæ. *Ev.* Ego non habeo quod tibi reſpondeam, ſed adibo virum, & quod illi viſum fuerit, faciam. *Serp.* Quid virum interpellas de re tantillâ? utere ingenio tuo. *Ev.* Utarne: Quid pulchrius hoc pomo? quàm ſuave redolet? ſed forſan malè ſapit. *Serp.* Eſt eſca, crede mihi, Angelis non indigna: fac periculum, & ſi malè ſapit, rejicito: & me inſuper ha-

beto

beto pro mendaciſſimo. *Ev.* Experiar: Eſt quidem gratiſſimi ſaporis: non me fefelliſti. Porrige huc alterum, ut viro afferam. *Serp.* Commodùm meminiſti, en tibi alterum: adi virum, vale beatula. - - - Ego intereà elabar: illa curet cætera.

Dedit Adamo, nimis uxorio, hoc pomum Eva: ille pariter comedit, eoque comeſo, ſuæ ſe, neſcio quo pacto, utroſque ſtatim pudebat nuditatis: & conſutis foliis ficulneis, fecerunt ſibi ſubligacula, ad tegendum pudenda. His ità peractis, ſub horam veſpertinam Deus deſcendit in hortum: aufugêre parentes noſtri, & inter denſiſſimas arbores latibula quærebant. Sed fruſtra: Deus inclamabat, *ubi es Adame?* Comparuit timidus, dixitque Deo, cùm te audirem in horto, malè mihi metuebam quod nudus eſſem, & me abdidi inter umbroſa nemoris. Quis tibi dixit, inquit Deus, quod nudus eſſes? Comediſtin' ex iſtoc fructu quem tibi prohibueram? Illa, Illa, quam mihi dediſti, Fœmina, Illa mihi attulit, & comedi. Probè rem curâſtis, Tu & Tua! Heus tu muliercula: Quid hoc rei eſt? Mihi miſeræ dedit Serpens tuus, & comedi. Magno tibi conſtabit hoc pomum: neque tibi ſolum, ſed poſteris tuis, & toti humano generi. Quinetiam Cœlum,

Terram,

Terram, totamque naturam, propter hoc facinus diſperdam & execrabor. Tuque imprimis, Improba Beſtia, aſtutiæ tuæ & mali doli pœnas lues. In poſterum pronus ibis in ventrem : & pulverem terræ, non poma, comedes. Tu verò, curioſa & delicatula, in dolore liberos paries : mariti jugum feres, nec diſcedes unquam ab ipſius latere, niſi impetratâ veniâ. Denique, quod ad te ſpectat, Adame, quoniam auſcultaviſti uxori tuæ magis quàm mihi, in ſudore vultûs ei & liberis ejus parabis victum. Non, ut antea, ſponte natos fructus, ſed cum labore & moleſtiâ proventum terræ colliges. Sterileſcat deinceps Terra, propter te maledicta : tribulos, ſpinas, lolium, herbas noxias, proferat. Et ubi vitam exegeris incommodam & oneroſam, *Pulvis es, & in pulverem revertêris.* Intereà temporis, exulent ab horto meo hi perdueles, & in alias terras relegantor ; nè ex *arbore vitæ* pariter decerpant fructus, & vivant in æternum. Deus autem, ne frigore & incommodis cœli perirent, fecit iis tunicas ex pellibus animalium : atque ità pellitos extruſit è Paradiſo. Denique, ad præcludendum reditum, appoſuit Angelos ad introitum ſui horti ; qui, vibrando flammeum gladium, & in

in omnes partes verſando, viam, quæ ducebat ad arborem vitæ, cuſtodiebant.

De Paradiſo & primorum hominum ſorte, hæc eſt ſumma narrationis Moſaicæ: quam, ſalvo ſenſu, in aliis verbis explicui, quò liberiùs de re ipsâ, quaſi à novo authore conſcriptâ, judicemus. Quædam eſſe Parabolica in hâc narratione, neque penitùs ad literam exigenda, omnes ferè agnoſcunt. Nonnulli etiam totum ſermonem eſſe volunt ὑποτύπωσιν artificioſam ad explicandas res veras: nempe humani generis novitatem, & degenerationem: dein, naturæ primæ ſtatum Paradiſiacum, & ejuſdem degenerationem. Quanquam enim, in principio ſermonis, hic ſtatus Paradiſiacus ad unicam regionem, quæ Gan-Eden dicitur, reſtringi videatur; poſtea tamen cùm ſterilitatis maledictio profertur, tota Terra in cenſum venit. Non ſpontaneos feret ultrà proventus Terra, non fruges ſine agricolatione & culturâ: ſed in ſudore vultûs tui, inquit Deus, tibi in poſterùm ad vitam & victum neceſſaria comparabis. Proinde ante hanc mutationem, vel maledictionem, Terra tulit ſpontaneas fruges & fructus, abſque ſatu, abſque labore: aliter nihil novi effeciſſet, nihil mutâſſet in rerum naturâ, hæc maledictio. Præthereâ, patet aliunde, non regiunculam aliquam, aut aliquot ter-

rarum

rarum jugera, quale quid eſt hortus, hâc fertilitate, cæteriſque privilegiis, tam ſoli, quàm cœli, unicè eſt potita: ſed totum orbem habitabilem, in primo rerum ſtatu. Quid enim ſi innocuus perſtitiſſet Adamus? quis locus fuiſſet poſteris ipſius intra unius horti ſepta? vel ſi omnes ibidem incluſeris, tanquam implumes pullos in nido, quid fieret à reliquis magnæ Terræ tractibus? ſtetiſſentne vacui, deſerti, & ſine incolis? id non patitur natura, neque id decet ſapientiam divinam. Hiſce igitur conſequens eſt, & conſentaneum rationi, ut credamus, Moſem, partem pro toto, & exemplum unum pro cæteris, populo ante oculos poſuiſſe; quòd eorum captui & ingenio accommodatius eſſet, Hortum amœnum concipere, aut ſingularem agrum, quàm totum terrarum orbem novâ facie, & novâ indole indutum, ab hodiernâ naturâ prorſus alienis. Sed incœptam viam pergamus.

Præfata narratio quinque aut ſex partibus conſtat: quarum prima eſt, de ortu & formatione primorum hominum. Secunda eſt deſcriptio Horti Edenis. Tertia eſt hiſtoria duarum Arborum, vitæ & mortis. Quarta tractat de ſerpente confabulante cum Evâ. Quinta eſt de irâ Dei, & maledictione, propter comeſtum pomum vetitum. Sexta denique

que complectitur expulſionem protoplaſtorum ex horto Dei. Et quo modo Deus iis fecerit tunicas pelliceas, poſueritque Angelos, cum flammantibus gladiis, ad introitum ſui horti: aliaque his affinia.

Magna vis eſt conſuetudinis & præconceptæ opinionis, in animos humanos. Hos breves commentarios aut hiſtoriolas de hominum rerumque primordiis, ex ore Moſis ſine examine, ſine morâ, accipimus & amplectimur. Apud alium verò ſi eandem doctrinam legiſſemus, putà apud Philoſophum Græcum, apud Doctorem Rabbinicum, aut Mahometanum, hæſiſſet animus in unaquaque periodo, dubiis & objectiunculis plenus. Hoc diſcrimen oritur non ex naturâ rei aut materiæ ſubjectæ, ſed ab opinione noſtrâ de fide & authoritate ſcriptoris, utpote divinitùs inſpirati. Hoc libenter agnoſcimus, nec dubitatur hoc loco de authoritate ſcriptoris, ſed quo animo, quo conſilio hæc ſcripſerit, quo genere ſtyli uſus fuerit, plebeio an philoſophico; Plebeio inquam, non fabuloſo, quanquam eo nomine uti liceret, ſi de authore exotico ageretur. Fabularum autem aliæ ſunt figmenta, pura puta: aliæ vero nituntur fundamento, ſed decorantur additamentis & ornatu aſcititio. Prætereà, ſunt quædam narrationes quibus veritas ſubeſt, non autem ſingulis apicibus, ſed

quoad ſummam rei, & propoſitum authoris. Ut in parabolâ Chriſti de Lazaro & Divite: & in multis quæ de Die Judicii narrantur, quoad corticem & formam exteriorem. Hujuſmodi narrationes, non fabulas, ſed quandoque parabolas, quandoque ὑποθέσεις δημώδεις, nuncupandas eſſe cenſeo: & ſi in hâc claſſe, narrationem, quæ præ manibus verſatur, collocaveris, ſalvo authoris nomine & honore, non indignabor. Hujus autem, ſi placet, aliquot articulos expendamus.

Quoad primum, Temporalem ortum humani generis pro certo & indubitato ſemper habui: idque quinque, & ultra, retrò millenniis, ex fide Chronologiæ Sacræ. Sed è quâ materiâ factus fuerit primus homo, mas vel fœmina, non tam facile eſt, nec tanti refert, cognoſcere. Si Deus voluit extundere fœminam ex coſtâ Adami, videtur quidem materia minùs idonea; ſed ex quovis ligno, vel quovis lapide, vel quovis eſſe, Deus poteſt effingere fœminam. Quærunt hìc curioſi, an ſupervacanea fuerit Adamo hæc coſta, aut ultra numerum qui requiritur in juſto corpore? Si non, eâ detractâ, mancus eſſet Adamus, & parte ſui neceſſariâ ſpoliatus. Neceſſariâ inquam, ſupponimus enim nihil eſſe ſuperflui in fabricâ humani corporis: neque os ullum abripi poſſe, ſine labe totius, aut aliquâ

ſuæ

ſuæ integritatis læſione. Quod ſi alterum dixeris, nempe, ſupervacaneam reverâ, & inutilem fuiſſe Adamo hanc coſtam; & in uno latere tredecim habuiſſe, in altero duodecim tantùm: hoc monſtri ſimile eſſe aiunt; ac ſi tripes, vel trimanus, factus fuiſſet primus homo; vel plures oculos, aliave membra, habuiſſet, quàm fert uſus aut integritas humani corporis. Omnia autem *numero, pondere*, & *menſura*, facta fuerunt ab initio.

Hanc ego litem non dirimo: id me magis anxium habet, Quomodo ex unicâ coſtâ extrui poterat tota moles corporis fœminei? Coſta enim non adæquat centeſimam, vel milleſimam, partem totius corporis. Et ſi reliquum materiæ aliunde deſumptum dixeris, ex illâ materiâ alienâ, qualis qualis fuerit, formatam fuiſſe Evam, quàm ex coſtâ Adami, veriùs diceretur. Scio, Doctores Rabbinicos rem totam aliter expedire. Nempe aiunt primum hominem fuiſſe bicorporem, marem & fœminam; lateribus invicem cohærentes, vel, ut alii volunt, tergoribus. Hos autem diſſecuiſſe Deum, atque Evam ità divulſam, Adamo in ſponſam dediſſe. Hujus fabulæ ſimillimam habet Plato, in Sympoſio: de primo homine Androgyno, & dein in marem & fœminam bipartito. Alii denique conjiciunt, quod non eſt improbabile, Moſem hoc modo originem fœmi-

Maimon. mor. Nev. pars 2. c. 30. Gen. i. 27.

næ explicuiſſe, quo mutuum amorem, marem inter & fœminam, ingeneraret, quaſi ejuſdem Totius partes; atque eâ ratione, inſtitutum conjugii (quo iterùm uniuntur) ſuis efficaciùs commendaret, quaſi in ipsâ naturâ radicatum. Ego verò, his relictis, ad alia propero.

Articulus ſecundus agit de *Horto Dei in Edene:* quatuor fluviis irrigato, qui ab uno fonte oriuntur. Hunc Hortum Dei apud Moſem eundem eſſe volunt nonnulli ac Διὸς κῆπον, Jovis hortum, apud Sympoſ. Platonem; & eandem eſſe utrobique hiſtoriam vel allegoriam κατά τινας ἀποῤῥήτους λόγους Μωσέως, *ſecundum arcanos ſenſus Mo-* Præp. Ev. lib. 12. c. 11. *ſis:* inquit Euſebius. Atque hunc ſenſum arcanum quoad Hortum Edenis, eò libentiùs amplector, quod nullus ſit in orbe locus cui omnes notæ & characteres iſtius Horti conveniant: nam, ut mittam cœlum jugiter ſerenum, & ſpontaneam loci fertilitatem, de ſolis fluviis vexatiſſima eſt Theologorum, Geographorum, veterum, recentiorum, necdum finita controverſia. Fluvii iſti à Moſe appellantur Piſhon, Giſhon, Hiddekel, Perath: quos antiqui authores interpretantur de Gange, Nilo, Tigride & Euphrate. Idque, opinor, rectè. Neque enim aliud ſibi videtur propoſuiſſe Moſes, quàm ut deduceret ad hunc Hortum rigandum, quatuor cele-

celebratiſſimos & fertiliſſimos Terrarum fluvios.

At, inquies, hæc quatuor flumina non oriuntur ex eodem loco, aut eodem capite; recte, neque quatuor alii quicunque nominantur ab Interpretibus. Hæc igitur objectio ubique valebit, tam contra recentiores quàm antiquos. Quin etiamſi hæc flumina ad duo reſtrinxeris, quod faciunt nonnulli, nempe ad Euphratem & Tigrim, neque illi duo fluvii ab eodem fonte, vel ab eâdem ſcaturigine proveniunt. Sed reverâ ſubterfugium eſt, non expoſitio, plures fluvios ad pauciores redigere, contra hiſtoriam Moſis, quo commodiùs ad eandem originem referantur. Hæc ſunt verba Moſis: *Fluvius autem procedit ex Edene, ad irrigandum Hortum: & inde ſeſe dividit, ferturque in quatuor capita. Primi nomen eſt Piſhon*, &c. Hinc clarè patet, aut ſub ingreſſu, aut egreſſu, horti, quatuor fuiſſe fluvios: & quatuor illos fluvios ab eodem fonte, in Edene, prorupiſſe. Jam verò, dic quibus in terris ſit illa regio Edenica, ubi quatuor fluvii naſcuntur ab uno fonte. Neque dicas, quæſo, duos tantùm ortos eſſe ex illo fonte Edenico, reliquoſque duos oriri ex Tigride & Euphrate, ubi divaricant prope mare, & finduntur quaſi in bivia. Hoc neutiquam reſpondet verbis Moſis.

Gen. ii. 10.

Præterea, Moſes memorat primo loco Piſhon & Giſhon, dein Tigrim & Euphratem, quaſi minores fluvios. Tu è contra, ab his illos derivari velis, tanquam fluvios ſecundarios. Quæ eſt manifeſta hiſtoricæ narrationis diſtortio.

Sed ad reſcindendas has difficultates, vel controverſias, de originibus alveiſque fluviorum Paradiſi, dices forſan ultimò, Mutata eſſe per Diluvium fluviorum capita, curſuſque: neque jam conſtare poſſe, quâ parte emerſerint olim, aut quas terras peragrârint. Eſto, Ego juxta tecum ſentio: modò fractionem & diſruptionem Terræ, quales nos ſupponimus, in Diluvio contigiſſe fatearis. Sed ex ſimplici inundatione, aut redundantiâ aquarum, hujuſmodi mutatio oriri non potuit. Præterea ſecundum quam Geographiam, vel Hydographiam, deſcripſiſſe velis Moſem hæc flumina: ante-diluvianam, vel poſt-diluvianam? Si poſteriorem ſumpſeris, nulla contigit inſignis terrarum mutatio à tempore Moſis vel Diluvii. Si priorem, ſupervacaneam reddis deſcriptionem Moſaicam, & inutilem ad ſitum Paradiſi inveſtigandum. Denique, ægrè concipi poteſt, fluvios qualeſcunque, hos aut alios, extitiſſe ab ipsâ Terræ origine: ſive aquas eorum ſpectes, ſive alveos. Alvei fluviorum fieri ſolent ſenſim & diuturnâ attritione: quod ſi, Terrâ effoſsâ & aggeſtâ,

facti

facti fuiſſent, ut ſcrobes & ſulci, in utrâque ripâ fluvii, vel ſaltem alterâ, magni ubique extitiſſent aggeres & terrarum cumuli. Id verò planè fortuitum eſſe videmus; decurrunt enim ſæpe per planities, & cum campis adjacentibus æquales ſunt, aut æquè altæ, fluviorum ripæ. Præthereà, unde eſſent aquæ his alveis in primâ Terræ fundatione? Si dixeris, cùm factus eſt alveus Oceani, tertio die, facti ſunt etiam alveoli fluviorum: & quemadmodùm maxima pars aquarum Abyſſi delapſa eſt in voraginem maris, ità reliquæ partes deſcenderunt in hos canales fluviatiles, primoſque fluvios conſtituerunt. Eſto: ſed præterquam quod hujuſmodi aqua eſſet ſalſa, perinde ac marina, nulli eſſent fontes perennes ad alendos hos fluvios; ideoque ubi defluxerat primum flumen, vel primus amnis, cùm nullæ eſſent à tergo ſucceſſuræ aquæ, hi fluvii, vel hæc aquilegia, ſtatim aruiſſent. Dico, cùm nulli eſſent *fontes perennes:* ſive enim oriuntur fontes à pluviâ, ſive è mari, neutro modo oriri poterant tantillo tempore. Non à pluviâ, nondum enim pluerat; neque fieri potuit ut aquæ Abyſſi decurrerent à locis maximè Mediterraneis ad mare, dein redirent per terræ viſcera, novas vias tentando, & percolatæ aſcenderent ad capita fluviorum, unius dieculæ ſpatio. Sed de fluviis ſatis: pergamus ad reliqua.

Sequitur tertiò, De Serpente qui allocutus eſt Evam, & ad diffidendum Deo pellexit: mira hiſtoria. Beſtiam illam loqui poſſe, aut quâcunque voce uti, præter ſibila, nondum ſcimus. Sed quid de eâ re ſciviſſe Evam credemus? Si pro muto animali habuiſſet, ipſa loquela terruiſſet fœminam, & ab omni ſermonis commercio pepuliſſet. Quod ſi loquax fuit, & ſermocinator, ab initio ſerpens, perdiditque loquelam ob hoc facinus, quòd pietatem fidemque Evæ ſuis blanditiis corruperat; hoc genus pœnæ neutiquam tacuiſſet Moſes: neque levius damnum de *lambendo pulvere*, ipſius loco ſubſtituiſſet. Prætereà, vis unicum ſerpentum genus, vel omnes beſtias agri vocales fuiſſe in Paradiſo: ut olim arbores in nemore Dodonæo? Si omnes, Quid commisêre cæteræ, ut uſum linguæ perderent? Si unicum ſerpentum genus, hoc gaudebat privilegio: fœdum animal & ab humanâ ſpecie alieniſſimum, quî potuit mereri, præ aliis omnibus, ſermonis gratiam & beneficium? Denique, cum omnis ſermocinatio includat rationis uſum, cuicunque animali ſermonem dederis, illud animal eo ipſo rationale conſtituis.

Sed facilè credo, hunc nodum aliter ſoluturos eſſe ſensûs literalis vindices. Aiunt nempe, ſub hoc Serpente latuiſſe Diabolum, vel malum Dæmonem, qui hujus

hujus animalis ore & organis uſus, affatus eſt fœminam voce quaſi humanâ. Sed quo teſte, quo authore, hoc dicitur? non id præ ſe fert litera Moſis, cujus illi ſunt adeò tenaces. Quid aliud præ ſe ferre videtur, & aſtutiæ naturali hujus animalis id dare penitus, quod Evam deceperit. Sic enim præfatur Moſis, *Erat autem Serpens callidior quâvis beſtiâ agri, quam fecerat Dominus Deus.* Dein ſubdit, *Ille dixit mulieri, etiam ne edixiſſe Deum*, &c. Præterea, Si quâvis Cacodæmonis ope loqui audiiſſet Eva animal naturâ mutum, obſtupefacta ſtatim aufugiſſet à monſtro. Illa verò è contra, familiariter excipit: ſermones ſerunt, confabulant, argutantur: ac ſi nihil miri, nihil novi, accidiſſet. Quod ſi hoc totum ab inſcitia & imbecillitate mulieris proveniſſe dixeris, æquum utique fuiſſet, ignaræ & imbecilli fœminæ ſuccurriſſe, ex alterâ parte, bonos Angelos. Æqui ſpectatores rerum humanarum haud tuliſſent tam imparem congreſſum. Quid enim, ſi dolo mali Dæmonis, multiſcii & in rebus agundis verſatiſſimi, victa fuerit imbellis fœmina, quæ ſolem nondum orientem vel occidentem viderat: recens in lucem edita, & rerum omnium inexperta? Meruit certè tam charum caput, quod annexam ſibi tenuit humani generis ſalutem:

tem: meruit, inquam, cuſtodiam Angelicam.

Sed cavere ſibi debuiſſet fœmina, inquies, ne legem violaret pœnâ mortis ſancitam. *Quo die comedetis, moriemini:* Vos & veſtri: ita ſe habuit Lex. *Mori!* Quid hoc rei eſt, inquit ignara virgo, quæ nihil unquam mortuum viderat, ne florem quidem; neque mortis imaginem, Somnum, vel noctem, oculis vel animo adhuc ſenſerat. Sed quod de poſteris ipſius adjicis, eorumque pœnâ, id non exprimitur in Lege. Nullæ autem leges ſunt torquendæ, minimè pœnariæ.

De pœnâ Serpentis etiam non levis eſt quæſtio. Si Diabolus rem totam egit ſub ſpecie ſerpentis: vel ſi coëgit ſerpentem ut ea ageret vel pateretur: quid ſerpens luit pœnas criminis à Diabolo commiſſi? Dein quoad modum & formam pœnæ in ſerpentem irrogatæ, nempe quod in poſterùm *pronus iret in ventrem*, quid hoc ſibi velit non eſt facile explicatu. Erectum fuiſſe anteà ſerpentem, aut quadrupedum more inceſſiſſe, ægrè quis dixerit: quod ſi verò ferebatur pronus in ventrem ab initio, ut hodierni angues, ineptum videri poſſit, id pro ſupplicio, & in pœnam ſingularis facti, huic animali imponi aut attribui, quod ſemper & à naturâ habuit. Sed de Muliere & Serpente ſatis: tranſeamus ad Arbores.

Arbo-

Arbores hìc duas intelligo, in medio Horti, *Arborem vitæ*, atque *Arborem ſcientiæ boni & mali.* Arbor vitæ dicta eſt, ut aiunt, quod longiſſimam hominibus vitam datura eſſet. At, ſine hujus arboris ope, longiſſimam vitam duxerunt omnes ante-diluviani: ut ex ſequentibus in eâdem hiſtoriâ patet. Præterea, ſi ex unâ arbore, vel ipſius fructu, pependiſſet longævitas vel immortalitas hominum, quid ſi non peccâſſet Adamus? Quî potuiſſent ipſius poſteri, per totum terrarum orbem diffuſi, fructus repetere ex hoc horto, vel ab hâc arbore? aut quî potuiſſet ſufficere toti humano generi unius arboris proventus? Quoad alteram arborem, *ſcientiæ boni & mali*, ad quid valuerit, aut unde nomen illud adepta ſit, non ità clarè conſtat. Videtur ingenerâſſe, neſcio quo ſucco, vel quâ aliâ virtute, novos ſenſus pudoris & modeſtiæ, vel *nuditatis*, ut dicitur; quaſi nullum pudorem habuiſſent in rebus venereis ante lapſum; hodiè tamen, in rebus iſtiuſmodi, innocuos maximè comitatur pudor. Neſcio quid ſibi vult Sanctus Auguſtinus, cum ait, in primo hominum ſtatu & innocentiâ concepturas & parituras fuiſſe fœminas ſine violatione clauſtri Virginalis: immiſſo ſemine, & exeunte fœtu, per poros, ut exeunt virginum profluvia: totumque opus veneris peractum iri ſine ardore

Civ. Dei, lib. 14. c. 26.

ardore ullo, aut ſtimulis, ut manus manum fricat. Hæc ſi exigantur ad naturæ & philoſophiæ leges, ægrè poterunt expediri. Sed vim aliam hujus arbo-
Gen.iii.22. ris innuit Deus, cum ait, *Ecce Adam quaſi unus è nobis factus eſt, ſciens bonum & malum:* nempe vi & virtute fructûs iſtius quem comederat. Quicunque autem impetus aut affectus oritur ex vitio aut inordinato metu, non Dei ſimiles nos reddit, ſed diſſimillimos. Sed de Arboribus hæc pauca ſufficiant: ad reliqua progrediamur.

Post eſum hujus pomi, aut ficûs, aut alîus qualiſcunqne fructûs, Parentes noſtri fecerunt ſibi ſubligacula: ita ait Textus, *Conſuerunt folia ficulnea, & fecerunt ſibi ſubligacula.* En primordia artis ſutoriæ. Sed unde illis acus: unde filum, in primo die ſuæ creationis? Linificio, vel Arte Ferrariâ nondum inventis. Hæ forſan liberiùs quæſita videantur; ſed res ipſa poſtulat ut liberè agamus, cùm nudam veritatem quærimus. Quum verò ipſi ſibi fecerant ſubligacula, Deus iis dedit Tunicas: factas nempe ex pellibus animalium. Sed hìc iterùm incurrimus in difficultates. Ad rem molliendam, loco Dei ſubſtituamus Angelum: Angelus igitur, necuit & excoriavit animalia, vel innocuis & vivis pelles detraxit. Sed

hoc

hoc Lanii aut Carnificis eſt, non Angeli. Prætereà, ex hâc Lanienâ periiſſent integra genera Animalium: neque enim plura duobus in unoquoque genere, ab initio producta, creditur: atque alterum ſine altero, ſive conjuge, nullam habuiſſet progeniem.

His utcunque peractis, quid ſequitur? Parentes noſtros, ità pellitos, Deus exegit è Paradiſo; poſuitque, ad introitum Horti, Cherubinos, cum verſatili & flammanti romphæâ, ne beatas ſedes vi & armis, vel etiam ex improviſo repeterent. Ecquis eſt interpretum qui hæc ad literam aſtringet? Angeloſque, inſtar ſatellitum, ſtrictis gladiis, ante fores horti, per neſcio quot ſæcula, ſtetiſſe aſſeret? ut Dracones dicuntur à Poëtis Heſperidum mala cuſtodiiſſe. Quouſque autem durârunt hæ excubiæ Angelicæ? Ad Diluvium, opinor, ſi non ultra. Ita occupatos eſſe cenſes Angelos, per ſeſquimillennium & ultra, in cuſtodiendo viridario nocte dieque.

Sic vacat exiguis rebus adeſſe Deos?

Quàm facilè fuiſſet, in loco riguo, qualis erat Paradiſus, rivo vel fluvio circumduxiſſe hortum: quod Adamo & Evæ, qui cymbarum aut navigiorum uſum & fabricam adhuc ignorabant, ſatis ſuperque

perque fuiſſet obſtaculi. Sed hæc & hujuſmodi, ne invidioſa videantur, mallem aliis meditanda relinquere.

Ita paucis percurrimus hiſtoriæ Paradiſiacæ ſumma capita. Reſtat unicum expendendum, *Quantillo* tempore hæc omnia peracta narrantur : unius diei ſpatio, vel forſan dimidio. Supponunt Theologi Adamum conſummaſſe, ſuum cum Evâ matrimonium, primâ nocte ; dein aiunt, ſi Eva, adhuc innocua, primogenitum ſuum concepiſſet, eum pariter peperiſſet innocuum, & ab omni labe peccati primi immunem. Unde ſuam etiam progeniem, Patrem quod ſpectat, ab eodem malo intactam conſervâſſet. Sed nulla eſt iſtiuſmodi progenies, immaculata, aut ſemipura : omnes eâdem labe inficimur, eodem morbo laboramus. Quapropter ſtatuamus oportet hæc omnia perpetrata fuiſſe ſexto die creationis, ante cubitum aut genialis lecti amplexus. Quot autem, & quanta, congerenda ſunt in hunc unum diem ! Hæc breviter, ſi placet, repetamus. Iſtoc die Deus creavit omnia pecora, omnes feras & omnia reptilia : denique creavit Adamum. Et cùm hæc omnia creâſſet, adduxit unumquodque genus animalium coram Adamo, ut, pro cujuſque ingenio, nomina iis imponeret. Quam linguam calluit Adamus, primâ ſuæ nativitatis horâ, vel die, mihi prorſus

tem, debitas pœnas diſcernit. Denique, ad explicandas omnes pœnæ partes, ejiciuntur ex Paradiſo parentes noſtri, in exilium aguntur: & præpoſitis Angelis ad omnes aditus horti, vagantur ſoli per ſylvas, & pernoctant inter feras.

Intra unius diei ſpatium hæc omnia confecta legimus: magna & multifaria negotia. Sed ardeo dolore, cum tantillo tempore, omnia inverſa & perturbata video: totamque rerum naturam vix dum compoſitam & adornatam, ante primi Solis occaſum ad interitum ruere & deformari. Mane diei Deus dixit, *Omnia eſſe bona:* ſub veſpere omnia ſunt execrabilia. Quàm fluxa eſt rerum creatarum gloria! Opus elaboratum per ſex dies, idque omnipotenti manu, infamis Beſtia totidem horis perdidit.

Hæc eſt rerum & temporum ratio, in hiſtoriâ primi hominis & Paradiſi. Quæ cùm ſingula mecum revolvo, æquo animo, & in omnem partem flexili, quà ducit ratio & veritatis amor; ſuccenſere non poſſum, ex Patribus & authoribus antiquis, illis, qui in ſymbola, aut parabolas aut ſermones populares, hæc convertere ſtuduerunt. Succenſeo autem Celſo, qui anilem fabulam, μύθον τινα ὡς γραυσὶ διηγούμενον, hanc narrationem appellat. Ubi rectè monet, per modum reſponſi, Origines, ὅτι μετὰ τροπολογίας ταῦτα εἴρηται.

Orig. contra Celſ. l. 2. p. 186, 187. & p. 191. ἀτεχνῶς παισὶ νηπίοις ἐμυθολόγησαν.

prorſus ignotum : ſed utcunque, cùm tot ſint claſſes & familiæ animalium, cujuſque indolem æſtimare, aptamque inde nomenclaturam ſingulis imponere, non exiguum tempus poſtulare videtur. Finitâ quomodocunque hâc operâ, Deus immiſit ſoporem Adamo, & obdormivit; altum verò dormienti eripuit ei coſtam, & ex eâ fabrefecit fœminam : eodem die conjugium ineunt, mas & fœmina recens nati : ſine ſponſaliis, aut frigidis procorum ambagibus. Eodem die nova nupta, neſcio quo propoſito, vagata inter arbores nemoris, incidit in Serpentem : ille Serpens colloquium inſtituit cum fœminâ, argumenta jactant, hâc illâc, de quâdam arbore, aut quodam fructu, edendo vel non edendo. Illa tandem rationibus aut lenociniis victa, fructum comedit ; neque id tantum, ſed eundem defert marito, qui pariter comedit. Magna inde mutatio : alter in alterius nuditatem conjiciunt oculos, erubeſcunt ambo, & conſutis foliis ficulneis conficiunt ſibi ſubligacula ; quod aliquot ſaltem horarum opus eſſet. Rebus ſic ſtantibus, ſub veſpere Deus deſcendit in hortum : aufugiunt ſontes, & ſeſe abſcondunt inter arbores & frondoſam opacitatem. Sed fruſtrà, Deus citat reos, comparent, factoque examine totius cauſæ, in Virum, in Fœminam, in Serpentem,

εἴρηται. Quin ipſe Celſus teſtatur in ſequentibus, æquioris judicii Interpretes, tam Judæos, quàm Chriſtianos, pudere ſensûs literalis, & ad allegorias hæc accommodare, *οἱ ἐπιεικέστεροι Ἰουδαίων τε καὶ Χριστιανῶν ἐπὶ τούτοις αἰσχυνόμενοι, πειρῶνταί πως ἀλληγορεῖν αὐτά.* Ibid. Hinc vides in primis Eccleſiæ Chriſtianæ ſæculis, quibus vixit Celſus, & apud Judæos etiam ante Chriſtum natum, æquiores interpretes à literâ narrationis Moſaicæ receſſiſſe.

Id utique videtur graviſſimum & aſperrimum in hâc narratione, quod Gentem humanam plexiſſe, imò perdidiſſe, dicatur Deus, ob rem exiguam, & fœminilis ingenii levitate perpetratam. Quapropter ſentiunt nonnulli, quibus non refragor, ideò in leviuſculum, ut videtur, peccatum, tantam pœnam conjeciſſe Moſem, quò Legibus ſuis, quæ de rebus ſæpè minutis, neque ſuâ naturâ, aut bonis aut malis, graviter decernunt; vim & authoritatem conciliaret. Quis enim non veretur minimam violare præceptiunculam, quæ Dei venit nomine, ſi unius pomi vetiti eſus perniciem attulit humano generi. Sed de his cæteriſque Moſaicæ narrationis articulis, quiſque ſuo fruatur ſenſu, modò fundamentum non ſubruat. Fundamentum autem hìc appello, Doctrinam de ortu

 tempo-

temporali humani generis, & hujuſce Telluris; & de utriuſque degeneratione: homineſque redemptum iri ſemine mulieris. In errorem ſumus omnes proclives in hoc cæco mortalitatis ſtatu, & inter charitatis officia non minimum eſt, alios aliis labentibus indulgere aut ſuccurrere. Ego intereà Deum teſtor, qui corda & cogitationes ſcrutatur, nihil mihi aliud propoſitum eſſe, in hoc vel in alio quocunque ſcripto, quàm ut pietatem promoverem, in veritate fundatam. Neque in hâc diſſertatione circa primos homines & Paradiſum, quicquam affirmatè & aſſeveranter dico, ſed modeſtè & ſubmiſsè, ut cordatiorum judicia experiar. Qui ſi mecum perpendere velint, primorum ſæculorum uſum & genium, præcipuè gentium Orientalium; quibus moris erat, per ſymbola, ſimilitudines, & parabolas, ſua placita & doctrinas tradere; res antiquiſſimas eo modo explicanti, ſi non conſentient, ſaltem non iraſcentur. Atque hæc hactenus.

CAP.

CAP. VIII.

De rerum Originibus in primo Capite Geneſeωs expoſitis : & de modo interpretandi Hexaëmeron Moſaicum.

EA quæ præcedenti Capite diſſerimus, de rerum originibus, reſpiciunt maximè humanum genus, eorumque cauſas & primævum ſtatum. Sed non minùs adverſari videtur Telluris Theoriæ rerum inanimatarum & Univerſi origo, quemadmodum deſcribitur à Moſe in primo capite Geneſeωs. Hanc igitur Coſmogoniam Moſaicam, cæteris omnibus, quarum antea meminimus, antiquiorem habitam, expendere debemus diligentiùs; atque has lites ita componere aut diluere per amicam interpretationem, ut veritas interim quod utriuſque æquè intereſt, ſarta tecta conſervetur.

Conveniunt quidem Hexaëmeron & Theoria in primis rerum ſtaminibus, ut ita dicam; quòd utrumque ſupponat Chaos pro ſubſtratâ mundi materiâ. Conveniunt etiam in ordine generali, quod mundum inanimem primò, dein anima-

 tum

tum conſtituant. In cæteris autem, ut in formà & limitibus mundi producti, in modo, tempore, aliiſque, non parùm diſcrepant. Quæ jam pluribus ſunt examinanda.

Observandum igitur primò, Quam mundi formam, quos limites, propoſuerit ſibi Hexaëmeron. Notum eſt, jactari inter eruditos & plebeios duplex mundi ſyſtema: quorum unum, Solem habet pro centro; alterum Terram. Quæritur idcirco, utro nitatur ſyſtemate, hoc an illo, Hexaëmeron Moſaicum. Conſtat quidem Moſem opus ſuum inchoâſſe à Terrâ, tanquam totius machinæ baſi aut fundamento: Solemque non produxiſſe niſi quarto, ut ait, die: terrâ, marique, jam conſtructis & abſolutis. Non erat itaque centrum totius operis, Sol, cùm, non niſi poſt opus ſemiperfectum, extiterit. Præthereà, tam Sol, quàm ſydera reliqua, à Moſe exhibentur in uſum Telluris condita, tanquam corpora ſerva, ut dies, & annos, & reliqua tempora, nobis metiantur. Ex altera autem hypotheſi, Sol & Fixæ non tantùm ſunt corpora maxima, ſed etiam nobiliſſima: totius univerſi partes primariæ, & magnæ molis fundamenta. Liquet igitur, utrâque ratione, Moſem ſecutum eſſe plebeium ſyſtema: quod populo placet, quod adblanditur ſenſi-

ſenſibus, quod creditur, & capitur, aut capi videtur, à pluribus. Qua in re rectè conſuluit ſaluti publicæ, & neglectâ philoſophiâ, gravioribus conſiliis, & majoris momenti rationibus, adhæſit.

Secundo, Quùm pateat Terram fuiſſe centrum hujuſce Chaûs Moſaici, quærendum proximè, quouſque ſe protenderit ſurſum hæc maſſa cæca & confuſa. Videtur quidem ſupponere Hexaëmeron, hoc Chaos implêſſe & occupaſſe totum Univerſum, quantum quantum: cœlos omnes & regiones æthereas quaquaversùm diffuſas. Quinetiam lucidiſſimas ſtellas ex hâc materiâ Chaoticâ compoſitas eſſe, neque extitiſſe ullas ante ortum & natales Telluris noſtræ. Hæc præ ſe ferre videtur litera Hexaëmeri: ſed reluctante rerum naturâ, & rationibus philoſophicis.

Constat Fixas eſſe corpora ignea: neque omnes in eâdem hærere ſuperficie: ſed alias aliis eſſe remotiores à Terrâ, & profundiùs in Cœlum immerſas; ac propterea nullum communem eſſe omnium umbilicum. Saltem, Terram noſtram, particulam univerſi cæcam & ſordidam; ſingulis Fixis, tam mole quàm dignitate, minorem: hanc, inquam, immenſi corporis eſſe cor, partem maximè nobilem, maximè vitalem; à naturâ re-

rum & ab omni ratione alienum eſt. Dico iterum indignanter, hanc Terram, fæcem & recrementum naturæ, caput eſſe rerum & quaſi primigenitum omnis creaturæ, ſine opprobrio aut contumeliâ, tam in opus, quam opificem, dici aut cogitari vix poteſt. Prætereà, ſi Chaos illud terreſtre protenſum fuiſſet per immenſam rerum univerſitatem, Telluſque eſſet unicum centrum, quò omnes partes craſſiores confluebant: illa Tellus, ſive illud corpus medium, commune receptaculum omnium partium craſſarum, evaſiſſet in molem infinities majorem hâc noſtrâ Terrellâ. Sufficit enim Chaos ſublunare, ſive ad Lunam protenſum, ad conſtituendam hanc Terram: & ſi inſuper adjicias totum Cœlum aſpectabile, &, quæ ſenſus noſtros fugiunt, omnemque imaginationem, ſpatia ſupercœleſtia; neque Sol, neque ullum Corpus viſibile, tantæ eſt magnitudinis, quantæ foret illud corpus in medio Chao compoſitum.

Prætereà, Mundum, tam incorporeum, quàm corporeum, antiquiorem eſſe hâc Terrâ habitabili, probari poteſt aliquo modo, ex authoribus Eccleſiaſticis, ſi penitùs rem excutiamus. Plures à Patribus Chriſtianis Angelos extitiſſe ante Terram, vel ante Mundum Moſaicum, per ignota nobis ſæcula, ſtatuerunt;

tuerunt; aliqui etiam cœlos ſupremos, vel cœlum Empyreum. Sed de Angelis conſtantior eſt, & à pluribus celebrata, ſententia. Ut mittam Origenem, hoc Sanctus Baſilius in Hexaëmero: Chryſoſtomus, πρὸς τοὺς σκανδαλισθέντας, c. 7. πολλῷ ταύτης τῆς κτίσεως πρεσβύτεροι, &c. Gregorius Nazianzenus, Orat. 38. & alibi. Johannes Damaſcenus, lib. 2. Orth. fid. c. 3. Joh. Philiponus, de Creatione Mun. l. 1. c. 10. ult. Olympiodorus in Job. xxxviii. aliique è Græcis docuere. E Latinis etiam non pauci eidem ſententiæ adhæſerunt. Hilarius, l. 12. de Trin. Hieronymus, Ambroſius, (in Hexam. l. 1. c. 5.) Iſidorus Hiſpalenſis, Beda, aliique. Hieronymi verba libet apponere, *Sex mille necdum noſtri orbis implentur anni, & quantas priùs æternitates, quanta tempora; quantas ſeculorum origines fuiſſe arbitrandum eſt, in quibus Angeli, Throni, Dominationes, cæteræque virtutes ſervierint Deo.* In Libro de Trinitate, ſive Novatiani, ſive Tertulliani ſit, tam mundus Angelicus, quàm ſuper-firmamentarius, conditus dicitur ante mundum Moſaicum; his verbis: *Quanquam etiam ſuperioribus, id eſt, ſuper ipſum quoque ſolidamentum, partibus, Angelos priùs inſtituerit, ſpiritales virtutes digeſſerit, Thronos, Poteſtateſque præfecerit, &*

Hom. 1.

In Tit. 1. 2.

alia multa, cœlorum immenſa ſpatia condiderit, &c. *Ut hìc mundus noviſſimum magis Dei opus eſſe appareat, quàm ſolum aut unicum.* Ad quem locum ita Pamelius: *Fuit non modò Novatiani hæc ſententia, ſed etiam Beati Hieronymi, tum Græcorum omnium, Quod Angeli priùs*, (id eſt, ante *omnem creaturam mundi noſtri*) *inſtituti fuerint.* Denique, Catholicorum hanc communem fuiſſe ſententiam, notat Caſſianus L. 8. Collat. c. 7. ſuo tempore, nempe ſæculo quinto ineunte. *De quâ*, inquit, *nemo fidelium dubitat.* Et cùm hoc dogma pleniùs expoſuiſſet, ſubdit, *Ante illud Geneſεως temporale principium, omnes illas poteſtates cœleſtes Deum creaſſe, non dubium eſt.*

Et quo minùs dubitent de hâc præexiſtentia Angelorum, faciunt verba Domini ad Jobum, c. xxxviii. 4. &c. *Ubi eras quando ponebam fundamenta Terræ: cùm me laudarent ſtellæ matutinæ & jubilarent omnes Filii Dei?* Ubi ſubdit Olympiodorus: Ἀπὸ τούτου δῆλον, ὅτι πρῶτοι οἱ Ἄγγελοι τοῦ κόσμου γεγένην) *Angelos in creatione mundi primò conditos fuiſſe, ex hoc loco manifeſtum eſt.* Conſtat ſcilicet ex his verbis, ante jacta Terræ fundamenta, extitiſſe Angelos, & laudes Deo ceciniſſe in primâ orbis noſtri molitione. Dein, ſi Stellas matutinas

matutinas ad literam accipias, conſtat hinc Sydera & cœlos Telluris noſtræ fundationem anteceſſiſſe. Præterea, rerum intellectualium exiſtentiam ante-mundanam eruit Hieronymus ex iis ſacrarum literarum locis, ubi aliquid agi dicitur πρὸ χρόνων αἰωνίων, ut Tit. i. 2. 2 Tim. i. 9. vel πρὸ τῶν αἰώνων, 1 Cor. ii. 7. ante ſæcucula hujus mundi. Neque minus includitur in illâ locutione, πρὸ καταβολῆς τοῦ κόσμου, 1 Pet. i. 20. Epheſ. i. 4. Joh. xvii. 5. & 24. *ante jacta mundi fundamenta.* Quod non denotat nudam æternitatem, ſed hujuſce mundi periodos & fundationem. Quorum utrique præ-extetit Anima Meſſiæ, & œconomiæ Chriſtianæ myſterium. Sed ad Angelos redeamus.

Denique, ut oraculis ſacris, & authoritate Patrum, ita ratione & argumentis, idem licet evincere. Lapſi ſunt Angeli ante mundum noſtrum conditum, ergo prius creati, idque per aliquot ſæcula. Neque enim veriſimile eſt, eâ imbecillitate factas eſſe præſtantiſſimas creaturas, ut in malum & miſeriam prolaberentur ſtatim ab ortu & natalibus : neque id convenit Deo optimo, maximo, rerum omnium intelligentium Patri benigno, ut ſui operis partem nobiliſſimam loco adeò lubrico collocaret, ut ſtatim, amotâ Conditoris manu, præceps rueret in perniciem ; in extremas pœnas,

pœnas, & triſtiſſima Tartara, æternùm damnanda.

Quæ cùm ita ſint, ab Angelis ad mundum corporeum tranſeamus. Ubi illud primò notandum, ſi nulli prorſus materiæ uniti fuiſſent Angeli, nullum inde voluptatem, aut perceptionem qualemcunque habuiſſent, vix fieri potuit, ut à ſuis ſedibus & primævo ſtatu, detorquerentur. Ubinam locorum habitârunt Angeli ante-mundani? In cœlo & luce habitâſſe, ait Baſilius. Ex antiquis multi, ut notum eſt, σώματα λεπτὰ, atque ſui generis; non craſſa & terreſtria, inſtar noſtrûm, Angelis attribuunt: & Concilium Nicænum ſecundum, hanc doctrinam, ex libro Johannis Epiſcopi Theſſalonicenſis propoſitam, ratam eſſe voluit. Ita ſe habent verba: *De Angelis & Archangelis, & eorum poteſtatibus; quibus & noſtras Animas adjungo: ipſa Catholica Eccleſia ſic ſentit. Eſſe quidem intelligibiles, ſed non omninò corporis expertes, & inviſibiles; ut vos Gentiles dicitis; verùm tenui corpore præditos, & aërio, ſive igneo: ut ſcriptum eſt,* Qui facit Angelos ipſius, ſpiritus: & miniſtros ejus, ignem urentem. *Sic autem multos Sanctorum Patrum ſenſiſſe cognovimus: quorum eſt Baſilius, cognomento Magnus: & B. Athanaſius, & Methodius, & qui ſtant* *ab*

Hom. 2.

Act. 5. edit. 1644. Pariſ.

ab illis *. Non id volunt, Angelos eſſe corpora, ſed habere corpora, ut habent Animæ humanæ. Non tamen ejuſdem luti cum noſtris hodiernis, ſed tenuia inſtar aëris aut ignis: & eorum ſimilia quæ habituri ſumus, cùm erimus ἰσάγγελοι. Denique, qui locum illum, Gen. vi. 2, &c. de congreſſu Angelorum cum filiabus hominum, interpretantur: id quod faciunt è Patribus, aliiſque, non pauci †: neceſſe eſt aſſerant Angelos habere corpora, ſuæ naturæ propria & cognata. Ex quibus omnibus colligitur, unà cum Angelis materiam aliquam cœleſtem Telluri præextitiſſe.

Sed quæcunque aut qualiſcunque fuerit illa materia lucida, ſubtilis & tenuis, non extitit ſeorſim & ante reliquam maſſam materiæ. Omnis enim materia ſimul & ſemel è nihilo producta eſt. Neque concipere licet actionem creationis in partes & diſtantia ſæcula diviſam: manentibus interim vacuis reliqui mundi plagis &

* S. Auguſt. multis in locis, quos vid. apud Sin. Sen. lib. 5. Annot. 8. Vid. Cæſarium Dial. 1. B. P. tom. 4.

† Præter Philon. & Joſeph. Juſt. Mart. Apol. ad ſen. Rom. p. 44. Athen. Leg. p. 27. Origenes. Clem. Alex. multis in locis. Euſeb. præp. Evan. lib. 5. Methodius apud Phot. cod. 234. E Latinis, Tertullianus de hab. mul. c. 2. & aliis in locis. Lactan. lib. 2. c. 14. Cyprian. de diſc. & hab. Virginum. Ambroſ. lib. de Noe. Sulp. Sever. hiſt. ſac. lib. 1. c. 3.

& regionibus. Si mica materiæ extitit ante Epocham Moſaicam, tota moles univerſi, me judice, ante eandem extitit. Ac proinde ſi materia illa Angelica, vel Angelorum vehiculæ, præceſsêre originem Telluris, ut philoſophantur Patres Græci; omnis materia aliquo modo præceſſit. Ejuſdem verò diſpoſitio & ordinatio, ſecundum varias partes, regiones, & formas, alio atque alio modo & tempore, ad præſcriptum Providentiæ, obtinuit.

Hactenus de Angelorum præ-exiſtentiâ, & ipſius etiam materiæ, in quantum cum Angelis connectitur, ex authoritate Patrum egimus. Redeamus jam ad rerum naturam, & mundum aſpectabilem: neque enim deſunt argumenta plura in mundo corporeo, quæ eandem Materiæ antiquitatem confirmant; atque Epocham Moſaicam, præter propter, ſexmillennem, non totius univerſi originem, comprehendere, ſed Telluris noſtræ ſæcula, & tempus formationis è ſuo Chao, ſatis teſtantur. Si phænomena cœlorum perluſtremus iterum, Syderumque, tam Errantium quàm Inerrantium choros; facilè credemus, tam numeroſam progeniem, & meliori dignam parente, non unius Chaûs Terreni ſobolem eſſe; neque pati poſſe, ut intra exigui temporis cancellos eorum ætates & hiſtoriæ includantur. Perpendamus, ſi placet, quod jam conſtat omnibus,

bus, Tellurem eſſe Planetam; multoſque eſſe Planetas, præter Tellurem, ejuſdem indolis, ſimiliſque materiæ & formæ: quos omnes, probabile eſt, eundem habuiſſe ſuæ originis modum & principium: nempe, unumquemque ortum eſſe è ſuo Chao. Ex quo autem facta eſt Terra, nullius novi Planetæ natales vidimus; ac proinde, aut omnes ſunt antiquiores Terrâ, aut coævi. Si priùs, res confecta eſt: ſin coævos feceris, tot oportebit ſupponere Chaos, quot ſunt primarii Planetæ. Conſtat enim Jovem, exempli gratiâ, qui ſuos circumrotat ſatellites, ſibi eſſe centrum, neque pendere qualitercunque è Terrâ noſtrâ; utì quidem nec reliqui, præter Lunam.

Præterea, Stellæ Fixæ videntur antiquiores Planetis, & unamquamque eſſe ſui orbis aut vorticis centrum. Tot itaque ſyſtemata conſtituenda ſunt in cœlo, quot ſunt Fixæ: quæ cùm ſint, numero & mole, maximæ, abſorbent hoc punctum Telluris, quaſi minus nihilo: neque inde repetendas eſſe earum origines, aut eò deberi gratias, facilè ferent cœlorum amici, aut quivis Dei operum æqui æſtimatores.

Denique, veriſimile eſt Planetas olim fuiſſe Fixas: Terramque ipſam in eodem cenſu & ordine numerandam eſſe. Planetarum origines ex aliâ quacunque hypotheſi,

theſi, haud facilè expedies. Saltem ſi ignem habent in Centro, quod admodùm probabile eſt. Prætereà, vidimus Solem, denſis maculis quandoque faciem obductum: legimúſque per aliquot dies pallidum, obſcurum, & quaſi extremâ jam in morte luctantem; is autem qui ægrotat, poteſt mori: & quod uni accidit, aliis ejuſdem generis (congeneres autem ſunt omnes Fixæ) accidere poteſt. Fixæ igitur ſunt extinguibiles: extinguitur autem Fixa, cùm, craſſo macularum cortice, quem perrumpere non poteſt, obtecta, in corpus obſcurum & opacum degenerat: quale quiddam eſt Planeta.

Postremo, Stellæ novæ, quæ nuperis annis apparuerunt in cœlo, nullum habuere cum Terrâ, quoad origenes ſuas, nexum aut cognationem. Neque magis ullum habent Cometæ: qui, licet, in nonnullis, dubiæ ſint & difficilis explicationis, nihil aliud eſſe mihi videntur, quàm Fixarum cadavera, ut ita dicam: nondum ſepulta, nondum ad requiem compoſita. Vagantur per varias cœli regiones, Umbrarum inſtar, donec invenerint ſedes aptas; quibus repertis, fugam ſiſtunt, &, in Planetas converſi, circa aliquod aſtrum motus ſuos obeunt. Quod ſi, ex aliâ hypotheſi, pro corporibus originariis habeantur Cometæ, tam immenſos peragunt circulos & periodos, ut, eundem

dem nobis unquam bis viſum eſſe, in eâdem ſui circuitûs parte, à nemine probari poteſt.

Hæc & hujuſmodi cœlorum phænomena, ad Epocham ſexmillennem, ſalvis naturæ legibus, ægrè revocari poſſunt. Quin fatendum erit potius non eandem fuiſſe originem, neque coævam, Telluris noſtræ & totius Univerſi: ſive Intellectualis, ſive Corporei. Neque mirum videri debet hæc non diſtinxiſſe Moſem, aut Univerſi originem non tractâſſe ſeorſim ab illâ mundi noſtri ſublunaris: hæc enim non diſtinguit populus, aut ſeparatim æſtimat. Maxima pars hominum reliquum naturæ & Univerſi pro quâdam habet Orbis noſtri aut Telluris appendice, quæ nihil valet ex ſeipsâ, ſed attexitur in uſum humani generis, & ut commodis noſtris inſerviat. Rectè igitur Legiſlator ſapientiſſimus philoſophis reliquit id negotii, ut ubi maturuerit ingenium humanum, per ætatem, uſum, & obſervationes, opera Dei alio ordine digererent, perfectionibus divinis atque rerum naturæ adaptato. Sed de hoc Capite ſatis: pergamus ad alia.

Tertio, memorat Moſes in ſuo Hexaëmero celebre phænomenon, quod nullibi rerum comparet. *Aquas* intelligo *ſupercæleſtes*: quibus condendis, aut ſuis ſedibus diſponendis, Deus impendiſſe dicitur

citur integrum diem: non minus ſcilicet temporis quàm condendo Soli, & Lunæ, & toti cœlorum exercitui! Hæc corpora præclara meritò ſibi vendicant viginti quatuor horarum labores, ſed rei obſcuræ & incognitæ tantundem operis invidemus. Age verò, quæramus has aquas inviſibiles: quibus hærent ſedibus, aut olim hæſerunt. Ait Moſes, ſupra Firmamentum poſitas eſſe: Solem verò & reliqua ſydera in Firmamento. Eâ ratione aquas illas collocat ſuper omnes Stellas, aut cœlum ſtellatum; harum nihilominùs centrum, omniumque rerum conſtituit Terram: cùm verò graviores ſint aquæ materiâ cœleſti, ipſoque aëre, quî poſſunt hærere in altiſſimâ ſede, nullis corporibus intermediis craſſioris fili, ſuffultæ? Nos vetat recurrere ad omnipotentiam divinam, in hâc materiâ, Sanctus Auguſtinus: qui in tractando hoc ipſo argumento, ità nos monet, graviter & appoſitè. *Nec quiſquam dicat ſecundum omnipotentiam Dei, cui cuncta ſunt poſſibilia, oportere nos credere aquas tam graves quàm novimus atque ſentimus, cœleſti corpori, in quo ſunt ſydera, ſuperfuſas: nunc enim, quemadmodum Deus inſtituerit naturas rerum, ſecundum ſcripturas ejus nos quærere convenit, non autem quod ipſe in iis, aut ex iis, ad miraculum omnipotentiæ ſuæ velit operari.* Huic concinit,

Lib. 2. de Gen. ad lit.

cinit, quod generaliùs nos docuit alibi, *Sic Deus adminiſtrat omnia quæ creavit, ut ipſa proprios motus exercere & agere ſinat.* Penes has regulas eſto judicium. Civ. Dei, lib. 7. c. 30.

PRÆTEREA, ſi extitiſſent ſupra altiſſimos cœlos hujuſmodi, neſcio quales, Aquæ: quid interfuiſſet populi hoc nôſſe myſterium? Alienum eſt à more & propoſito Moſis, res inviſibiles & abſconditas, & inutilis notitiæ, memorare in ſuo Hexaëmero; quod mundi aſpectabilis phænomena tantùm proſequitur; utpote quæ omnium oculos feriunt, & Creatorem deſiderant: quæ verò nullibi comparent, nullo indigent authore, nullâ explicatione.

QUARE nonnullis viſum eſt, has aquas ſupra Firmamentum poſitas, de nubibus aquoſis interpretari, atque duplex ideò ſtatuere firmamentum, ſuperius & inferius: illud, in quo reſident ſtellæ: hoc, in quo fluctuant vapores, nubes, & meteora; nempe ſpatium quod interjacet Terram & mediam aëris regionem, Firmamentum appellant. Sed ex hâc interpretatione, quid eſt, quæſo, quod Deus creavit ſecundo die? aliquantulum ſpatii? hoc intervallum quod eſt inter nos & nubila? At iſtud intervallum extitit antea: non ad mediam aëris regionem tantùm, ſed ad ſupremum utique cœlum, protenſum:

ſum: ſive Lucem primigeniam, ſive Chaos, interpoſitum ſupponas. Quid igitur rei eſt, quæ ſententia, creare intervallum ſecundo die, quod extitit primo? Neque ſepimentum aliquod ſolidum in cœlis fluidis jam admittitur.

Sed ad refellendum ulteriùs hanc interpretationem, audiamus verba Moſis: Secundo die, inquit, *Deus dixit*, *Fiat Firmamentum in medio aquarum, & diſterminet aquas ab aquis.* Nempe ſuperiores ab inferioribus. Extiterunt igitur hæ aquæ, tam ſuperiores quàm inferiores, ante factum hoc Firmamentum interaqueum. Terminus enim, vel diſterminatio, eſt rerum jam exiſtentium. Dic igitur quænam erant, vel ubinam locorum, hæ aquæ ſuperiores ante factam hanc ſeparationem. Videntur fuiſſe priùs maſſa continua, atque hâc contignatione bipartiri. At pluviæ non extiterunt antea, neque nubes. Has itaque ſi haberi velis pro aquis ſuperioribus, non reſpondet interpretatio verbis Moſaicis. Denique præpoſterum eſſet, nubes condere ante Terram: vel tanti facere hæc vaporum coagula, quæ fiunt & pereunt ſingulis diebus, ut ſextam partem magni Dei operis occuparent.

Res eò redit: Generationem naturalem pluviæ per vapores denſatos, non capit populus; ſed pluviam cœlo divinitùs

nitùs miſſam credit, ſive immediatè à Deo: huic ut opinioni faveret Moſes, ſtatuit commune receptaculum Aquarum ſuper cœlos: ut Deus, pro lubitu, laxatis vel occluſis Cataractis, pluviam dimittat vel retineat. Hæc mihi videtur mens & conſilium ſacri authoris, quoad Aquas ſupercœleſtes. Atque hoc modo dignitati Moſis optime conſulitur, ſi quoties receſſum eſt à veritate phyſicâ, id fieri ſupponamus, κατὰ συγκατάβασιν, ad vires uſumque populi ſuam Coſmopœïam accommodando.

Eodem modo cùm de *Luce primigeniâ* agitur, in primo die creationis, id Phænomenon eſt pariter inexplicabile ratione phyſicâ; ſed ne Deus videretur in tenebris operari per triduum, opportunum viſum eſt Moſi, ſub ipſo initio operis, *Lucem* proferre. At qualem Lucem? Lucem ſine fonte, ſine ſcaturigine. Lux autem, ſi philoſophemur, profluit ab aliquo centro, ubi cor & principium ſui motûs. Prodit autem Lux in hâc Coſmopœiâ ante omnem diſtinctionem cœlorum in orbes aut vortices. Præterea, ſecundum literam, videtur Deus intermiſiſſe opus ſuum nocturno tempore, ut ſolent homines: ſed non video quî perfici poterat alterum Hemiſphærium (cœleſte vel terreſtre) ſi ulla fuit operis

 inter-

intermiſſio, & Deus non ageret niſi ubi lux eſſet. Cæterùm has minutias non curat populus, neque Antipodas ſomniat, aut hemiſphærium : ſed mundum
Iſa. xl. 22. concipit inſtar Tentorii, cujus tectum eſt cœlum : & planities Terræ, fundamentum.

Succedit Tertii diei opus, ubi origo Oceani ἀτέχνως ϰ̀ ἀθεωρήτως, ad captum vulgi deſcribitur his verbis: *Congregentur Aquæ*, inquit Deus, *in unum locum, & appareat Arida. Aridam autem vocavit Terram, & congregationem aquarum, Maria.* Hæc collectio aquarum ad diſcooperiendam Terram, quæ ſub Abyſſo latuit, duobus tantùm modis fieri potuit : vel accumulatione aquarum certis in locis, ut nullæ manerent in reliquis : vel excavatione Terræ ſubabyſſinæ, certis in locis, ut aquæ eò ſubſiderent. Sed accumulatio illa non efficeret alveum Oceani; itaque omnes Interpretes aiunt, excavatione Terræ factum eſſe alveum Oceani, eóque deductis aut aggregatis aquis, denudatam eſſe Terram in cæteris locis. Præterea, eâdem operâ factos eſſe montes, aiunt: nempe ex terrâ egeſtâ ex hâc foſsâ marinâ, & variis in locis exaggeratâ.

Quid luculentius hâc originatione Oceani & Montium, ſi calculis & ſeveriori examine abſtineas. Hæc itaque debent placuiſſe & ſatisfeciſſe populo, qui

ſe

ſe non torquent argutiis. Quibus verò animus eſt harum rerum examen ſtrictius inſtituere, conſulant, ſi placet, quæ ſcripta ſunt, Theoriæ l. 1 c. 8, 9. & ultimo. In quo ultimo capite, per rationes multiplices, & indicia manifeſta, monſtratur, neque alveum Oceani, neque Montes, neque primam Aridam habitabilem, ab hâc origine provenire potuiſſe. Eadem verò hìc repetere, aut plura addere, haud operæ pretium eſſet.

Hæc de primo triduo Creationis Moſaicæ. In quâ, ſi primi & ſecundi diei opus præteriiſſet Author, nempe *Lucem illam vagam*, & *Aquas ſupercœleſtes*; verſumque nonum proximè ſubjunxiſſet ſecundo, ſuo mundo, vel orbi habitabili, nihil defuiſſet. Sed quoniam diem ſèptimum, ſaltem ut mihi videtur, pro Sabbatho habere & conſecrare decreverat, protrahendum erat opus Creationis in ſex dies: ut unà cum memoriâ mundi abſoluti, & exemplo Dei requieſcentis ab omni operâ, ſeptimus dies perpetuò celebraretur. Sed admodum inæqualia ſunt horum dierum penſa: primi diei opus ictu oculi peractum fuiſſet: atque, ita opinor, ſecundi. Sed diei tertii magnum eſſet molimen & diuturnum. Primò excavere foſſam tantam, quanta eſt illa Alvei marini; dein, Aquas omnes, quæ ſuperficiem Terræ operiebant, derivare,

vel potiùs detrudere, in illam foſſam. *Detrudere*, inquam, quandoquidem non ſponte irent verſus mare, cùm nulli eſſent adhuc fluviorum Alvei, neque terrarum declivitas. Ubi appliciti erant novi montes, aut egeſtæ terræ cumuli, iis in locis excuterentur aquæ, & tantundem profluerit in foſſam: ſed in reliquis locis niſi vis alia accederet, hærent immotæ ſuper faciem Terræ. Utcunque ſi decurriſſe ſupponas rapidè inſtar fluviorum, è locis nonnullis Mediterraneis ad mare, aliquot dierum eſſet. Quarti diei penſum videtur non minùs operoſum: Solem, Lunam, Sydera: Deus bone, quot & quanta corpora, una dies parturiit & perfecit. In ſingulis autem Planetis condendis ſex dies impendendi eſſent, non minùs quàm in noſtro; cùm eâdem ferè ſint formâ, nec diſſimili, quantum conſtat, ſupellectile & apparatu. Præterea, aggregandi erant omnes, ſecundum ordinem rerum, ad Tertium diem, cùm ſint corpora Terreſtria. Luna maximè, quæ à ſuo centro, Terrâ, ægrè ſe develli patitur, & in aliam claſſem transferri. Sed Moſes ſequitur Philoſophiam vulgi, Lunamque copulat cum Sole, quaſi ſimilis eſſent indolis & magnitudinis. Quinti denique, & ſexti diei opera erant multifaria. Omnium Avium & avicularum:
Gen. i. 20, & 24. Piſcium & piſciculorum: Beſtiarum,

&

& beſtiolarum corpora, fabrefacta fuere in hoc biduo: ex aquis & è Terrâ producta. Tardiùs hodiè proceditur in concinnandis corporibus Animalium: neque id miror, cùm tanti ſunt artificii. At cùm cujuſque animalis & animalculi corpus adeò accuratè formatum & compoſitum ſit, corpus Telluris, communis omnium Matris adeò deforme, hiulcum, & ruinoſum fuiſſe ab origine mundi, ac eſt hodiè, nunquam inducar, ut credam. Sed hoc obiter.

Voluit Sanctus Auguſtinus, hæc omnia, quæ dicuntur opera ſex dierum, unico momento creata fuiſſe: quæ diſpeſcuit Moſes in claſſes & diverſa tempora, quo magis juvaret imaginationem populi, in concipiendis rerum originibus. Deus, ut mihi videtur, omnem ſubſtantiam, ſive intellectualem, ſive corpoream, unico momento, indiviſibili actu, è nihilo produxit. Neque eâ ratione à ſcopo aberravit Auguſtinus: ſed non hìc agitur (ſecundum rei veritatem) de universâ ſubſtantiâ, ſed de mundo Terreſtri tantùm: nec de ipſius creatione, ſed formatione. De creatione rerum omnium ex nihilo, ſive ex nullâ præ-exiſtente materiâ, dubitari non poteſt, neque id fuiſſe ab æterno (Creatura enim æterna à nobis concipi non queat) ſed limites ſexmillennes, Epo-

cham breviuſculam, Creationi divinæ præſcribere nunquam auſus ſum. Id, cum multis aliis, inter arcana Dei libentiùs relinquo.

Hæc breviter annotata ad Geneſin rerum à Moſe propoſitam, arguere videantur, non id conſilio fuiſſe ſacro authori, ut mundi ortum explicaret ſecundum veritatem phyſicam; quod inutile fuiſſet populo philoſophiæ indocili; ſed origines rerum eâ methodo proponere, quæ facilis eſſet conceptu, animiſque hominum pietatem ingeneraret, & veri numinis cultum. Et cum ſingulæ Gentes antiquæ, Ægyptiæ, Phœniciæ, Chaldaicæ, aliæque, ſuas habuerint Coſmogonias, in exordio plerumque hiſtoriarum, vel ſuæ Theologiæ præmiſſas; opportunum duxit Moſes, Legibus & inſtitutis, quæ ſcripturus erat Iſraelitis, præfari, aut præ texere, non tantùm ſuæ gentis originem, ſed etiam totius Mundi. Quùm verò fabulis ſæpenumerò, & neſcio quot Diis & Deabus, refertæ eſſent illæ gentium Coſmogoniæ; non ſine gravi Religionis corruptelâ: his omnibus expunctis, caſtè & innocuè argumentum tractavit. Et quò Idololatriæ radices evelleret, Cœlum, Solem, Lunam, Sydera, aliarum gentium maxima numina, non ut æterna, neque ſui gratiâ condita, exhibuit: ſed

ſed ut huic orbi ſublunari, atque uſibus humanis inſervirent.*

Hoc mihi videtur Sacri Scriptoris fuiſſe propoſitum. Quod ſi nudam veritatem ac Theoriam Phyſicam, quæramus alia tela texenda eſt. Nempe ſtatuendum, ſi rectè judico, Mundum, qui exortus eſt ſex abhinc prope millenniis, non aliud fuiſſe quàm Orbem ſublunarem, ſive Tellurem noſtram cum cœlo. Atque illud Chaos unde ortus eſt, non univerſale, aut per immenſa cœlorum ſpatia diffuſum eſſe, ſed intra præfatos limites contentum; totum ſcilicet infra Lunam. Dein ex illo Chao prodiit Tellus primigenia: non eâ formâ, quam depinxit Moſes: ille enim formam iſtam delineavit, quæ populo ante oculos obverſabatur, hodiernam ſcilicet, & poſt-Diluvianam; nec ſine longâ verborum ambage & argumentorum ſerie, ad primam formam aſcendere potuiſſet, & utriuſque filum ad ſua tempora deducere. Denique, nec Sol, nec Sydera, compoſita ſunt ex hoc Chao Terreſtri: ſed cum

---

* *S. Baſil. Hom. 5. princ.* Διὰ τοῦτο πρεσβυτέρα τοῦ ἡλίου περὶ γῆν διακόσμησις, ἵνα καὶ τοῦ προσκυνεῖν τὸν ἥλιον, ὡς αὐτὸν τὴν αἰτίαν τῆς ζωῆς παρεχόμενον, οἱ πεπλανημένοι παύσωνται, *&c. Dein, hom. 6.* ἥλιος δὲ οὔπω ἦν. *In eundem ſenſum vid. etiam Philoponi* κοσμοπ. *l.* 4. *c.* 1. πολλάκις εἶπον ὡς εἰσαγωγικὸν, *&c.*

cùm Hominem, quaſi rerum apicem, &c, ſub Deo, ſupremum Dominum, conſtituiſſet Moſes, ipſius gratiâ totum univerſum conditum & conſtructum exhibuit. Hæc mihi videtur ratio utriuſque Coſmopœïæ, Phyſicæ, & Ethnicæ: ita enim appello Moſaicam; cùm non tam φυσικῶς quàm ἠθικῶς, inſtitui & ordinari videatur. Intereà, ſi aliis aliter viſum fuerit, ego neminem vexo, aut de ſuâ ſententiâ pertubare cupio. Quiſque ſuâ luce, atque ſuo ſenſu, gaudeat. Eâ autem omnes tenemur uti ratione, quam Deus ſingulis indulſit, donec quid clarius de cœlo affulſerit.

CAP. IX.

Dubiis & objectionibus occurritur, quæ ab iis, qui literæ Hexaëmeri adhærent, contra præfatam expoſitionem urgeri poterunt.

HIS ità expoſitis, magnam objectionum molem obſtare video: quam tamen, pro viribus, amovere conabor, atque cauſam conſervare integram apud æquos judices; quorum utpote officium eſſe ducimus, ex amore veritatis,

&

& rationum momentis, non ex inveterata opinione, ſententiam ferre. Rem autem, quàm potero, adductis utrinque rationibus, paucis expediam.

Aiunt imprimis hujus expoſitionis adverſarii ALIUD eſſe Creátionem, Aliud rerum jam creatarum Formationem: loqui autem Moſem de Creatione rerum ex nihilo, cujus Epocham ſtatuit paucis retro millenniis: nos autem id totum interpretari de Formatione rerum, ſive de materiæ confuſæ in mundum habitabilem diſpoſitione. Statum quæſtionis accipimus: ſed neque à verbis Moſis, nec aliunde, probari poteſt quod obtenditur. Vox ברא apud Hebræos, κτίζειν apud Græcos, *creare* apud Latinos, vim iſtam non habent. Nec in quacunque linguâ, quod ſciam, productio rerum ex nihilo, unicâ voce comprehenditur. Vis & uſus dictarum vocum in tribus iſtis linguis, ſatis nota ſunt: Et quoad Hebraicam ſpeciatim uſumque in ſacris literis, vocem ברא aliis actionibus effectiſve applicari, quàm primæ rerum productioni, apud omnes in confeſſo eſt. Ab iſtoc igitur vocabulo nihil probari poteſt. Neque, inquam aliunde, vel à ſacris literis, vel à ratione, ſuſtentari poteſt hæc objectio. Ait quidem Apoſtolus, πίστει νοοῦμεν κατηρτίσθαι τοὺς αἰῶνας ῥήματι θεοῦ, εἰς τὸ μὴ

ἐκ

ἐκ φαινομένων τὰ βλεπόμενα γεγονέναι. Κατηρτίσθαι (*adaptari*, *compingi*, *conſtrui*,) non ſinificat productionem rei ex nihilo: ideòque non dicit Apoſtolus, μὴ ἐξ ὄντων, ſed, μὴ ἐκ φαινομένων, κατηρτίσθαι τοὺς αἰῶνας. *Ex non apparentibus*: ſive quod jam evanuerint, in aliam formam mutata: ſive quod olim etiam erant tenebroſa, & ἀόρατα. Nempe intelligit, quod anteà notavimus, molem illam cæcam & indigeſtam, quam תהו בהו apellavit Moſes. Hanc molem, hoc Chaos, in ordinem ſpeciemque mundi habitabilis digeſſit Deus, & partes ipſius adaptavit, quaſi membra corporis, è maſsâ ſemineâ educta, formata, & coagmentata.

Heb. xi. 3.

Denique quoad Rationem & exterioris mundi phænomena, nihil eſt in rerum naturâ quod novitatem Materiæ arguit: ſed novitatem Formæ, multa. Quinimò circa cœlos nonnulla notavimus in præcedenti capite, quæ ætatem pluſquam ſexmillenem non obſcurè indicant. Omnis autem materia, ut antea diximus, eſt coætanea: &, ni fallor, omnis ſubſtantia creata. Angelos porrò præ-extitiſſe mundoMoſaico, in ſuperioribus probatum dedimus: animaſque humanas ſuis corporibus Terreſtribus præ-extitiſſe, docuit antiquitas, tam Orientalis, quàm Occidentalis. Vides quàm multa faciunt in partes antiquitatis rerum, ſed ex nullo

nullo Capite probari poteſt, Chaos Moſaicum, tunc temporis, è puro puto nihilo prodiiſſe.

Secundo objicitur, quærendo, ſi materia Chaûs extitit ante Mundi Moſaici principium, Quid fuit, quem in finem extitit, aut ubinam loci ante illud tempus? Reſpondeo, Hæc non eſſe ſollicitiùs quærenda, cùm magnâ ex parte notitiam noſtram fugiant. Sed vidimus quandoque novas ſtellas in cœlo oriri, quæ nunquam antea apparuerant, quas tamen præ-extitiſſe ſub aliquâ formâ, & alicubi locorum, æquum eſt, credamus.ततerea, Cometas ſæpe in cœlo advertimus, quorum origo & primæ ſedes nos latent. Denique, neutiquam fingendum eſt, cœlos incorruptibiles; Corpora cœleſtia perinde ac Terreſtria, ſuas habent viciſſitudines & tranſmutationes; atque ipſæ Fixæ in Planetas, mediante Chao, converti poſſunt: & viciſſim Planetæ, excuſſis ſordibus, in Fixas reviviſcere. Ea eſt rerum omnium creatarum inſtabilitas & reciprocatio. Hæc de materiâ Mundi. Vid. Theor. Tel. l. 4. c. 10.

Tertio objicitur, quoad Formam, ordinem, & genera, rerum conditarum, Moſem, ex hypotheſi noſtrâ, receſſiſſe à veritate, & à rerum naturâ: quo conſuleret, ut fingitur, utilitatibus populi, & vulgaris ingenii modulo. At veritas,

veritas, inquiunt, eſt res ſacra & inviolabilis, quam nullo prætextu lædere, aut ipſius dignitatem infringere: nullas ob cauſas penitus abdicare licet, maximè viro ſacro, & in tractandis rebus ſacris.

Hæc eſt decumana objectio, quæ omnium ferè vires complectitur: & ſi huic obſiſtendæ vel ſuperandæ pares fuerimus, minùs metuendum erit à reliquis. Fatemur imprimis, Moſem receſſiſſe à veritate phyſicâ in ſuâ Coſmopœïâ: fatemur etiam, veritatem eſſe rem ſacram: ſed in ſacris ſunt varii gradus & ordines, quorum alii aliis ſunt magis aut minùs inviolabiles. Hìc de veritate phyſicâ agitur, non morali aut divinâ: nihil autem uſitatius eſt in ſacris literis, quàm, neglectâ veritate phyſicâ, rerum naturas λαοδογματικῶς exhibere: hoc eſt, ſecundum opinionem, affectus, & judicia, populi. Ita Terram Planam, & quadrangularem, exhibet ſacra Scriptura: Cœlum ſolidum, & expanſum inſtar Tabernaculi: Lunam inter maxima ſydera: Solem ab Oriente in Occidentem quotidiè curſitantem: Oceanum litoribus altiorem. Hæc de Mundo Corporeo. Dein Angelos alatos & linguatos: Animaſque ſanguineas & poſt mortem dormituras: denique, Dei ipſius, Optimi Maximi, aures, oculos, manus, digitos, memorat,

&

& reliqua membra: præterea, Infiniti Numinis motus locales, affectus, & paſſiones. Hæc vera eſſe dixeris, vel ad captum vulgi accommodata? Quod ſi in tot tantiſque rebus non refugit aut reformidat Scriptura ſacra à veritate recedere, quid ni licuerit Moſi eâdem uti libertate in tradendis rerum Originibus? cùm iſtiuſmodi reverà fuerint, ut earum explicationem nudam & philoſophicam, populus, nec ſapere, nec ferre potuiſſet.

Neque apud Sacros Scriptores tantum, ſed etiam Gentium philoſophos, moris erat, populum, τὸν πολὺν καὶ δημώδη ἄνθρωπον, ut illi loquuntur; vel etiam Diſcipulos νεοφύτους, craſſo modo erudire. Et non niſi perfecto quodam Tyrocinio literario, ad interiores rerum ſenſus admittere. Hunc duplicem docendi modum inter Philoſophos ſæpius notavimus in præcedenti libro: ſecundum illud dictum Parmenidis, Διττὴν εἶναι τὴν φιλοσοφίαν, τὴν μὲν κατ᾽ ἀλήθειαν, τὴν δὲ κατὰ δόξαν. *Duplicem eſſe philoſophandi modum, ſecundum veritatem, unum: alterum, ſecundum opinionem communem.* Apud Laert.
Sed non uno modo celârunt veritatem Antiqui: quandoque ſermone ſymbolico, parabolico, vel aliàs figurato: quandoque ſermone populari & plebeio: quandoque res explicando κατὰ τὸ θεῖον, vel κατὰ τὴν πρόνοιαν, non ad naturæ leges. Horum omnium modorum exempla habe-

mus

mus in ſacris codicibus: neque ideò mirandum, aut hos aut illos ſecutum eſſe Moſem, in explicando mundo naturali, ipſiuſque origine.

Diximus ſupra, in rebus ſacris, alias aliis eſſe ſacratiores: & quantum ad *veritatem*, hanc ſequimur, celamus, aut diſſimulamus, pro rationum momentis, quæ inde pendent. Cui unquam, viro probo, viro pio, religio eſt, ægrotos, pueros, aut mentis malè compotes, in ſuum ipſorum commodum fallere & decipere? Et quid ni numeremus in hoc cenſu rudem & indocilem plebem eodem modo tractandam? nempe cum res poſtulat, & majoris boni adipiſcendi ratio. Malo dolo uti in alterius damnum, nefas eſt: ſed ob commune bonum, & ad ſuccurrendum infirmis, fallimus & fallimur ſine crimine. Eſt aliquid magis ſacroſanctum & inviolabile in ratione Boni, quàm in ratione Veri; quæ cùm pariter conciliari non poſſunt, cedit poſterius priori.

Ut hæc ad propoſitum, Moſemque noſtrum, applicemus; convenimus libenter, non temerè aut levi de causâ recedendum eſſe à vero. Sed verum quod effertur ſine fructu, eſt ſuperfluum: quod autem non ſine gravi damno, eſt noxium. Noſtro autem Moſi ita comparatum erat cum ſuo populo, ut neque cum eorum fructu, nec ſine damno, exquiſitas rerum origi-

origines iis exponere poterat. Quid ſi propoſuiſſet Moſes, in exordio ſuæ Coſmopœïæ, verum mundi ſyſtema: dixiſſetque ſuis Iſraelitis, Scitote, Patres Frateſque, Terram, quam pedibus terimus, quæque nobis videtur immota, & rerum omnium ſtabile fundamentum, gyrare perpetuò, moveri celerrimè, & per integrum ſui orbem ſingulis diebus circumrotari: dein, ſingulis annis, ferri per altum æthera circa Solem, immenſâ ferè orbitâ. Sol intereà, qui nobis videtur ſtrenuiſſimus curſor, & duodecim horis, plus minus, ingens cœli noſtri ſtadium conficere, nos fallit & ludit oculos. Ille enim hæret otioſus in ſuâ ſede, per diem noctemque: atque id operis commendat Terræ, ut diem & noctem, & diverſa anni tempora, ſuo motu conſtituat & metiatur. Si hoc modo ſermonem ſuum auſpicatus eſſet Moſes, annon, ut abſurda narrantem, & à communi ſenſu aliena, cum riſu aut faſtidio accepiſſet populus! &, non ſine gravi ſuo damno, virum ſacrum, tanquam nugivendum, rejeciſſet? Hæc tamen vera ſunt, licet non utilia aut idonea vulgo: & quæ eorum loco ſubſtituit Moſes, licet ad literam non vera, maximi erant emolumenti, & ingeniis aptata ſui populi. In his igitur mutandis vicibus, cum res id extorquebat, viri cordati

& φιλανθρώπε officium præſtitiſſe mihi videtur.

Liceat alterum exemplum, argumenti confirmandi causâ, & ad vindicandum Moſem, adjicere. Fingamus Theoriam Telluris, à nobis propoſitam, eſſe veram: fingamus inquam, dicis gratiâ, Tellurem primigeniam aliam fuiſſe ab hodiernâ: conſtructamque eo modo & formâ, quibus in dictâ Theoriâ deſcribitur: operæ pretium fuiſſet Moſi, aut dignum munere Prophetæ aut Legiſlatoris, has minutias phyſiologicas exponere populo? Quinetiam ſurdis ceciniſſet ſuam philoſophiam; neque enim hi laterum coctores, ſpirantes adhuc porrum & cœpe Ægyptiacum: qui vitulum fuſilem à Deo, Optimo Maximo, diſcernere non poterant: potuiſſent unquam, prima Dei opera, rerum principia, leges & motus naturæ, recognoſcere, & ad veritatis normam exigere. Aſini ad Lyram, ut inquit diverbium. Quare fruſtra fuiſſet Moſes in erudiendis his Philoſophis: nec fruſtrà tantùm, ſed etiam exiſtimationem ſuam apud populum minuendo, novæ religionis, quam inſtiturus erat, vim & authoritatem pariter fregiſſe. Omni itaque modo neceſſum fuit illi, ſtylum demittere in hoc argumento: & ignaro populo favere, quò magis prodeſſet.

Quarto

Quarto objicitur, ſi Coſmopœïæ ad veritatem phyſicam conformatæ, populum incapacem habuerit Moſes, honeſtius, conſultiúſque illi fuiſſet, tacere illud caput de Creatione rerum, vel intactum præterire, quàm dolosè aggredi, & falſum pro vero ſubſtituere. Reſpondeo, Illud argumentum de Mundi origine, aut rerum creatione, penitùs omittere, non erat integrum Moſi, neque tutum. Habuerunt Gentes circumvicinæ ſuas Coſmogonias, ſuam Hiſtoriam, aut Phyſiologiam, de Mundi origine: in pleriſque vitioſam, & veræ religioni inimicam. Atque has, ſimileſve, Traditiones, aut Mythologias, ſecuti fuiſſent, niſi aliter edocti, Iſraelitæ. Si nuptum non dederis filiam, ipſa ſibi maritum quæret, è famulis forſan, aut humili plebe: & niſi populo dederis ſuam fidem, dogmata & opiniones, ipſi ſibi fingent, quiſque pro ſuo ingenio, pro ſuo affectu, aut pro ſuis vitiis.

Præterea, quod hìc Moſi objectum velis, perinde poteſt objici Chriſto & Apoſtolis. Vita Futura, ſive in cœlo, ſive inferno, & ſupremum judicium, non poſſunt à vulgo rectè concipi, & ſecundum rei veritatem: ideone ſilentio premenda, aut ſicco pede prætereunda, Chriſto & Apoſtolis? Aliud planè teſtantur ſcripta Evangelica & Apoſtolica, ubi hæc ſæpius depinguntur: non quidem accuratè,

 ſed

ſed per imagines populares memoriæ firmiter inhæſuras, & movendis affectibus accommodatas; ità, deliciis Paradiſi, & Coronis gloriæ, adumbratur cœlum. Infernum verò, Igni inextinguibili, & frigore & tenebris extremis: vermibus denique cutem & carnem arrodentibus. Nec minùs, Dies Judicii, per clangorem Tubæ, reſerata ſepulchra, Libros rationum expoſitos, & erecta tribunalia, deſcribitur. Sic viſum eſt Spiritui Sancto, res ſacras humanitùs tractare, etiam in ſummâ luce Evangelii: & quæ nudè propoſita, & exactâ ratione, à nobis concipi non poterant, non propterea ſilenda duxit, ſed in novas formas mutanda. In alias, inquam, formas, quæ magis vivæ & conſpicuæ eſſent omnibus, homineſque ad pietatem impellerent, & à malo fortiter deterrerent. Hæc ad vindicias Moſis facilè converti poſſunt, qui, eodem actus conſilio, doctrinam de Mundi origine, vulgo inexplicabilem in ſuâ puritate, non idcirco prætermiſit: ſed eâ methodo digeſſit & explicuit, quæ religioni maximè eſſet profutura, nec multùm oneraret intellectum populi.

Ultimo objicitur, ſi à literâ Moſis recedere licet in primis capitibus Geneſeωs, quidni in reliquis etiam? ubinam ſiſtendum. quo limite, quâ lege? ne, levitate ſcilicet ingenii, pereat ubique ſenſus Hiſtoricus

toricus & Literalis. Reſpondeo, communem & notiſſimam legem eſſe Interpretum, *Nullibi recedendum à literâ ſine neceſſitate.* Hoc duce, tuti erimus: & ſi ullibi hanc legem violaverim, quæcunque ita dicta ſunt, indicta velim. Illud prætereà notandum, cùm de Mundo naturali agitur in ſacris Scriptis, liberiùs receditur à ſenſu literali in his quàm in aliis locis: quandoquidem mille exemplis patet, in hâc materiâ ἀνθρωποπαθῶς, vel λαοδογματικῶς, locutos eſſe ſacros authores. Lumen naturale eſt Dei donum, neque ſubter modio, aut in ſudario, abſcondendum; ſed quoties huic locus eſt in veritate indagandâ, ipſius ope uti debemus, in ſacris oraculis enucleandis. Id non malè mihi dictum videtur, *Philoſophiam eſſe ſcripturæ interpretem in rebus naturalibus:* ſed philoſophiam intelligo non aridam & jejunam, otioſi cerebri figmentum; ſed quæ naturæ phænomenis, repetitis experimentis, ſolidiſque rationibus, reſpondet. Denique in omnibus, ſive Theologorum, ſive Philoſophorum partes agimus, animo æquo & moderato, ſummâque in numen reverentiâ & pietate, uti tenemur.

Hæc mihi videntur præcipua dubia, aut objectionum capita, quæ remorari poterunt Lectorem, vel forſan arcere à ſententiâ noſtrâ amplectendâ. Senten-

tiâ, putà, quæ ſtatuit, Moſem, prætermiſsâ plerumque veritate phyſicâ, rationes morales, ut ità dicam, vel Theologicas, ſecutum eſſe, in ſuâ de Mundi ortu narratione. Deum unicum eſſe Mundi Authorem: & ab ipſius providentiâ regi & conſtitui rerum omnium origines, motus, & fines: hoc imprimis ſtabilivit Moſes. Et quoad modum originationis, aut ordinem, licet à ſcientiarum tramite deflexerit, non prolapſus eſt ad fabulas, ad nugas, aut craſſas ſuperſtitiones, ut ſolent Coſmogoniæ gentium. Quibus omnibus multo caſtiorem eſſe Moſaicam, ſi contuleris, facilè cognoſces. Græcanicam ex Heſiodo, aliiſque, noſti; Phœniciam, ex Philone Biblio. Ægyptiacam refert Diodorus Siculus: aliaſque alii. Atque his jam libet præterea adjicere, ut ſingularum indolem videas & diſtinguas, Arabicam & Mahometanam.

Aiunt Arabes, Deum Opt. Max. univerſitatem rerum conditurum, omnium primùm *Tabulam quandam ampliſſimam & calamum, creâſſe; ut ſingula quæ futura ſunt uſque ad finem mundi, in illam referret. Hoc facto, album Margaritum procreavit: quod, cùm oculo majeſtatis conſpexiſſet, in aquas liquefactum eſt, unde Abyſſus emerſit. Hæc ſubſecuta eſt aëris productio: tum Animarum, & Angelorum. Cæteras autem Crea-*

Ecchell. Hiſt. Arab. cap. 9.

Creaturas moliens Deus, album unionem creavit, qui ſtatim ab intuitu divino liquefactus eſt, ac ebullire, fumumque ſurſum emittere, cœpit, atque ſpumare. Quo facto, Terras ſeptem conſtituit, ex ejus ſpumâ, Deus: nec non fluctus & montes. Ex fumo verò, totidem cœlos. Atque ita completa ſunt Cœlum & Terra, ſecundum traditiones Arabicas.

His adhuc multo abſurdior eſt Coſmopoeïa Mahometana: quæ occurrit in *Libro ſubtilitatum de cognitione veritatum*, atque hoc modo procedit. *Omnium primùm Mahometi Lux à Deo creata eſt, Pavonis referens ſpeciem & formam. Hanc in candidiſſimâ poſuit Deus margaritâ, quam in pulcherrimâ appendit arbore, ubi Creatorem, annis circiter mille, ſummis laudibus celebravit. Mahometi autem conſpectâ hâc luce, totus ſudore perfuſus eſt: tunc ex ſudore capitis ejus, condidit Deus Angelos: ex ſudore vultûs, ſolium, Tabulam, Calamum, Solem, Lunam, Cœlum, Stellas, & quicquid in cœlis eſt.* Denique, ut cætera mittam abſurdiſſima, *ex ſudore pedum Terram univerſam, & quicquid in eâ eſt.*

Hujusmodi ſunt gentium exoticarum Coſmogoniæ, futiles & ſordidæ. His nihil habet cognatum aut concolor, Moſes: qui, ſi à naturâ receſſit, & a veri-

tate phyſicâ, honeſtè & pudicè id fecit, ut pietatis cultor, & ſalutis publicæ ſtudioſus. Solonis dictum ſupra memoravimus, qui, interroganti an optimas leges Athenienſibus condidiſſet, reſpondit, *Optimas quidem quas illi accepturi erant.* Quod non minùs verum eſt de Legiſlatoris Hebræi doctrinâ & inſtitutis: Quærentique, ſi optimam Coſmopœïam Iſraelitis ſtruxit Moſes, reſpondendum itidem, Optimam quam illi ferre aut capere poterant. Id quod ſimpliciter optimum eſt, in rebus humanis ſæpe attingi non poteſt: ſed quod practicorum, vel, ſit verbo venia, practicabilium, optimum eſt, id pro fine & ſcopo habet vir prudens & cordatus. Neque quicquam reperio in ſcriptis factiſve Moſaicis, quod ab hâc regulâ diſcordat aut aberrat. Ac proinde veterum ſapientum & prophetarum maximus, me judice, ſemper haberi meruit & merebitur.

Neque tamen nos latet, Origines Moſaicas malè audire apud Authores exteros, & à nonnullis ferè ludibrio haberi. *Celſus anilem fabulam* appellat. Simplicius aliquantò modeſtiùs, *Fabuloſam traditionem, ab Ægyptiis deſumptam.* Hæc regerit Philopono. Scripſerat nimirùm Proclus pro *mundi æternitate*: cui reſpondet Philoponus. Dein Procli vindex, Simplicius, reponit Philopono,

Orig. cont. Celſ. lib. 4. p. 186.

origines

origines Moſaicas memoranti, hæc verba: Εἰ δὲ τὸν τῶν Ἰουδαίων νομοθέτην ἐνδείκνυται, λέγοντα, Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος· καὶ σκότος ἐπάνω τῆς ἀβύσσου· καὶ πνεῦμα θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος· εἶτα ποιήσαντος αὐτοῦ τὸ φῶς, καὶ διαχωρείσαντος ἀνὰ μέσον τοῦ φωτὸς, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σκότους, ἐπήγαγε, καὶ ἐκάλησεν ὁ θεὸς τὸ φῶς ἡμέραν, καὶ τὸ σκότος νύκτα· καὶ ἐγένετο ἑσπέρα καὶ ἐγένετο πρωῒ ἡμέρα μία. Εἰ οὖν ταύτην τοῦ κρόνου νομίζει γένεσιν, τὴν ἀπὸ χρόνου, ἐννοείτω, ὅτι μυθική τίς ἐστιν ἡ παράδοσις, καὶ ἀπὸ μύθων Αἰγυπτίων ἑλκυσμένη. *Si Judæorum Legiſlatorem hìc indicat Philoponus, ità loquentem;* In principio fecit Deus Cœlum & Terram: Terra autem erat inviſibilis & incompoſita: tenebræque in ſuperficie Abyſſi: & ſpiritus Dei ſuperincubuit aquis. *Dein factâ à Deo Luce, & à luce diſtinctis tenebris, additur,* Lucem vocavit Deus Diem, Tenebras verò Noctem. Sic veſper & mane fuerunt una dies. *Quod ſi hunc eſſe mundi ortum putet, eumque temporalem, ſciat velim, hoc nihil aliud eſſe, quàm fabuloſam traditionem, ab Ægyptiis, putà, fabulis extractam.* De Phyſ. aud. lib. 8. fol. 268.

Convenit quidem Moſi, non tantùm cum Ægyptiis, ſed etiam cum cæteris gentibus, quoad materiam ſubſtratam ſui mundi, nempe Chaos: Antiquum Chaos, quod omnes gentes celebrârunt. Sed in modo conſtructionis non conveniunt; neque

que ulla mihi adhuc occurrit Coſmogonia vel inter antiquos Phyſicos, vel Theologos, quæ Telluris Primigeniæ, vel primi orbis habitabilis, conſtructionem rectè inſtituit, vel idoneam reddidit rationem, cur Terra, Elementum graviſſimum, altior eſſet aquâ, multo leviori. Quapropter Strabo, velut in re aliàs deſperatâ, ad Providentiam recurrit: atque ipſius ope Terram ab aquis liberat, quas naturæ viribus excutere non poterat. Locus eſt commemoratione non indignus, quem paucis, ſi placet, enarrabimus.

Geogr. lib. 17. p. 809, &c. IN conſtruendâ Terrâ, vel mundo Terreſtri, duplicem operandi modum exhibet, κατὰ φύσιν, & κατὰ πρόνοιαν. Et, quò nodum illum ſolveret, Cur Aquæ, ſuâ naturâ ſuperiores Terrâ, infra ipſius ſuperficiem ſubſidant, ad providentiam ſpecialem confugit. Quâ in re ſequitur quidem Moſem, (quem anteà multis, & cum laude memoraverat, in deſcriptione Judææ) ſed è ſapientibus exteris, nullum pro duce habet. Rem ferè hoc modo exequitur. Per naturam, ait, Aqua ſitu altior erat Terrâ, eamque circumdedit totam, in initio rerum, ad modum ſphæræ. Cùm verò providentia conſtituiſſet animalia condere, atque maximè hominem, Animal non aquatile, Terram, excitavit multis in locis, & intumeſcere fecit: aliiſque depreſſit & excavavit: ut, hic

Lib. 16. p. 760, &c.

hìc latentibus aquis, illic extaret Arida, ſedeſque præberet hominibus & animantibus. Ut videre eſt in verbis hìc appo- Strab. lib. 17. m. p. 809, 810.
ſitis *.

Hoc providentiæ opus appellat, non naturæ. Providentiam intelligit extraordinariam: ordinaria enim eadem eſt cum lege & ordine naturæ. Ipſiſſimam, ut vides, inſiſtit viam hic Author, quâ præivit Moſes. Nihil habet mali hæc explicatio: peccat tantùm in regulam Philoſophorum, *Non recedendum eſſe à Naturâ, ſine neceſſitate.* Nulla enim eſt neceſſitas, vel terras elevandi, vel aquas in foſſas & ſcrobes deducendi, ad extruendum primum orbem habitabilem. Prout
alibi à nobis oſtenſum eſt. Sed ob alias Theor. lib. 1. c. 5.
cauſas, quas ſæpiùs indicavimus, neceſſum fuit Moſi, ad immediatum imperium Nu-

---

* Νῦν δ' ἐπὶ τοσοῦτον ὑπομνηστέον τῆς φύσεως ἅμα καὶ τὸ τῆς πρόνοιας ἔργον εἰς ἓν συμφέροντας. Τὸ μὲν τῆς φύσεως, ὅτι τῶν πάντων εἰς ἓν συννευόντων τὸ τοῦ ὅλου μέσον, καὶ σφαιρομένων περὶ τούτου, τὸ μὲν πυκνότατον καὶ μεσαίτατον ἐστὶν ἡ γῆ, τὸ δ' ἧττον τοιοῦτο, καὶ ἐφεξῆς ὕδωρ· ἑκάτερον δὲ σφαῖρα. Τὸ δὲ τῆς προνοίας, ὅτι βεβούληται καὶ αὐτὴ ποικιλοτέρα τὶς οὖσα, καὶ μυρίων ἔργων δημιουργὸς, ἐν τοῖς πρώτοις ζῶα γεννᾶν, ὡς πολὺ διαφέροντα τῶν ἄλλων —— Ἀλλ' ἐπειδὴ τῇ γῇ περίκειται τὸ ὕδωρ, οὐκ ἔστι δ' ἔνυδρον ζῶον ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ χερσαῖον καὶ ἐναέριον, καὶ πολλοῖς κοινωτικὸν φωτὸς, ἐποίησεν ἐξοχὰς ἐν τῇ γῇ πολλὰς, καὶ εἰσοχὰς, ὥς' ἐν αἷς μὲν ἀπολαμβάνεσθαι τὸ σύμπαν ἢ τὸ πλέον ὕδωρ, ἀποκρύπτον τὴν ὑφ' αὐτῷ γῆν, ἐν αἷς δ' ἐξέχειν τὴν γῆν, ἀποκρύπτουσαν ὑφ' ἑαυτῇ τὸ ὕδωρ, πλὴν ὅσον χρήσιμον τῷ ἀνθρωπείῳ γένει, καὶ τοῖς περὶ αὐτὸ ζώοις καὶ φυτοῖς.

Numinis, nutumque Providentiæ, ſui mundi partes, totumque apparatum, diſponere.

Hæc ex Strabone obiter perſtrinxi, ut oſtenderem Coſmopœïam Moſaicam non eſſe fabulam Ægyptiacam, quod voluit Simplicius: ſed methodo ſibi propriâ concinnatam. Hanc poſtea imitati ſunt alii, parciùs vel pleniùs: & quod nobis refertur à Suidâ, de Coſmopœïa Hetruſcâ, ab Hexamëro noſtro, paucis mutatis, tranſcriptum credo. Erat quidem pervetuſta Hetruſcorum philoſophia, omni Græcanicâ, ni fallor, antiquior: ſed miſcentur non raró cum recentioribus, & interpolantur, veterum dogmata; id quod in illo centone Suidæ ſæpiùs accidit.

Voc. Τυῤῥηνία.

Denique R. Moſes Maimonides crepat multoties ſuos Zabios vel Zabiiſtas: quos non Moſe tantùm, ſed Abrahamo etiam antiquiores habet: & in eorum libris ait reperiri multa de Adamo, *de Serpente, de Arbore Scientiæ boni & mali, de veſtimentis primis.* Quæ tamen à Judæis ſurrepta, mavult ſupponere, quàm iis data: ſed pro fabulis habenda utcunque, ſi literaliter accipiantur. Audi ipſius verba, *Id verò quod narrant*, nempe Zabaiſtarum Libri, *de Adamo primo, de Serpente, de Arbore Scientiæ boni & mali, de veſtimentis, quod antea non in uſu fuerint, Cave,*

Mor. Nev. pars 3. c. 29.

ne

ne intellectum tuum abripiat, & exiſtimes illa verè Adamo, vel alii contigiſſe. Illa enim reverà nunquam fuerunt in rerum naturâ. Verùm ſi leviter tantùm & ſuperficialiter, rem conſideres, deprehendes quod falſa ſint ea omnia quæ in hâc fabulâ narrantur, & conficta ab illis, poſteaquam Lex noſtra gentibus innotuit, & hiſtoriam operis BERESCHITH, h. e. *Creationis, audiverunt. Tunc enim illi ſtatim omnia ſecundum ſenſum literalem acceperunt, & fabulas illas effixerunt.* Narrationes de Adamo, de Serpente, de Arbore Scientiæ, de Tunicis pelliceis, pro fabulis habere videtur, ſi ſenſum tantùm literalem attendas. Ut cùm Deus dicitur, ſub auram veſpertinam deſcendiſſe in hortum ad deambulandum. Quaſi Deus more hominum langueret nimio æſtu, adeoque in frigidulis arborum opacarum umbris, ut auram captaret, deambulare conſueſceret. Hujuſmodi ſermones crudos ad vim literæ nollet exigendos eſſe Maimonides : utì nec *Aquas ſupercœleſtes*,* aliæque in primo capite, quæ

* *Si enim ſumatur* (Aqua illa ſupercœleſtis) *ſecundum ſenſum literalem, & craſſo ſenſu, tum erit omninò Non-Ens : nam nullum eſt corpus inter nos & cœlos inferiores niſi Elementa ; neque ſunt Aquæ ſuper aërem : multò minus cogitari*

quæ ad literam alligata, abſurda appellat. In his à viro docto non diſſentio: ſed quoad Zabios ſuos, eorumque antiquitatem, cum de iſtâc gente tantillum ſuperſit apud alios authores, nihil dicendum habeo.

Deniqve diſceptari ſolet, an Traditione acceperit à quocunque, has ſuas Origines, Moſes; vel ipſe primus inſtituerit. Non video quo pacto hoc poſſit certò definiri: ſed multo veriſimilius mihi videtur, hanc Coſmopœïam, ſive inſtitutionem elementarem in Naturalibus: perinde ac ſuam Legem, ſive inſtitutionem elementarem in Moralibus, Moſi primùm datam vel exogitatam fuiſſe: nec iſtiuſmodi quicquam à quavis gente antea receptum, à quovis philoſopho aut Legiſlatore conſtitutum. Sed de dubiis & objectionibus ſatis.

---

tari poteſt, quod Expanſum, & id quod ſupra illud eſt, ſint ſupra cœlos. Proinde hoc pacto res longè eſſet difficilior & abſurdior quàm ut poſſet apprehendi. Pars 2. 2. c. 30. m. p. 278.

CAP.

CAP. X.

Quæ præterea conſideranda ſint, tam rerum momenta, quam authorum teſtimonia, ut in hâc causâ æquum judicium feramus.

QUÆ liberiùs dicta ſunt, ex amore veritatis, in originibus Moſaicis explicandis, ne quis malè capiat : aut ad conflandam authori invidiam iis abutatur : oratos velim æquos rerum æſtimatores, ut hæc pauca capita, aliàs ſatis nota, pauliſper mecum recolant & recolligant. Primò, Sapientum Orientalium uſum & ſtylum. Secundò, populi Iſraëlitici, quo tempore hæc ſcripta ſunt, mediocre tardumve ingenium. Tertiò, quæ viri docti de his rebus anteà commentati ſunt. Quartò, quid Deo dignum aut indignum : & qualiter cogitandum eſt de Summo Numine.

QUOAD primum, notiſſimum eſt, Priſcos Sapientes & Philoſophos veritatem tam nudam & apertam, exhibuiſſe : ſed variis modis velatam, aut depictam : per ſymbola, Hieroglyphica, allegorias, typos,

typos, fabulas, parabolas, ſermones populares, aliaſque imagines. Hoc, ut ſatis vulgatum in genere, prætereo. Sed illam doctrinam duplicem, popularem & arcanam, quibus uſi ſunt ſapientiæ veteres magiſtri, in diſcipulis ſuis erudiendis, quanquam ſæpius ipſius meminerim in præcedentibus, non abs re erit paucis recolere. Pro ratione hujus inſtituti, diſcipulis ſuis in duas pluresve claſſes diſtribuere ſolebant, rudiores & magis inſtructos ; atque etiam ſua ſcripta in ἐξωτερικὰ & ἀκροαματικά· Hæc, accurata erant ad veritatis normam, Illa, ad captum populi accommodata. Id notavit in Moralibus, Cicero : his verbis, *De ſummo autem bono, quià duo genera librorum ſunt, unum populariter ſcriptum, quod* ἐξωτερικὸν *appellabant : alterum limatius, quod in commentariis reliquerant : non ſemper idem dicere videntur.* Ità Author Libri de Mundo, ait, ſibi neceſſarium fuiſſe, ratione ſui argumenti, de causâ primâ agere, εἰ μὴ δι' ἀκριβείας, ἀλλ' οὖν γε ὡς εἰς τυπώδη μάθησιν· *ſi minùs accuratè, tamen ad vulgarem inſtitutionem, vel craſſioris doctrinæ formulam.* Non immeritò diſtinxit Varro, Triplicem Theologiam apud veteres, *Fabuloſam, Civilem, Philoſophicam.* Philoſophica inutilis erat populo : Fabuloſa, noxia : quare mediam inſtituerunt, πρὸς

τὸ

L. 5. de Fin. bon. ſec. 5.

Cap. 6. princ.

Auguſt. de C. D. l. 4. c. 31.

τὴν εἰς τοὺς νόμους καὶ τὸ συμφέρον, χρῆσιν· ut inquit Metaphy.
Ariſtoteles. In uſum commodumque l. 14. c. 8.
populi & vitæ humanæ. Rectè dixit fine.
Plato, Τὸν μὲν ποιητὴν καὶ πατέρα τοῦδε τοῦ παν- In Tim.
τὸς εὑρεῖν τε ἔργον, καὶ εὑρόντα εἰς πάντας ἀδύνατον λέγειν. *Univerſi opificem patremque invenire, difficile eſt ; ad vulgus explicare impoſſibile.* Quod etiam de operibus Dei, verum eſt.

Sed ut redeamus ad Diſcipulorum Vid. Jam.
claſſes & partitionem : id quod in ſcholâ de vit.
Pythagoræ notiſſimum erat. Novitiis Pyth. c. 17,
ſuis, aliis bienne, aliis quinquenne ſi- & 18.
lentium indixit: quos ideò ἀκουστικοὺς vel ἀκουσματικοὺς appellari voluit. Duo erant pariter philoſophiæ genera, Formæ, aut Modi : quorum alterum provectioribus & clarioris ingenii viris, μαθηματικοῖς dictis : alterum tyronibus, aut tardioribus, propoſitum. Ita facilè credo utrumque Mundi ſyſtema, vulgare & mathematicum, docuiſſe ſcholam Pythagoræ; hoc inter Myſtas ; illud inter rudiores. Conſtat enim Pythagoram in mundi noſtri medio Solem ſtatuiſſe ; & tamen apud
Jamblicum, & Laërtium, in vitâ Pytha- Cap. 6.
goræ, quædam ſunt quæ planè redolent vulgarem hypothesin ; & quod factum eſt in tradendâ mundi formâ, in ejuſdem origine itidem fieri potuit ; duplicemque eâ de re conſtitui hypotheſin, Philoſophicam & vulgarem : Hâc popu-

lo exhibendâ, illâ ſapientibus reſervatâ.

Aiunt Judæi Doctores, *Legem loqui linguâ filiorum hominum :* ſtylo, notitiiſque vulgaribus. Sed habuiſſe prætereà ſuam Cabalam Moſem, vel doctrinam arcanam : quam ſeorſim ſapientibus & cordatis impertivit. Fuerint olim, necne, hujuſmodi Cabala Hebræa, veræ & genuinæ ſcientiæ theſaurus, non certò novi. Sed moris fuiſſe priſcis ſapientibus, aliud in Adytis, aliud in propatulo, docere, extra dubium eſt. Idque ne ſuas margaritas, ſecundum dictum proverbiale, porcis projicerent.

Neque hoc prorſus alienum erat à ſcholâ Chriſtianâ : ubi, diſcretis Catechumenis ab illuminatis, non ad eadem ſacra aut myſteria, cum his illos admittebant. Pariter in ratione doctrinæ, Infantes lacte, Adultos cibo ſolidiori, neu-
1 Cor. iii. 2. triebant Apoſtoli. Denique, Chriſtus ipſe multa celavit diſcipulos ſuos, prop-
Job. xvi. 12. ter eorum imbecillitatem. *Adhuc*, inquit, *multa vobis dicenda habeo, ſed quæ ferre non poteſtis hoc tempore.* Boni Magiſtri aut Myſtagogi eſt, non quæque ſubitò & promiſcuè ingerere, ſed pro tempore & captu diſcipulorum, nunc hæc, nunc illa, paratis animis infundere. Hæc ad propoſitum noſtrum & vindicias Moſis, facilè accommodantur : ſed

de

de Moſe plura in ſequentibus. Nunc ad ſecundum monitum tranſeamus.

Secundo, populi Iſraëlitici, quo tempore ſuas origines, ſuaſque leges, ſcripſit Moſes, tardum & rude ingenium conſiderare oportet. Ex Hebræorum legibus & œconomiâ Moſaicâ judicare licet, craſſam hebetemque fuiſſe populi iſtius indolem: neque rebus naturalibus contemplandis, aut divinis percipiendis, idoneam. Tot ritibus externis, tot ceremoniis infrugiferis, tot minutiis & obſervatiunculis, viros philoſophos, aut cœleſtium dociles, nequaquam onerâſſet ſapientiſſimus Legiſlator. Nihil intellectuale, aut à ſenſibus abſtractum, neque propriarum Animarum immortalitatem, ſuis inſtitutis & religioni intexuit: pariterque in præmiis & pœnis, ad legem corroborandum propoſitis, nihil pollicitus aut ultra hujus vitæ terminos, atque bona aut mala temporalia: idque non ob ſuam, ſed populi iſtius ignorantiam, & animorum, ut ita dicam, craſſitudinem.

Neque hæc dico in gentis opprobrium, procul abſit; ſed ex Judeorum ore excipio: ità Manaſſes ben Iſrael, *Si multa in lege iſtâ*, de Moſaicâ loquitur, *mentio futuræ vitæ facta fuiſſet, ridicula ea populo viſa fuiſſet.* Neque aliter R. Moſes Maimonides, qui hoc argu-

De Reſur. c. 13.

Mor. Nev. pars 1.

argumentum fuſiùs tractat, cap. 33, & 34. lectu digniſſimis. Quod ſi ſub hâc pædagogiâ & rudimentis elementaribus, ut verbis Apoſtoli utar, inſtituendus erat populus, ad mores animoſque formandos: tanto magis à Theoriis philoſophicis, tunc temporis, abſtinendum erat. Si vitæ futuræ & immortalitatis, quas, ut ſciant, magni intereſt omnium, non auſus eſt Moſes aperire fontes, ne ſuis eſſet faſtidio aut contemptui; quanto minùs decuiſſet virum ſapientem, ob dogmata phyſiologica, neutiquam neceſſaria, & quæ pariter faſtidîſſet populus, ſe atque leges ſuas iiſdem incommodis aut periculis exponere.

Gal. iii. 24. & iv. 9.

Sed hodierni homines æquum eſſe cenſent, Mundum illicò naſci ſenem: neque illarum affinem eſſe rerum, quas fert naturæ novitas aut infantia. Sunt autem *ut hominum, ità & populorum, ætates*: ut inquit Scriptor Romanus. Ac ut aliorum omnium, ſuo modo, & pro ratione temporis: ità, præ cæteris, hujuſce populi, inculta & ſemibarbata erat conditio. Utpote quibus, pluſquam quadringentorum annorum ſervitus, non ſolùm mores & diſciplinam, ſed tantùm non ipſam humanitatem exuerat. Dicam, ſed abſque invidiâ, erat colluvies quædam hominum: cœtus mancipiorum, ex ergaſtulis Ægyptiacis nudius

Flor.

tertiùs eductorum. Qui nullas artes, præter lateritiam: nullas literas, nullum animi cultum, poſſidebant. Neque hoc tantùm, ſed dedocendi erant multa, quæ in gente idololatricâ imbiberant! Judicium igitur, fidemque veſtram, appello, ſi in hanc turbam ſubitò effundenda eſſent naturæ myſteria, & quæ de rerum principiis, ortuque Univerſi, diſceptantur adhuc inter eruditos, Theoremata.

Tertio notandum, qui hoc argumentum tractârunt, tam inter Judæos Doctores, quàm Chriſtianos, multi in originibus Moſaicis explicandis, à literâ diſcedendum eſſe non diffitentur. Quoad Judæos, Authores Cabaliſticos prætereo, qui verba ſcripta vel nihili faciunt, vel nimii; nimii puta, cum ex eorum literis, ſyllabis, & numeris, ſenſus myſticos, tenui acu, exculpunt. Mitto etiam Philonem Judæum, quod allegoriis totus ſcateat. Sed R. Moſi Ægyptio nihil imputandum habeo, quo minus ſit teſtis idoneus. Ille autem ſæpius in exercitationibus ſuis circa ſacram Scripturam, monet probatque, non ubique inhærendum eſſe ſenſui literali: maximè verò in opere Bereſchith, ſive in hiſtoriâ creationis. Præter Authoris præfationem, conſule ſi placet, partis primæ capita 17, 33, & 34. Dein partis ſecundæ cap. 30. Libet unum atque

Mor. Nev.

 alterum

alterum dictum, præter ea quæ adduximus in præcedente capite, hìc annectere. Prope finem capitis 29. part. 2. duas attexit propoſitiones, quarum hæc eſt prima: *Non omnia ſecundum literam intelligenda & accipienda eſſe, quæ dicuntur in opere Bereſchith ſeu creationis, ſicut vulgus hominum exiſtimat.* Dein hanc regulam pluribus explicat & confirmat. *Nàm aliàs*, inquit, *non præcepiſſent Sapientes illa occultari, neque tantâ curâ in iis abſcondendis & parabolis involvendis uſi fuiſſent: neque etiam tam ſtudiosè prohibuiſſent, ne de iis ſermo fieret coram imperitâ plebe. Senſus enim illorum literales vel gignunt pravas cogitationes, imaginationes, & opiniones, de naturâ Dei Opt. Max. vel certè fundamenta legis evertunt hæreſinque aliquam introducunt. Ideòque non ſunt in imaginatione vel cogitatione ſolum conſideranda, & ſine artium aliarum literalium cognitione: neque, ſicut concionatores & commentatores arbitrantur, res comparata eſt: qui exiſtimant cognitionem explicationis vocabulorum magnam eſſe ſcientiam, ſummamque perfectionem, ſi multis verbis & longo ſermone explicentur. Verum conſideranda & intelligenda ſunt ſecundum veritatem intellectûs, poſt adeptam in ſcientiis demonſtrativis, & myſteriorum propheticorum cognitionem, perfectionem.*

Non

Non diſſimilis ſermo eſt in capite 33. partis primæ, in hæc verba, verſus principium. *Et hæc quoque cauſa eſt, propter quam Lex loquitur Linguâ filiorum hominum, ſicut expoſuimus: quià hæc ratio commoda & facilis eſt, ut ab eâ incipiant & diſcant pueri, mulieres, & communis plebs: in quorum viribus non eſt, res ſecundum veritatem ipſarum apprehendere. Quamobrem etiam hoc modo ſufficienter, ipſis traditum eſt de omnibus quæ credenda ſunt, & de omni conceptione quæ dirigere poteſt intellectum ad cognoſcendum, quòd Deus ſit & exiſtat, quamvis non ad veritatem quidditatis ejus. Si verò quis fuerit perfectior & ſublimioris ingenii, ut cognita habeat ſecreta Legis; ſive ea ab alio didicerit, ſive à ſeipſo, ut ab uno ad alterum fuerit incitatus; is ad eum gradum pertingit ut ſententias illas veras ac reales credat per vias fidei veræ; nempe vel per demonſtrationem in iis, de quibus demonſtratio haberi poteſt, vel per alia argumenta firma & ſolida, in iis, in quibus fieri id poteſt, atque ità formaliter cognoſcet & intelliget veritatem & ſubſtantiam earum rerum, quæ ipſi ſunt per ſimilitudines & parabolas traditæ.* Monet, ut vides, Doctor Hebræus, non ſemper terminandas eſſe cogitationes in

cortice Scriptorum Moſaicorum (*Legis* enim nomine omnia Moſaica comprehendunt Judæi) quæ ad uſum populi & promiſcuæ multitudinis adaptantur. Sed quid feret rerum natura, quid ſevera demonſtratio? Quis denique ſcopus authoris; ante latam ſententiam, attendendum?

In eundem ſenſum accipio verba Flavii Joſephi, in ſuo procemio ad Archæologias Judaicas: Quæ commentatus eſt Moſes, inquit, in prolegomenis ſuæ Legis, de Deo, & mundo condendo, eo conſilio dicta eſſe ut pietatem in animos ſui populi inſtillaret: ex iis nonnulla velo obduxit, alia diſertè explicuit, pro ratione argumenti. Τὰ μὲν αἰνιττομένου τοῦ νομοθέτου ἀξίως, τὰ δὲ ἀλληγοροῦντος μετὰ σεμνότητος· ὅσα δ᾽ ἐξ εὐθείας λέγεσθαι συνέφερεν, ταῦτα ῥητῶς ἐμφανίζοντος. Τοῖς μέντοι βουλομένοις καὶ τὰς αἰτίας ἑκάστου σκοτεῖν, πολλὴ γένοιτ᾽ ἂν ἡ θεωρία. *Quædam Legiſlator ænigmaticè ſignificavit, pro rei dignitate: quædam per Allegorias, ſed honeſtè & verecundè. Denique quæ ad literam exprimere convênit, ea nudè & ſine ambagibus enarravit. Horum autem ſingulorum cauſas ſiquis vellet expendere, longa orietur Theoria, vel ſpeculatio.*

Præterea, Ariſtobulus, Hebræus & philoſophus, in Commentariis explanationum in Moſem, ad Regem Ptolomæ-

um conſcriptis: datâ occaſione ab Anthropopathiis Biblicis, de ſtylo & ſcriptis Moſaicis in genere, hæc habet. Πολλαχῶς γὰρ ὁ βούλεται λέγειν ὁ Νομοθέτης ἡμῶν Μωσῆς, ἐφ' ἑτέρων πραγμάτων λόγους ποιούμενος, λέγω δὲ τῶν κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν, φυσικὰς διαθέσεις ἀπαγγέλλει, καὶ μεγάλων πραγμάτων κατασκευάς. Οἷς μὲν οὖν πάρεστι τὸ καλῶς νοεῖν, θαυμάζουσι τὴν περὶ αὐτὸν σοφίαν, καὶ τὸ θεῖον πνεῦμα, καθ' ὃ καὶ προφήτης ἀνακεκήρυκται. --- Τοῖς δὲ μὴ μετέχουσι δυνάμεως καὶ συνέσεως, ἀλλ' τῷ γραπτῷ μόνον προσκειμένοις, οὐ φαίνεται μεγαλεῖον τι διασαφῶν. Quæ ità reddidit interpres: *Solet enim Moſes, Legiſlator noſter, animi ſenſa multimodis exprimere; dum rerum aliarum, quatenùs in ſenſum cadunt, voces ac nomina mutuatus, naturales quaſdam affectiones, magnarumque rerum molitiones, commemorat. Et quidem, quorum acrior intelligendi vis eſt, ii, cùm ſapientiam hominis ſingularem, tùm divinum illum Spiritum, cujus afflatu Prophetæ nomen & famam aſſecutus eſt, magnoperè admirantur. At quibus facultas & ingenium anguſtius eſt, ii, dùm ad unicum Scripturæ corticem adhæreſcunt, nihil auguſti admodùm, aut excellentis, ab eo narrari arbitrantur.*

Hæc habes apud Euſebium, qui, in fine capitis, ſuam adjungit ſententiam, non utique diſſimilem, his verbis: Ἐπεὶ δὲ διεληλύθαμεν τά τε τῶν ἱερῶν νόμων παραγγέλμα- Præp. Ev. *l.* 8. c. 10.

τὰ

τα, τόν τε τρόπον τῆς ἀλληγορουμένης παρ' αὐτοῖς ἰδέας, ἑξῆς ἂν εἴη, καὶ τόδε ἐπισημήνασθαι, ὡς τὸ πᾶν Ἰουδαίων ἔθνος εἰς δύο τμήματα διῄρηται· καὶ τὸ μὲν πληθὺν, ταῖς τῶν νόμων κατὰ τὴν ῥητὴν διάνοιαν παραγγελμέναις ὑποθήκαις ὑπῆγε· τὸ δ' ἕτερον τῶν ἐν ἕξει τάγμα, ταύτης μὲν ἠφίει, θειοτέρᾳ δέ τινι καὶ τοὺς πολλοὺς ἐπαναβεβηκυίᾳ φιλοσοφίᾳ προσέχειν ἠξίου, θεωρίᾳ τε τῶν ἐν τοῖς νόμοις κατὰ διάνοιαν σημαινομένων. *Nunc verò quoniam & ſacrarum legum mandata, & ipſorum allegoriis incluſum ſenſum expreſſimus; operæ pretium deinceps fuerit, illud etiam animadvertere: Gentem hanc Judæorum univerſam duas in partes ſectam ac diviſam fuiſſe. Nam multitudinem quidem ritibus illis omnibus, quomodo legum ipſarum verbis concepti erant, obſtrictam Moſes teneri juſſit: at cæteros quorum mens eſſet virtuſque conſtantior, cùm eo cortice liberatos eſſe, tùm ad diviniorem aliquam, & hominum vulgo ſuperiorum philoſophiam aſſueſcere, atque in altiorem Legum ſententiam mentis oculo penetrare voluit.*

L. 11 c. 7. p. m. 822. His adde quæ habet inferiùs idem Author, de modo tractandi res philoſophicas utriuſque mundi apud Judæos. *Διχῆ δὲ καὶ περὶ τούτων διαστειλάμενοι λόγον, — μὲν τῶν αἰσθητῶν, οὐκ εἰς ἄκρον ᾤοντο δεῖν εἰς πολλοὺς ἐκφέρειν, οὐδέ γε τὰς αἰτίας τῆς φύσεως αὐτῶν τὸ δημῶδες πλῆθος ἐκδιδάσκειν, πλὴν ὅσον εἰδέναι, ὅτι τε μὴ ἀπαυτοματίσαι τὸ πᾶν, μηδ' εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχεν, ἐξ ἀλόγου*

φορᾶς

φορᾶς ὑφέστηκε· ἄγεται δ' ὑφ' ἡνιόχῳ Θεοῦ λόγῳ, καὶ δυνάμει σοφίας ἀῤῥήτου διακυβερνᾶται, &c. *Cæterùm illi, cùm hujus tractationis duo capita ſtatuerent, alterum illud, quod res ſenſibus objectas complectitur, non ſubtiliter & enucleatè vulgò explicandum, nec ſingularum naturæ cauſas plebeiæ multitudini aperiendas, putaverunt, niſi quantum neceſſe erat, ut omnes intelligerent, univerſum hoc, neque per ſeſe, nec caſu ac temerè, fortuito quodam impetu extitiſſe: at ſummi moderatoris Dei ratione, & ineffabilis ſapientiæ numine, gubernari, &c.* In hunc modum de mundo naturali philoſophatus eſt Moſes, ut expediebat populo, ad pietatem, non ad ſcientiarum ſtudia. Plura ſunt in hoc authore loca his cognata; ſed ab Euſebio ad alios Patres Chriſtianos dilabamur.

Quotquot è Patribus Paradiſum ſenſibilem & Corporeum non recepêre, eo ipſo, quaſi altâ voce, pronunciant, non adhærendum eſſe literæ & cortici Narrationis Moſaicæ. In hoc autem cenſu & ſententiâ non pauci fuere, præter Originem & Origeniſtas. Nota eſt tripartitio opinionum apud veteres, circa Paradiſum: quam refert Sanctus Au- Gen. ad li.
guſtinus. Alii intelligibilem tantùm; l. 8. init.
alii tantùm ſenſibilem & terrenum: alii denique utriuſque generis Paradiſum, ſtatuerunt.

ſtatuerunt. Hoc ad anguſtiores adhuc terminos reduxit S. Ambroſius: nam, interrogatus à Sabino per literas, quid de Paradiſo ſentiret, reſpondit, ſe de eâ re librum integrum ſcripſiſſe, & commemoratis aliorum ſententiis, in eo convenire omnes dicit, quod Spiritualis ſit. Denique Anaſtaſius Sionita in Hexaëmeron, authores enumerat non paucos, qui, ante ſua tempora, Paradiſum allegoricè interpretati ſunt. Sed his non immoramur. Id tantùm notatum velim, non iras aut inimicitias excitâſſe hæc opinionum diſcrimina circa Paradiſum: quandoquidem, ut monuit S. Auguſtinus, illæsâ fide & bonis moribus, ideoque illæsâ amicitiâ, circa Paradiſum variè opinamur. Sed pergamus ad alios.

In Enarr. ad Sabin.

BB. PP. tom.6.m. p.663.

De Grat. Chriſt. contra Pelag. c.23.

Cum Chriſtianis objeciſſet Celſus, eorum oracula eſſe nimis obſcura & dubia; rectè reſpondet Origines, in iis quæ ſpectant ad mores emendandos & utilitatem communem, adeóque ad omne genûs homines, nihil eſſe dubii in Scripturis Sacris: quæ verò ſunt altioris ſtudii & non vulgaris usûs, ea plerumque, variis ſermonis umbris, præterquam ſapientibus, occultari. *Οἱ μὲν οὖν προφῆται ὅσα ἦν αὐτόθεν νοηθῆναι τοῖς ἀκούουσι χρήσιμα, καὶ συμβαλλόμενα τῇ τῶν ἠθῶν ἐπανορθώσει, χωρὶς πάσης ἐπικρύψεως, κατὰ τὸ βούλημα τοῦ θεοῦ, εἰρήκασιν· ὅσα δὲ μυστικώτερα ἦν, καὶ ἐποπτικώτερα, καὶ ἐχόμενα θεω-*

ειας

ἐίας τῆς ὑπὲρ τὴν πάνδημον ἀκοὴν, ταῦτα δι' αἰνιγμάτων καὶ ἀλληγοριῶν, καὶ τῶν καλυμμένων σκοτεινῶν λόγων, καὶ τῶν ὀνομαζομένων παραβολῶν ἢ παροιμιῶν, ἀπεφήναντο. *Prophetæ igitur quæcunque auditoribus utilia cognitu jam inde eſſe poterant, & moribus emendandis apta, ſine ullis involucris, Deo ſic volente, prolocuti ſunt. Quæcunque verò abſtruſiora erant & iis tantùm tradi digna, quibus intima patebant myſteria: quæque Theoriam aliquam vel ſpeculationem ſupra captum vulgarem, continebant: hæc per obſcuros ſermones, per ænigmata & allegorias, per parabolas & parœmias explicârunt.*

Ut Origines Celſo, ita ferè Cyrillus reſpondet Juliano: comparanti ſcilicet & præferenti, Coſmopœïam Platonicam Moſaicæ; nempe quod Moſaica vulgaris eſſet, & Deo parùm digna. Hæc nobis exprobranti, reſpondet Cyrillus: Ὁ θεσπέσιος Μωσῆς οὐ προὔθετο φυσιολογεῖν ἰσχνῶς, ἤγουν φάναι τι περὶ τῶν λεγομένων πρώτων ἀρχῶν, ἢ τῶν ἐξ αὐτῶν στοιχείων· περιεργότερα γὰρ οἶμαι ταῦτα καὶ ταῖς τινῶν διανοίαις οὐχ ἁλώσιμα· σκοπὸς δὲ γέγονεν αὐτῷ, τὸ τὸν τηνικάδε νοῦν, τοῖς τῆς ἀληθείας ἐπιστῆσαι δόγμασι. Πεπλάνηντο γὰρ καὶ τὸ δοκοῦν ἕκαστος προσκυνοῦντες ἠλίσκοντο, καὶ τὸν ἕνα καὶ φύσει θεὸν ἐξ ἀμαθίας τῆς ἄγαν ἠγνοηκότες, λελατρεύκασι τῇ κτίσει. Καὶ οἱ μὲν θεὸν ἐπεγράφοντο τὸν οὐρανὸν, ἕτεροι δὲ τὸν ἡλίου κύκλον· εἰσὶ δὲ οἳ καὶ σελήνῃ, καὶ ἄστροις, καὶ γῇ, καὶ φυτοῖς, καὶ τῇ τῶν ὑδάτων φύσει, πτηνοῖς τε καὶ ζώοις ἀλόγοις, τὸ τῆς ἀνω-

L. 2. ad 4. object.

τάτω φύσεως δόξαν ἀπονέμειν ἐσπούδαζον. Καθηγουμένων δὴ τῶν πραγμάτων εἰς τοῦτο αὐτοῖς, καὶ τῆς οὕτω δεινῆς ἀῤῥωστίας κατανεμηθείσης ἅπαντας τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ἐπίκουρος ἦν ὁ Μωσῆς, καὶ τῶν καλλίστων ἅπασι μαθημάτων εἰσηγητὴς ἀνεδείκνυτο, εἷς μὲν ὅτι κατὰ φύσιν ἐστὶν ὁ τῶν ὅλων δημιουργὸς, διαῤῥήδην ἀνακεκραγὼς, ἀφιστὰς δὲ τῶν ἄλλων αἳ καὶ δι' αὐτοῦ παρήχθη πρὸς τὸ εἶναί τε καὶ ὑπάρχειν ὅλως. Χρειωδέστατα τοίνυν, καὶ μάλα σοφῶς τὸ πολὺ λίαν ἰσχνομυθεῖν παρελάσας, ἐπὶ τὸν τῶν ἀναγκαιοτέρων κεχώρηκε λόγον. *Divino Moſi non propoſitum erat ſubtiliter philoſophari, nec de primis principiis, aut inde natis elementis diſſerere. Nam curioſiora hæc ſunt, nec ab omnibus capi poſſunt. Scopus autem ejus erat, animos hominum iſtius temporis ad vera dogmata adducere. Errantes enim, & adorantes ſinguli quod cuique videbatur, oculis capti erant: atque unum, verè & naturâ, Deum, ob nimiam ruditatem ignorantes, colebant creaturam. Et alii quidem Cælo, alii Solis circulo, Deorum titulos inſcripsêre. Erant autem, qui Lunæ & Stellis & Terræ, ac plantis, & aquarum naturæ, volatilibus & animalibus brutis, ſupremæ naturæ gloriam attribuere ſtudebant. Cùm igitur res eorum eò perveniſſent, & tam gravis morbus omnes qui ſuper terram erant, depaſceret; adeſt Moſes opitulator, optimarum doctrinarum author & inſtitutor, qui clamavit voce clarâ, UNUM ESSE*

SE RERUM OMNIUM CONDITOREM, ſecundum naturæ ordinem: eumque diſtinxit ab aliis omnibus, quæ ipſius vi extitêre, & in univerſum ſubſiſtunt, propterea utiliſſimè & ſapientiſſimè, miſſis minutiis & ſubtilitatibus, ad ea quæ magis neceſſaria ſermonem vertit. His longiuſculis licet, non poſſum non adjungere quæ infra ſubdit: Πῶς οὐκ ἂν ἀγάσαιτό τις τῆς Μωσαϊκῆς εὐτεχνίας τὸ ἀκριβὲς, περίεργον μὲν, ἢ βαθὺ, καὶ οὐκ εὐπαράδεκτον, τοῖς τηνικάδε λαλούσης οὐδὲν, ἐκεῖνα δὲ μᾶλλον τὰ δι' ὧν ἦν δύνασθαι μεταφοιτᾶν αὐτοὺς ἐπὶ τὸ ἔχον ὀρθῶς, καὶ ἀπευθύνειν εἰδὸς εἰς ἀμώμητον δόξαν, τὴν ἐπί γε φημὶ τῷ πάντων κρατοῦντι θεῷ, &c. Omnia nempe ſupervacaneæ ſedulitatis omiſit Moſes, quò ad bonos mores, ſummumque Deum, ſuos homines rectà perduceret.

In adminiſtrandâ Mundi republicâ, Deus, pro ratione temporum & populorum, mutat vices, diverſis utitur inſtitutis & diſciplinâ, quò ſaluti omnium maximè proſpiciat. Συμμετρα ταῖς ἡλικίαις προσφέρει παιδεύματα ὁ θεός· inquit Theodoretus. Quod ab aliis non minùs obſervatum eſt; ita Chryſoſtomus: Ὁ θεὸς ὢν ἄτρεπτος καὶ ἀναλλοίωτος, ἁρμόζεται πρὸς τὴν ἀσθένειαν ἀνθρωπίνην. Λαλεῖ ὁ θεὸς, καὶ νομοθετεῖ πολλάκις, οὐχ ὡς αὐτὸς δύναται, ἀλλ' ὡς ἡμεῖς ἀκούειν δυνάμεθα. *Deus in ſeipſo immotus & immutabilis, ſeſe attemperat*

Hær. fab lib. 5. c. 11.

temperat ad imbecillitatem humanam. Sæpe loquitur Deus, & leges conſtituit, non ut ipſe poteſt, ſed ut nos capere valemus. Verum inutile, tacendum: noxium, diſſimulandum. Atque Boni, aut Optimi, ſemper habenda eſt ratio.

Denique, ut plura ſimul comprehendam, ſecundum doctrinam Patrum multa in ſacris literis dicta aut facta ſunt κατ' οἰκονομίαν vel οἰκονομικῶς, ut loqui amant. Ità ſæpius explicare ſolent quædam duriuſcula, & à nudâ veritate aliena, quaſi *diſpenſativè* dicta, vel per modum accomodationis ad utile aliquod propoſitum: cùm res, de quâ agitur, ità poſtulat. Hoc genus explicationum ad varios caſus adaptant Patres: ita cùm Chriſtus ait ſe ignorare diem Judicii, id dictum aiunt οἰκονο-
Theſaur. λογ. 22. ſub fine.
μικῶς. Οἰκονομεῖ γὰρ Χριστὸς, inquit Cyrillus Alex. μὴ εἰδέναι λέγων τὴν ὥραν ἐκείνην, καὶ μὴ ἀληθῶς ἀγνοεῖ. *Diſpenſatione quadam utitur Chriſtus, neſcire ſe dicens horam illam cùm reverà non ignoret.* Neque aliter Photius, Epiſt. 228. de eodem ſermone Chriſti: Τὸ μὴ βούλεσθαι τοῖς μαθηταῖς εἰπεῖν, ἅπερ αὐτοῖς οὐκ ἦν τέως συμφέρον μαθεῖν, οὐδὲ τοῦτο τῆς φιλανθρώπου προνοίας ἡ μέθοδος παραιτεῖται· μεθοδεύοιτο δ' ἂν, ἐξ οἰκονομίας σχηματιζομένη τὴν ἄγνοιαν. *Noluiſſe eum diſcipulis dicere, quæ iis ſcitu nondùm erant utilia, ne hæc quidem methodus à benigna providentia Dei erga homines abhorret. Artificiosè egit, per*

per diſpenſationem præ ſe ferens & prætexens ignorantiam. Denique Sanctus Baſilius de eâdem re eandem ſimilémve habet explicationem. Διὰ σὲ, τὴν ὥραν καὶ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως ἀγνοεῖ, καίτοι οὐδὲν ἐλάνθανε τὴν ὄντως σοφίαν —— ἀλλὰ τοῦτο οἰκονομεῖ διὰ τὴν σὴν ἀσθένειαν, ἵνα μήτε τῷ στενῷ τῆς προθεσμίας οἱ ἁμαρτήσαντες τῇ ἀθυμίᾳ καταπέσωσιν, ὡς ἐκ ἀπολελειμμένου καιροῦ μετανοίας, μήτ' αὖ πάλιν οἱ πολεμοῦντες μακρὸν τῇ ἀντικειμένῃ δυνάμει διὰ τὸ μῆκος τοῦ χρόνου λειποτακτήσωσιν. Ἑκατέρους τοίνυν διὰ τῆς προσποιητικῆς ἀγνοίας οἰκονομεῖ. *Propter te, horam & diem Judicii ignorat, quanquam nihil latuit veram illam Sapientiam. Verùm id ità diſpenſat Chriſtus propter tuam infirmitatem: ne, vel ii qui deliquerunt, per anguſtiam præſcripti temporis adigantur ad deſperationem, velut non relicto reſipiſcentiæ tempore: vel rursùs ii, qui in militia Chriſtiana decertant, per temporis prolixitatem, ad deſerendam aciem impellantur, ſi viderint ſibi bellum fore diuturnum cum adverſa poteſtate: itaque utriſque per ſimulatam ignorantiam conſulit.* Epiſt. 141.

Quod ſi mentem ſuam, ipſamque veritatem, diſſimulabat Chriſtus, κατ' οἰκονομίαν, ut aiunt: quidni Moſi etiam licuerit, in mundo condendo, à veritate phyſicâ recedere, aliâque uti œconomiâ, ad inſtruendum populum magis idoneâ? Ex. gr. Si cum Sancto Auguſtino ſupponamus,

namus, Mundum reverà creatum fuiſſe puncto temporis indiviſibili: & partitionem operis in ſex dies factam eſſe οἰκονομικῶς quò meliùs & diſtinctiùs à populo caperetur. Quid mali aut criminis haberet hic rerum ordo, aut ſcribendi ratio? Vel ſi, ex alterâ parte, cum philoſophis ſupponamus, Formationem Telluris ex Chao, fuiſſe opus diuturnum, per multiplices proceſſus & mutationes deductum, hoc autem contraxiſſe Moſem ad ſpatium ſex dierum, idque, ordine ad uſum populi magis accommodato: hoc, inquam, ſi fecerit Moſes, non veniam tantùm, ſed etiam laudem meruiſſe mihi videtur. De ſuo Gnoſtico, hoc eſt, viro verè ſapienti, inter alia eximia, hoc rectè dixit Clemens Alexandrinus: Ἀληθῆ τε φρονεῖ, ἅμα καὶ ἀληθεύει· πλὴν εἰ μή ποτε ἐν θεραπείας μέρει, καθάπερ ἰατρὸς πρὸς νοσοῦντας ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν καμνόντων ψεύσεται, ἢ ψεῦδος ἐρεῖ, κατὰ τοὺς σοφιστάς. *Vera ſentit, ſimul & loquitur: niſi quando, loco medicinæ, ut Medicus ad ægrotantes, ob eorum, qui infirmi ſunt, ſalutem, mentietur, vel falſum dicet, ut diſtinguunt Sophiſtæ.* Atque hunc infra appellat φιλάνθρωπον καὶ φιλόθεον παιδευτὴν, *Dei hominiſque amantem præceptorem.*

Strom. 7. m. p. 730.

Ibid.

Recte autem monuit Clemens, hæc adhibenda eſſe loco Medicinæ; non enim temerè, aut ex levitate ingenii, ſed cùm res ita poſtulat ob cauſas graves, recedendum

dum eſt à vero. Atque hoc modo permiſiſſe mihi videtur Deus, non tantùm primos inter Patres Chriſtianos, ſed etiam ipſos Apoſtolos, in ſuis, de mundi fine, calculis & cogitatis, à vero aberrare; nempe per modum Medicinæ, vel καθ' οἰκονομίαν, quò magis expergefaceret ſupinos, ad pietatem incitaret, in tolerandis laboribus aut tormentis indefatigabiles redderet: denique, ad ſubeundam mortem aut martyrium, alacres, infractos, interritos. Quis enim Lucem fugacem, & Mundum craſtino periturum, in deliciis haberet? aut ſpem cœli, vitæque futuræ, tantilli venderet? Sed pergamus in propoſito.

Quæ ſupra attulimus ex Clemente Alexandrino, eorum admodùm affinia ſunt quæ ſtatuit Plato de uſu veri & falſi, apud ſapientes, Magiſtratus, & Legiſlatores. Dicit in genere, falſiloquio non utendum eſſe, niſi ἀποτροπῆς ἕνεκα, ὡς φάρμακον, *ad propulſandum malum, ut medicina, aut pharmacum.* Hujuſmodi autem pharmaca magiſtratui eſſe neceſſaria, &, in ſalutem populi, ſæpiuſculè adhibenda, dicit: Συχνῷ τῷ ψεύδει καὶ τῇ ἀπάτῃ κινδυνεύει ἡμῖν δεήσειν χρῆσθαι τοὺς ἄρχοντας ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ἀρχομένων· ἔφαμεν δέ που, ἐν φαρμάκου εἴδει πάντα τοιαῦτα χρήσιμα εἶναι. *Non raro mendacio & ſimulatione utendum eſt Magiſtratibus ad ſubditorum utilitatem; diximus autem hujuſmodi*

De Repub. lib. 2. in fine.

De Repub. lib. 5. in. p. 459.

juſmodi omnia, veluti pharmaca, ſaluti-
M. p. 663 *fera eſſe.* Denique, *in ſecundo de Legibus*, his itidem habet gemina aut cognata, idem philoſophus: Νομοθέτης δὲ οὐ τι καὶ σμικρὸν ὄφελος, εἰ καὶ μὴ τοῦτο ἦν οὕτως ἔχον, ὡς καὶ νῦν αὐτὸ ᾕρηχ᾽ ὁ λόγος ἔχειν, εἴπερ τι καὶ ἄλλο ἐτόλμησεν ἂν ἐπ᾽ ἀγαθῷ ψεύδεσθαι πρὸς τοὺς νέους· ἔστιν ὅτι τούτου ψεῦδος λυσιτελέστερον ἂν ἐψεύσατό ποτε, καὶ δυνάμενον μᾶλλον ποιεῖν μὴ βίᾳ, ἀλλ᾽ ἑκόντας πάντας πάντα τὰ δίκαια; καλὸν μὲν ἡ ἀλήθεια, ὦ ξένε, καὶ μόνιμον·
Præp. Ev. lib. 12. c. 31. ἔοικε μὲν οὐ ῥᾴδιον εἶναι πείθειν. His ſubjungit Euſebius: Μυρία δ᾽ ἂν εὑρήσεις τοιαῦτα καὶ ἐν Ἑβραίων γραφαῖς. Hæc ita ſimul reddidit Euſebii interpres: *Legiſlator qui nonnihil prodeſſe voluerit, etiamſi non eo ſe modo res haberet, quo ſeſe habere jam evicimus, ſi quid unquam apud juniores, utilitatis causâ, falſi dicere potuit; eſtne quod utilius unquam potuerit, aut quò faciliùs efficiat, ut omnes ad omnia æquitatis officia, non vi, ſed ultrò ac ſponte, adducantur? Veritas quidem, mi Hoſpes, pulchrum quid ac ſtabile eſt, at eam perſuadere, non ità promptum. HIS tu affinia Hebræorum in literis ſexcenta reperies*, inquit Euſebius. Sed ex Platone ſatis: adde tantum dictum Philonis
Quod Deus ſit. imm. m. p. 236. Judæi, qui Platonizare dicitur; his verbis: Τῷ ἄριστα νομοθετήσαντι τέλος ἓν δεῖ προκεῖσθαι, πάντας ὠφελεῖσθαι τοὺς ἐντυγχάνοντας. *Optimum Legiſlatorem oportet unicum habere propoſitum, ut proſit omnibus in quos inciderit.*

derit. Hæc, Platonis doctrinæ conſona, ad vindicandum Moſem, Legiſlatorem Hebræum, & ſacrarum literarum ſtylum, applicuit Philo. Redimus itaque ad Moſem.

De cujus Hexaëmero, quod præ manibus eſt, hanc tulit ſententiam Philoponus, ex philoſopho Chriſtianus: Σκοπὸς ἦν Μωσεῖ, οὔτε φυσιολογῆσαι, οὔτε ἀστρονομῆσαι· ἀλλ' εἰς Θεογνωσίαν, καὶ ἐπὶ τῆς κοσμογονίας, ἀνθρώπους ἀγαγεῖν καὶ παραστῆσαι. *Non propoſitum erat Moſi, aut Phyſicum agere, aut Aſtronomum: ſed homines ad Dei cognitionem, etiam in origine mundi exhibenda, adducere & apparare.* Idem ſentit ſupra laudatus Euſebius, de Moſe & Authoribus ſacris; Μωσῆς δὲ καὶ τὰ Ἑβραίων λόγια, τούτων (de rebus naturalibus, & phænomenis cœleſtibus loquitur) οὐδὲν πολυπραγμονεῖ· καὶ εἰκότως, ὅτι μηδὲ πρὸς βίου κατόρθωσιν, τοῖς περὶ ταῦτα ἀσχολουμένοις λυσιτελεῖν ἐνομίσθη. *Moſes & Hebræorum Oraculis, iſta,* naturæ ſcilicet, & cœli phænomena, *non multùm curavere; nec immeritò: cùm, eorum ſtudioſos nihil ad vitæ emendationem, inde juvari poſſe judicaverint.*

In Hexaem.

Præp. Ev. lib.15.c.8. in fine.

De vulgari ſtylo Coſmopœïæ Moſaicæ, κατὰ συγκατάβασιν, facile eſt plura numerare & afferre ſuffragia: ſed nè nimius videar, adjiciam tantùm Sancti Baſilii & Chryſoſtomi, eâ de re, ſententias. Ille in Hexaëmeron ſermone primo, hæc habet;

Ἦν γάρ τι, ὡς ἔοικε, καὶ πρὸ τοῦ κόσμου τούτου, ὃ τῇ μὲν διανοίᾳ ἡμῶν ἐστι θεωρητὸν, ἀνιστόρητόν δὲ καταλείφθη, διὰ τὸ τοῖς εἰσαγομένοις ἔτι, καὶ νηπίοις κατὰ τὴν γνῶσιν ἀνεπιτήδειον. *Æquum eſt credere, fuiſſe quiddam ante mundi Moſaici conſtitutionem. Quod quidem animo contemplari poſſumus: ejus autem nullam fecit mentionem Moſes, nullam reliquit memoriam, quòd iſtis parvulis, & vix dum initiatis, tantæ rei cognitio impar eſſet & inidonea:* * Hoc pluribus proſecutus eſt S. Chryſoſtomus: Ὅρα τῆς συγκαταβάσεως τὴν ὑπερβολήν· οὐδὲν περὶ τῶν ἀοράτων δυνάμεων διαλέγεται Μωσῆς· οὐχ ἁπλῶς, οὐδὲ εἰκῆ, ταύτην ἡμῖν ἔτεμε τῆς διδασκαλίας τὴν ὁδόν· ἐπειδὴ γὰρ Ἰουδαίοις διελέγετο, τοῖς περὶ τὰ παρόντα ἐπτοημένοις, καὶ οὐδὲν νοητὸν φαντασθῆναι δυναμένοις, ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν τέως αὐτοὺς ἀνάγει πρὸς τὸν τῶν ὅλων δημιουργόν. Et poſteà: Καὶ μὴ ξενισθῇς, ἀγαπητὲ, εἰ Μωϋσῆς ταύτην ἔρχεται ὁδὸν, ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν προοιμίοις τοῖς παχυτάτοις Ἰουδαίοις διαλεγόμενος· —— οὐδὲ γὰρ ἦν εὔλογον τοῖς ἔτι γαλακτοτροφεῖσθαι δεομένοις, στερεᾶς μεταδοῦναι τροφῆς. Καθάπερ γὰρ οἱ διδάσκαλοι, &c. Utitur exemplo præceptoris in inſtituendis pueris: quo utitur etiam Cyrillus, aliique Patres, in hâc causâ. Summa dictorum à Chryſoſtomo hæc eſt, Moſes, in prœmio ſuæ Legis inſtruendo, cùm probè nôrit quibuſcum ei res eſſet, hebetis

In Gen. λόγ. β.

Cont. Jul. lib. 2. ad objec. 4.

---

*Iterum hom. 9. Μᾶλλον δοξάσω τὸν μὴ ἀπασχολήσαντα τὸν νοῦν ἡμῶν ἐπὶ τὰ μάταια, ἀλλὰ πάντα εἰς οἰκοδομὴν καὶ καταρτισμὸν τῶν ψυχῶν ἡμῶν γραφῆναι οἰκονομήσαντα.

hebetis nempe, & inexercitati ingenii Judæis, κατὰ συγκατάβασιν temperavit & demiſit ſeſe ad populi captum: atque eo modo diſſeruit de Mundi origine & Conditore, quo potuit maximè ingredi & occupare pectora imperitæ multitudinis: ac, per viam facilem, ad Deum verum, unicum, & omnipotentem, perducere.

Denique, ut hoc argumentum abſolvamus, reduc exemplum ad noſtra tempora, & penes unumquemque ſit judicium. Siquis jam functurus eſſet officio Prophetæ aut Apoſtoli apud Indos, alioſve populos infideles, quoties incideret occaſio de Cœlo & Stellis, de Sole, Lunâ, & Terrâ, verba faciendi, annon populari doctrina, ſtyloque, ei utendum eſſet, & perorandum juxta receptas apud iſtas gentes opiniones, de curſu Solis & Cœlorum motu, de luce & magnitudine Planetarum, de ſtabilitate Terræ, aliiſque? quanquam etiam id omninò apud ſe reſciverit & perſuaſum habuerit, opiniones illas Aſtronomorum & Philoſophorum rationibus & calculis non reſpondere. Nec enim id illi negotii creditum erat, barbaros illos docere theoremata aut argutias philoſophiæ, ſed religionem, & veri Dei cultum & præcepta. Hæc non minùs olim convenêre Moſi noſtro, quàm hodierno Indorum Apoſtolo: quinetiam multò magis, ſi tempora & populos

conferamus. Sed de hoc argumento ſatis.

Quarto & ultimò, Qui literæ & verbis Moſaicis tenaciter adhærent in omnibus, monendi ſunt, nequid Deo indignum, aut religione noſtrâ, admittant: vel divini numinis majeſtatem ſuâ irreverentiâ lædant. Nos utique Chriſtiani ſummum numen colimus, Deum optimum maximum: vel, quod dici ſolet, *Ens infinitè perfectum*. Nihil igitur in Theologiâ noſtrâ Deo tribuendum, quod dedecet Ens infinitè perfectum. Viſne
Gen. iii. autem dicamus, *Ens infinitè perfectum* deſcendiſſe de cœlo, & deambulâſſe in horto ſub veſpere: & inclamâſſe Adamum, latitantem inter arbores? *Ens infinitè perfectum* feciſſe *Tunicas pelliceas*, & induiſſe eas viro & fœminæ; cum cæteris quæ in colloquio illo *Ens infinitè perfecti*, cum Adamo, cum fœminâ, cum ſerpente, referuntur.

Cum vero affigimus, non verbis tantùm ſed reipsâ, ea quæ repugnant naturæ divinæ, peccatur in dignitatem Numinis. Quod, ſi malo animo factum eſſet, & in materiâ gravi, non contumeliæ tantùm, ſed ſpeciem aliquam haberet blaſphemiæ. Cavendum eſt igitur in utrâque parte, ut neque leviter & ſine jure à verbis & literâ diſſiliamus: nec, ex alterâ parte, quæ ἰδιωτικῶς dicta ſunt, ſuperſtitiosâ imbecillitate

litate in damnum Numinis interpretemur. Rectè dixit Clemens Alexandrinus, ἡ θεοπρέπεια ἕξις ἐστὶ τὸ πρέπον τῷ θεῷ σώζουσα· θεοφιλὴς ὁ θεοπρεπὴς μόνος. Unicus Dei amicus eſt, qui Deo conſervat quod ſuâ naturâ dignum eſt. Strom. 7. p.m. 701.

Neque minùs Religionis noſtræ conſervanda eſt dignitas. Anſam arripere ſolebant nominis Chriſtiani hoſtes, ex ſcriptis Moſaicis, craſſiùs expoſitis, ſugillandi vel irridendi religionem Hebræam noſtramque, tanquam Idioticam, aut fabuloſam. Exempla dedimus antea in Simplicio, & in Celſo: qui, præter alia, generationem mundi Moſaicam appellat μάλα εὐηθικὴν, *admodum ſtolidum.* Orig. contra Celſ. l. 6. p. 309. Nunc audiamus Julianum, eâdem chordâ ſæpiùs oberrantem. De Colloquio Evæ & Serpentis verba faciens Julianus, Τί διαφέρει, inquit, τῶν παρὰ Ἕλλησι πεπλασμένων μύθων, τὰ τοιάδε; *Quid differunt hæ fabulæ ab illis quas Græci finxerunt?* Cyr. contra Jul. l. 3. objec. 2. Et de Horto Eden, & Fœminâ datâ Adamo in adjutorium, quæ tamen decepit eum ante veſperam, audenter & apertè dicit, ταῦτα γὰρ ἐστὶ μυθώδη παντελῶς, *hæc prorſus ſunt fabuloſa.* Ib. objec. 1. Denique, de ejectione Adami ex Paradiſo propter comeſum pomum, ne lignum vitæ guſtando, Deus fieret, hæc habet, Τούτων τοίνυν ἕκαστον, εἰ μὴ μῦθος εἴη, ἔχων ἀπόῤῥητον θεωρίαν, ὅπερ ἐγὼ νενόμικα, πολλῆς γέμουσιν οἱ λόγοι περὶ τοῦ θεοῦ Ib. objec. 4.

βλασφη-

βλασφημίας. *Horum unumquodque, niſi fabula ſit, arcanam habens ſpeculationem, id quod ego exiſtimo, multâ in Deum blaſphemiâ repleti ſunt illi ſermones.* Vides quanta hinc orta ſit offenſio apud exteros, quòd ea quæ ſcripta ſunt à Moſe in his narrationibus, ἀθεοπρεπῆ, & religione cœlitùs miſsâ, prorſus indigna judicaverint: nimirum ſi in verborum cute & cortice hæreamus. Ea igitur laudenda mihi videtur interpretatio, quæ hæc ſcandala, hoc odium, à religione noſtrâ amolitur.

Denique, ita interpretandus eſt Moſes, ut neque ſecum diſcordet, neque cum cæteris authoribus ſacris, in ſuis originibus tradendis. Hoc enim neceſſe eſt cedat in damnum & dedecus religionis noſtræ, ſi inter ſe diſſideant ipſius oracula. Ita, ſi Moſes in ſuo Hexaëmero exhibeat nobis Terram Hodiernam, loco Primigeniæ: poſtea verò ea introducat phænomena, quæ conciliari non poſſunt Terræ hodiernæ; qualia ſunt, Ante-diluvianorum longævitas, Diſruptio Abyſſi in Diluvio, & origo Iridis poſt diluvium; ita exponendum eſt Hexaëmeron, ut Moſes non deſciſcat aut diſſideat à ſeipſo. Prætereà, ſi Regius Propheta celebret, inter miranda Dei opera, *Terram ſuper aquas fundatam* (*Pſ.*xxiv. 2.) *Terram ſupra aquas extenſam,* (*Pſ.*

(*Pſ.* cxxxvi. 6.) Sapientia itidem memoret (*Prov.* viii. 27.) *Orbem circumductum Abyſſo.* Sanctus Petrus denique, Terram ante-diluvianam, ità *conſtitutam ex aquâ & per aquam, verbo Dei,* ut exinde fuerit aquarum obnoxia diluvio, 2 Pet. iii. 5, 6. Hæc inquam, omnia, ita tractanda ſunt & componenda, ut dictio vulgaris Hexaëmeri non obruat, & authorem ipſum, & ejuſdem ſacræ claſſis plures alios. Præſertim cùm unius capitis commodâ interpretatione, multis nominibus aliàs neceſſariâ, Moſes & ſibi & cæteris conciliari poſſit.

Hæc autem in medium affero, quaſi adversâ acie diſpoſita, non quod mihi volupe ſit Scriptores Sacros inter ſe committere, Prophetas & Apoſtolos; ut concitato pulvere inter tantos viros, ipſe intereà elabar & effugiam. Sed cùm nos premunt pondere unius loci aut Scriptoris, æquum eſſe videtur alterum pluresve, in oppoſitâ lance, ſubſtituere: ut cauſa redeat ad æquilibrium ſaltem, ſi non in partes noſtras propendeat. Sed de his rebus ſatis.

Ut huic tandem Tractatui finem imponamus, paucis monendum eſt, Quæ de Originibus Moſaicis commentati ſumus, nobis licet perſuaſiſſima, ab aliis utcunque, non niſi Tentaminis loco, haberi

beri vellem. Cæcutimus ſæpe in propriis, perſpicaces in alienis erroribus advertendis; proinde, nec ſecundas cogitationes, nec aliorum monita, negligam aut aſpernabor. Intereà, quod reliquum eſt, claudamus omnia, fuſis ad Deum precibus, ut erroribus noſtris ignoſcere dignetur, ſicut nos ignoſcimus alii aliis. Ut memor ſit & miſereatur anguſtiarum, & caliginis, quibus opprimuntur, in hâc carne, in hoc carcere, Animæ humanæ; ut ſuo lumine nos indies magis magiſque illuſtret, eoque præeunte, ad ſuum Regnum cæleſte tandem perducat, per Dominum noſtrum, Jeſum Chriſtum.

APPEN-

APPENDIX.

De Brachmanis hodiernis apud Indos, eorumque dogmatibus.

CUM ſupra meminerimus Brachmanorum hodiernorum apud Indos, quos ex Antiquâ ſtirpe propagatos eſſe, multa indicia ac rerum & ſtudiorum cognationes, fidem faciunt; non ingratum erit, opinor, nec à propoſito alienum, de eorum dogmatis circa rerum Origines & revolutiones, per modum Appendicis, quædam hìc attexere. Quæ quidem dogmata pleriſque neglectui eſſe ſolent, quod mythologicè tradantur, & craſſis fabularum umbris veritatem obſcurent. L. 1. c. 3.

Indorum autem nomine hìc complectimur, præter Imperium Sinenſe, Regnum Indoſtan, ſive magni Mogolis: Regnum Siamenſe, Malabaricum, Chinquachina, Choromandel, & ſiqua ſunt alia in

in Oriente nobis nota, quæ barbariem aliquatenus exuerunt. In his ſingulis eſt quoddam genus philoſophorum aut Theologorum, & in regno Indoſtan, Siam, aliiſque vicinis, veterum Brachmanum videtur eſſe progenies: moribus, vitæ inſtituto, doctrinâ & linguâ ſibi propriâ, à reliquo populo ſecreta & diſcriminata. Habent illi Cabalam quandam, ſive doctrinam traducem ab aliis ad alios, atque vulgo ignotam. Hæc autem doctrina non ſingula capita aut minutias Philoſophiæ perſequitur, ut moris eſt hodiernis Philoſophis: ſed, inſtar Theologiæ naturalis veterum, tractat de Deo, de Mundo, de rerum origine & exitu, de periodis Mundanis: de primævo naturæ ſtatu, & repetitis renovationibus. Hæc dogmata traduntur à nonnullis apertiùs, ab aliis obſcuriùs & fabuloſiùs: ſed ſparſa fuiſſe primitùs inter has gentes, quæ ſuperſunt adhuc eorum veſtigia manifeſtè docent: libetque, ſpeciminis loco, quædam Capita hujuſce hodierno-barbaræ Theologiæ vel Philoſophiæ ex nuperis Itinerariis breviuſculè notare.

Nihil refert à quo Regno aut Regione ordiamur. Permagnum eſt illud Mogolis, Indoſtan dictum, quod ex Europæis plures invisêre, teſtes idonei & fide digni. Sunt in hoc regno, præter

ter Mahometanos, Gentiles vel Pagani : & inter Gentiles eſt quædam Tribus vel ordo hominum, qui Sapientum, Sacerdotum, aut Philoſophorum, titulum gerunt, & funguntur officiis. Habent ſibi linguam peculiarem, quam *Hanſcrit* appellant ſeu linguam puram. Hâc conſcriptos tenent Libros quoſdam antiquiſſimos, quos nuncupant Sacros, & magno Prophetæ Brahmæ, à Deo datos eſſe aiunt : ut olim erat Moſi Lex Iſraelitarum.

HUJUS Linguæ Brachmanicæ Alphabetum habes apud Athan. Kircherum, Chin. Illuſ.
deſcriptum manu P. Henrici Roth, qui pars 3. c. 7.
per plures annos Literaturæ Brachmanicæ apud Indos, ſtudium impendit. Et in hâc linguâ non tantùm ſuam Theologiam, ſed omne genûs inſtituta Philoſophica, conſcribunt & occultant.

PRÆTER μετεμψύχωσιν & ἐποχὴν ἐμψύχων, antiquiſſima dogmata : de creatione univerſi, & ejuſdem fine vel abolitione, priſcorum inſtar philoſophantur : cùm hæc explicant per egreſſum vel effluxum rerum omnium à Deo, & in eundem regreſſum vel retractionem. Hoc autem more Cabaliſtico vel Mythologico exprimunt. Fingunt enim immenſam quandam Araneam eſſe primam rerum Cauſam : quæ, materiâ

è ſuis viſceribus eductâ, hujuſce univerſi telam contexuit, & mirâ arte ordinavit. Sedet illa intereà in arce ſui operis, & cujuſque partis motum ſentit, regit, & moderatur. Tandem cùm ſatis luſit in ſuâ telâ adornandâ & contemplandâ, retrahit, quæ evolverat, fila, atque ita omnia reſorbet in ſeipſam, totaque rerum creatarum natura in nihilum evaneſcit. Hoc modo Mundi ortum, ordinem, & interitum, repræſentant hodierni Brachmanes: neque hæc multùm abludunt à ſententiis veterum ſupra memoratis (lib. 1. cap. 7.) ſi, fabuloſo cortice adempto, nucleum adeamus. Plura de Gentilibus Indoſtanis, ſi vacat, legere licet apud Henricum Lord, F. Bernier, alioſque peregrinantes, qui eorum literaturam diligentiùs quæſierant.

In Regno Siam, vel Siamenſi, Imperio Mogolis contermino, eſt eadem Brachmanum progenies. Guido Tachard è Societate Jeſuitarum, Legatum Gallicum comitatus ad Regem Siamenſem, de eorum Philoſophiâ vel Theologiâ hæc nobis retulit. Primos homines, aiunt, majores fuiſſe hodiernis, longæviores, & multa ſæcula vixiſſe morborum immunes. Terram hodiernam, longo æſtu & ardore arefactam, igne conſumptum iri. Exiccato Oce-

ano

ano, liquefactis montibus, & adæquatâ totâ Telluris ſuperficie. Hæc mihi occurrunt apud dictum Authorem. Plura autem apud alios, quæ compegit & ludendo explicuit nuperus Poëta his verſiculis;

Stolidus Regni Myſta Siami, Zevecot. in Frag. Mar. Græc.
Octoginta dat perituro
Sæcula Mundo. Tunc qui tantum
Jam furit uno fervidus oculo,
Septem pandet lumina Phœbus,
Queîs æquoreas ebibet undas:
Queîs immenſum vindice flammâ
Deſtruet Orbem. Sed duo calidis
Quæ reſtabunt tecta favillis
Binos homines Ova creabunt.
Qui fœcundo ſemine cultum
Iterum poterunt reddere mundum.
Quem non falſis Neptunus aquis,
Alluet unquam, tantùm rigui
Undique Fontes, dulceſque Lacus,
Irrorabunt molliter herbas.
Et perpetuo vere Beatos
Spargent variis floribus Agros.

NON tantùm hodiernam Terram perituram eſſe, idque Igne, docent Brachmanes Siamenſes; ſed fore etiam, ut ex ipſius cineribus nova Terra enaſcatur. Terra *ſine mari*, qualem vidit Johan- Apoc. xxi. 1.

 nes

nes Propheta : & ſine temporum viciſſitudinibus annuis, *perenni Vere* Beata ; qualem deſcripſimus Theoriæ libro quarto. Mirari quidem licet gentem ſemibarbaram, hæc dogmata retinuiſſe uſque à Noachi temporibus ; neque enim aliunde, quàm à traditione, in harum rerum notitiam illis pervenire licuit ; neque aliunde profluere potuit, aut primordia capere, hæc Traditio, quàm à Noacho, & Sapientibus antediluvianis. Sed ex quo Authore, aut Itinerario Siamenſi, hæc deſumpſit Poëta, mihi nondum innotuit.

Cap. 2.

Præterea, Regnum Choromandel, in orâ meridionali Indiæ, ſuos habet Brachmanes : quorum mores & doctrinam non indiligenter exploravit Abrahamus Rogerus, qui *Januam apertam ad arcana Gentilſmi* conſcripſit, multos annos ibidem commoratus. Aſſerunt autem plures eſſe mundos, in diverſis univerſi regionibus, ſimul exiſtentes : & plures etiam ſucceſſivos : eundum nempe Mundum deſtrui & renovari, ſecundum certas temporum periodos. Mundum noſtrum Terreſtrem ab ætate quâdam aureâ incœpiſſe, atque igne periturum eſſe. Denique, doctrinam de *Ovo mundano*, retinent, Mundum ovo comparantes ; ut

Vid. part. 2. c. 5.

ſolent

ſolent veteres, tam Græci quàm Barbari.

Denique, Regno Choromandel contiguum eſt Regnum Malabaricum: ubi P. Robertus Nobilius, miſſionis, ut dicitur, Maudarenſis fundator, partem non exiguam ſuæ vitæ peregit; doctus linguam, tam vulgarem Indicam, quàm Brachmanicam. Scripſiſſe dicitur multa de Theologiâ Brachmanum, ſed quâ linguâ, neſcio; neque enim ex ipſius ſcriptis quicquam mihi hactenus videre contigit: nec de hâc reliquiſve, quæ ſuperſunt, Indiæ regionibus, ſuppetunt mihi commentaria aut fideles narrationes, quibus ediſcam eorum traditiones aut dogmata, ab oculatis auritiſve teſtibus. Vide Alegamb.

Sinensium etiam meminimus ſupra, populi perantiqui, ſed apud veteres, in re literariâ, ignoti. Id habent cum cæteris Orientalibus commune, quod Mundum Ovo comparent, & ex eo ortum velint. Atque primum ſuum Hominem, Puoncuum dictum, pariter prognatum ſtatuunt ab Ovo: ſive id de Chao interpreteris, ſive de Tellure Primigeniâ. Et licet à Brachmanis non videantur mihi ſuam traxiſſe philoſophiam aut hiſtoriam, eorum tamen literas & Alphabetum arcanum tanti M. Mart. Hiſt. Sin. c. 1. Nieuhof. Legat. Bat. p. 51.

 faciunt,

faciunt, ut veluti quid ſacrum & antiquiſſimum, ſuis idolis ea inſcribere ſoleant.

Denique Mahometanos, latè diffuſos per Orientem, ſub aliis atque aliis dominiis, intactos prætereo: utpote homines novos & ἀφιλοσόφους. Quod olim dixit Soloni Sacerdos Ægyptius, *Vos Græci ſemper pueri eſtis: Senex Græcorum eſt nullus*, mutatis nominibus multo magis hìc locum habet. Nec malè ſui dicti rationem reddit Ægyptius, Νέοι ἐστὲ τὰς ψυχὰς πάντες· οὐδεμίαν γὰρ ἐν αὐταῖς ἔχετε, δι' ἀρχαίαν ἀκοὴν, παλαιὰν δόξαν, οὐδὲ μάθημα χρόνῳ πολιὸν οὐδέν. *Juvenes eſtis animis: in illis enim nullum, ex antiquâ traditione, priſcorum dogma: nullam doctrinam vetuſtate canam retnetis.* Hæc quadrant quàm maxime in Mahometanos, ubicunque ſparſos. Nihil retinent antiquæ ſapientiæ, & dominandi cupiditas omnem illis ademit bonarum literarum amorem aut ſtudium.

In ipsâ Perſide, ubi olim floruit magni Zoroaſtri & Magorum Philoſophia myſtica, nihil ſupereſt hodiè commemoratione dignum. Narrat Henricus Lord, quem ſupra nominavimus, cùm Saraceni inundârint Perſidem, victo & occiſo Rege Jezdegirde, circa

annum Chriſti 628. è Perſis nonnullos, qui novæ ſervitutis & novæ religionis jugum ferre non poterànt, conſcenſis navigiis in Indiam ſe & ſua tranſtuliſſe: Regibuſque Indis juratâ fide, ſuam quemque religionem, cultumque veterem, impunè exercuiſſe. Horum Indo-Perſarum refert idem author nonnulla dogmata, circa ortum, ætates, finemque Mundi: ſed tot fabulis referta, ut repetitu parùm digna videantur.

Atque illud in genere notandum eſt de Gentilibus hodiernis, ſupereſſe quidem apud eos nonnunquam antiquiſſimorum dogmatum πατροπαραδότων, circa Mundum naturalem, quædam veſtigia: at ſitu, ſqualore, ſordibus obducta: plerumque etiam additamentis fictitiis, ad nauſeam uſque, onerata; ut nullius ſint numeri aut ponderis, cùm argumentis virilibus res agitur. Miſeret me quidem Terrarum Orientalium, primæ ſapientum ſedis, florentiſſimi olim bonarum literarum Emporii, à multis retro ſæculis in fœdam barbariem converſarum.

Tantæne Animis cœleſtibus iræ?

Faxit Deus, ut eaſdem non ſubeamus vices, neque retrahat iratus, id luminis, quo gaudemus in Occidente; ſed in omnes partes magis magiſque diffundat, donec *Scientia Dei repleverit Terram, ut Aquæ replent mare.*

FINIS.

A D

Virum Clariſſimum *A. B.*

Circa nuper editum de

ARCHÆOLOGIIS PHILOSOPHICIS

Libellum,

AUTHORIS *Epiſtolæ Duæ*.

Ad Virum Clariſſimum A. B. *circa nuper editum de Archæologiis Philoſophicis Libellum,*

EPISTOLA PRIMA.

NON ingratum mihi facis, Vir optime & integerrime, quòd me velis monitum identidem, quas fortè Objectiones contra nuperum Tractatum de Archæologiis Philoſophicis, aut inter amicos, aut inimicos, audiveris: idque eo animo factum puto, ut falsò inſcriptas mihi ſententias, aut malevolas interpretationes, effugiam. Non omnes, probè nôſti, veritatem metiuntur aut æſtimant rationum pondere & momentis, ſed affectibus abrepti, aut præjudiciis occæcati, quaſi clauſis oculis, de rerum coloribus decernunt. Sæpe etiam, ad concitandam invidiam, Authoris verba ſenſuſque in alienas partes detorquent.

AIS te audiviſſe, à neſcio quibus, aut ſuſurronibus, aut malè fidis interpretibus, præfatum de rerum originibus tractatum, patrocinari aut favere Mundi *æternitati*:

at-

atque etiam Rerum creationi, *ex nihilo*, adverſari. Quorum utrumque iniquiſſimè dicitur. Neque multis opus eſt ut hoc tibi teſtatum faciam: audi paucis, ſi placet, authoris ſententiam, Libro Secundo: *De creatione rerum ex nihilo, dubitari non poteſt: neque id fuiſſe ab æterno. Creatura enim æterna à nobis concipi non queat.* Nullum Ens finitæ perfectionis, nedum Materia (Res omnium infima & abjectiſſima) in ſe involvit, aut in ſuâ Ideâ, neceſſariam exiſtentiam. Exiſtit igitur contingenter, modò exiſtat: & aliunde habet ſuam exiſtentiam quàm à ſeipſo. Et quoad Materiam (de quâ agitur præcipuè) cùm prima Materia fieri non potuerit ab aliquâ præexiſtente; neque propriâ vi exiſtere: ſequitur neceſſariò eam fuiſſe creatam ſive productam ex nihilo.

Vid. Lib. p. 423.

NEQUE impoſſibilis haberi debet hujuſmodi Creatio. Productio enim rei poſſibilis, non eſt impoſſibilis: Materia autem eſt res poſſibilis, licèt non neceſſaria: & nullo alio modo produci poteſt.

DEIN, quoad alteram partem, de rerum *æternitate*. Qui res mutabiles & ſucceſſivas fingunt eſſe æternas, non tantùm id gratìs fingunt, ſed etiam in multiplices incidunt repugnantias & abſurda, quibus ſeſe extricare, non eſt penes mentem humanam.

Hæc quoad mentem Authoris. Cæterùm in explicandis Antiquorum Dogmatis, in *Libro Primo*, oportebat ſequi veritatem Hiſtoricam; & quid quique ſenſerint de rerum ortu, ſive rectum, ſive ſecùs, bonâ fide exponere. Denique quoad Creationis Epocham, veteribus intactam & inexploratam, neque hanc auſus ſum ego fixis terminis definire. Ac proinde cùm *Creaturam æternam concipi non poſſe* affirmâſſem, ſubnectitur ſtatim, *Sed limites Sexmillennes, Epocham breviuſculam, Creationi divinæ nunquam auſus ſum præſcribere. Id, cum multis aliis, inter arcana Dei libentiùs relinquo.* Ibid.

Neque hâc in re, opinor, immodeſtiæ me redarguet quiſquam: cùm ſatìs notum ſit, ex antiquis Patribus, tam Græcis, quàm Latinis, ſtatuiſſe plures, Angelorum ordines univerſos, & Cœlorum nonnullos, ante hunc Mundum Sublunarem extitiſſe: idque per innumera ſæcula & *æternitates*, ut verbo utar S. Hieronymi. Atque hanc In Tit. i. 2. ſuam ſententiam, non tantùm ratione humanâ, ſed adductis ex Sacrâ Scripturâ locis & argumentis, confirmatam, Doctrinæ Catholicæ vim & pondus habere voluerunt. Tantum abeſt, ut huic opinioni minimam erroris labem, nedum noxii, inurendam ſenſerint.

Posito autem hoc fundamento, tam Angelos quàm Cœlos, extitiſſe ante Orbem

bem noſtrum: niſi ingentem hiatum fingere velis, quantum jam occupat orbis ſublunaris, aut Planetarius, intervallum illud medium aliquali materiâ replendum erit. Neque mihi quidem fas eſt concipere primum Dei opus inſtar caſſæ nucis, aut inſtar teſtæ vel corticis ſine pulpâ. Denique, quod ſumma rei eſt, Quicquid ſtatueris, de reliquis Univerſi regionibus, Orbis noſtri habitabilis, atque humani generis, ortum temporalem eſſe, & utrumque quaſi recens natum, ſemper aſſerui, atque adhuc obfirmatus aſſero. Sed de hâc re ſatis ſuperque.

Ais præterea, Id mihi vitio verti à nonnullis, quòd Moſem, virum maximum, minùs reverenter tractaverim: atque eo nomine, ipſam Scripturam ſacram aliquatenùs læſerim. Moſem quod ſpectat, Hunc ego Prophetam maximum, divinitùs actum & inſpiratum, miraculis munitum, & ſupra ſortem humanam evectum, ſemper habui & habiturus ſum. Et quoad opus illud Hexaëmeri, id perinde ac reliqua ſua Scripta, ſub auſpiciis & regimine Spiritûs Sancti conditum & apparatum ſentio. Neque huic obſtat, quod doctrinam illam de rerum Geneſi, Parabolâ vel Allegoriâ aliquatenus involutam, ut ante me plures alii, crediderim. Parabolas enim Chriſti & Prophetarum, non minùs quàm Scripturam Literalem, inter Oracu-

la divina meritò numeramus: neque officit ſtyli ratio, quo minùs à Sacro fonte derivetur. Utrâque docendi methodo utitur Spiritus Sanctus, & utramque eâdem veneratione amplectimur.

Hoc, opinor, inter omnes convenit: ſed eâ de re laboramus maximè, ut certos Indices & Characteres, quibus Stylus Literalis ab arcano diſcerni & dijudicari poſſit, inveniamus. Nos imprimis communem hìc ſequimur interpretandi regulam, *ut à Literâ non recedamus unquam, niſi rei neceſſitate coacti.* Nihil autem difficilius eſt, quàm hanc neceſſitatem, ſine invidiâ & animorum offenſione, demonſtrare. Nam ſi incongrua & abſurda Literæ affigas, clamant nonnulli, te contemptui habere Scripturam Sacram, & à malevolis irridendam exponere. In his ſalebris hæremus, & quâ viâ eundum ſit, neſcio. Sine incongruis & abſurdis non recedendum eſt à Literâ (a quâ omnes recedunt, datâ occaſione, & recedendum ſtatuunt) neque tamen ferunt æquo animo, ut hæc abſurda in lucem proferantur. In his, inquam, anguſtiis verſamur. Intereà, quod ad me attinet, dum hæc incongrua repræſentaverim, ſiquid acrius, aut aſperius, vel ſiquid crudè & immaturè dictum eſt, quod piis & ſapientibus offendiculo eſſe poſſit; id totum, quicquid eſt, indictum volo. Et colloquium illud inter

ter Evam & Serpentem, quod nonnullis diſplicere audio; vel ſiquid ſit prætereà cognatæ indolis, amputari & abſcindi ſine dolore patiar.

DENIQUE quoad Scripturam Sacram in genere, ſive Literalem, ſive Myſticam: hanc cœlitùs nobis datam, tanquam Fidei regulam, Vitæ ducem, & Salutis aſylum, profitemur: omníque honore, reverentiâ & veneratione proſequimur. Neque hìc lis oritur de authoritate Sacræ Scripturæ, quæ apud utramque partem, in confeſſo eſt; ſed de ipſius interpretatione, vel interpretandi modo, ſecundum materiæ ſubjectæ & argumenti diverſitatem.

HÆC paucis dicenda habui, ut cauſæ noſtræ rationes & ſtatum manifeſtiùs exponerem, apud æquos Judices. Qui nobis, ſat ſcio, non invidebunt libertatem, Dei hominúmque legibus indultam, ut illæsâ Fide Chriſtianâ, & Eccleſiæ noſtræ decretis, conſcientiæ & veritati pacificè auſcultemus. Pacificè dixi, quinimò *modeſtè* & *ſubmiſsè*: ut ſuperiorum judicia ſequaces experiamur. Fuſis denique ad Deum precibus, ut, in omnem veritatem, ſuo lumine, atque ſuo tempore, nos deducere dignetur.

Vid. Lib. p. 402. p. 476.

ID unicum reſtat, ut moneam: Ad Eruditos & Myſtas hæc ſcripſimus, Linguâ non Vulgari: neque eorum cauſam tuemur, qui hæc Sacra, ne dicam, Myſteria, temerè in vulgus ſpargunt, in popinis legenda & agitanda. Vale.

Ad

Ad Virum clariſſimum A. B. circa nuper editum de Archæologiis Philoſophicis Libellum,

Epistola Secunda.

ALTERUM benevolentiæ tuæ, & amicitiæ pignus, Vir ornatiſſime, literas tuas ſecundas, menſe jam elapſo, libenter accepi. In quibus amicorum objectiones nonnullas, ut antea inimicorum, contra Archæologias noſtras, mihi notas facere dignaris. Juvat utique diſſentientes amicorum Sententias unà conferre, & de rebus dubiis, ſine æſtu aut invidiâ candidè contendere. A leni pulſu, vel nixu, oritur lux: à rudi colliſione Ignis.

Ira *hominum non operatur Juſtitiam Dei*, neque veritatem. In concitatis animi motibus, tam intellectûs, quàm voluntatis, pertubantur actiones. Sapientia habitat in regionibus ſerenis, & intempeſtis; & efficaciſſimum erroris in aliis remedium,

dium, eſt placida, & perſpicua refutatio. Non potui non in illam ſemper propendere opinionem, Neminem iraſci in veritate defendendâ, qui eandem plenè poſſidet, vidétque in claro lumine. Evidens enim, & indubitata ratio, ſibi ſufficit, & acquieſcit: aliíſque à ſcopo aberrantibus (niſi animo id fiat malevolo) non tam ſuccenſet, quàm miſeretur. Sed cùm argumentorum adverſantium aculeos ſentimus, & quodammodo periclitari cauſam noſtram, tum demum æſtuamus, & efferveſcimus. Hæc in laudem tui candoris præfati: ad objectiones jam properamus.

Ais imprimis, Mundum creatum eſſe per intervalla, ídque ſpatiis ſex dierum, prout Moſes retulit in Hexaëmero: probari denuo, vel confirmari in Decalogo: ubi quarti præcepti, de obſervando Sabbatho, hanc reddit rationem Moſes, quòd Deus mundum fecerit in ſex diebus, ſeptimumque in quietem conſecrârit. Nulla eſſet vis, inquis, hujuſce rationis, ſi vel puncto temporis creatus eſſet mundus, vel ſi inſumptum fuiſſet plus temporis in eodem conſtruendo quàm ſex dies. Non igitur myſticè, aut Parabolicè, ſed ſecundùm Literam exponendum eſt Hexaëmeron.

Respondeo, rationem à Moſe traditam, de Sabbatho obſervando, valere, atque

atque vim ſuam habere, ex alterutrâ hypotheſi, vel expoſitione Hexaëmeri, Literali, vel myſticâ. Si literam ſequamur, omnibus in propatulo, & tibi in confeſſo, eſt ratio. Si myſticè & parabolicè nobiſcum intelligas, Sabbathum eſt typus Sabbatiſmi in mundi renovatione futuri, atque ſex dies, qui præcedunt, ſunt totidem millennia, quibus duraturus eſt mundus. Quâ de re vide, ſi placet, quæ diſſeruimus ſecundùm veteres, tam Judæos quàm Chriſtianos, in Theoriâ Telluris, lib. iii. 5. & lib. iv. c. 8. Hujus autem beati Sabbatiſmi memores, quàm religiosè quantóque cum gaudio, hodiernum Sabbathum, futuri imaginem, contemplari, & celebrare debemus.

Quod ſi rationem Literalem Sabbathi hìc unicè reſpiciendam velis, quid mihi dixeris, Amicorum optimè, ſi nullum fuiſſe inſtitutum Sabbathum, nullum celebratum, ante tempora Moſaica, conſtiterit. Neque Noachidis, neque Antediluvianis datum eſſe unquam hoc præceptum, ſed Judæis ſolis, ídque poſt exitum ex Ægypto. Hoc certè nos docent præclari nominis Doctores Chriſtiani, & Sacrorum Librorum interpretes. Juſtinus cum Tryphone agens, Sabbathi inſtitutum, non minùs quàm circumciſionem, Judæorum proprium & Gentile fa- In pag. 236.

cit: & cùm Adamum, Abelem, Enochum, Lothum, Noachum, & Melchiſedechum, enumerâſſet, qui incircumciſi placuerunt Deo, addit, hos etiam omnes, ſine obſervatione Sabbathi, Deo gratos fuiſſe. Καὶ γὰρ μὴ σαββατίζοντες οἱ προωνομασμένοι πάντες δίκαιοι, τῷ θεῷ εὐηρέστησαν, καὶ μετ' αὐτοὺς Ἀβραὰμ, καὶ οἱ τούτου υἱοὶ ἅπαντες μέχρι Μωσέως. Dein, paucis interpoſitis, de Enocho, aliiſque, iterum verba faciens, inquit: Οἱ μήτε περιτομὴν, τὴν κατὰ σάρκα ἔχοντες, μήτε σάββατα ἐφύλαξαν, μήτε δὲ τὰ ἄλλα, Μωσέως ἐντειλαμένου ταῦτα ποιεῖν. *Qui neque circumciſionem, quæ eſt in carne, habebant, neque Sabbathum obſervabant, neque alia inſuper, quæ Moſes fieri præcepit.*

Irenæus eodem modo (lib. iv. c.30.) ſine circumciſione, Sabbathis, cæteriſque Moſaïcis, Deo placuiſſe Patriarchas aſſerit: *ipſe Abraham ſine circumciſione, & obſervatione Sabbathorum credidit Deo, & reputatum illi ad juſtitiam, & amicus Dei vocatus eſt. Sed & Loth ſine circumciſione, &c. reliqua autem omnis multitudo eorum, qui ante Abraham fuerunt, juſti, & eorum Patriarcharum, qui ante Moſem fuerunt, ſine his quæ prædicta ſunt, & ſine lege Moſis, juſtificabantur.*

Tertullianus iiſdem inſiſtit veſtigiis, capite ſecundo, & quarto adverſus Judæos. Eoſdémque cùm recenſuiſſet Patriarchas, hos omnes non *Sabba-*

tizâſſe ait. Verba non adjicio, cùm longiuſcula ſint, quæ conſules, ſi placet, per otium.

Vides hos primævos Eccleſiæ Triumviros, infra ſecundum à Chriſto nato ſæculum, conſenſiſſe in eandem ſententiam de origine Moſaicâ Sabbathi: Patriarchis anterioribus utriuſque mundi, ignoti, vel inobſervati. Sed à nonnullis hìc oblatum audio qualecunque reſponſum ad minuendam vim horum Teſtium: aiunt nempe, non hîc loqui Patres præfatos de Sabbatho univerſim, ſed de Sabbatho Judaico, eo rigore, eóque apparatu, quibus hoc inſtitutum munivit poſtea, & ſtabilivit Moſes, in republicâ Hebræâ obſervandum: hujuſmodi, inquiunt, Sabbathum ignorabant, vel non obſervabant Patres; neque mirum profectò, cùm nondum natum eſſet. Sed multis modis deficit hoc reſponſum. Primò in verbis dictorum Patrum nulla eſt reſtrictio, aut diſtinctio Sabbathi in Judaïcum, & ante-judaïcum: vel Moſaïcum, & originarium: at Sabbatha univerſim non obſervâſſe Patres ante-moſaïcos affirmant hi Patres Chriſtiani. Prætereà conjungunt Sabbathum cum circumciſione, & cum ritibus Moſaïcis; ac ⁊ati non erant circumciſi Patriarchæ, inquiunt hi Patres, ita eodem modo non erant Sabbatarii: hoc eſt univerſim.

Denique, diſtinguas, ſi placet, inter Sabbathi ſubſtantiam, ut ita loquar, & circumſtantias. Duo maximè includit Sabbathum, vacationem ab opere ſervili, & ſolennem Dei cultum: cúmque Authores præfati aſſerunt Patriarchas antemoſaïcos non coluiſſe Sabbatha, neceſſe eſt, eo nomine, niſi verbis nos ludificantur, iſtæc duo ſubintelligant; negéntque Patriarchas celebrâſſe quemlibet diem ſeptimum, vacando à laboribus, & ſacra faciendo, modo ſingulari & ſolenni: hoc ſi conceſſeris in animo habuiſſe Juſtinum, Irenæum, & Tertullianum, optati ſumus compotes, & diſtinctiunculas, & minutias nihil moramur.

Sed aliâ forſan ratione hæc teſtimonia refelles: novos & adverſarios citando teſtes, ne dicam ſubornando: Chryſoſtomum putâ, Theodoretum, Epiphanium, alióſque. Reſpondeo, nullum, opinor, reperies Patrem, ejuſdem cum præfatis Triumviris, vel ſuperioris ætatis, qui populum priſcum, & Patriarchas Sabbatha coluiſſe affirmet. In commentariis aut concionibus ad Gen. ii. Literalem hypotheſin forſan ſequuntur nonnulli: aliis autem in locis, ubi de re ipsâ agitur, præceptum Sabbathi non humano generi datam, neque ideo ab initio rerum, ſed Judæis proprium, & gentile, iidem ſtatuunt: quâ de re diſſeremus infrà

Quòd

Quòd ſi diſſideant, inquies, & ſibi ipſis malè conſtent, in neutrâ causâ teſtes ſunt idonei. Eſto: ſed de eâ re quid ſtatuendum ſit, videbis ſtatim. Intereà, ſi plures in noſtrâ parte teſtes deſideres, advoca *Auguſtinum, † Euſebium Pamphilum,

---

* Sanctus Auguſtinus penitùs abolevit Sabbathum primævum, quandoquidem ipſius radicem aut fundamentum ſuſtulit: ſex nempe dies Creationis: à quibus unicè pendebat requies, & ſanctificatio ſeptimæ. Ideo Sabbathum illud figuratè intelligendum eſſe, ut typum, ſæpius docet, De Civ. D. lib. xx. c. 7. & lib. ult. cap. ult. de Geneſi contra Manich. lib. i. c. 22. & alibi pro re natâ.

† Euſebius nullum agnoſcit Sabbathum ante-moſaicum; ídque teſtatur variis in locis, Demonſt. Evang. lib. i. cap. 6. Primum de Melchiſedecho, ait, *οὐ σάββατον τί ποτ' ἐστιν εἰδότα·* neque quid eſſet Sabbathum novit. Et cùm talem fuiſſe Noachum, Enochum, Abrahamum, monuiſſet, ultimò ſubdit exemplum Jobi: *Τί δεῖ λέγειν τὸν τρισμακάριον Ἰὼβ, τὸν ἀληθῆ ἄνθροπον ἐκεῖνον, τὸν ἄμεμπτον, τὸν δίκαιον, τὸν θεοσεβῆ; τῆς εἰς ἄκρον εὐσεβείας αὐτῷ, καὶ δικαιοπραγίας, τίς ἄρα αἰτία ἦν; μήτι γε τὰ Μωσέως παραγγέλματα· οὐδαμῶς, ἀλλὰ σαββάτου ἡμέρας ἐπιτήρησις ἦν, ἤ τινος ἄλλης Ἰουδαϊκῆς ἐθελοθρησκείας φυλακή; πόθεν, πρεσβυτέρῳ τοῖς χρόνοις Μωσέως, καὶ τῆς κατ' αὐτὸν νομοθεσίας γενόμενῳ;* Eodem modo de Sabbatho & de Moſe diſſerit in Præparatione Evangel: lib. vii. c. 6. *Τὸν δὲ τῆς εὐσεβείας τρόπον Ἰουδαίοις μὲν πρῶτον ἀπάρξασθαι τῆς νομοθεσίας Μωσέα, σαββάτου τινός παραδόντα ἡμέραν.* Non à Majoribus acceptum, dicit, aut Traditione Patriarchali, ſed à Moſe primùm introductum apud Judæos Sabbathi cultum. Denique in Hiſt. Eccl. lib. 1. c. 4. de Priſcis Patriarchis, pietate, juſtitiâ, & reliquis virtutibus univerſis præſtantibus, tam antediluvianis quàm Noachidis, verba faciens, ait, *οὔτ' οὖν σώματος αὐτοῖς περιτομῆς ἔμελλεν, οὐ σαββάτου ἐπιτηρήσεως·* neque circumciſionem, neque Sabbathi obſervationem, curabant: —— more Chriſtiano viventes. Hactenus Euſebius: atque idem proſequitur argumentum Chryſoſtomus, (quicquid aliàs dixerit) cùm de iis

Pamphilum, Joh. * Damaſcenum, venerabilem † Bedam, alioſque: ut Judæos mittam non ſatìs inter ſe concordes. Sed pergamus in propoſito.

SECUNDUM has ſententias aut ſuffragia Patrum, vides nullum fuiſſe Sabbathum inſtitutum aut celebratum ab initio mundi, neque ante tempora Moſaica. Quod ſi verum ſit, Amicorum Optime, tuum in te retorqueo telum, ſed amicâ manu. Quâ, quæſo, fide literali, vel quo genere

---

qui ad Abrahamum uſque vixerunt (Hom. 121.) Sermones inſtituit, his verbis inter cætera: Οὐκ ἐδέξαντο τὸν νόμον, οὐκ ἐφύλαξαν σάββατα. *Neque legem receperunt, neque Sabbatha obſervârunt.*

* Joh. Damaſcenus de Orthodoxâ fide, eandem ſententiam pleniùs explicat. lib. 4. c. 5. Περὶ σαββ. Ὅτε μὲν γὰρ οὐκ ἦν νόμος, οὐ γραφὴ θεόπνευστος, οὐδὲ τὸ σάββατον τῷ θεῷ ἀφιέρωτο· ὅτε δὲ ἡ θεόπνευστος γραφὴ διὰ Μωσέως ἐδόθη, ἀφιερώθη τῷ θεῷ —— τὸ σάββατον. *Quum Lex non eſſet nec Scriptura divinitus inſpirata, neque Sabbathum Deo ſacrabatur. At quando Scriptura divinitus inſpirata per Moſem data eſt, ſacratum eſt Deo Sabbathum.*

† Denique his adde, ſi libet, venerabilem Bedam, in Lucæ cap. vi. *Volens*, inquit, *intimare Sabbathi legalis obſervantiam ceſſare ultrà debere, & Naturalis Sabbathi libertatem (qua ad Moſis uſque tempora, cæterorum dierum ſimilis erat) oportere reſtituti.* Et poſtea in eodem capite (ut & in præfatione ad Pſalmos) ſex dies Creationis, & requiem in ſeptimâ, ad exemplum Auguſtini, quem ſolet imitari, in typos convertit. *Eodem præcepto*, inquit, *ſimul & futuri ſæculi formam in præſentibus adumbrans: ubi qui per ſex ſæculi hujus ætates bona fecerunt, in ſeptimâ quiete malorum (tantummodo, non autem bonorum) ſunt ferias habituri.* Epiphanius autem in contrariam ſententiam incidiſſe videtur, ex malâ interpretatione Sabbathi δευτεροπρώτου, Luc. vi. 1. Theodoretus innocuam ſtatuit utramque partem, nec lite aut cenſurâ dignam.

Her. 51. Alog. num. 31.

genere Orationis, dixit Moſes in Decalogo, Sabbathum fuiſſe inſtitutum, aut ſanctificatum, ab initio mundi, ſi nullum fuit Sabbathum ante tempora Moſaica? Idem dixerat vel dicturus erat Moſes in ſuâ Coſmopœiâ: & eodem animo utrobique: nempe, ſi rectè judicamus, ut hoc præceptum Sabbathi, quod maximi erat momenti, ratum faceret, atque fortiùs imprimeret Judæorum animis. Hujuſmodi quid innuere videtur Theodoretus: Ἰουδαίοις ταῦτα γράφων (loquitur de Moſe & de verbis ipſius, Gen. ii.) ἀναγκαίως, τὸ, ἡγίασεν αὐτὴν, τέθεικεν· ἵνα πλεῖον σέβας ἀπονείμωσι τῷ σαββάτῳ. *Ad Judæos iſta ſcribens, neceſſariò poſuit hoc*, ſanctificavit eam; *ut majori veneratione proſequerentur Sabbathum.* Hoc præceptum maximi dico fuiſſe momenti: cùm, præter cætera, ſolenne foret perpetuúmque monitum, tam de novitate Mundi, quàm de futurâ ipſius renovatione. Cùm verò dictum præceptum de ſabbatho obſervando non eſſet inſitum naturæ noſtræ, aut ſuo lumine clarum, (nulla enim eſt differentia Dierum, aut revolutionum Terræ) ut cætera præcepta Decalogi, opus erat aliunde petitis argumentis ad illud corroborandum. Ac proindè munivit hoc præceptum Moſes variis modis: primò, uno atque altero miraculo circa Mannam, Exod. xvi.

Quæſt. 21. in Gen.

quod præludium erat Sabbathi ſolennius inſtituendi. Dein, Requies Dei poſt abſolutum opus Creationis, Exod. xx. Iſraelitarum ex ſervitute Ægyptiacâ eductorum Commemoratione, Deut. v. His argumentis & rationibus uſus eſt Moſes ad confirmandam authoritatem Sabbathi, quò altiùs ageret radices in ſuis Iſraëlitis, quorum intererat maximè conſervare & ſacroſanctam habere hujus præcepti memoriam.

Ad præfatum argumentum, quo uſi ſunt Patres contra primævam Sabbathi inſtitutionem, nempe quod nuſpiam obſervatum legimus à Patriarchis; ſolet quandoque reſponderi, Hiſtoriam ſacram de Patriarchis eſſe admodum ſuccinctam & compendioſam, neque ideo mirandum, ſi quid præteritum fuit aut tacitum in breviuſculâ narratione. Appoſitè hoc dictum videtur. Hoc tantùm regero: Noachi, Abrahami, & Jobi Hiſtoriam latiùs & explicitiùs narrari in ſacris Literis: qui cùm omnes eſſent veri Dei & pietatis cultores, hoc unicum præceptum quod datum eſſe volunt humano generi primævi Sabbathi vindices, nullibi comparere aut memorari in praxi aut Commen-
Gen. vi. 9. tariis de eorum vitâ, meritò miramur. *Noachus erat vir juſtus, perfectus in generationibus ſuis, & ambulabat indeſinenter cum Deo.* Inquit Scriptura ſacra.

Qui

Qui omnes partes juſtitiæ & pietatis explevit, officium Sabbathi celebrandi, in ſui Creatoris memoriam, expleviſſe non legitur. Noachum *prædicâſſe*, ſacrificâſſe, munda & immunda diſcriminatum eſſe, legimus: nullibi verò Sabbatizâſſe. Referuntur & diſtinguuntur in Hiſtoriâ Noachi, dies, menſes, anni, tempora; nulla Sabbatha. Denique, inter ſcelera & impietates mundi Antediluviani non memoratur Sabbathi violatio: & renovato mundo poſt diluvium, & repetita Dei benedictione quaſi in principio rerum, altum de Sabbatho ſilentium.

Ad Abrahamum quod attinet, eum ſæpius invocâſſe ſummum numen & nomen Dei: aras multis in locis ſtruxiſſe: decimas pependiſſe Melchiſedecho: circumciſum fuiſſe: ſacrificia non tantùm conſueta, ſed unicum etiam filium, Deo obtuliſſe. Hæc, inquam, non reticentur in hiſtoriâ Abrahami: ſed hunc virum magnum coluiſſe Sabbathum, vel quemlibet diem ſingularem præ reliquis ſacrum habuiſſe, nec palàm dicitur, nec ullis indiciis colligi poteſt. Præterea in peregrinationibus Abrahami & ipſius filiorum, quarum non paucæ narrantur à Moſe, itineris ob diem Sabbathi intermiſſi nulla fit mentio: quod tamen poſtea in itinerariis Iſraëlitarum, cùm deſer-

deſertum tranſirent, notatum accepimus.

Denique quod ſpectat ad Jobum, virum, Deo teſte, *incomparabilem, integrum, rectum; timentem Dei, & à malò recedentem:* facilè credes hunc hominem nihil divinitus præcepti, aut promulgati omnibus, ignorâſſe, aut cognitum neglectui habuiſſe. Rerum exordiis proximior erat quàm Moſes, neque eum latere poterat inſtitutum univerſale, primitus à Deo datum humano generi. Dein, hujus illuſtris viri hiſtoriam non raptim, & ſummatim, ut ſæpe ſolet; ſed integro Libro expoſitam habes: triplicem ſtatum ſubiit, inſtar mundi noſtri. Primò vides in ſtatu integro & florentiſſimo: dein fractum & miſeriis obrutum: denique renovatum & reſtitutum; ubique vero æqui rectíque, religionis erga Deum, puríque cultûs, tenacem. In hoc vitæ ſuæ & pietatis ſtadio, monſtres mihi, velim, aliquod veſtigium, aliquam memoriam aut ſignum, obſervati Sabbathi. Non defuit occaſio, in hâc narratione, memorandi hujuſmodi inſtituti, ſi quid fuiſſet. Meminit author originis mundi, & fundationis terræ: & jubilantium Angelorum, incœpto, vel abſoluto opere; quod proximè accedit ad argumentum noſtrum. Neque tamen diſcriminationis dierum, aut ſanctificationis

Job. 11. 9.

cationis alicujus ſeptenarii, omnino mentionem facit. Prætereà, obtuliſſe dicitur Jobus Holocauſta ad ſanctificandos, aut expiandos filios; nequid fortè dixerint feceríntve liberiùs aut irreverentiùs inter convivandum: ſed de Sabbatho ſanctificando, nec monitum dedit nec exemplum. Denique cùm ſuam tuetur innocentiam in capite xxxi. multíſque ſe purgat liberátque culpis, tam quoad mores quàm cultum divinum; de violato aut obſervato Sabbatho nullum intermiſcet verbum, nullam lucem aut umbram.

His aliiſque innixus rationibus, haud facilè mihi perſuadeo, inſtitutum Sabbaticum fuiſſe univerſale, ad omnes gentes populóſque protenſum: quod ſi communi primóque humani generis authori datum fuiſſet in natali mundi, valuiſſet apud omnem ſuam ſtirpem, adeóque apud omnes gentes, lex Sabbatica, & religio Sabbathi. Feſtorum & Feriarum retinentiſſimus eſt populus, neque facilè excideret, quod ſingulis ſeptimanis iterandum eſſet. Si omnis periiſſet religio apud priſcos, atque omnes ritus ſacri, unà extinctum jacuiſſe Sabbathum non mirarer: ſed ubivis gentium, & in omni ævo, ſacrificia & victimas, dies feſtos, aliáſque ſuperſtitiones, in uſu fuiſſe novimus. Feſtum autem diem ſeptenarium,

um, aut obſervatum aut divinitus aut humanitus inſtitutum, niſi à Moſe Legiſlatore, & in Republicâ Judæâ, nuſpiam terrarum audivimus. Ut Antediluvianos prætercam, quorum curta eſt & ſicca Hiſtoria; apud Noachidas, quam memoriam, quod Monumentum Sabbathi, reperire licet? Superſunt & conſervantur adhuc *Præcepta Noachidarum*, quorum alia reſpiciunt cultum divinum, alia mores humanos; ſed colendi Sabbathi aut ſeptimi diei, neque hæc neque illa meminerunt.

Si quod fuiſſet, ab initio, hujuſmodi præceptum, non facilè extingui potuiſſet in Antediluvianis, propter longævitatem Adami, qui id à Deo acceperat, ad ſtirpem ſuam univerſam propagandum. Neque minùs religio fuiſſet Noacho liberos ſuos non inſtruere hâc lege ſacrâ, aut officii ſui in hâc parte non admonere quemlibet. Et ſi fortè neglectum aliquatenus, aut obliteratum ſenſiſſet in profanis ante diluvium Noachus, eò magìs curæ habuiſſet, ut in ſuâ familiâ poſteríſque reviviſceret. Sed præter omnem ſpem & expectationem, obſervati Sabbathi, aut publicè aut privatim, in literis ſacris aut exoticis, nulla occurrit mentio ante tempora Moſaica.

Neque illud prætereundum eſt: Judæos ab exteris nuncupari ſolitos, *Sabbatarios*,

tarios, vel Sabbathi cultores: iiſque nominibus, tanquam notis & indicibus, gentem & religionem Hebræam deſignari. Lamen. i. 7.
Nota ſunt tam * Poëtarum, quàm Hiſtoricorum †, & Philoſophorum loca in hoc argumento: ubi ſeriò, vel ludendo, vel per contumeliam, de Sabbatho, & Sabbatariis Judæis verba faciunt, iiſque, ut ſuperſtitionem genti ſuæ peculiarem, hunc ritum exprobrant.

Denique, ipſi Prophetæ & Authores ſacri hanc ſententiam apertè confirmant, cùm Sabbathum aiunt Judæis datum eſſe in ſignum fœderale & diſtinctionis: ſic Deus alloquitur Iſraëlitas per Moſem, Exod. xxxi. 13. *Sabbatha mea ſervatote, nam ſignum eſt inter me & vos per generationes veſtras, ad cognoſcendum me Jehovam eſſe, qui ſanctifico vos.* Hoc ego, quaſi Sacramento, vos mihi conſecro, & devoveo, & à reliquis gentibus diſtinguo. Idem nos docet Propheta Ezekiel, cap. xx. 12 & 20. *Ac etiam Sabbatha mea dedi ipſis* (nempe Judæis, non reli-

* Ovid. de Art. Amand. lib. i. Perſ. Sat. v. Mart. lib. iv. Epigr. 4. Juvenal. Sat. xiv. Claud. Rutilius, Itiner. lib. i.

† Agatharcides apud Joſ. lib. i. contr. Apion. Juſt. lib. xxxvi. cap. 2. Senec. libro contra ſuperſtitionem, citante Auguſt. lib. vi. de Civ. D. c. 10. Tacit. Hiſt. v. Princ. Dion. Caſſ. Hiſt. xxxvii. Plutarch. Symp. xliv. Julianus apud Cyril. Alex. lib. v.

reliquis gentibus) *ut eſſent ſigno inter me & ipſos: ut ſciretur me Jehovam ſanctificare vos.* In quæ loca interpretes, tam Hebræi, quàm Chriſtiani docent, Sabbathum datum eſſe, ut ſingulare inſtitutum, quo ab aliis populis diſcriminarentur Judæi. Sive, ut ait Theodoretus in locum, ἵνα τὸ ἰδιάζον τῆς πολιτείας χωρίζῃ μὲν αὐτοὺς τῶν ἐθνικῶν ἐπιτηδευμάτων· *Ut hæc vitæ inſtituendæ ratio peculiaris Judæos diſtingueret à Gentium inſtitutis.*

Adverſ. 13. DEIN, in ſequentibus hoc explicatiùs ediſſerit, his verbis: Κατὰ τὰ ἄλλα τοίνυν τοῖς ἄλλοις κοινωνοῦντες, κατὰ τὴν τοῦ σαββάτου φυλακὴν, ἰδίαν τινα πολιτείαν ἔχειν ἐδόκουν· οὐδὲν γὰρ τῶν ἄλλων ἐθνῶν ταύτην ἐφύλαττε τὴν ἀργίαν· οὐδὲ ἡ περιτομὴ οὕτως αὐτοὺς τῶν ἄλλων ἐχώριζεν, ὡς τὸ σάββατον. *In aliis quidem cum aliis Communione juncti, in obſervando Sabbatho propriam quandam videbantur habere rempublicam. Nulla enim alia gens hoc otium obſervabat. Neque Circumciſio ita ipſos ab aliis diſtinguebat, ut Sabbathum.* Ad hoc ultimum probandum, ſubjicit, Iſmaelitas, Idumæos, & Ægyptios, Circumciſione uſos eſſe: Τὴν δὲ τοῦ σαββάτου φυλακὴν μόνον τῶν Ἰουδαίων ἐφύλαττεν ἔθνος· *Sabbathi autem obſervationem ſola Judæorum natio cuſtodiebat.* Hoc maximum diſcrimen Judæos inter & gentes per obſervationem Sabbathi agnovit itidem Julianus Apoſtata: cùm de præceptis Decalogi verba faciens,

Cyril. contra Jul. lib. 5. Princ.

ciens, inquit: Ποῖον ἔθνος ἐςὶ, πρὸς τῶν θεῶν, ἔξω τῶ, ὀ προσκυνήσεις θεοῖς ἑτέροις, καὶ τῶ, μνήσθητι τῶν σαββάτων, ὃ μὴ τὰς ἄλλας οἴεται χρῆναι φυλάττειν ἐντολάς; *Quænam gens eſt, per Deos, ſi hæc dempſeris, non Adorabis Deos alios, MEMENTO SABBATHORUM, quæ mandata cætera ſervanda non putet?*

Hæc tibi, Amicorum Optime, pluſculis quidem, ſed quâ potui brevitate, circa rem Sabbaticam expoſui: ut certiorem haberes notitiam, & quaſi intuitum eorum omnium, quæ ad hoc argumentum attinent: iiſque expenſis, æquo conſilio apud te ſtatuas & decernas, Quale fuerit Sabbathum illud primordiale, à Moſe memoratum ab ipſis rerum incunabilis, Literale an Typicum. Ego quidem nihil aliud eſſe reor, quàm umbram vel Typum *Sabbatiſmi*, decurſo vel abſoluto hoc mundo, futuri. Prout ſex illi dies creationis ſunt totidem periodi, vel millennia, quibus duraturus eſt mundus, & hujuſce ſæculi opera & labores. Et in hâc Explicatione S. Auguſtinum, præter alios, ducem habeo & Hyperaſpiſtem. Qui Libro & Capite noviſſimis *de Civitate Dei*, ut alia loca non repetam, hæc habet: *Erit ibi maximum Sabbathum, non habens veſperam, quod commendavit Dominus in primis operibus mundi, ubi legitur,* & requievit Deus die ſeptimo ab omnibus operi-

operibus ſuis, quæ fecit; & benedixit Deus diem ſeptimum, &c. *Dies enim ſeptimus etiam nos ipſi erimus, quando ejus fuerimus Benedictione, & Sanctificatione pleni atque refecti. --- Ipſe etiam numerus ætatum, veluti dierum, ſi ſecundùm eos articulos temporis computentur, qui in Scripturis ſanctis videntur expreſſi, iſte Sabbatiſmus evidentiùs apparebit, quoniam ſeptimus invenitur. Ut prima ætas, tanquam dies primus, ſit ab Adam, uſque ad,* &c. Ubi ſex dies creationis non vult eſſe literales, ſed typicos, & ſex ætatum mundi repræſentationes quaſdam aut imagines: ſeptimum pariter, ſive Sabbathum primordiale, noluit eſſe literale, ſed figurativum; futuri Sabbatiſmi in ſeptimo millennio adumbrationem. Quemadmodum Paradiſus Moſaicus futuri, in mundi renovatione, Paradiſi eſt præfiguratio Typica: prout conſenſu veterum, & collatis primis Geneſeωs Capitibus cum ultimis Apocalypſeωs, ſacri Canonis A & Ω, manifeſtè conſtat.

Sed his ſuperſedeo, ne præjudicare videar, aut ſententiam ferre, de re tuo arbitrio permittendâ. Memineris, ſi placet, ſtatûs cauſæ: & quid teſtibus, quid rationibus, affirmatum dedimus. Quæſitum eſt, an Sabbathum fuerit inſtitutum univerſale, datum & promulgatum humano generi, in rerum exordio: vel inſtitutum Mo-

Moſaicum, & Genti Judaicæ proprium. Hoc poſterius teſtati ſunt Patres Chriſtiani, primi ordinis: Quinetiam Prophetæ, & Moſes ipſe, aſſerunt, Sabbathum inſtitutum eſſe in monumentum fœderale, Deum inter & Judæos; & inſtar parietis intergerini eoſdem Judæos inter & Gentes. Dein, cùm argumentis & rationibus agitur, oſtendimus, obſervati Sabbathi nullum extare documentum, nullam memoriolam, vel in Antediluvianis, vel Noachidis, (oblatâ licèt ſæpius occaſione) uſque ad tempora Moſaica. Denique deriſum eſſe à Gentibus, tam Græcis, quàm Romanis, hunc ritum Judaicum: atque eo ſemper, quaſi ſtigmate, ſignatos, & ludibrio habitos, Judæos.

Neque fucum tibi faciant, aut ψευδοσάββατον obtrudant, adverſæ ſententiæ fautores, ſub nomine & prætextu *Hebdomadis* aut *Septenarii*; quorum occurrit apud gentes & authores exteros, non raró, nec incelebris mentio: ſed his nominibus nihil minùs intelligunt Authores illi, quàm Sabbathum (Moſaicum, aut Adamicum) vel quemlibet ritum religioſum. Numerum ſeptenarium celebrabant Philoſophi, propter virtutes & myſteria, ut credebant, in eo recondita: Hebdomas Planetaria in uſu erat apud Aſtrologos & Mathematicos; unde denominationes Planetarias ſingulis diebus ſuæ Hebdomadis impoſuere.

Quod poſtea in communem uſum tranſiit. Alii ſeptimum à novilunio, ſive ab ineunte menſe, alióſque ſacros habuere. Hæc autem argumentum noſtrum non attingunt, neque hæc negamus: Sabbathum verò, ſive diem ſeptimum recurrentem in ſingulis ſeptenis, ulli inſtituto publico, civili, vel religioſo, ſancitum eſſe inter Gentes, Græcas, Romanas, aut Barbaras: hoc eſt quod ſtrenuè negamus. Sed de hâc re ſatìs, & de primâ tuâ objectione.

SECUNDO objicis, & nos urges ab incommodo. Eâ, inquis, libertate, quâ uſi ſumus, recedendi à verbis & à literâ Moſis, cùm nos premunt abſurdiuſcula, abuſuros eſſe homines Atheos & incredulos, ad elevandam Authoritatem Moſis, & parvipendendam Scripturam ſacram. Reſpondeo: Nihil minùs ſequitur: his enim & hujuſmodi abſurdis literalibus uſi ſunt hoſtes religionis noſtræ, ad labefactandam Scripturæ Sacræ, & religionis noſtræ authoritatem. His igitur amotis, arma iis è manibus excutimus, atque omnem cavillandi anſam: ſalvámque præſtamus ex omni parte, & quaſi invulnerabilem, religionem noſtram. Quod ſi, ex adverſo, ſensûs literalis patrocinium ubique in ſacris literis, & ſpeciatim in originibus Moſaicis, ſuſceperis, novas generabis lites, non ſine diſcrimine cauſæ principalis, terminandas. Dicam tibi liberè ſententiam meam: Qui adhærent mordicus nudæ literæ verbíſque Mo-

ſis

ſis in enarrandis rerum originibus, dant locum, anſámque Atheorum & incredulorum contumeliis, aut cavillationibus, tam contra Scripturam ſacram, quàm religionem in eâ revelatam. Hoc patet exemplis, Celſi, Juliani, Simplicii, Porphyrii, aliiſque; qui ex hâc pharetrâ deprompſere ſagittas, quibus, veneno tinctis, petebant Prophetam Moſem: utpote quem rerum origines ſcripſiſſe aiunt, Fabulatoris inſtar, aut Plebeii; neque Philoſophorum ſapientiam eum attigiſſe, nedum viri divinitus afflati. Ita ſpurco ore Archæologias Moſaicas, alii μῦθον Ἀιγυπτιακὸν, alii *anilem fabulam*, alii *Græcanicis deteriorem*, appellârunt: Deo indignam arbitrantes illam rerum œconomiam, quam in ortu mundi, & initiis Naturæ & humani generis, exhibuit Moſes. Quinetiam ipſe Philo, Judæus licèt, non abſtinuit hujuſmodi dictis: ἔυηθες πάνυ τὸ ὄιεσθαι ἓξ ἡμέραις —— κόσμον γεγονέναι, *Ruſticanæ ſimplicitatis eſt credere, mundum ſex diebus conditum eſſe.* Hoc ſextiduum operis & requiem ſeptimi diei, deridet etiam in ſuis carminibus Claudius Rutilius:

Septima quæque dies turpi damnata veterno, Itin. lib. 1.
Tanquam laſſati mollis imago Dei.
Cætera mendacis deliramenta cataſtæ
Nec pueros omnes credere poſſe reor.

De Moſe loquitur, & de ſuo Hexaëmero.

LUCIANUS, vel alter illius non abſimilis, in Dialogo, qui dicitur Philopatris, Coſmopœïam Βραδυγλώσσου, quo nomine Moſem intelligit, ſugillans, ait lucem ipſius primigeniam fuiſſe φῶς ἀόρατον καὶ ἀκατανόητον, *lucem, quæ nec viſu percipi poſſit, nec intellectu.* Manichæi etiam (referente Sancto Auguſtino, Lib. xxii. contra F. Manich. c. 4.) dicebant ſe rejicere Libros Moſis, quòd in iis plurima legerentur indigna Deo: & inter alia, de Hexaëmero dicunt, Moſem deſcribere Deum ab æterno in tenebris verſatum, tenebras fuiſſe conditas ante lucem, & Deum ſuper aquas tenebris obſitas, per noctem, antequam lucem faceret, inambulâſſe: quinetiam deſcribit eundem Deum, ad inſolitæ lucis aſpectum, admiratione perculſum, atque adeò antea neſcientem quid eſſet lux, ut cùm primùm illam vidiſſet, optimam judicâſſet.

DENIQUE hæc omnia confirmare licet & concludere, cum judicio dudum lato Th. Aquinatis: qui in hâc causâ definiendâ ſtatuit, ſententiam Auguſtini, negantis intervalla & dies ſucceſſivos creationis, commodiorem eſſe ad tutandam Scripturam ſacram à morſibus infidelium, quàm vulgarem Hypotheſin: verba ipſius hæc ſunt. *Harum expoſitionum prima,*

De Poten. Dei, quæſt. 35. art. 2.

ma, ſcilicet Auguſtini, eſt ſubtilior, magìs ab irriſione Infidelium Scripturam defendens: ſecunda verò, ſcilicet aliorum Sanctorum, eſt planior, & magìs verbis literæ, quantum ad ſuperficiem, conſona. Duplicem etiam Interpretationem originum Moſaicarum, ex præfatis Authoribus exteris, Celſus & Julianus, agnoſcunt, neque iiſdem utramque premi incommodis: ſed ex illâ interpretatione, quæ tota reſidet & acquieſcit in ſenſu literali, venenata ſpicula in Moſem intorquent.

Hæc quum ita ſe habeant, dic ſodes, per amicitiam noſtram, uter horum, Interpres Literalis an Philoſophicus, amicior ſit Moſi, ac Sacræ Scripturæ reverentior. Tu, qui hunc & illam ludibrium facis inimicorum: vel Ego, qui utriuſque honorem tueor, & ſartum tectum conſervo; neque in his oraculis ſacris enodandis quicquam recipiendum eſſe duco, quod indignum ſit ſummo Deo, aut ipſius ſummo Prophetâ.

Hæc quoad Gentes & hoſtes exteros, dicta ſunto: ut eorum tela retundamus. Sed operæ pretium erit præterea paucis expendere, quot mala pepererit inter ipſos Chriſtianos, quot errores, hæc ſuperſtitioſa ad textum literalem adhæſio. Superſtitioſam appello, quæ invitâ rei naturâ, & repugnante ratione, literas, & ſyllabas, ſenſúmque Grammaticum, mordi-

cus tenet, nec veritatem ultrà quærit. Si vacat, & libet, hujus inſipientiæ exempla nonnulla, notiſſima quidem illa, ſed non levis momenti, tibi in memoriam revocabo. Primùm, ex hôc fonte manavit fœdiſſimus error Anthropomorphitarum. Fœdiſſimus, inquam, utpote qui Deum Optimum Maximum transformet in bipedem, noſtrûmque facit ſimilem, os, humeróſque, & alia membra. Huic tamen dogmati, quantumcunque à ratione abhorrenti, planiſſimis & apertiſſimis verbis, iterum iterúmque repetitis, patrocinatur Scriptura ſacra. Patrocinatur certè, niſi ſenſum literalem deſeras, & nobiſcum tranſeas in rationis & ſanæ Philoſophiæ caſtra.

Scriptura ſacra aſſerit, primò, in genere, *Hominem factum eſſe ad imaginem Dei.* Dein, affectus humanos, proprietates, & facultates noſtras, Deo pariter attribuit. Denique ad explendas omnes partes probationis firmæ & conſummatæ, ipſa membra, partéſque Dei, recenſet: ſigillatim, & nominatim, quemadmodum in corpore noſtro.

Recolamus hæc breviter, ſi placet. Peractis cæteris mundi partibus, cùm ad hominem condendum ventum eſſe, ait
Gen. i. 26, 27. Deus, *Faciamus Hominem ad imaginem noſtram, ſecundum ſimilitudinem noſtram; Itaque creavit Deus Hominem*

ad

ad imaginem ſuam, ad imaginem Dei creavit eos. Repetuntur verba, ut de re & ſenſu, ut videtur, certiores facti eſſemus: & nequa lateret ambiguitas in voce *Imaginis*, additur, *ſecundùm ſimilitudinem noſtram.* Denique, ſi quis reſtat ſcrupulus de ſignificatione harum vocum, obſervare oportet, (ſecundùm leges interpretandi) earundem vocum, vel ejuſdem phraſeologiæ, uſum, ſi fortè recurrant in eodem Authore. Occurrunt autem apud Moſem iterum, cap. v. 3. Ubi de Adamo dicitur, eum genuiſſe filium, *ad ſimilitudinem ſuam, ad imaginem ſuam.* Unde ſequitur, ex vi verborum, quemadmodum Sethus erat Imago Adami, ita Adamus Dei. Præterea, in novo fœdere eadem eſt dictio, eandémque habet vim, cùm de incarnatione Chriſti agitur: dicitur enim factus ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων, ut Adamus dicitur factus ἐν ὁμοιώματι Θεοῦ. Phil. ii. 7. Quemadmodum igitur Chriſtus induit veram hominis formam, ita Adamus veram formam Dei. Ita primò argumentantur Anthropomorphitæ. Denique Imaginem Dei in homine aliquid denotare externum & aſpectabile, res ipſa, & alia loca Scripturæ, ſatis indicant: 1 Cor. vii. 14. & xv. 49. collata cum Phil. iii. 21. & Joh. iii. 2.

Secundo, Scriptura ſacra, inquiunt, nobis exhibet manifeſtò affectus humanos,

proprietates, & facultates naturæ noſtræ in Deo. Primò, Deum habere animam, dicitur: & loquelâ uti, & ſermocinatione, inſtar noſtrûm. Dein, dormire & expergiſci: ridere etiam, quod proprium cenſetur hominis. Quinetiam facti ſui Deum pœnitet quandoque, quandoque aliorum miſereſcit. Dicitur etiam, iraſci, vexari, dolere, gaudere, admirari, amore aut odio proſequi. Præterea moveri de loco in locum, deſcendere & aſcendere, aut per cœlos & aëra transferri. Denique, videre, audire, odorari, tangere & tangi. Hæc Deus nobiſcum, aliiſque corporibus, habere dicitur Communia, in ſacris Literis.

TERTIO, membra & partes corporis noſtri in Deo etiam reperiuntur, ſecundum eaſdem literas ſacras. Memorantur ibidem Dei digiti, manus, brachia, caput; & in Capite facies, os, cum labiis & linguâ, naſus, oculi, & aures; memorantur etiam interiora corporis, cor & viſcera; dein tergum & poſteriora Dei; denique crura & pedes. Quinetiam ſæpius apparuit Prophetis aliiſque Deus, & ſe viſibilem reddidit, temporibus priſcis: Angeli etiam hucuſque conſpiciunt ipſius faciem. Stephanus vidit eum in cœlis, & ambulâſſe dicitur Deus cum Adamo in Paradiſo. Vides, quot claſſes argumentorum, quot loca ſacræ Scripturæ afferunt

An-

Anthropomorphitæ, in ſuæ cauſæ patrocinium. Quò te vertes, neſcio, ſi rationem rejicis interpretem. Quid reſpondendum tot ſacris teſtimoniis? Concedemus Deum eſſe corporeum, ex authoritate Literæ? vel id negabimus ex authoritate rationis? quippe quæ demonſtrat clarè, perfectiones naturæ divinæ, ſive Entis infinitè perfecti, conſiſtere non poſſe in quocunque corpore. Hoc tenent & tuentur, & hìc pedem figunt optimi interpretes: docéntque, quoties Scriptura loquitur de formâ humanâ, aut naturâ Corporeâ Dei, id fieri κατὰ συγκατάβασιν, ut animis populi & plebis aliquam imprimat ideam Dei, licèt non veram. Donec ſcilicet à rebus ſacris inſtructiores facti, capere queant de Deo & naturâ divinâ notitias magìs idoneas & accuratas. Vulgus hominum nihil concipit per modum ſubſtantiæ, præter corpus & corporea; & in corporeis, nullam formam præſtantiorem humanâ: oportebat igitur ex hâc materiâ, & in hác formâ effingere Deum vulgo; vel, quod pejus eſſet, iis fingendum ſuo modo & ſuo ingenio permittere*. Hæc de Anthropomorphitis

* Non videt imperita plebs, quomodo aliquid vere, & citra dubitationem poſſit exiſtere, niſi corpus. Et quicquid non eſt corpus, ſed affectio tantum in corpore, juxta ipſos quidem exiſtit, & eſt Ens, ſed imperfectius quam corpus: quia ſcilicet ad illius exiſtentiam corpus neceſſario requiritur. Quod

morphitis dicta ſunto: Corporei numinis, & ſensûs literalis Scripturæ, Adoratoribus.

QUEMADMODUM circa formam Dei, ita etiam circa formam Mundi, & hujuſce telluris, à veritate aberrârunt, qui ſenſibus, imaginationi, verbiſque perperam intellectis, addictiùs & ſerviliter hæſerunt. Hâc ratione nullos Antipodas admiſerunt è Patribus Chriſtianis non pauci: nullum à noſtro Hemiſphærium. Neque Terram eſſe Globum voluerunt, aut Globoſam; ſed, inſtar tabulæ, planam: Cœlúmque circumfundi, ad modum Tentorii. Hæc, inquiunt, eſt vox ſacræ ſcripturæ: & quid ſi reclamet Philoſophia, quid ſi Mathematica? non moramur has argutias: Dei verbo, veluti ſacræ Anchoræ, unicè innitendum eſt.

NEQUE vulgus tantùm, aut proletarii homines, ſed viri celebres eruditione & authoritate, hoc dogma de incolis alterius Hemiſphærii, inter prophana, & abſurda, numerárunt. Et malè ſibi metuit Sanctus Auguſtinus, ne alterum caput humani generis, præter Adamum, quærendum eſſet, ſi trans Oceanum, vel in adversâ parte

Quod vero neque corpus eſt, neque affectio in corpore, id in principio intellectus hominis, maxime autem juxta imaginationem ejus, plane non exiſtit, *&c. Maimon. Mor. nev. par.* I. *cap.* xlvi.

parte Terræ novi eſſent, neſcit qui, homines vel populi. Denique, Fidei noſtræ ac religioni adeò funeſtam habuere hanc ſententiam, ut D. * Vergilius impietatis accuſatus fuerit, & in magnum diſcrimen adductus à Bonifacio, tunc temporis Legato in Germaniâ Pontificio, quòd Antipodas agnoverit, vel defendendos ſuſceperit.

Cæterum non obſtante hoc æſtu Theologorum, & Authoritatis ſacræ prætextu, vicit tandem ratio, & ſanæ mentis Judicium: neque quiſquam eſt, nunc dierum, qui derideat Antipodas: aut oraculis divinis, cordatè & ſolerter expoſitis,

* Erat Vergilius in Diſciplinis, quas Mathematicas vocamus, & in Philoſophiâ profanâ, magìs, quàm tum mores Chriſtiani ferebant, eruditus. Ex illiuſmodi Literarum ſcitis, contra opinionem vulgi, & D. Aurelii Auguſtini, Lactantii, & aliorum, fortè docuerat, (id quod noſtro ſæculo non argumentis inveſtigandum, ſed experimentis cognitum eſt) circumfundi Terræ homines undique, & converſis inter ſe pedibus ſtare: unde Antipodas Græca nuncupat voce. Hoc ita acceptum eſt, quaſi Vergilius alium mundum, alios ſub terrâ homines, alium denique Solem, atque aliam lunam eſſe adſereret. Bonifacius hæc velut impia, & Philoſophiæ divinæ repugnantia, refutat: Vergilium publicè, privatim, arguit: ad recantandum has nænias provocat, efflagitátque jure ſuo, ut Legatus Germaniæ, ne ille, hujuſmodi deliramentis, ſinceram, & ſimplicem Chriſti ſapientiam polluat atque contaminet. Re tandem ad Zachariam Pontificem delatâ, Ille mandata & literas miſit ad Utilonem Boiorum Regulum, his verbis, Vergilium Philoſophum (ſi ſacerdos ſit, inquit, neſcio) a templo Dei & Eccleſia depellito, Sacerdotio in Concilio abdicato, ſi illam perverſam doctrinam fuerit confeſſus. *Avent. Annal. Boior. lib.* iii.

ſitis, repugnare ſentiat. Veritas eſt Temporis filia, quam parit aliquando unico nixu, aliquando diutius in partu laborat. Nova & inſolita ſæpe diſplicent primo aſpectu, quæ tamen ſecundæ cogitationes, vel ætas poſtera, ubi deferbuerint animi, rata habent, & rationi conſentanea. Hoc in nonnullis dogmatis experti ſumus: in aliis, opinor, experturi. Sed de Antipodibus ſatis.

ATQUI circa formam majoris mundi non minùs diſconvenit inter Theologos & Mathematicos. Theologi, aiunt, teſtari Scripturam ſacram clarè & dilucidè, id quod ſupponere videtur Moſes in ſuo Hexaëmero, *Solem moveri:* adeóque Terram quieſcere, Mundi centrum, circa quod rotatur Univerſi machina, totúſque cœlorum exercitus, ſingulis diebus. Stetit quidem Sol, inquiunt, tempore Joſhuæ, ſed per miraculum & præter ordinem naturæ: ut umbra receſſit in horologio Ahaz. At communem ordinem ſi reſpicias, & conſuetum Naturæ tramitem, *Sol tanquam ſponſus prodiens è thalamo ſuo, lætatur ſicut robuſtus decurſurus viam. Ab extremitate cœlorum exortus ejus, & revolutio ejus ad extremitates eorum.* Sic dicit Propheta. Vides hîc curſum ſolis à carceribus ad metam, & quòd percurrit ſtadium, ſingulis diebus.

At

At inquies hæc eſt dictio figurata: rectè quidem quoad ſimilitudinem ſponſi, aut Gigantis agnoſco; ſed niſi egreſſum aliquem curſumque ſolis concedas, tollis ipſa ſtamina orationis & propoſitum Authoris; quod ubique in comparationibus, & in ipſis Parabolis, conſervandum eſt.

His tamen, aliiſque ſacræ Scripturæ locis & teſtimoniis non obſtantibus, Phyſici & Mathematici ſolem immobilem, Terrámque moveri ſtatuunt, tam dietim circa ſuum axem, quàm circa ipſum Solem annuatim. Quod à multifariis Cœlorum Phænomenis motibúſque arguunt & oſtendunt. A Fixarum & Planetarum materiâ diverſâ, & ad motum aptitudine vel ineptitudine: ab inſtabilitate Corporum in Fluidis vorticoſis: & à legibus naturæ, quæ ſuperflua fugit, viáſque affectat breviſſimas & ſimpliciſſimas: denique, ut totum opificium Deo dignum ſit, immenſo & ſapientiſſimo.

Hæc & hujuſmodi nobis proponunt argumentandi capita; quæ mentem, in his ſcientiis exercitatam, ita in aſſenſum rapiunt, ut pauci ſint hodie rerum Aſtronomicarum periti, qui hanc hypotheſin de *Telluris motu* non amplectantur: vel apertè vel tacitè. Tacitè, inquam, ubi regnat Tyrannis inquiſitoria: nec veritatem efferre licet, etiam in rebus naturalibus, quæ diſplicet Tribunali Eccleſiaſtico.

ſiaſtico. Hìc ſenſus ſuos & cogitata diſſimulare & comprimere coguntur Philoſophi: aut obſcurè & per ambages ſignificare. Sed ubicunque fas eſt verum quærere, & profiteri, in hanc libenter deſcendunt ſententiam. Quòd verò attinet ad ſacræ Scripturæ dicta, de motu aut curſu Solis, his facilè reſpondent æqui interpretes: ad ſenſus ſcilicet & opiniones humanas, captúmque populi, accomodari has loquendi formulas; quibus etiam utuntur hodie, in quotidiano ſermone, iidem Sapientes, qui planè aliter ſentiunt in imo pectore. Loquendum enim cum multis, cogitandum cum paucis. Notum eſt itidem, quàm plurimis exemplis, Spiritum Sanctum loqui *linguâ filiorum hominis*, & ad conceptus populares ſuum formare, & attemperare ſtylum.

Hi errores & hallucinationes vulgares, circa formam Dei, formam Mundi majoris, & Telluris noſtræ, à ſacris Scripturis malè perceptis derivati, exemplis & monitoribus eſſe poſſunt, quò cæcus amor aut affectatio verbalis interpretationis, inconſultâ ratione, incautos ducit, & imperitos. Neque minùs circa mundi originem, quàm illius formam in errorem incidemus, ſi neglectâ rerum naturâ, & Authoris ſcopo, hypotheſin parabolicam, aut popularem, cum Mathematicâ aut Phyſicâ: & mundi noſtri terreſtris ortum,

cum

ram abdicant, & ad Allegorias confugiunt. Pariter in doctrinâ, de *Novis Cœlis & Novâ Terrâ*, ſive de Renovatione Mundi, apud Iſaiam Prophetam, & Apoſtolos, Paulum, Petrum, Johannem celebratâ, aufugiunt à verbis explicitis, & nodum in ſcirpo quærunt. Hæc iniqua ſunt, inquam: cùm ad arbitrium ſuum, ſine certâ lege, ſtudio partium, jus faciunt.

Sed ut huic Sermoni finem faciamus: monemur his exemplis, non omnia ejuſdem eſſe fili in ſacro textu, neque eodem modo tractanda: cúmque ſenſus literalis & rationalis non cohærent, inſtituendum eſſe examen de utriuſque rationibus & momentis; ut, quod æquâ lance præponderat accipiamus. Præſtat autem nobis ut hoc examen fiat ab amicis, quibus curæ erit ut fidei noſtræ ſumma, & ſacrarum literarum authoritas, ſarta tecta conſerventur; quàm ab inimicis, qui utramque his machinis expugnare ſatagunt. Extraneorum quorumcunque religionem & dogmata ad minutias uſque excutimus, & ſi quid abſurdi continent, falſi convincimus & irridemus: meâ autem intereſt multò magìs ut Religio, quam profiteor ipſe, ſit vera, quàm ut aliorum ſit falſa: ut illa abſurdis careat, quàm ut altera iiſdem abundet. Abſque examine autem & judicio adhibitis, hæc & illa

 ſunt

ſunt æquè vera; ut omnia ſunt ejuſdem coloris ſine luce.

Neque refugit examen Religio Chriſtiana: *Deum Ignotum colere*, non noſtrûm eſt: neque Fidem, cujus nulla reddi poteſt ratio. *Explorate omnia*, in-
1 Theſſ. v. 21. quit Apoſtolus, *quod pulchrum fuerit*
Phil. iv. 8. *retinete.* Ὅσα ἐστὶν ἀληθῆ, ὅσα σεμνά· - - - ταῦτα λογίζεσθε. *Quæcunque vera ſunt, quæcunque veneranda*, auguſta, Deo & hominibus digna, *hæc cogitate* Chriſtiani, ut monet idem Apoſtolus. Denique, precatur Deum, ut ſui Philippenſes abundent ἐν ἐπιγνώσει καὶ πάσῃ αἰσθήσει, εἰς τὸ δοκιμάζειν τὰ διαφέροντα. *Ut abundent cognitione & ſenſu, aut judicio ad explorandum ea, quæ differunt*, vel quid alia aliis præſtent; tam in diſcriminandis doctrinis, quàm in rerum praxi. Egregia ſunt etiam in hoc argumento Patrum monita & conſilia. Juſtinus Martyr in Apologiâ pro Chriſ-
Apol. ii. Princ. tianis: Τοὺς κατ᾽ ἀλήθειαν εὐσεβεῖς καὶ φιλοσόφους μόνον τἀληθὲς τιμᾶν καὶ στέργειν, ὁ λόγος ὑπαγορεύει, παραιτουμένους δόξαις παλαιῶν ἐξακολουθεῖν, ἂν φαῦλαι ὦσι. *Qui verè Pii & Philoſophi ſunt, eos ſolam veritatem in pretio & amore habere, ratio dictat, Veterum opinionibus, ſi pravæ ſint, inſiſtere detrectantes.*
Therapeut. Ser. i. Præclarè etiam Theodoretus: Ἀνδρῶν σωφρονούντων ἴδιον, μὴ προλήψει δουλεύειν, μηδὲ ἔθεσι προσδεδέσθαι πατρῴοις, ἀλλὰ ζητεῖν τἀληθὲς, καὶ τὸ χρήσιμον πανταχόθεν ξυλλέγειν. *Proprium virorum*

rum prudentium eſt, præconceptæ opinioni non ſervire, nec Patriis moribus allegari: ſed veritatem quærere, & quod utile eſt undiquaque colligere.

His præceptis & Conſiliis ſi obſequamur, nihil metuendum erit nobis ab Atheis aut Infidelibus. Quæ ſolido nituntur fundamento, non metuunt procellas: ſed quæ arenæ ſuperſtructa ſunt ad omnem impetum ventorum concutiuntur, ſi non labeſcunt. Præterea, ut hoc demum te moneam, hujuſmodi hominum nequam & infeſtorum Religioni non parum augetur numerus, & confirmatur audacia, ab imperitis, crudis, & inſulſis interpretamentis ſacræ ſcripturæ; qualia nempe concoquere non poteſt mens ſana; & eorum causâ cætera, quæ pulchra ſunt & præclara, inconſultò & per concomitantiam, ut aiunt, rejiciunt. Sed ad reliqua progrediar.

Tertio mihi objicis; nonnulla loca, quæ figuratè interpretamur, in Prolegomenis Moſaïcis, citari alibi in ſacris literis & in novo fœdere: ídque ſecundùm literam & ſine ullâ ſenſûs arcani ſignificatione. Non inficior. Ita Apoſtolus inquit, *Serpens decepit Evam ſua calliditate.* Author ad Hebræos Sabbathum primævum, & Adamicum reſpicere videtur, cap. iv. 4. Pſalmiſta memorat aquas ſupercœleſtes, Pſal. cxlviii. 4. Ali-

2 Cor. xi. 3.

æque ſunt paucæ repetitiones, vel alluſiones ad ea quæ dicuntur à Moſe in primis Capitibus Geneſeωs. Sed quid hinc probas, vir Optime? Qui alterius Scriptoris verba recitat, nudâ repititione nihil mutat in ſenſu, ſive ſit literalis, ſive parabolicus. Si Apoſtolus alicubi pro re natâ citâſſet aliquam è Parabolis Chriſti; putà, illam, ſi velis, de Lazaro & Divite: repetiiſsétque verba Chriſti,

Luc. xvi. 23, 24. *Dives apud Inferos, cùm eſſet in Tormentis, vidit Abrahamum è longinquo, & Lazarum in Sinu ejus. Tum ipſe clamans dixit, Pater Abraham, miſereri mei, & mitte Lazarum, ut intingat extremum digitum ſuum in aquam, & refrigeret linguam meam. Quoniam crucior iſtâ flammâ.* Ecquem putas ſanæ mentis, hinc probaturum eſſe, Lazarum habuiſſe digitos, vel Divitem habuiſſe linguam, apud Inferos? vel Chriſti verba non eſſe parabolica, quandoquidem ab alio Authore ſacrò repetita legimus in formâ literali? Simili modo in datis exemplis, cùm Apoſtolus citat parabolam Moſaïcam de Serpente, qui allocutus eſt & fefellit Evam, nullâ additâ interpretatione: Hoc neutiquam probet Moſem non locutum eſſe parabolicè; niſi eodem argumento probare velis, Diabolum non interfuiſſe illi negotio: ipſius enim non meminit Apoſtolus, nec ipſe Moſes.

Denique

Denique Chriſtus ipſe citat verba Prophetæ Iſaiæ de Inferno, Cap. lxvi. 24. ubi *vermis non moritur*, *neque Ignis extinguitur*. Hæc verba, inquam, recenſet Chriſtus, Marc. ix. 44. nullâ adhibita explicatione: neque tamen propterea credimus fore vermiculos in Inferno. Fieri etiam poteſt, ut quæ viſione exhibita fuere, recitentur hiſtoricè, tanquam externè & plenâ luce peracta. Nunquam mihi perſuadebis Hoſeam Prophetam ſumpſiſſe in uxorem aut concubinam, ſcortum meritorium: ídque mandato Dei, Hoſ. i. & iii. Apoſtolus Paulus ait, *An ignoratis corpora veſtra eſſe membra Chriſti: num igitur ſublata membra Chriſti faciam ſcorti membra? Abſit.* Et quæ ſequuntur. Iſtæc igitur apud Hoſeam ſymbolicè interpretor, aut in viſione facta, narrentur licèt nudè & ſine explicatione; Jovem Martemque Scortatores hujuſmodi decent mandata, non purum Iſraelis & Chriſtianorum Numen.

1 Cor. vi. 16, 17.

Præterea, Propheta Ezekiel dicitur jacuiſſe tricenos nonaginta dies in latus ſiniſtrum: intuendo laterem quendam cui inſculpta erat Urbs Hieroſolyma. Dein, quadraginta dies in latus dextrum, coram eodem coctæ terræ fruſtulo, Cap. iv. Hæc ῥητῶς affirmantur in ſcripto Prophetico, cum multis aliis, de comeſto Volumine, Cap. iii. de abraſis capillis, variéque

que diſpoſitis, ferè ad ritum ceremoniarum magicarum, Cap. v. Et de perfoſsâ ſuâ æde propriis manibus, & tranſlatâ ſupellectile ſuper humeris, Cap. xii. Quid memorem Jeremiæ cingulum, & ad Euphratem repetitum iter? Cap. xiii. Ejuſdem etiam Calicem à Deo acceptum, & delatum ad plurimas quaquaverſum gentes, ut inde biberent, Cap. xxv. 15, &c. Juga etiam portâſſe dicitur in multas terras, & Regum cervicibus impoſuiſſe, Cap. xxvii. Hæc & hujuſmodi acta Prophetica, quum neque τȣ̃ πρέποντος neque τȣ̃ πιθανȣ̃ rationem habeant, non niſi in viſione Propheticâ cenſeo exhibita, * ad repræſentandum iis per hæc ſymbola quæ fata imminebant Gentibus aut Judæis.

Neque aliter judicandum eſſe exiſtimo de colloquiis Dei cum Satanâ: quæ nonnunquam in hiſtoriâ ſacrâ memorantur. Notum eſt alloquium ad Satanam, unà cum Joſhuâ, Pontifice maximo, in Prophetiâ Zachariæ: Cap. iii. ver. 1, 2,

3.

* Abſit ut Deus Prophetas ſuos ſtultis vel ebriis ſimiles reddat, eóſque ſtultorum aut furioſorum actiones facere jubeat: Præterquam quòd præceptum illud ultimum (de radendâ barbâ & capillis) Legi repugnâſſet: fuit enim Ezekiel ſacerdos magnus, & propterea ad duo illa præcepta negativa, de non radendo angulo capitis, & angulo barbæ, obligatus. Proinde non niſi in viſione Prophetiæ factum fuit. *Maimon. Mor. Nev. pars* II. *c.* xlvi. *Dein ſubjicit*, Qui verò minùs firmo judicio ſunt præditi, illi hæc omnia ita intelligunt, ac ſi Propheta narraret quid ſibi injunctum fuerit, & quid revera fecerit, *&c. Lege, ſi placet, totum caput.*

3. Quod utique ratio rei ſuadet aut in viſione factum, aut omnino non factum: ſed exhibitum & relatum à Prophetâ per προσωποποιΐαν θεατρικὴν, ac ſi factum fuiſſet, ad ſignificandum Dei Providentiam & Patrocinium Eccleſiæ.

Sed notiſſima eſt hiſtoria Michaiæ Prophetæ (1 Reg. xxii. 19, 20, &c.) ac colloquium & conſultatio illa Dei cum Angelis ſuis, tam malis quàm bonis, de Rege Achabo decipiendo. Ubi roganti Deo, Quiſnam ex omnibus illis aſtantibus iret deceptum Regem Achabum: unus malignus Angelus ſeſe obtulit, qui id ſe facturum reciperet. Dein quæſivit Deus ab iſtoc Dæmone, Quo modo, aut quâ arte falleret Achabum. Reſpondit, Inſpirabo, tanquam venenum, mendacia ſuis Prophetis. Abi, inquit Deus, &, ut dixti, facito. Hæc eſt dictorum ſumma; ſed nequid inter recitandum aberrârim, audi ipſa verba Prophetæ, 1 Reg. xxii. 19, 20, 21, 22. *Vidi Jehovam inſidentem ſolio ſuo: & totum exercitum cæli adſtantem ei, à dextrâ, & à ſiniſtra. Dixitque Jehova, Quiſnam è vobis pelliciet Achabum, ut aſcendat & pereat apud Ramothas Gileadis? Hic dixit hoc modo, & ille dixit illo modo. Tandem prodiit quidam Spiritus, qui conſiſtens coram Jehovâ, dixit, Ego pelliciam eum: Dicente verò Jehova ei, Quo pacto? Dixit,*

Dixit, Egreſſus ero Spiritus mendacii, in ore omnium Prophetarum ejus: tum dixit Jehova, pellicies; etiamque prævalebis: exi & fac ita. Hæc ita ſe habent, ut vides ſecundùm literam & narrationem hiſtoricam. Sed Ecquis eſt, qui ſit auſus dicere, has res ita geſtas eſſe revera & literaliter? Deum iniiſſe conſilium cum ſuis Angelis, probis reprobiſque, de fallendo & ſeducendo Achabo: & maligni cujuſdam Dæmonis ſententiam cæteris omnibus prælatam eſſe, Deoque acceptam, & effectu confirmatam. Agnoſcunt, opinor, omnes, hæc non niſi viſione peracta, aut ſine viſione à Prophetâ propoſita, ad ſignificandum eventum, Deique conſilium circa Achabum Regem.

Hinc ſatìs patet, quàm cautè interpretanda ſint nonnulla Prophetarum facta, & Dei colloquia, in ſacris literis exhibita. His liceat adjungere unicum præterea exemplum, quod ad indolem argumenti noſtri circa colloquia à Moſe adornata in tertio capite Geneſeωs, proximè accedere videatur. Eſt conventus ille celebris & colloquium Dei, filiorum Dei, & Diaboli, quod occurrit in Prolegomenis Libri Job, & narratur hiſtoricè, his verbis: *Factum eſt quodam die, cùm veniſſent Filii Dei, ut ſe ſiſterent coram Domino; venit etiam Satan in medio eorum.*

rum. Dixitque Dominus ad Satan, Unde venis? Et reſpondet Satan Domino, à peragrando Terram, & perambulando in eâ. Dixitque Dominus ad Satan, num conſideraſti ſervum meum Job, &c. cum aliis multis quæ ſequuntur in iſthoc Dialogo. Quæritur jam, quo genere orationis hæc conſcripta ſint, aut intelligenda? Narratur res tota, ut vides, per modum hiſtoriæ, aut rei geſtæ: non minùs quàm narratio Moſaica in ſuo Dialogo inter Evam & Serpentem, aut in altero illo inter Deum, Protoplaſtos, & Serpentem. Nec minùs incongruum videtur Colloquium inſtituere inter Serpentem & Fœminam, ut eſt apud Moſem: quàm inter Deum & Cacodæmona, ut eſt apud Jobum. Optimi tamen Interpretes hunc locum Jobi Parabolicè exponendum eſſe cenſent. Quidni igitur & alterum etiam apud Moſem? Sed de hoc loco Jobi quid ſentiunt Commentatores, audiamus.

Moses Maimonides, etſi dubius ſit, fuerit necne Jobus perſona vera: *ſecundùm utramque autem ſententiam*, inquit, *ſive nempe fuerit, ſive non fuerit, certum tamen eſt, quòd illa quæ à principio Libri ipſius commemorantur, de colloquio inter Deum & Satanam, de traditione item Jobi in poteſtatem ipſius, ſint parabolica.* Nec aliter exponitur à noſtris: Mor. Nev. par. iii. c. xxii.

tris : Mercerus in locum, de hoc conſeſſu Angelorum, & colloquio Dei verba faciens, *non quòd*, inquit, *ità craſsè hæc ad literam facta fuerint, ſed Scriptura ſeſe noſtro captui & ruditati accommodare voluit. Tale colloquium Domini, &c.* cum aliis multis in eundem ſenſum. Eò etiam collimant verba Grotii in locum, *Solent Dei decreta, Angelorum bonorum miniſteria, malorum machinationes, exprimi ad formam judiciorum aut conſiliorum Regum.* Hanc ſequuntur regulam alii Interpretes, hæcque ἠθοποιητικῶς dicta ad imitationem rerum humanarum, rectè notant : *Res non*
Mariian in Schol. *eſt geſta*, inquit alter, *ut hic narratur : ſed proſopopœia tantùm eſt, aut hypotheſis, per quam intelligitur veritas, Deum Sa-*
Scult. *tanæ permiſiſſe, &c. Per* προσωποποιΐαν *vel* ἠθοποιΐαν, inquit alius, *indicat hæc omnia juſto & ſapienti Dei conſilio acta.*

Vides hìc, ſine ſcrupulo, res geſtas, aut quæ narrantur hiſtoricè ad inſtar rerum geſtarum, haberi ab Interpretibus pro parabolicè aut figuratè dictis. Nec id cuiquam proinde vertendum eſſe vitio, quod à verbis recedat, ubi Literalis interpretatio læſura eſſet Majeſtatem divinam, aut rerum naturæ palàm obnititur. Diſpiciendum eſt imprimis in ſacris literis interpretandis, Quæ ſit res ſignificata: dein

dein quis modus ſignificandi. Variat enim modus ſignificandi pro ratione ſæculi, & gentis: pro captu & ingenio populi. Neque hæc eadem ſunt ubique in omni œconomiâ, & in omni ætate. Hæc autem ſingula cùm nôrit Providentia omniſcia, ſeſe accommodat variis rerum humanarum ordinibus, ad temperandum Mundi univerſale regimen: quod nos miſelli parum comprehendimus aut obſervamus. Denique, cùm dictio ſacræ Scripturæ ſit admodum figurata, ſtylúſque mixtus, res eſt judicii non exigui in ſingulis locis diſtinguere, quâ utitur loquendi formâ Spiritus Sanctus, quo genere ſermonis. Sanctus Petrus de Balaami Aſinâ verba faciens, inquit, *Jumentum mutum, humanas voces edens, inhibuit Prophetæ dementiam.* Aiunt tamen Hebræi, hoc totum in *Viſione prophetiæ* factum eſſe. Nec credunt fœdam Beſtiam è rauco gutture emugiiſſe voces humanas: ratiocinatam præterea, & injuriam expoſtulâſſe cum ſuo Domino. Hæc tibi meditanda relinquo. Non memini ego, in hiſtoriâ ſacrâ, ullibi revera locutas eſſe Beſtias. Et quod in officiis peragundis monuit Apoſtolus, idem in tractandis literis ſacris obſervandum puto: Πάντα εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν γενέσθω. *Decenter & ſecundùm ordinem explicentur omnia.*

2 Epiſt. ii. 16.

Maimon. Mor. Nev: par. II. c. iv.

DENI-

DENIQUE in citandis & applicandis dictis Moſaïcis & Propheticis Veteris Teſtamenti, non ſemper agunt Apoſtoli κατ' ἀκρίβειαν. Ea quandoque, ut alia prætercam, allegoricè accommodant in uſum populi, quæ nullum habent in Hiſtoriâ vel in textu Prophetico figuratæ locutionis indicium. Aliáque κατὰ ῥῆσιν uſurpant, ſine notâ ſensûs interioris, quem ratio ſuadet ſibi maximè propoſuiſſe Authorem. Cæterum, hoc argumentum, de ſtylo ſacræ Scripturæ, ſi ingrederer, creſceret mihi ſcribendi materies, pluſquam ferre poteſt Epiſtolæ modus, aut tua forſan patientia. Ad finem propero.

QUARTO mihi objicis: ſed quorſum mihi plura objicis, Bone Vir? Cùm nondum reſponſum dederis argumentis, quibus invitus retineor in ſententiâ tibi adversâ. Amolire tantùm hæc obſtacula, & nullis opus erit machinis ad me trahendum in tuas partes. Depellor à communi ſemitâ, non diſſilio: depellor, inquam, & deterreor, propter ſalebras, & præcipitia, & loca impervia; Rem capis, opinor, mentémque meam. Fruſtra accumulas objectiones, inquam, Unum eſt neceſſarium: Fac tantùm ut Litera Hexaemeri cohæreat & concordet cum Dei & rerum naturâ; nihil ultrà quæritur, ambabus ulnis amplectar iſtiuſmodi explicationem. Donec verò hoc vulnus ſanaveris,

cum magni Univerſi origine: denique, humani generis natales in hâc Terrâ, cum natalibus Angelorum & Archangelorum, confundamus. Præterea, huic Mundo condendo Deum operam dediſſe per ſex dies, inquit Hexaëmeron: hìc ſi tempus definitum pro indefinito accipias; dein, ſex dies, potiùs quàm plures aut pauciores, ad conſtituendum Sabbathum & Sabbatiſmum: mentem Prophetæ non malè forſan aſſequeris: ſalvâ rerum naturâ & creatoris dignitate. Utramque verò lædit, qui hæc craſsè & κατὰ τὸ ἰδιωτικὸν interpretatur, ac velut illotis manibus ſacra tractat. Sed de his ſatìs alibi diximus.

LITERA occidit, inquit Apoſtolus, *ſpiritus autem vivificat.* Quod de Lege & Evangelio dictum, transferre licet aliquando ad ſenſum Literalem & Spiritualem: cùm verba nuda & frigida, nimiùm ſequaces, aut præcipites, in errores ducunt. Prolatis jam hujus rei pluribus exemplis, liceat alterum erroris Literalis adjicere, idque graviſſimi, ne dicam, infandi. Illud monſtrum dogmatis intelligo, *Tranſubſtantionem.* Opprobrium Chriſtianæ religionis & fidei. Quid dixi, Chriſtianæ fidei? Imò Generis humani, & naturæ rationalis dedecus & opprobrium. Quæ unquam Gens coluit Deos farraceos? quis unquam Barbarorum

rum hujuſmodi numen agnovit vel adoravit? Ex eodem ligno olim fecerunt ſcamnum, vel Priapum, Ethnici: ſed ex eâdem farinâ, placentam vel Deum Optimum Maximum, ſoli faciunt Chriſtiani. Sed à quâ tandem provenit origine hoc dogma, hic cultus: à naturâ, an Revelatione? A Revelatione, inquiunt, atque iterum iterúmque nobis inculcant Servatoris noſtri verba, *Hoc eſt Corpus meum:* Αὐτὸς ἔφη, qui major Moſe eſt: atque hoc nobis erit inſtar omnium demonſtrationum. Neque de modis rerum ſolliciti ſumus, neque abſurda veſtra moramur. Omnia Deo ſunt poſſibilia, atque omnipotenti & veraci numini, liquidâ fide, ſine examine, ſine morâ credendum eſt.

Quid ad hæc reſpondent Literales? nunc eorum res agitur: ſi verba Servatoris in primâ & Grammaticâ ſignificatione accipiamus, hunc utique ſenſum præ ſe ferunt; & niſi propoſitum Authoris, & rei naturam, de quâ tractatur, introſpicias, Fides reformata, quoad hunc ritum, periclitabitur. Mihi quidem, qui Sancti Spiritûs ſcopum in quocunque argumento, Scripturæ ſtylum, & quid ferat, aut ferre recuſet materia ſubjecta, ſemper mecum in conſilium aſſumo, nihil manet dubii aut difficultatis. Qui verò his prætermiſſis, jejunis aridíſque hærent

hærent verbis, infamem illum errorem non facilè eradent aut refellent. Quòd ſi conſentias, his omnibus utendum eſſe regulis, & cautelis, in eruendâ veritate & Sacrarum Literarum ſenſu, in hoc loco; in aliis pariter, ſcriptiſque Moſaïcis non minùs quàm Chriſtianis, eundem interpretandi modum æquum erit concedere.

Hæc pluribus expoſui, vir Colendiſſime, ut ſecundæ tuæ dubitationi ſatisfacerem. Revertamur jam ad propoſitum. Summa rei huc redit: in explicandis oraculis ſacris peccari poteſt ex utrâvis parte, vel nimiùm adhærendo verbis & literis, vel ab iiſdem recedendo ſine juſtis cauſis. Uterque modus, vel interpretandi vitium, errores peperit: ſed literalis, ni fallor, graviores. Paucis retrò ſæculis, probè nôſti, non licuit, per maximam partem orbis Chriſtiani, appellare *Panem, Panem*, aut *Vinum, Vinum*. Sed virtute quatuor verborum à Sacerdote prolatorum, Panis erat Caro, viva Caro, verè & propriè: & vinum, ſanguis, vitalis ſanguis. Manentibus interim iiſdem Corporibus, ut priùs, quoad omnes proprietates; quantum arte aut ingenio, ſenſu aut ratione, explorari poterat. Quorſum verò nobis mendaces oculi, cæteríque ſenſus? Ad quid valet ratio? Si ludimur in propriis utriuſque

objectis, actum eſt de naturâ humanâ. Quinetiam actum eſt de religione Chriſtianâ, ſi de miraculis & de reſurrectione Chriſti non fidendum ſit ſenſibus: & de ipsâ denique exiſtentiâ Dei, ſi non rationi. Eò tamen cæcitatis, neſcio quo pacto, prolapſa erat pars plurima gentis Chriſtianæ, ut hoc ἀτόπων ἀτοπώτατον, pro articulo fidei, eóque primario & antiquiſſimo habendum duxerint. Quod tantopere oppreſſit intellectum humanum, & totam vim naturæ rationalis, ut jugum ultrà ferre non potuerit. Cùm verò ex verbis Salvatoris noſtri, *Hoc eſt Corpus meum*, craſſiùs expoſitis, ortus ſit hic error, ad examen deventum eſt, an propria vel figurata fuerit hæc Chriſti locutio: æquiſque judicibus re permiſsâ, vicit tandem ſenſuum externorum, & rationis internæ, vis ineluctabilis. Unde hoc ſcandalum, Gentibus, Judæis, Mahometanis, è fide noſtrâ reformatâ fœliciter exemptum gratulamur.

DENIQUE notandum, Interpretes Literales in nonnullis à Literâ abſcedere, cùm nulla urget neceſſitas in materiâ ſubjectâ. In aliis autem, ubi urget maximè, nullum receſſum concedunt. Quâ in re ſunt iniqui Judices. Exempli gratiâ: In doctrinâ de millenni Chriſti Regno apud Prophetas Veteres & in Apocalypſi Johannis, ſæpius deſcripto, Literam

ris, nequicquam quæris remedium aliunde, & quaſi novâ plagâ. Me vides conſtrictum rigidis rationibus: excute hæc vincula, ſolve mihi has compedes, & eandem libens ibo tecum viam. Vale, Vir Optime, & memor ſis amici tui obſervantiſſimi.

FINIS.

BOOKS lately printed for J. Hooke.

I. THE Theory of the Earth, containing, an Account of the Original of the Earth, and of all the general Changes which it hath already undergone, or is to undergo, till the Conſummation of all Things. In Four Books. The two firſt concerning the Deluge, and concerning Paradiſe; the two laſt concerning the burning of the World, and concerning the New Heavens, and New Earth: With a Review of the Theory, and of its Proofs, eſpecially in reference to Scripture, *&c.* In Two Volumes.

II. De Fide & Officiis Chriſtianorum Liber.

III. De Statu Mortuorum & Reſurgentium.

N. B. *Theſe three written by Dr.* BURNET, *late Maſter of the* Charter-Houſe.